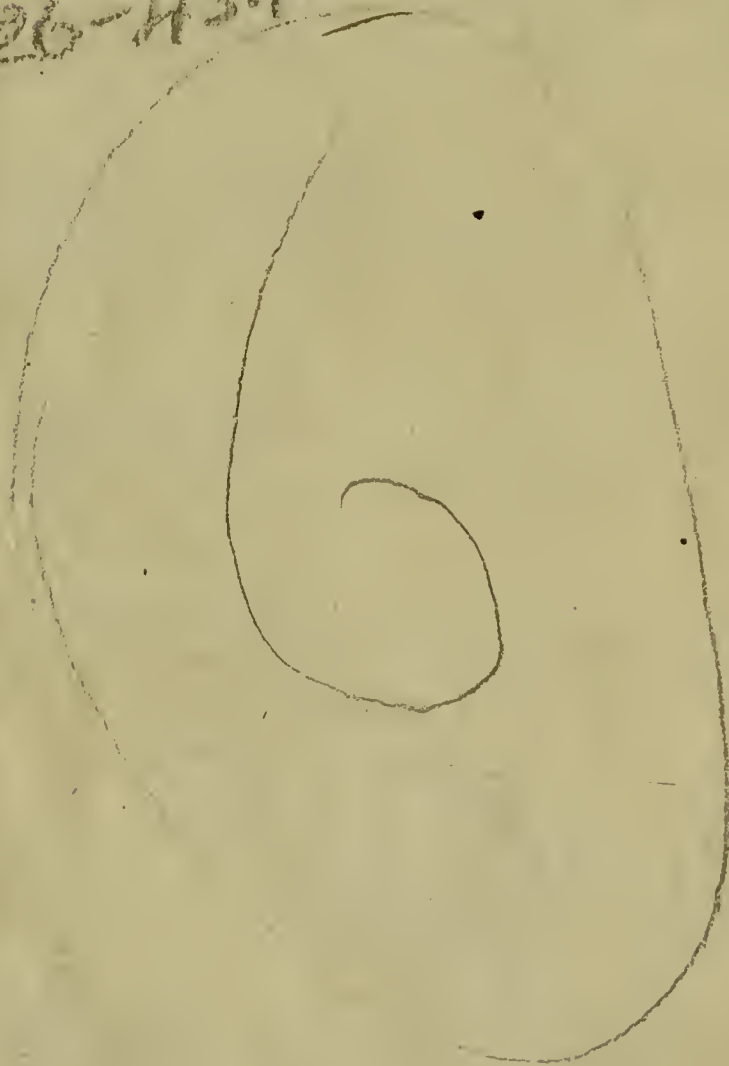

E xv

18/p

26-434-6

ANDREAE PIQUERII
PRAXIS MEDICA.

ANDREAE PIQUERII
ARCHIATRI
PRAXIS MEDICA

Ad usum Scholae Valentinae.

EDITIO TERTIA.

PARS PRIOR.

CUM PRIVILEGIO: ANNO M. DCC. LXXXVI.

MATRITI: Apud BENEDICTUM CANO, Typographum.

*Se hallará en casa de D. Antonio Baylo, calle de las
Carretas, con las demas Obras del Autor.*

Ad Artem Medicam verè ac propriè non pertinere eam disciplinae nostrae partem, quae nimium tribuit speculationibus, hominum est prudenter ac considerate loquentium. . . . Nihil magis à vera morborum cognitione mentem retrahit, quam effraenis illa speculandi disputandique licentia. . . . Non opinandum, sed certo & ostensive sciendum: neque disputandum, sed experiendum, quid natura faciat aut ferat (a).

(a) Balg. *Prax. Medic. lib. 1. cap. 1. & 12.*

Experimenta huic quidem necessaria operae Graecorum industria, diligentia Arabum, & paucorum inter recentes accuratio suppeditavit. . . . Nec speciosos medicamentorum titulos morbis addidi. Cur? Nihil Arti exitiale magis novi; neque vero ipse ullum cognosco, quin solo tempestivo usu tale fiat (b).

(b) Boerhaav. *Aphor. de Cogn. & cur. morb. Praefat.*

Scholastica itaque praejudicia exuant Medici. . . . Theoria etenim quae duci se patiuntur, cum hactenus falsa fuerit & adhucdum in multis obscura, aut dubia, minimè praestare potest eam evidentiam & certitudinem quae requiritur, ubi de vita & salute hominum mercandum est, & quam ipsa non habet. . . . Oh! Chynici, Humoristae, Mechanici toties delusi, numquam ne fatebimini cognitionem historicam praecedere debere, & infidam ducem esse Theoriam?

Immensa quae prostant de medicaminum virtutibus volumina, in quibus ad hunc illumve morbum sanandum certa nobis promittuntur auxilia, nobis inutilia prorsus sunt, &c. (c).

(c) De Sauvages *Nosolog. Method. tom. 2. pag. 1. Praef. pag. 5. 7. & 8.*

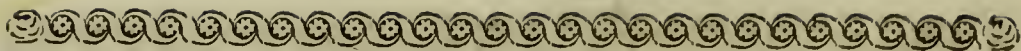

INDEX CAPITUM.

LIBER PRIMUS.

DE MORBIS CAPITIS.

C AP. I. De Phrenitide.	Pag. 1.
Cap. II. De Melancholia, & Mania.	pag. 14.
Cap. III. De Lethargo.	pag. 27.
Cap. IV. De Apoplexia.	pag. 33.
Cap. V. De Reliquis affectibus soporosis.	pag. 43.
Cap. VI. De Paralysi.	pag. 54.
Cap. VII. De Vertigine.	pag. 66.
Cap. VIII. De Convulsione.	pag. 74.
Cap. IX. De Epilepsia.	pag. 89.
Cap. X. De Catarrho.	pag. 108.

LIBER SECUNDUS.

De Morbis pectoris.

C <small>AP.</small> I. De Angina.	Pag. 122.
Cap. II. De Tussi , & Asthmate.	pag. 135.
Cap. III. De Sputo sanguinis.	pag. 153.
Cap. IV. De Pleuritide.	pag. 163.
Cap. V. De Peripneumonia.	pag. 186.
Cap. VI. De Empiimate.	pag. 194.
Cap. VII. De Phthisi.	pag. 201.
Cap. VII. De Palpitatione cordis.	pag. 210.
Cap. IX. De Syncope.	pag. 216.

CRedidi nempe hætenus & adhuc firmissimè credo , materiam medicam , etsi nulla , quod dictum , librorum penuria sit , ad ordinem decentem , eamque , quae desideratur , perfectionem , nondum perductam esse , sed passim valdè mancā existere , & ulteriori omnino , ac sedula prae reliquis medicinae partibus , egere cultura.

Cartheuser. *Fundamenta Materiae Medic.
Praefat.*

Cuncta praeparata , tum Chymica , tum Pharmaceutica stricte sic dicta , quae in hoc opusculo occurrunt , usitatoribus quidem adnumeranda sunt , non omnia tamen , quod in limine fateri haud erubesco , locum inter selecta & activa merentur ; retinenda nihilominus & illa fuerunt , quoniam Medicorum plerique iisdem in praxi , quamquam absque ullo emolumento , aut citra perfectam tamen securitatem , frequentissime utuntur.

Idem Pharmacopol. Praefat.

ERRATA ITA CORRIGE.

Pag. 2. linea 34 *lobis*, lege *levibus*. Pag. 3. linea 3. *phrenidem*, lege *phrenitidem*. Pag. 6. lin. 29. *phrenidem*, lege *phrenitidem*. Pag. 7. lin. 5. *finiendo*, lege *finienda*. Pag. 28. lin. 2. *calidi*, lege *calidi*. Pag. 31. lin. 19. *nascit*, lege *nasci*. Pag. 37. lin. 17. *modici*, lege *medica*. Pag. 40. lin. 21. *omnem*, lege *omen*. Pag. 53. linea 1. *trequentare*, lege *frequentare*. Pag. 73. lin. 2. *elatus*, lege *elatis*. Pag. 77. lin. 9. *producendi*, lege *producendis*. Pag. 95. lin. 33. *passionem*, lege *passionem*. Pag. 115. lin. 32. *coctionem*, lege *coctionem*. Pag. 116. lin. 7. *anacatharsim*, lege *anacatharsim*. Pag. 139. lin. 18. *partes*, lege *praeter*. Pag. 164. lin. 22. *communissima*, lege *communissima*. Pag. 174. lin. 18. *brevitates*, lege *brevitatis*. Pag. 177. lin. 26. *supersite*, lege *superstite*. Pag. 191. lin. 21. *Hippocrates*, lege *Hippocratis*. Pag. 196. lin. 12. *debet*, lege *debent*. Ibid. lin. 21. *Quoque*, lege *Quoque*. Pag. 199. lin. 24. *Quae*, lege *Qui*. Pag. 206. lin. 7. *collapsis*, lege *collapsis*. Pag. 219. lin. 3. *vipere*, lege *vigere*. Ibid. lin. 27. *morbos*, lege *morbus*.

Alia levioris momenti sphalmata, quae fortè irrepserunt, lector corriget.

LIBER PRIMUS. DE MORBIS CAPITIS.

CAPUT PRIMUM.

De Phrenitide.

PHRENITIS ex vi vocis est mentis laesio, quod enim à Graecis *Phren*, à Latinis *mens* appellatur: atque particula *itis* nominibus partium, aut actionum corporis addita, non inflammationem, ut vult Vanswietenius(a), sed morbosam earum affectionem denotat, ut cuius Julium Pollucem, & Caelium Aurelium attentè legenti planè constabit (b). Definiri potest Phrenitis: *Delirium stabile cum febre acuta, ortum ducens ex affectione morbosa earum partium quae ad mentis operationes exercendas sunt, necessariae.* Cum delirium sit symptoma in actione depravata facultatis animalis principis (c), omneque symptoma procedat à morbo (d), debet Medicus in Phrenitidis examine animum intendere ad morbum generatorem delirii, eumque cognoscere, ut arte naturam juvando, possit ipsum expellere. Jam verò cum omnis morbus consistat in intemperie, organi vitio, aut unitate soluta (e); cum Phrenitis neque organi laesi, neque deficientis unionis sit soboles, reliquum est ut à morbo intemperiei procedat. Ergo

A

tem-

(a) Vansw. *Comm. in Aph. Boerhav.* §. 771. pag. 527.

(b) Pollux *lib. 2. cap. 4. num. 166. tom. 1. pag. 235. & lib. 4. cap. 29. num. 187. tom. 1. pag.*

462. Cael. Aur. *Celer. pass. lib. 1. Praefat.*

(c) *Pathol. num. 59.*

(d) *Pathol. num. 50.*

(e) *Pathol. prop. 2.*

temperies vitata per inflammationem, motum perturbatum spirituum, & partium certam corruptionem (a) est morbus proximè & per se phrenitidem inducens. Inflammatio hujus delirii causa rarò est phlegmonosa, saepè phlogistica (b), speciali vi laedens. Partes quas haec inflammatio occupat, quae propterea *partes affectae* dicuntur, sunt cerebrum, cor, septum transversum, ita tamen ut quaelibet earum inflammata phrenitidem generare possit, omnes quippe ad mentis operationes exercendas conferunt (c). Expedi igitur Tirones in phrenitide inspiciant, an aliqua ex his partibus laboret seorsim; an omnes simul, ut eis aptè succurrere valeant. Phrenitis alia est completa & perfecta: alia imperfecta seu incompleta. Prima est, quae veluti symptoma epiphenomenon (d) morbum ab initio comitatur, atque adeò aegri ab ipso morbi exordio delirant. Secunda est, quae velut symptoma epigenomenon (e) in morbi progressu supervenit, ut fieri solet in febribus ardentibus, malignis, aliisque hujusmodi affectionibus, quae in deterius abeuntes deliria phrenitica inducere aptae nataeque sunt; haec tamen differentia de phrenitide cerebri, cordis, septi transversi verè dici, seu ut Scholae loquuntur, aequè verificari potest. Igitur necesse non est ad phrenitidem veram, ut delirium sit continuum, cum rarò delirent aegri ab initio sine interruptione, saepè autem distinctis intervallis; quod maximè notandum, quia Tirones dum aegrum febre acuta laborantem vident sine delirio manifesto, etsi ad id per certa imminentis laesionis mentis indicia magnoperè propendere agnoscant, phrenitide minimè affici judicant, cum notum omnino sit non nisi in phrenitide vehementi delirium cum febre apparere, saepè autem licèt phrenitis vera sit, neque citò delirium generare apertum, neque continuum; sed potius intervallis distinctum; quod cum verum sit, in phrenitide delirium esse stabile atque permanens, hoc est, non facile dissolubile, observatione discimus; eoque solo nomine ipsum à levibus mentis laesionibus distinguimus, quae in quarundam febrium benignarum accessionibus supervenire

(a) *Pathol. num.* 59.(b) *Pathol. num.* 59.(c) *Pathol. num.* 59.(d) *Pathol. num.* 51.(e) *Pathol. loc. citat.*

solent (a). Neque verum est ex morbo septi transversi, cordis, partiumque vicinarum paraphrenitidem fieri, non veram phrenitidem, quia supradictarum partium affectionibus morbidis vera atque legitima supervenit phrenitis (b), eaque nominum diversitas, quae Galeni tempore increscere coepit, Hippocrati, & vetustissimis Graecis incognita, sine incommodo retineri potest, dummodo phrenitidis nomen vehementi & completae, paraphrenitidis levi phrenitidi adaptemus. Ergo quae septi transversi, cordis, & cerebri affectionibus supervenit phrenitis, licet non ab ipsis initiis comitetur aperta mentis laesio, vera & legitima phrenitis est: quod intelligi etiam debet de hepate, partibusque diaphragmati vicinis: de pulmone ob viciniam cordis, & aliis hujusmodi corporis particulis ob earum mutuum consensum & communicationem (c). Differentias ex qualitate ac forma delirii desumptas hic omittimus, quippe eas satis in Pathologia discussimus. Causa proxima seu (ut in Scholis dicitur.) *immediata* phrenitidis est morbus intemperiei vitiatae, scilicet inflammatio sicca, motus perturbatus spirituum, & certa corruptio humoris nativi partium. Haec inflammatio rarò est phlegmonosa, hoc est, cum tumore, saepè phlogistica, hoc est, calore urente atque speciali praedita: quod benè notent Tirones adversus quosdam Galeni sectatores, qui, reclamante experientia practica & anatomica, omnem phrenitidem ex phlegmone cum tumore deducunt. Vallesius primum monuit, deinde Heredia, saepè visas membranarum cerebri inflammationes sine phrenitide, atque inter Graecos Paulus egit seorsim de phrenitide, & de cerebri inflammatione, quod postmodum fecisse videmus Petrum Salium in eleganti & utili *de affectionibus particularibus* tractatu (d).

Causa occasionalis morbi phrenitidem generantis est pletho-

(a) Vide Valles. *Comm. in lib. 1. Epidem. Hippocr. sect. 3. text. 76. pag. 21. & Illustrat. nostr. in Hippocr. Epidem. li. 1. stat. 3. tex. VIII. pag. 117. seq.*

(b) *Pathol. num. 59.*

(c) *Pathol. loc. citat.*

(d) Valles. *Comm. in lib. 5. Epidem. Hippocrat. text. 47. pag. 252. Hered. de Morb. acut. sect. 1. disp. 1. cap. 1. & 2. pag. 2. seq.*

thora seu nimia copia sanguinis propè septum transversum, cor, aut cerebrum circumfluentis: obstructio vasorum praedictas partes circumdantium: diathesis specialis partium affectarum ad delirium producendum opportuna. Ex his causis occasionalibus saepè adest plethora, saepissimè obstructio, perpetuò autem diathesis; fieri enim aliquando potest, etsi rarò contingat, phrenitis sine plethora & obstructione, sine diathesi nunquam (a). Haec diathesis in se ipsa, seu ut Scholae loquuntur, à priori incognita est; per effectus tamen seu, ut dicitur, à posteriori, intelligimus, secum vehere acrimoniam, cum calore, siccitate, & speciali corruptione partium affectarum conjunctam (b). Causa efficiens phrenitidis, & quidem pessima est aër, quandoque nimio aestu aliisque sensibilibus qualitatibus inflammans, saepè occulta & divina vi (c) corpus ita afficiens ut morbos cum delirio producat. Sic Hippocrates non modò observavit phreniticos aegros fieri certis temporum constitutionibus, sed in ipsa phrenitide varietatem specialem pro earum diversitate notavit (d). Ad hanc causam referuntur exercitia immodica sub solis ardoribus, capitis contusiones, vulnera, aliaeque externae affectiones. Sunt etiam causa phrenitidis venena aliqua ut stramonium, hyosciamus, morsus quorundam animalium (e): copia alimentorum & potuum calidorum: medicamenta in morbis longis importunè data sub praetextu diggerendi, dissolvendi, aut evacuari crassos humores. Quartana correptos vidi ob purgantia, diuretica, amara, spiritiosa medicamina improvidè assumpta in phrenitidem incidisse lethalem. Animi pathemata ira praesertim ac diuturnus moeror phrenitidem efficere solent.

His positis historiam phrenitidis contexere oportet. Igìtur aetas juventutis, & consistentiae sunt omnium huic affectui accommodatissimae, atque viros potius quàm faeminas adoriuntur, eosque praesertim, qui curis, aestuationibus, & laboribus corpus, & mentis sedem quovis modo inflammant. Quod si his accedat temporis constitutio huic morbo accommoda, qua-

(a) Pathol. num. 59. (d) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. epid. l. 1. stat. 3. text. 8. p. 117. seq.
 (b) Pathol. loc. citat. (e) Pathol. num. 42.

qualis vere & aestate saepe fieri solet, faciliè aegrotantes in phrenitidem delabuntur. Incipit hic morbus levi corporis refrigeratione seu horrore: sequitur febris, tactu lenis, re ipsa acuta & continua: pulsus parvi, celeres, densi, duriusculi: urina flammea, sine sedimento, saepè tenuis, rarò crassa instar jumentorum: mingendi conatus molestus: caput vehementer dolet. modò in occipite, modò juxta sinciput: vigilia tenax: quod si quis somnus obrepat, tenuis is est, turbulentus sic ut interrupta, nullo negotio, quiete, protinus evigilando aeger cum perturbatione excitètur: lingua humida albescens, quandoque cum virore pallida: sitis pauca, interdum ferè nulla: febris singulis diebus incrementa suscipit circa meridiem, ac remissiones habet, saepe maximas, sed fallaces, horis matutinis. Interim expeditior sermo quàm sano congruit: subita imprudensque loquacitas, aut taciturnitas: gestus, membrorumque motus incontinentes: oculorum agitatio vehemens, occultam mentis emotionem subesse monstrant. Increscente morbo (quod circa diem quintum aut septimum fieri solet), febris siccior, interius urens, exterius lenis, seu, ut loquitur Caelius Aurelianus (a) difficilè ad superficiem corporis ascendens. Lingua, circa medium, lineam siccam, asperam & nigricantem habet, lateribus adhuc humiditate perfusis: urina minus flammea: facies subhumida, tristis, livescens: alvus fluida excrementis paucis, biliosis, acribus: cutis arida: pulsus eodem modo: oculi inflammati, cruenti, ardentes, lachrymosi cum lamiis: convulsiones, subsultus tendinum subobscuri: mens aperte delirans, vel in re, vel in modo, aut in tempore, ita tamen ut aliquando imaginatio tantùm laesa sit, aliquando etiam ratiocinatio, quandoque levibus intervallis sui sit compos. Sub hoc tempus sanguinis stillae apparent. Ad haec, verba nullo ordine, nullo sensu loquuntur aegri: interdum tumultuosè aut temèrè respondent, etsi antea fuerint mansueti. Accedit, ob mentis alienationem, oblivio, ut laborantes aliqui cum matulam petierint, mejere negligant, neque caetera quae dixerint, aut quae fecerint, recordentur. Praecordia sursum revulsa: capitis siccitas quae statim ebibat fomenti liquorem: levis

sur-

(a) Cael. Aur. *Acut. mor. l. 1. cap. 2. p. 12. & cap. 3. pag. 14.*

surditas. Morbo ad statum accedente, quod circa diem nonum aut undecimum ferè fit, praedicta exacerbantur & augescunt. Lingua tumida, ex toto sicca, nigricans, aspera, hiulca: sermones obscuri: urinae tenues, aquosae, pellucidae: pulsus parvissimi, celerrimi: respiratio magna & rara: mens usque adeò laesa, ut aeger perpetuo fere deliret, nec nisi intervallis paucissimis, aut ferè nullis ad se redeat: manibus tremebundis festucas carpit, & floccos evellit: modò furore & strepitu exiliens exclamat, sese percutit aut adstantes, nihilque absurdum & insolens non intentat: modò tacitus, & secum ipse mussitans falsa quiete; obscurè & tremulè palrans insanit: post haec in somnum delabitur ita gravem, ut phrenitidem in lethargum transire credas. Phrenitis morbus est periculosissimus, nec semper lethalis. Ergo dum hoc tempore in deterius vergit morbus; ea omnia continuò affligunt, tum supinus jacet aeger, ex parte lecti superiore sua sponte ad pedes delabitur, atque coöperimenta ab inferioribus ad superna indesinenter retrahit: facies cadaverosa: pulsus parvissimi, obscuri, deficientes: sudor subfrigidus circa caput & frontem, glutinosus: alvus supprimitur. Quibusdam singultus: denique vehementibus convulsionibus, sudoribus frigidis, sensuum & mentis omnimoda abolitione celeriter moritur. Quod si morbo in summo vigore constituto sudor advēniat totius corporis, sed praesertim capitis, calidus, guttatim profluens cum aegri conferentia: alvus biliosis, crassis cum tolerantia fluat excrementis: sputationes pituitosae satis frequentes confertim appareant: aut sanguis ex naribus uberrim effluat, sanitas, statò tempore, expectanda est. In alium etiam morbum mutari solet phrenitis, quemadmodum alii morbi in phrenitudinem transeunt. Igitur si in statu phrenitidis sopor altus aegrum teneat: pulsus ex parvitate in altitudinem ita vergant ut sint inanes: facies tumeat cum livore: extrema corporis cum torpore frigida sint, tunc lethalis lethargus imminet. Si verò febre acuta cessante aeger ad se redeat, interimque per intervalla satis magna deliret, atque per multum tempus ita se habeat, quin malum multum periculi fovère videatur, tunc transit in phrenitidem lentam, quam Galenus non ineptè phrenitidem *hecticam* appellabat (a),

quae

(a) Galen. Comm. I. in lib. I. Praedict. Hipp. text. 33.

quae rarò in salutem, saepè, licèt longa mora, in exitium terminatur. Phrenitis morbus est acutus modò septimo die, modò decimoquarto finiens, saepè ad vigesimum, non rarò ad vigesimumseptimum, & plus eo se extendens. Ex majori celeritate & vehementia symptomatum quandonam finiendo sit, Medicus sagax intelliget.

Cum omnium morborum curatio sit opus naturae (a), nec Medicus aliter possit morbos depellere nisi naturam juvando, ut artis auxiliis suffulta facilius hostem à se abigat, necesse est artificem omni cura debere in phrenitide sananda animum intendere ad eos intelligendos motus, quos natura pro ea debellanda, propriaque conservatione sustinenda exercet. Jam verò tria oportet prae oculis habere ad hunc scopum ritè attingendum. Primum: numquam naturam, neque artem quocunque adhibito molimine in principiis seu primis diebus, phrenitidem extinxisse, quin potius per leges coctionum, statis temporibus, ac maturatione accedente, id opus perficere (b). Secundum: naturam sibi relictam nullisque artis auxiliis adjutam phrenitidem saepius vicisse per sudores ex toto corpore guttatim effluentes, sed praesertim ex capite: per sanguinis ex naribus, vel haemorrhoidibus copiosum fluxum: aut per solutam alvum crassis, foeculentis, biliosis excrementis. Tertium: partem primariò affectam omni opera esse inquirendam, etenim ista quae phrenitidem solvunt, varietatem aliquam prae se ferunt, juxta affectorum locorum differentiam. His addere oportet considerationem causarum occasionalium, & efficientium; nisi enim ea omnia attentè pensitando Medicus secum ipse cogitet, & accuratè conferat, non naturam juvare, sed ipsam potius turbare sciet. Ergo si phrenitidem curare aggreditur, cujus praecipua sedes sit in capite, in ipsis morbi initiis ad totius corporis, partisque affectae plethoram tollendam citò debet brachii venam secare bis aut ter, pro virium, aetatis, & morbi ratione, ita tamen ut multum sanguinis non extrahat, cum haec affectio ob laesos nervos magnas sanguinis extractiones minimè patiatur. Interim clysteribus ex aqua, oleo, & saccharo singulis diebus est alvus eluenda, quod ante mor-

bi

(a) *Pathol. Prop. VI.*

(b) *Pathol. Prop. IV.*

bi vigorem est agendum, nimius namque clysterum usus aegro jam lascessito vires prosternit. A cibo quocumque est abstinendus aeger, nec nisi jusculis es arietina carne, pullo galinaceo, additis hordeo, aut avena, est reficiendus. Leves etiam frictiones partium inferiorum pro re nata adhibendae, mirum enim quantum vim morbi à superioribus partibus retrahant. Neque spernenda est capitis refrigeratio appositis syn-
cipiti linteis succo consolidae majoris aqua verbenae immixto madefactis. Nitrum purum aquae magna copia dilutum saepe & repetitis vicibus est propinandum. Crescente morbo & ad vigorem properante, hirudines retrò aures appositae magno praesidio sunt. Tunc temporis cum haec affectio summam inducat in corpore arescentiam, singulis jusculis addere oportet unciam olei amygdalarum dulcium sine igne recentissime extracti, etenim humectat mirificè, atque alvum emollit. Nec Tirones deterreat inflammabilitas, quam inexperti homines & hypothesibus addicti huic oleo tribuunt, cum experientia, natura ipsa dūce, hos conatus invalidos omninò destruat. Sub his temporibus jusculum, loco hordei aut avenae, scorzonerae radice debet alterari. Neque timendus tunc vesicantium usus, si morbus in lethargum nimis pronus fiat. Quod si quidpiam interius assumere congruens videatur, pauca, simplicia, & temperantia medicamina, ex vegetabilibus praecipuè parata, praescribantur. Sic decocta taraxaci, cichorii, pimpinellae, cum floribus cordialibus: aut florum sambuci, malvarum, papaveris erratici infusio cum sero lactis ex uso esse possunt. Pulverem de gutteta, marchionis, imperialem, aliaque hujusmodi medicamenta parum aut nihil prodesse in hoc morbo experientia didicerunt viri gravissimi (a). Imò nullum hucusque inventum esse remedium propria & specifica, ut vocant, vi huic morbo accommodum, dolentes fateri cogimur. Ergo ea quae generalibus vitiis corrigendis prosunt, perita arte tractata & docta manu praescripta, sunt tantum à Medicis expetenda. Igitur, si morbo in summo symptomatum vigore constituto, vi naturae sudores, alvi fluxus, sanguinis eruptiones cum conferentia, & tolerantia fiant, nihil tunc efficiendum; praestat

(a) Vide Ant. de Haën. *Rat. medend. part. 1. cap. 2. pag. 12.*

tat enim Medicum spectatorem, quàm inquietum perturbatorem agere. Si verò sub eo statu, ob collapsas vi morbi vires, nequeat natura praedictas evacuationes moliri, ex re erit eam temperanter roborare iis medicamentis, quae neque nimis calefaciendo, nec nervos irritando naturam aliquantulum excitant. Potiones ergo ex confectionibus, quas cordiales vocant, adjunctis aquis theriacalibus sub modica dosi, syrupo betonicae, aliisque hujusmodi remediis, ex usu esse possent.

Si phrenitis sedem praecipuam habeat in septo transverso partibusque ei proximis, eadem facienda sunt, hac tamen lege, quòd vitiosarum sordium in primis viis hospitantium & ad delirium suam opem conferentium (a) magna sit habenda cura. Igitur si attentè perlustratis hypocondriis, quod in hoc morbo faciendum necessariò est, ea sint tensa, elevata, aut intrò revulsa, & dolentia, exteriùs applicanda emollientia & temperantia, ut vesica bubula lacte calido impleta, lintea succo agrestae & butyro imbibita, aut ipsum vervecis recens mactati omentum. Sed si aeger, mollibus hypocondriis, oris amaritiae ac insuavitate, lingua nimium viscida & molli, aliisque signis ostendat magnam esse in visceribus obstructionum copiam cum plethora conjunctam, omni opera incumbendum, ut post venae sectiones ante diem quintum morbi, tum per vomitum, tum per alvum humorum corruptorum sarcina aeger liberetur; nam etsi ita non tollatur morbus, mitior tamen redditur, atque natura alacriter quod reliquum est superare, & concoquere pergit. Purgantia, & emetica ad id opus perficiendum minimè conferunt, quamvis inter benigna recenseantur, qualia rhabarbarum, folia senae, manna, pulvis tartari emetici, radice dissentericae appellari solent, haec enim medicamina utpote irritantia, neque omnis virulentiae expertia, in hoc morbo penitus exulare debent. Eorum loco oleum amygdalarum dulcium cum uncia oxymellis ex hordei dococto tepidè praescriptum vomitum blande excitat. Idem amygdalarum dulcium oleum ex aqua malvarum calidè copia sufficienti datum quandoque vomitu, saepe dejectione, non rarò utraque via ventrem expurgat. Adde, quod praedicta purgantia hu-

B

mo-

(a) *Pathol. num. 59.*

mores vi morbi productos evacuant, inflammationem partium earumque vitiata diathesim, tum irritando, tum corrumpendo, augent & exasperant. (Physiol. 89.)

APHORISMI.

I.

Si in febre acuta tria haec jungantur: agitatio calidorum humorum: eorum raptus in caput: eorundem malitia (intellige pravam & specialem diathesim), necessariò phrenitis spectanda est. (a).

II.

Perrarum est, à primo febris die, ac multò minus à primò insultu, Phreniticum fieri (b).

“Nos quidem vidimus (inquit Galenus) qui phrenitide primo statim die unâ cum febre perciti essent intra septimum diem periisse, per paucos; & hos raros eum diem excessisse (c).” Videnda Historia Hippocratis lib. 3. Epidem. sect. 3. aegrot. 4.

III.

Lingua ex resiccatione densa & aspera phrenitidem portendit. (d).

Ex hac Hippocratis observatione discimus linguam mole auctam cum ariditate & resiccatione delirium significare, quod nedum in acutis affectionibus, sed in longis, dum ad pejora tendunt, contigisse vidi, ita ut iis ad mortem properantibus, post linguam densitate & asperitate vitiata, mentis laesio sequatur, quod in magna virium imbecillitate mortem non longè abesse praemonstrat (e).

IV.

Quibus urinae pellucidae, albae, malae. Maximè autem in phreniticis observantur (f).

V.

(a) Martian. Comment. in Praed. Hippocr. vers. 6. pag. 491.

(b) Valles. Comment. in l. 1 Epidem. Hipp. sect 3. text. 76.

(c) Galen. Comment. III. in lib. III. Epidem. Hipp. text. 75.

(d) Hippocr. lib 1. Praedict. sentent. 3.

(e) Hippocr. lib. 1. Praedict. sentent. 8.

(f) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 73.

V.

Albicans in phreniticis dejectio, mala (a).

Certum est diaphragma & hypocondria ad urinas & alvi dejectiones plurimum conferre non modo ob vicinitatem intestinorum, renum, & vesicae, sed quia omnes istae partes mutuam operam in exercendis propriis muneribus sibi praestant (Physiol. Prop. XII.) Si phrenitis ex inflammatione septi transversi, partiumve vicinarum fiat, duplici modo urinas & alvi excrementa vitiat: aut harum partium nativam constitutionem invertendo: aut eas extremè debilitando, earum vim in urina & foecibus immutandis (Physiol. 83) corrumpit, aut destruit. Si vires satis validae sint, neque symptomata nimium vehementia, tum urinae pellucidae, tum alvi dejectiones albicantes, periculum, nisi sanguis fluat è naribus: si viribus deficientibus, morboque multum saeviente haec fiant, mortem significat (b).

VI.

A Peripneumonia phrenitis malum (c).

"Sanè (inquit Galenus) fieri potest ut etiam corde affecto, phreniticus quis efficiatur (d), & quidem rectè cum cor ad eliciendas mentis operationes plurimum conferat. (Physiol. 189.), sicut septum transversum. Ergo si pulmonibus inflammatione maligna vexatis, ad cor aut diaphragma extendatur malum, phrenitis inde sequetur semper periculosissima.

VII.

Ex phreniticis alii hilares, alii tristes sunt: alii facilius continentur & intra verba desipiunt: alii insurgunt, & violentè quaedam manufaciunt: atque ex his ipsis, alii nihil nisi impetu peccant: alii etiam artes adhibent (e).

"Semper (inquit Vanswietenius) magna cautela adhibenda est, quia & tacita illa & tranquilla phreneticorum deliria subito quandoque in immanem furorem mutantur. Sic meminì hortulanum tertia die phrenitidis veræ in qua tacitè

B 2

"tan-

(a) Hipp. lib. 1. Praedict. sent. 13.

(b) Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Prognost. sect. 2. text. XXXII. pag.

143. & sequent.

(c) Hipp. lib. VII. Aphor. sent. 12.

(d) Galen. Method. Med. l. XIII. cap. 21.

(e) Cels. de Med. l. 3. c. 16. p. 149.

tantum delirabat, & floccos carpebat, uno momento lecto exiliisse, & celerrimo cursu adscendisse in superiorem domum partem, deque fenestra praecipitem se dedisset miser, nisi uxor advolans retinuisset; dumque illa cum marito luctatur, & vicinos in auxilium vocat, convellitur aeger, & moritur subito (a)."

VIII.

Omniò conandum tandem est ex secta in fronte vena sanguinis misionem moliri: ego sanè magna adeò phrenitide correptum curavi (b).

IX.

Sunt qui venas colli (jugulares) incidunt, verisimileque est eos juvare cum sanguis copiosior ad caput confluit, atque idcirco veluti inflammationem in cerebro concitat (c).

"Certè in phrenitide (inquit Freindius) quae febribus supervenit, medicinam hanc quammaximè efficacem esse expertus sum, cum alia remedia minus commodè responderint (d)."

X.

Alia dehinc diatritho (post septimum morbi diem) rasis partibus cucurbitam apponimus occipitio mitiganter, atque sub ipsa fronte sanguisugas facimus inhaerere quatuor vel quinque (e).

"Neque alienum est (inquit Celsus) si neque sanguis ante missus est, neque mens constat, neque somnus accedit, occipitio inciso cucurbitulam admove, quae quia levat morbum, potest somnum facere. (f)."

XI.

Venae quoque incisor ne multum sanguinis detrahat, licet à principio secet; phreniticis namque malum est in syncopam facile mutabile verumtamen audacius vena solvenda est, si à praecordiis, non à capite morbus oriatur (g).

XII.

Omni ratione vigilias excindere, somnumque accersere oportet,

(a) Vansw. Comm. in Aphor. Boerhaav §. 773. tom. 2. pag. 539.

(b) Alex Trallian. l. 1. cap. 13.

(c) Actuar. Meth. medend. l. 3. c. 1.

(d) Frenid. Comm. 2. in Hipp. Epid. de Febr. pag. 11.

(e) Cael. Aurel. Acut. morb. l. 1. cap. 11. pag. 30.

(f) Cels. de Medic. lib. 9. cap. 18. pag. 113.

(g) Aret de Curation. Morbor. acut. lib. 1. cap. 1.

tet, quod solum & maximum est delirantium & cujusvis morbi remedium (a).

Si phrenitis in lethargum prona sit: vires sint imbecilles: humor pituitosus multum redundet, cavendum ab opiatīs & somniferis "multaque moderatio hic quoque necessaria est, ne quem obdormire volumus, excitare postea non possimus (b), Sed si phrenitici pernoctant, neque interdiu sopiuntur, sed penitus intenti sunt oculi atque instar cornu rigentes, jactantur autem & à lecto prosiliunt, iis somnus & quies conciliandi sunt (c)." Veteres Medici observatione edocti somnum arcescebant delirantibus per medicamenta exterius applicata, nec interna nisi multum urgente malo validisque viribus praescribebant. Lotio pedum ex aqua cui lactuca sit incocta: odor opii vino dissoluti: capitis perfusio ex aqua herbis temperantibus, & emollientibus alterata, somnum blande & sine ullo discrimine inducere possunt. "Si vigiliae ultra febrem excurrant (inquit Sydenhamius) cessantibus aliis symptomatibus, observavi, linteam in aqua rosarum immersum & frigide syncipiti a temporibus applicatum, plus quam narcotica quavis prodesse (d)." Sunt qui lac capite applicandum consulunt: ego vero capite dolentibus quovis modo lac laedere cum Hippocrate sentio (e). Unguentum populeum à quibusdam pro somno conciliando laudatur: sed nimia somniferorum id componentium vis timenda in eo morbo qui nullo negotio ex vigilia in somnum lethalem transit. "Populei si usus fuerit (inquit Nicolaus Piso) recens esse debet, nam antiquum hoc unguentum calefacit, tantum abest ut refrigeret (f)." Quod si ad exhibenda, medicamenta confugere necessitas cogat, à levioribus incipiendum ipsa ratio suadet. Ergo emulsiones ex seminibus frigidis, sed praesertim ex semine papaveris albi paratae, sunt propinandae, priusquam ad medi-

ca-

(a) Alex. Trallian. lib. 1. cap. 13.

(b) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 18.

pag. 153.

(c) Aret. de Cur. morb. acut. lib. 1. cap. 1.

(d) Sydenh. Observat. Medicar. sec. 1. cap. 4.

(e) Hipp. lib. 5. Aphor sent. 64.

(f) Nicol. Pis de Morb. cognoscend. & curand. lib. 1. cap. 1. pag.

camina ex opio (laudanum vocant) parata procedamus, ea enim non nisi magna urgente necessitate, validis viribus, summaque moderatione, praescribenda.

CAPUT SECUNDUM.

DE MELANCHOLIA ET MANIA.

Melancholia & mania duo sunt vocabula eundem morbum significantia, diversis animi affectibus comitatum; nam cum mens laesa timore & tristitia agitatur melancholicum, dum furore & audacia maniacum aegrum dicimus. cum tamen idem morbus easdem afficiens partes idemque vitium praeternaturale includens, alternis vicissitudinibus, nunc furorem, nunc timorem, cum mentis laesione producat. Est igitur affectio melancholico-manica: *Mentis laesio, nunc timore & maestitia, nunc furore & audacia, saepè sine febre, quandoque febre minimè acuta sed levi, conjuncta.* Partes affectae sunt eadem ac in phrenitide, cerebrum scilicet, cor, & septum transversum, ita tamen ut in his quandoque ab ipsis initiis haereat malum, non rarò ab aliis, sed praesertim ab hypocondriis communicetur. Haec affectio symptoma est in actione depravata facultatis animalis principis. Morbus hujus symptomatis generator est eadem partium affectarum intemperies & vitium quod ad phrenitidem inducendam concurrere diximus, eo tamen discrimine, quod labes morbosa in phrenitide celer sit & acuta, in melancholia & mania segnis & lenta. Sed quodnam est speciale illud & determinatum partium vitium quod mentem in his morbis laedit? Nescire id nos fatemur; atque meminerint Tirones oportet, ut in generali Pathologia monstravimus, morbos in se ipsis minime nobis manifestari, sed tantum per symptomata, & effectus in corpore apparentes patefieri (Patholog. 3.). Id tantum scimus, in mentis laesionibus praedictas partes offendi: in iis adesse inflammationem: igneam, celerem, & acutam in phrenitide; lentam & segnem in melancholia & mania. Cum verò in singulis inflammationibus specialis sit laedendi vis, etenim in ipsarum qualibet diversus est inflammationis modus (Pathol. 36.), inde colligimus particularem & determinatam esse af-

affectionis morbosae indolem in partibus affectis, cujus praesentia mentis operationes necessariò laeduntur.

Causa occasionalis hujus affectionis est plethora, ea potissimum quae ex suppressione consuetae excretionis sanguinis per hemorrhoides, uterum, aut nares cumulat. Obstructio quae fit ob suppressionem evacuationis solitae per alvum, os, aures, nares, fonticulos, aut ulcera cutis; seu per humorum corporis extremam superficiem occupantium ad interiora pulsum, maximè ad hunc morbum disponit. Sed diathesis ad idem plurimùm facit, ea praesertim quae à principiis generationis, temperamento, aetate procedit. Etenim quí à parentibus hoc morbo laborantibus nati sunt, facilè in eum postea incidere solent, nulloque negotio in his hominibus haec affectio generatur, quibus temperamentum in humoris atri generationem inclinat, & aetatem consistentiae attingunt. Diathesis etiam, quae per morbos praegressos in partibus corporis & humoribus relinquitur, ad affectionem melancholicomaniacam inducendam plurimum confert. Sydenhamius post tertianas autumnales maniam supervenientem observavit, solo usu roborantium sanabilem (a). Atque meminisse oportet humorum vitia in eorum parte spirituosa potissimum consistere, quod in morbis mentis maximè est notandum, quoniam ab spiritibus ejus actiones praecipuè fieri, ex physiologicis abundè constat (b). Causa efficiens hujus morbi est aër peculiari vi corpus immutans. Sic quibusdam annis ob temporis constitutionem potius quàm aliis eum vigere videmus; imò & singulis annis vere & autumno maximè ingruere ex Hippocratis observatione novimus (c). Altera causa efficiens est diaeta, etenim improvidus alimentorum, ex carnibus praesertim, usus, & potuum calidorum maximè hunc morbum creant. Exercitatio vehemens sub sole: nimia in studiorum ratione solitudo: venena & ingesta, propria atque insita vi mentem laedentia ut hyosciamus, strammonium, aliaque hujusmodi hanc affectionem inducunt. Nec fidant Tirones pollicitationibus quo-

(a) Sydenh. *Observ. Medic. sect.*
1. cap. 5. pag. 16.

(b) *Physiol. Prop. XXI. num. 94.*

(c) Hippocr. *lib. 3. Aphor. sent.*
20. & sent. 22.

quorundam hominum haec medicamina speciosis observatioribus in usum adducentia, etenim numquam licet aliter aegros quàm *tutò* tractare, saepè enim datum non est citò & jucundè, perpetuò autem jubemur *tutò* curare (a). Sed omnium maxime ad affectum melancholico-maniacum producendum conducunt animi pathemata maeror, desperatio, aliaque hujusmodi, quae animum continuò agitant & perturbant.

Cum omnium morborum effectus communes sint vitium jactura & cacochimia (b), advertendum arbitror, in phrenitide vires nimium labefactari & omnes bilis praeternaturalis, sed potissimum porraceae species vi morbi produci. At in affectione maniaca, licet vires animales principes laesae admodum sint, eae tamen quibus sensus & motus exercentur sub morbi initiis augescunt, ut mirum sit maniacos nec frigoris, nec caloris molestias sentire, & ad inordinatos quoscunque motus multo robore exercendos esse aptiores. Caeterum humores generant, praesente morbo, pituitosos, crassos, calidos, & in bilem atram (c) nullo negotio transeuntes.

Jam verò historiam affectionis melancholico-maniacae sic contexere opportunum arbitror. Igitur hanc aegritudinem antecedunt vigiliae insolitae: somni turbati, quos Graeci *ephyaltes*, Latini *incubos* appellant: vertigines: moeror, timor, maestitia praeter morem: ad quoscunque animi affectus vehementiores nimia propensio, sed praesertim ad iram & desperationem: lassitudo membrorum: hominum adversatio quam Graeci *Mysanthropiam* vocant: solitudinis amor: memoriae lapsus: taciturnitas. Haec omnia, aut saltem plurimam viam huic affectioni sternunt. Ea jam praesens clanculum ingruit, etenim animum alicui rei nimis intentum reddit usqueadeò, ut ab objecto cui mens inhaeret non faciliè distrahi patiatur. Febris nulla ut plurimum adest, sed ingens animi consternatio, modò ad excandescentiam, modò ad voluptatem nunc in lachrymas, nunc in cachinnos properantis, ut facile intelligi possit mentem à sede sua dimoveri. Delirium
etsi

(a) Vide Illustr. nost. ad Hipp. Epid. }
rect. 2. text. 18. pag. 91. }

(b) Pathol. Prop. XI.

(c) Physiol. Prop. XXI. num. 94.

etsi non semper vocibus manifestetur, animum in quibusdam tacite turbat, cum quae timent aut moerent, continuo mente solum recogitent ac revolvant, & mille phantasmata sibi fingant. Sub hoc tempore aegrotantium alii in symptomata melancholica, alii in maniaca potissimum vergunt, alii demum utrisque alternis vicibus molestantur. Ergo dum in melancholiam magis tendit affectio, aegri tristitia & animi angore perpetuo vexantur. Persaepe humi fixis oculis veluti stupidi consistunt, subitoque falsis imaginibus agitati, celeriter cum tumultu procedunt. Sunt qui sese pecudes, vel testaceos, vel etiam vita defunctos credunt; nec desunt qui se Reges, divites, aut Civitatum dinastas judicent. Sunt etiam qui epulas pertinacissime recusant, amissam esse vitam credentes, atque non semel fit ut mortem quammaxime pertimescant, eamque sibi ipsi, desponso animo consiscant. Omnibus autem caput, oculi, totaque facies calet. Somnus ut praecipue necessarius, ita maxime difficilis est, ex eoque tumultuose excitantur. Nec semper in una tantum insaniae specie versantur, sed per vanas suspiciones nihil non metuunt, atque hominum consuetudinem, quos magna sibi illaturos damna inaniter credunt, perosi, in solitudinem fugiunt, nec raro ad superstitionem conversi vanis futilibusque terriculae mentis agitantur. Interea mutabiles sunt, turpes, de minimis quibusque solliciti, avari: sed non multo post simplices, prodigi, multa largientes, non quidem virtute animi, sed morbi vi ac varietate. Quod si malum nimium increseat, praeter jam dicta, sensus ac mens usque eo stupore, fatuitateque capiuntur, ut omnium ignari, sui que inmemores in morem bestiarum vitam degant, neque animus tantum, sed & corpus noxam patiatur, etenim ejus habitus in pejus labitur: colore foedo ex atro viridique commixto tinguuntur, praesertim si bilis atra inferius non descendat atque exeat, sed per corpus cum sanguine diffundatur: cibum etsi satis assumant, extenuati sunt, quia somnus neque potu, neque cibo membra confirmat: alvus arida est nihil dejiciens: nonnumquam vero dejicit sicca, rotunda, atro biliosoque humore circumfusa: urina pauca redditur, acris, biliosa: flatu multi praecordia infestant, pulsus parvi, tardi, inanes, debiles. Sub hoc statu febris adest quandoque continua, lenta, quotidiana: non

rarò intermittens longis intervallis , aut erronea. Rarò quispiam dum hoc morbo rapitur , tumorem effugit lienis. Si verò symptomata maniaca superent, cum aegri ex iis multa patiantur , id insuper habent , ut plurimum temporis desipiendo cum furore transeant , atque foeda atrociaeque facinora committendo. Sed ex mania insanientium species infinitae sunt, nam alii rident , ludunt , saltant diu noctuque , milleque gesticulationes , vociferationes , cantus , similiaque absurda perpetrant : alii ira furentes , vestes proscindunt , & quoscunque offenderint laedunt , & dilacerant nisi maturè vinculis coerceantur. Quod si malum multùm increseat , auditu prompti sunt , mente tardissimi : in sumendo cibo voraces atque avidi : vigiliis torquentur longissimis ; quod si somnum quandoque capiant , exinde agitati magisque commoti excitantur. Quidam ita desipiunt , ut nequidem in publico ventrem exonerare , atque nudos incedere pudeat. Nec desunt qui immensum spatium decurrunt , & quò perventuri sint nescientes , eodem , unde discesserant , cursu feruntur , aut per longum iter eos quibus fortè occurrerunt , comitantur. Longum esset omnia insanientium inordinata facinora percurrere. Praedicta sufficiant ut velut ex ungue leonem melancholico-maniacos , ex phoenomenis agnoscamus , quidque vis morbi in his per varios augmenti gradus efficiat. Morbus hic longus est , neque ad plures dies & menses , sed & ad annos saepe extenditur ut plurimum sine discrimine : periculosus tamen ex adjunctis non rarò conficitur. Si malum eousque intendatur , ut febres continuas lentas , aut erraticas , aurium sonitus , anxietates , ciborum fastidium , corporis ematiationem , aut ejusdem pravum habitum , tremores , aliaque hujusmodi creet symptomata , phrenitidem aut comitalem morbum expectare oportet , quos mors saepe consecatur. Si verò haemorrhoides adveniant , aut varices : vel pedum intumescencia dolorosa : dysenteria , aut vomitus humoris pituitosi copiosus , saepius alternans cum salivatione viriumque aegri tolerantia , salus subinde expectanda est. Ferè autem sic incidit , ut hoc malum viros potius quàm foeminas adoriatur , sed in his deterius multò est ; atque dum recens fuerit , curationem non difficilissimam habet , quod inveteravit vix unquam sic tollitur , quin nullo negotio recurrat ; idque tenendum , desipientiam

in

In hoc morbo non esse continuam, sed quandoque paucis, non rarò longis intervallis intermittere: sed intermissio minimè sincera est, quando per se delirium desinit, cum non congruenter, aut accommodata medela, aut temporis anni clementia evanescit.

Curatio hujus morbi, natura ipsa duce, his perficitur. Venae sectio sub initiis ex usu est, quoties suppressa sanguinis evacuatio malo fomitem praestiterit, aut plethora quovismodo corpus afficiat. Cavendum tamen, ne plethoram cum obesitate confundamus (a), nam sicut illa sanguinis extractione tollitur, haec eadem evacuatione corrumpitur. Si symptomata maniaca vigeant audacter, sin melancholica parce sanguis extrahendus, etenim maestum animum modica evacuatio revocat, nimia deprimit. Post haec vomitorium ex granis triginta radices dysentericae, aut octo granis tartari emetici (loco veratri quod ferè semper cum periculo praescribitur) lege artis datum mirè in hac affectione prodest. Ergo si semel datum vomitorium parùm profecerit, interposito tempore iterum dari debet. Alvus paulò fortioribus medicamentis relaxanda est: atque catharticum foliis sennae, myrobolanis, polipodio, serò lactis ex arte conflatum, & aliquando pro re nata praescriptum, admodum juvat. Haec omnia ita comparata sunt, ut causas occasionales plethoram scilicet & obstructionem tollendo, morbum minuant; sed praeter ea, diathesis omni conatu emendanda. Igitur medicamenta, quae hepatica & splenica dicuntur, ex usu sunt ad atram bilem corrigendam. Decocta, sirupi, infusa, juscula, & id genus alia, composita ex cichorio, intybo, taraxaco, agrimonia, fumaria, nasturtio aquatico, becabunga cum sero lactis, per plures dies, imò & menses assumpta hunc morbum radicitus tollunt. Balnea totius corporis, sed praesertim capitis utilissima sunt: nec vetat aegros robustos in maniam pronos frigidis balneis saepius lavare. Si multa tristitia est, prodest lenis sed multa bis die frictio. Post venam sectam, alvumque satis purgatam utilis pro omni potu est aqua fontis, cui liquor ex nitro & marte immixtus sit (b).

C 2

Diae-

(a) *Physiolog.* 149.

(b) *Vide Pharmacop. Matritens. Edition. secund. pag. 448.*

Diaetam quod attinet, id praecipuè incumbendum, ut aeger cibis quam levissimis utatur: carnes pingues, salitas, fumo induratas omninò fugiat: juscita pro communi usu ex carne vervecina cum pullo gallinaceo additis borragine, bugloso, portulaca, cucurbita, assumat: omnibusque qui hoc morbo molestantur prodest exerceri, multa frictione uti, neque pinguem carnem, neque vinum assumere, numquam esse vel solos, vel inter ignotos, vel inter eos quos aut contemnant, aut neglegant, mutare regiones, & si mens redit, annua peregrinatione jactari.

APHORISMI.

I.

Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur, & contra morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici: atque horum utrumlibet magis accidit, prout in hanc vel illam partem infirmitas repit: si enim in corpus epileptici: si verò in animum melancholici redduntur. (a).

“Nimirum (inquit Vallesius) hac ratione periclitantur melancholici brevi mori, si fiant apoplectici, aut convellantur, humore eo, qui animam perturbat converso ad corpus (b). . . ad corpus quidem cum exteriores potius tument partes (cerebri): ad animam cum interiores sunt malo succo imbutae.”

II.

Si timor atque maestitia multo tempore perseverent, melancholicum id est (c).

“Si quis (inquit Galenus) non ex causa manifesta metuat, aut maestus sit, melancholici casus manifestè sunt, etiamsi non diu praecesserint; quod si propter causam manifestam incipientes, diu postea perseverent, non te lateant melancholiam significare (d). Quomodo autem ex materia atrabili-

(a) Hippocr. lib. 6. Epidem. sect. 269. & eod. lib. pag. 252.
8. vers. 71. (c) Hippocr. l. 6. Aphor. sent. 23.
(b) Valles. Comment. in lib. 5. (d) Galen. Comment. 6. in Aphor.
Epidem. Hippocr. text. 83. pag. Hipp. sent. 23.

„liaria sanguini circulanti tradita (ita loquitur Gorterus) ani-
 „mae melancholia formetur, non nisi per analogiam probari
 „potest, cum inveniamus opio animam sopiri in his regio-
 „nibus, daturam inferre delirium speciale: spiritusosa indu-
 „cere ebrietatem: morsum canis rabidi inferre aquae timorem:
 „quae omnia sunt mera observata specialis mutationis mentis
 „ad certam mutationem in humoribus, quamvis nesciamus
 „qualis sit facta specialis mutatio, quae necessariò inferat
 „mentis degenerationem, atque sufficit in scientia medica per-
 „venire ad talem regulam generalem (a).”

III.

*Si lingua repente impotens fiat, aut aliqua corporis pars si-
 derata melancholicum hoc ipsum est (b).*

Mirabile documentum, maximique momenti in medicina fa-
 cienda. Galenus, sui systematis tenacissimus, partium stupo-
 rem omnem à pituita deducit. Posteriores Graeci, & Arabes
 Galeni vestigia sequentes nullum non movent lapidem, ut ca-
 lesfaciendo, irritando, & urendo pituitam corrigant; sed his
 malum exasperari quotidie videmus, quoniam materia melan-
 cholica acrior reddita insuperabilis omnino conficitur. Doce-
 mur utique hac observatione Hippocratica, praedictos mor-
 bos utpote ab atrabile natos, leniter humectantibus medica-
 mentis, atque acrimoniam melancholicam corrigentibus trac-
 tare.

IV.

*Ad haec in morbis melancholicis periculosi sunt humorum de-
 cubitus: aut corporis apoplexiam, aut convulsionem, aut ma-
 niam, aut caecitatem significant (c).*

Vere & autumnò maximè humores, spiritus, totamque na-
 turæ humanae constitutionem alterari alias satis ostendi-
 mus (d). Si haec agitatio in melancholicis profluvium sangui-
 nis per hemorrhoides, aut varicum intumescantiam, aut aliam
 pravi humoris excretionem inducat, res est sub tuto; quod

si

(a) Gorter. Comment. in hunc Hipp. Aphor. pag. 480.

(b) Hippocr. l. 7. Aphor. sent. 40.

(c) Hippocr. l. 6. Aphor. sent. 56.

(d) Vide Illustr. in Hipp. Epid.

sect. 1. text. 1. pag. 1. & seq.

si secus fiat, decubitus in nervosas partes praedicta mala producentes, spectandi sunt, nisi artis praesidiis adjutus aeger eos vitare possit. Igitur melancholicos oportet sub his temporibus exerceri: transpirationis curam habere maximam: paucis, levibus, & humectantibus cibis uti. Medici officium est ingruente vere (idem faciendum autumnus) sanguinem mittere seu venae sectione, seu hirudinum applicatione: ventrem mollire: debitisque remediis bilem atram cicurare: hic enim si quid aliud maximè quadrat Hippocratis sententia: "Quibus venae sectio aut purgatio conducit, his vere convenit venam secare aut purgationem facere (a)."

V.

Melancholicus uberius deorsum purgabis, eadem ratione contraria adhibens (b).

Non modo ad curationem, sed ad praeservationem pertinet Hippocratis monitum. Confert ergo melancholicis ventrem, seu ut hodierni loquuntur Medici, *primam regionem* liberam excrementis habere, cum sordes in ea contentae deliria generare soleant (c). Neque cathartici tota res agenda, cum haec irritatione & occulta virulentia saepè noceant; (d) sed diaeta ex oleribus, herbis humectantibus, detergentibus, & fructibus, alvum lubricam reddere convenit. "Novi quidem (de curatione hujus morbi loquens inquit Vanswietenius) à multis Medicis culpári fructus horaeos, ac si plurimorum morborum potius causae forent quàm medela; sed videtur & ratio & experientia contrarium docere... Furentissimos ex melancholia maniacos sanatos vidi, dum solis fructibus horaeis vescebantur, & quidem cerasis, aut fragis ad viginti & ultra libras quotidie. Incidebant quidem à tam largo fructuum esu in diarrhoeam, sed per alvum exibat faex atrabiliaria, & brevi totus ille furor placabatur... Juscula quibus maturi cucumeres in taleolas dissecti incocti sunt, uti olera mollia qualia sunt spinachia, endivia, borrago, bu-
glos-

(a) Hippocr. l. 6. Aphor. sent. 47. | (c) Pathol. 59.
 (b) Hippocr. l. 4. Aphor. sent. 9. | (d) Physiol. 89.

inglosa, &c. cibum dant medicatum pulcherrimi in hoc morbo usus (a)."

VI.

Melancholicis & nephriticis haemorrhoides supervenientes bonum (b).

Sunt qui *phreniticis* in hac sententia legendum existiment, sed de utroque morbo veram esse experientia compertum est. "Verum debent (inquit Tozzius) haemorrhoides melancholicis & nephriticis *supervenire* ut subinde proficiant: nam si forsitan illos ab initio comitentur, tantum abest ut conferant, ut potius noceant, & pessimum signum sit alterius gravioris aegritudinis, quippe indicabunt tantam ac talem pravitatem, tantumque acorem in sanguine exorbitare, ut unâ simul melancholicum delirium aut renum vitia foveat, & haemorrhoidales venas aut arterias proritet ac reserat (c)."

VII.

Insanientibus (maniacis) *si varices, aut haemorrhoides superveniant, insaniae solutio* (d).

Si venae, quae in ano sunt sanguinem fundant, *haemorrhoides*, si intumescant *varices* appellari possunt, cum varix ex veterum mente sit extensio & tumefactio venarum in quacunque corporis parte fiat. Ergo seu fluat sanguis per eas venas, seu sine sanguinis effusione eadem varicum modo intumescant, maniacos magnoperè levant; neque venae tantum quae in ano sunt id efficiunt, sed & si tumeant quae sunt in cruribus, aliisque locis externis ad maniam solvendam conducunt. Hanc sententiam extendens Celsus ex vero inquit: "At varix ortus, vel per ora venarum subita profusio sanguinis, vel tormina, insaniam tollunt (e)." Non rarò contingit, ut loco sanguinis per ora venarum podicis exeat humor albescent, glutinosus, acris, in iis praesertim hominibus qui multam generant pituitam facilè in atram bilem migraturam (f).

Haec

(a) Vanswiet. *Comment. in Aphor.* Boerhaav. §. 1097. pag. 480.

(b) Hippocr. *l. 6. Aphor. sent. 11.*

(c) Tozz. *Comment in lib. 6. Aphor. Hipp. sent. 11. pag. 133.*

(d) Hipp. *lib. 6. Aphor. sent. 21.*

(e) Cels. *de Medicin. lib. 2. cap. 8. pag. 69.*

(f) *Physiol. 94.*

Hæc excretio, quæ à quibusdam *haemorrhoides albae* vocari solet, melancholicos & maniacos mirè juvat, & si quavis de causa supprimatur, multa & quidem gravissima parit incommoda. Eadem ratione, mensium fluxus in foeminis suppressus melancholiam, & maniam creat. Cum verò mulieres variis modis affligentur ætate pubescentiæ, si sanguinem non fundant per uterum ex instituto naturæ, aut in limine senectutis dum ex ejus præscripto purgatio deficit, inde fit ut sub his temporibus sicut & aliis morbis, ita maximè melancholiam & maniam subjaceant, prout eleganter suo more descripsit Hippocrates in libello *de Morbis Virginum*, & libro primo *de Mulierum morbis*.

VIII.

Ex melancholicis quidam intervalla morbi temporibus quibusdam habent, ut etiam consueta administrent: alii in continua sunt dementia.... & tali morbo affecti non melancholia tantum laborant, sed etiam per circuitus insaniunt; nihil enim aliud est insania (mania) quam melancholiam ad majorem feritatem intentio (a).

Duo hic scholarum errores expungendi, scilicet maniam diversum esse morbum à melancholia: & in utraque delirium esse continuum. Idem dicendum de febre, etenim erroneum est melancholicos & maniacos non febricitare, cum sæpè febribus lentis, aut erraticis affligentur. "Ut plurimum autem hic morbus (inquit Lommius) sine febre est, tametsi ea quoque interdum accedere, atro humore putrescente, solet (b)."

IX.

Qui calidioribus antidotis aut purgationibus in melancholia usi sunt, aegros magis furiosos atque maniacos reddiderunt, dum sanguinem ad siccius & acrius converterent (c).

Praejudicata de humore melancholico frigido & sicco opinio à Galeno constituta, & ab Arabibus exculta, mille induxit medicamentorum calidorum formas ad melancholicos

sa-

(a) Alexand. Trallian. lib. 1. | lib. 2. pag. 71.
cap. 17.

(c) Alexandr. Trallian. lib. 1.
cap. 17. pag. 87.

(b) Lomm. Medicin. observat.

sanandos, quibus onerantur Medicorum libri, cum iis omnibus certissimè in pejus ruant. "Melancholici (inquit Baglivius) cum sero lactis, succis herbarum, & his similibus temperantibus demulcendi; si contrariae indolis remedia in melancholicis dederis, aegrum jugulabis (a)."

X.

In melancholia stomacho potissimum succurrendum est, quum & ipse malè habeat, & in ipso bilis atra resideat (b).

A natura ita comparati sumus, ut timor & tristitia vel ab oris ventriculi vitio oriantur, aut ipsum vehementer afficiant. "Saepè observavi (inquit Gorterus) ex oborto timore, vel tristitia, vel terrore, intestina & ventriculum ita inordinate moveri ut venter distenderetur flatibus, concitaretur praecordiorum anxietas.... ipso momento vicens appetentia convertebatur in fastidium &c. (c)" Ergo si symptomata melancholica vigeant, vinum, quod insanientibus omnibus nocet, pro roborando stomacho praescribendum. Rectè hinc ait Celsus: *In hoc insaniae genere solo rectè vinum datur (d).*

XI.

Bona utique est humectatio morbi squallorem tollens, & curationis vexationem mitigans: rarae autem & molles carnes ad aegritudinis remissionem maximè faciunt (e).

Galenus ad rem ita loquitur: "Interim monendi sunt mihi amici qui me curantem viderunt, frequentibus balneis, victuque humido bonique succi, nullo alio adhibito praesidio melancholicum morbum curasse, ubi nondum ob longum temporis tractum nocuus humor multum vacuationi resisteret (f). Curandum ergo est ante omnia (ut ait Ballonius) melancholici victu humectante nutriantur nec prius meliusculi sunt, quàm cum pinguescunt; nihil itaque tam noxium est quàm fames, abstinencia, extenuatio (g)" Dul-

D

cium

(a) Bagliv. de Morbor. & Natur. analog. pag. 317.

(b) Aret. de Curat. Morb. diutur. cap. 5. pag. 124.

(c) Gorter. Medic. Hippocr. lib. 6. Aphor. 23. Vide Bagliv. lib. 1. Prax. Medic. cap. 14. n. 3. pag 92.

(d) Cels. de Medicin. lib. 3. c. 18. pag. 155.

(e) Aret. de Curation. Morbor. diutur. lib. 1. cap. 5. pag. 126.

(f) Galen. de Loc. affect. lib. 3.

(g) Ballon. Cons. Medicin. lib. 3. consil. 64. pag. 326....330.

cium balneorum usus, si quid aliud ipsis opitulatur, neque quidquam vetat maniacos aquae frigidae immergere, quinimò non minus frigida eos, quàm melancholicos calida juvat. Abstinendum tamen à balneis thermalibus calore, & siccitate, melancholico-maniacis summè noxiis. Sunt qui remediis, ut vocant *specificis* hunc morbum curare intendunt, quod praesertim Arabes magno conatu magnisque nugis identidem confecerunt. "Supersticiosi fuere Arabes (inquit Duretus), qui ad recreationem spirituum animalium inexplicabili facultate valere putarunt cerebra agnorum, haedorum, & aliorum animalium, cum omnium cerebrorum carnes sint ingratae stomacho. & cachochimae.... praescribunt margaritas in suis electuariis itemque aurum & argentum, quamquam haec duo nullam habeant vim illustrandi spiritus, sed potius melancholiam augendi, cum omnia metalla natura frigida sint & sicca (a)." Vanswietenius Moschum satis magnae dosi praescriptum profecisse memorat (b). Nec desunt qui credant sanguinem asininum linteo exceptum, in aquam deinde infusum, & maniacis propinatum vi specifica eosdem sanare, quinimò inter disputationes pathologicas curis Halleri ordinatas extat methodus hanc medicinam praeparandi, multisque ibi encomiis extollitur (c). Sed ulterioribus observationibus id adhuc indigere nulli dubitamus. Atque placet Halleri iudicium monentis quod "uti non decet praecipitem fidem ejusmodi remediis tribuere, ita etiam minus convenit rejicere quae publicè utilissima futura praevidemus, si repetitis experimentis confirmata fuerint. Interea certissimum est quod Areteus his verbis exprimit: "Quibusdam quandiu medicatio adhibetur, tamdiu morbus permanet, quamvis labefactus ac debilis, at si homo carnes resarciat ac vires instauret, simul omnia morbi vestigia oblitterantur, nam potentia naturae sanitatem, imbecillitas morbum parit. (d)."

(a) Duret. de Morb. intern. lib. 1. cap. 17. Pag. 120.

(b) Vanswiet. Comment. in Aphor. Boerhaav. §. 1123. pag. 524.

(c) Disput. Pathol. X. tom. 1. pag. 168.

(d) Aret. de Curat. morbor. diuturn. lib. 1. cap. 5. pag. 126.

CAPUT III.

DE LETHARGO.

Lethargus ex vi vocis est celeris oblivio, qui enim hoc morbo capiuntur, citissimè omnium rerum, tum quae sensibus percipiuntur, tum quae antea in imaginatione comprehendebantur, necessariò obliviscuntur. Accedit inevitabilis in somnum propensio: cumque ita comparati simus, ut deficientibus ex sensu communi & imaginatione notionibus, ut in Logica monstravimus, deficiat etiam mens, inde fit ut in lethargo aliquid delirii perpetuò adsit. Verè dici potest lethargus: *Celeris omnium notionum tum rerum praesentium, tum praeteritarum oblivio, cum febre ad tactum levi, re ipsa vehementi & acuta, itidemque sopore, mentisque laesione conjuncta.* Haec definitio praecipua lethargi phaenomena comprehendit: etenim si aegrum hoc morbo correptum pungas, aut quovis modo excites, difficillimè quidem objecta percipit, cessanteque vellicatione citissimè eorum obliviscitur. At praeteritarum rerum oblivio ita tenax est, ut non rarò lethargicos superstites videas, quibus omnia ferè quae didicerant, animo exciderint. In lethargicis non est verus somnus, sed potius sensuum torpor, sensorii communis & imaginationis marcor, atque mentis vacillatio, ita tamen ut etsi vigilare minimè possint, neque dormire verè valeant. Communis tamen apud Medicos invaluit usus tales aegros *soporatos*, eumque stupefactionis statum *soporem* appellandi, ob similitudinem quam cum dormientibus habent (a). Lethargus symptoma est actionis diminutae facultatis animalis principis, nempe sensus communis, imaginationis, & memoriae, eamque comitatur actio mentis depravata. Morbus hujus symptomatis generator est inflammatio specialis, non quidem sicca ut in phrenitide, sed humida. Sunt qui tumorem aedematosum in cerebro pro morbo lethargi generatore adducant; sed id quamquam aliquando fieri posse non inficiemur, generaliter

D 2

ne-

(a) *Pathol.* 60.

necessarium non esse censemus, cum practicis observationibus consonum sit, humoris pituitosi, aut serosi celidi cerebri replentis copiam hunc morbum generare. Imò & ipsum nativum cerebri humorem, in nimiam molem cum putredine & calore auctum, lethargicas inducere affectiones pro certo habemus. Pars in hoc morbo praecipuè affecta est ea cerebri portio, qua sensus communis, imaginationis, & memoriae munera celebrantur (a): operam tamen praestant pulmones, cor, caeteraeque particulae ad praedictas functiones exercendas necessariae.

Causa occasionalis lethargi est aliquando plethora: saepè obstructio nedum cerebri, sed & partium inferiorum, imò & habitus corporis (b): saepissimè diathesis; etenim obstruentes humores nativam partium constitutionem opprimentes, certam & determinatam adquirunt corruptionis formam, qua ad hunc morbum recipiendum disponuntur. Causae efficientes sunt aër tum frigidis humidisque viribus corpus alterans, cum maximè occulta & divina vi facultatem animalem stupefaciens. Hippocrates certa annorum constitutione adnotavit, phreniticos non vehementer delirasse, quin potius lenta quadam in somnum propensione soporatos periisse (c). Dieta frigidis humidisque cibis corpus replens, aut iis constituta alimentis, quae improvidè suscepta languorem in animalibus facultatibus inducunt, lethargi causa esse consuevit, ut nimius refrigerantium, balneorum, lactis, aliarumque huiusmodi rerum usus. Huc pertinent venena omnia speciali & incognita vi stupiditatem inferentia. Ex Willisio didici, aquas minerales largiori copia assumptas nec per urinas satis ejectas lethargum inducere (d), quod ego propria experientia confirmavi. Animi pathemata, ea praesertim quae languorem, debilitatem, & inertiam cerebro, cordi, & spiritibus inferunt, qualia sunt maeror, timor, desperatio, &c. lethargicas affectiones generare satis notum est.

Lethargi suoapte ingenio incipientis hìstoriam ita institui-
mus.

(a) *Physiol.* 187.

(b) *Pathol.* 60.

(c) *Hippocart. lib. 3. Epidem. sect.*

2. vers. 61.

(d) *Will. de Anim. brutor. part. 2.*

cap. 3. pag. 162.

mus. Nulli hominum aetati parcit hic morbus. Etsi senes primario & ex se incipiens vexare soleat, caeteras tamen aetates adoritur, aliis morbis ut plurimum succedens: crebroque sic incidit, ut refrigerati à febre ardente, phrenitide, peripneumonia, aliisque morbis calidis, tum demum lethargo pereant. Obesi, parum exercitati, otio, vinoque dediti omnium maximè sunt dispositi ad hunc morbum suscipiendum: ac licet quandoque repentiè ingruat, saepè antecedunt lassitudines, somnolentia, vertigines, ciborum fastidium, capitis gravitas, nimia pituitae generatio. Lethargus dum incipit, febris aegrumprehendit, quae etsi acuta & vehemens sit, ob exiguam caloris mordacitatem à quibusdam veterum *lenta* appellatur. Comitatur corporis pondus & immobilitas, sensuum torpor, in somnum propensio, ita ut nisi excitati minimè loquantur aegri, aut ea accipiant quae offeruntur, imò vociferationibus compulsi, palpebris aegre diductis, oculos vix aperiunt rursumque protinus coeunt, ac pristino sese sopori dedunt. Adest praeterea omnium rerum oblivio, & fieri saepè solet, ut jusculum assumentes, aut poculum, eorum obliviscantur quae manibus contrectant, atque nisi admoniti clamoribus, aut assistentium hortatu ad se redeant, in eorum quae agunt celerem oblivionem incidunt. Interea mens inconstans vacillat, oscitationes frequentes, pulsus ad speciem magnus, reipsa inflatus & inanis; at rarus & inaequalis. Alvus modò liquida, saepius compressa. Urina à naturali parum distans; quandoque qualis jumentorum turbida mejitur. Crescente morbo praeterquamquod omnia augentur, pulsus intermittentes fiunt & inordinati: febris magnas habet remissiones, horis praesertim matutinis, sed fallaces: interrogati aegri non facilè sed post multas sollicitationes respondent, ut si linguam exere jubeantur, aut non id faciant, aut tardè admodum fieri consentiant, citòque in somnum inexpugnabilem delabuntur: facies tristes, subinflata, livescens: corpus proprio pondere ad inferiores lecti partes delabitur: lingua arida: respiratio magna & rara. Jam verò lethargo ad statum accedente, quod circa diem septimum contingere solet, si aeger in pejus ruat, praeter haec omnia, supinus cubat, & ab aliis in latus conversus, ultro in dorsum revolvitur: manuum tremor: facies turgida, livida: pulsus humiles: alvus, etsi fluat, intumescit:

cit: urinae & foeces injussae secedunt: respiratio tarda & alta: dentium constrictio, ut disjungi non facile patiantur: unguium livor: convulsiones: stridor pectoris: sudor frigidus & glutinosus circa caput & frontem: mors. Quod si morbo in statu constituto tumor circa aures superveniat (parotidem vocant): aut tussis cum sputaminibus: aut phrenitis: tunc morbus diutius trahit sub ancipiti exitu; ex his enim alii post longos labores sanantur, alii viribus labefactatis pereunt. Lethargus est morbus brevis, septem enim diebus, aut novem cursus ejus absolvitur. Pauci ex eo evadunt, & nisi celeriter suppetiae ferantur, citò enecat.

In curando lethargo celeriter sanguis mittendus ex utroque brachio si plethora adsit, parum tamen sanguinis extrahendum cum morbus hic non multam toleret hujus humoris evacuationem. Quod si facies tumida, venarum colli inflatio, capitis gravitas, multam cerebri repletionem indicent, hirudines juxta aures applicare magno aegris usui est. Interea venter clysteribus & lotionibus est molliendus, atque vesicantia cruribus, & occipitio admovenda. Jam vero si venter sordibus repletus, aut totum corpus nimia pituita obrutum fomitem morbo praestiterint, post sanguinis extractiones, nulla interjecta mora, purgatio instituenda, quae non modo sordes abluit, sed & à capite revellit. Igitur potio ex rhabarbaro, sena, agarico, syrupo carthami, aut de spina cervina, lege artis conflata ex usu esse potest. Saepè hiera Galeni decocto betonicae infriata mirè profuit. Curandum ergo quammaximè, ut haec omnia ante diem quartum fiant, eo enim transacto quiescendum, nec quicquam aliud agere oportet, quam alvum lubricam servare: caput ex castoreo firmare: vires infirmas roborare: aegrumque à somno blandè per intervalla excitare: quae omnia non multitudine remediorum validè agitantium, quin potius suavi blandaque methodo utiliter peraguntur.

APHORISMI.

I.

Hyeme lethargi fiunt, &c. (a).

“Saepius observavi (inquit Willisius, qui de lethargo longè tractavit) febres soporosas & velut narcosi quadam insignitas, quibusdam temporibus, ob malam anni constitutionem accortas, & epidemicè grassatas fuisse (b).”

II.

Lethargicis, si multum atque id liquidum infra egerant, valdè exigua vitae spes est (c).

“Insanabilis est lethargus (ait Duretus) qui phrenitidem excipit: & in quo dejectiones crudae, & urinae pravae sine sensu & sine voluntate feruntur (d).”

III.

Ex lethargicis quicumque servantur, ferè purulenti redduntur (e).

“In descriptione (ait Willisius) febris epidemicae soporosa quae regnavit anno 1661, plurimis accidisse (ex lethargo empiema) notavi (f).” Discimus hinc, pectoris partes sicut ad somnum naturalem conferunt, ita in soporosis affectionibus saepè pati (g): neque de nihilo esse, quod Hippocratis primum, deinde Baglivii observatione novimus, scilicet ex affectis pulmonibus lethargum aliasque affectiones soporiferas, & ex soporosis affectionibus morbos pulmonum nascit (h).

IV.

(a) Hippocr. I. 3. Aphor. sent. 23.

(b) Will. de Anim. brutor. part. 2. cap. 3. pag. 165. & de Morb. convulsiv. cap. 8. pag. 95.

(c) Hippocrat. lib. 3. de Morb. vers. 54.

(d) Duret. de Morb. intern. lib. 1. cap. 8. pag. 59.

(e) Hippocr. Coac. Duret. lib. 1.

sent. 145.

(f) Will. de Anim. brutor. part. 2. cap. 3. pag. 166.

(g) Pathol. 60.

(h) Hipp. I. 3. de Morb. vers. 50. Bagliv. Prax. Medic. lib. 1. cap. 9. de Rar. pulmon. affect. pag. 57. Vide Physiol. nostr. tract. 6. prop. 49. n. 189.

IV.

Lethargicum oportet in accessione per intervalla leviter excitari suo nomine exclamatum, etenim jugiter titillatu vel impressione ac punctionibus hoc facere nihil aliud quam stricturam erit asperare ob inquietudinem quassationis (a).

Sunt qui lethargicos perpetuis vellicationibus erigere studeant: sunt alii qui numquam excitandos censeant ut Tharrias apud Celsum (b). Sed modum in iis tenendum experientia suadet, etenim natura valida, sed iners, excitata miros neque sperandos producit effectus: eadem languida & debilis vehementer & continuo agitata succumbit. Ergo Celsi monitum hic, si quid aliud, ad rem facere videtur. "Interest autem" (inquit) "in decessione expergiscatur aeger, an, cum febris levatur, aut levata quoque ea somnus urgeat. Nam si expergiscitur adhibere ei ut sopito supervacuum est, neque enim vigilando melior fit, sed per se si melior est vigilat. Si verò continens ei somnus est, utique excitandus est, sed his temporibus quibus febris levissima est, ut excernat aliquid, & sumat (c).

V.

Sed ex his omnibus (medicinis roborantibus) nihil sperandum est utile, sed magis incendia viscerum altiorum, & veluti putredines tumentium membranarum ob nimietatem fervoris (d).

Obruimur ferè medicamentorum cephalicorum copia, nam praeter simplicia ex crânio humano, ungula alcis, stercore pavonis, cinabrio & id genus aliis nedum Medicis sed barbitonsoribus notissimis, prostant in Pharmacopoeis composita ex Chimia deprompta speciosis adeò titulis incrustata, ut incautos facilè alliciant. Verùm quis speret lethargum iis naeniis, aut pulvere marchionis, de guttera, aliisque similibus posse fugari? Nemo certè, nisi nimium credulus, aut in arte parum, aut nihil fuerit exercitatus (e). "Debilibus, languen-

„ti-

(a) Cael. Aurelian. de Morb. acut. lib. 2. cap. 6. pag. 82.

pag. 159.

(b) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 20. pag. 159.

(d) Cael. Aurelian. de Morb. acut. lib. 2. cap. 8. pag. 86.

(c) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 20.

(e) Parhol. 30.

„tibus (inquit Boerhaavius) lethargicis, soporosis, syncop-
 „ticis, vomituriensibus incassum saepè succurrere conatus per
 „artificiosissima Chaemiae producta, summum tandem ab ace-
 „to, naribus, orique adhibito, vel in ventriculum ingesto au-
 „xilium impetravi (a).

VI.

Excitat autem validissimè repente aqua frigida superinfusa (b).

In actis Academiae Parisiensis legimus hominem longissi-
 mo sopore detentum, repentè in frigidam aquam immersum
 esse restitutum (c). Hinc arrepta occasione Vanswietenius in-
 quit: „Ex his observationibus patuit, quod in tali somno
 „qui naturali similis, caeteroquin sola diuturnitate morbo-
 „sus dici poterat, remedia etiam validissima parum vel ni-
 „hil profuerint, si immersio subita in aquam frigidam ex-
 „cipiatur (d)“

CAPUT IV.

DE APOPLEXIA.

A Poplexia vi vocis est percussio, etenim qui ea corri-
 piuntur, quasi repentè percussi sine sensu & motu atto-
 niti jacent. Ex communi Medicinae Principum sensu apoplexia
 est: *Subita functionum omnium animalis facultatis defectio cum*
laesione respirationis conjuncta. Non modo sensus & motus
 in toto corpore, sed & sensus communis, imaginationis, me-
 moriae, uno verbo, mentis omnes operationes in appoplexia
 deficiunt. Nec tantum id contingit, cum etiam subito affec-
 tio haec hominem invadat; nam etsi caro, comate, lethar-
 go, epilepsia prehensi, si malum in exitium vergat, modo
 apoplecticis simili moriantur, tamen is aegrorum hujusmodi
 status quasi consecrarium est morbi prioris, nec aegri udi-
 E nem

(a) Boerhaav. Chem. process. 50.
 tom. 2. pag. 185.

(b) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 20.
 pag. 159.

(c) Memoir. de l'Academ. Royal

des Scienc. an. 1713. pag. 315.

(d) Vanswieten. Comment in Apho-
 rism. Boerhaav. §. 1049. t. 3. pag.
 328.

nem diversam, sed diversum ejusdem vehementioremque gradum monstrat. At apoplexia morbus est ex se incipiens, & repenti hominem veluti percussum, sensu & motu privatum prosternit. Respiratio in hoc morbo necessario laeditur, ut ex sola hac actione vitali praeternaturaliter affecta, apoplexiam à caeteris affectibus soporosis distinguamus. Inde fit, ut ea apoplexia fortis dicatur, quae magnam, levis verò quae levem in respiratione noxam infert. Pars praecipue affecta est cerebrum, sed cor in hoc morbo semper afficitur, cum necessario mutuam operam conferre debeat cum cerebro ad actus animalis facultatis eliciendos (a). Apoplexia refertur ad symptomata actionis abolitae animalis facultatis tam principis, quàm non principis. Morbus hoc symptoma produciens est intemperies tum quantitatis, plethorae scilicet & obstructionis, tum qualitatis, videlicet caloris, extinctionis seu inanitionis, frigoris, humiditatis, &c. (b). Sed notandum, praeter haec omnia, saepè ad apoplexiam inducendam, intemperiem in ipsa substantia partium vitiata consistentem concurrere, atque adeò quidquam superioris ordinis adesse, neque ullis qualitatibus, nec ullo mechanismo comprehensibile (c).

Causae occasionales scilicet plethora, obstructio, & diathesis, quae omnibus morbis ansam praebent, potissimum locum in apoplexia obtinent. Causae efficientes nempe aër, diaeta, & animi pathemata (d), modò simul, modò seorsim, hunc morbum produciunt. Modus autem, quo apoplexia à praedictis causis efficitur, ad tria capita reduci potest. Primo: dum copia sanguinis intercipit communicationem inter cor & cerebrum, apoplexiam producit, quod hominibus sanis potissimum contingere notat Hippocrates (e). Jam verò cor ejus influxu mentis operationes juvare, sanguinem spiritusque vitales mittendo, in Physiologia vidimus (f): quaecumque ergo causa mutuus harum partium consensus intercipiatur, damnum sequi debere necessarium est, indeque fit ut intercepto sangu-

(a) *Physiol.* 174.

(b) *Pathol.* 9.

(c) *Pathol.* 10. & 16.

(d) *Pathol. Prop.* IX.

(e) *Hipp. de Vict. ration. in acut. sect. 4. vers. 40. Vide Physiol. nostram, Prop. XXVI. num. 121.*

(f) *Physiol.* 66. 174. & 189.

guine in vasis ad cerebrum ex corde properantibus, ob nimiam plethoram citò apoplexia sequatur. Obstructio occludens meatus partium, eundem effectum praestat intercipiendo liberum spirituum motum, quo fit ut mutuus etiam deficiat partium consensus, atque satis monstravimus sensuum, motus, & mentis operationes nedum cerebri, sed eam partium inferiorum dispositionem requirere (a), quae facile cum cerebro commercium habeant. Hoc modo nimia arteriarum carotidum, venarumque jugularium répletio: capitis ictus, contusio, vulnera, inflammatio: immodicus alimentorum & potuum usus: vita sedentaria & otiosa: frigus, humiditas, pororum constrictio, cerebri hydrops, aliaque id genus apoplexiam inducunt. Secundo: fit apoplexia per eam diathesim spirituum, qua in narcosim inclinant. Sic opium: venena somnifera hiosciamus, solanum, mandragora: vinum potusque spirituosi: aër speciali temporum constitutione vitiat: vapores ex utero, stomacho, aliisque visceribus caput petentes: atrabilis: fumus carbonum, & similia apoplexiam saepe gignere experientia novimus. Tertio: inanitio seu extinctio spirituum, ipsiusque cerebri, cordis, & nervorum substantiae eorum calidum innatum constituentis apoplexiam generat. Senes: nimium ex morbo debilitati: longa cachexia corrupti: articulorum morbis diutius afflicti, hac apoplexiae specie non rarò interficiuntur.

Apoplexiam à quadragesimo ad sexagesimum annum, atque in senibus maxime fieri Hippocratis observatione novimus (b), eamque ferè praeveniunt capitis gravitas cum dolore: tempus hyemale pluviosum: vertigo: splendores ignei ante oculos: impotentia ad motum: propensio ad somnum: salivatio insueta: extremarum partium sine ratione perfrigerationes: diaeta lautior: incubus: solitae per nares, aures, haemorrhoides, uterum, evacuationes suppressae: quarundam partium stupores. Fatendum tamen haec omnia non modò apoplexiam, sed epilepsiam, & morbos uteri, atque hypochondriorum saepe antecedere & comitari: neque perpetuò

E 2

apo-

(a) *Pathol.* 60.

| 57. & *lib. sent.* 31.

(b) *Hippocr. lib. 6. Aphor. sent.* |

apoplexiam praecurrere, cum morbus hic nullis antecedentibus signis quandoque invadat. Sed si his accedat diathesis ex principiis generationis, aut cum angusta cervice caput rotundum, aliaque hujusmodi huic morbo opportuna, ferè certo venturam apoplexiam monstrant. Invadit subitò hic morbus, atque hominem veluti attonitum corruere facit sensu omni, motu, voce, & mente privatum. Respiratio est difficilis: pulsus densus & digitis prementibus fugax: color ex rubro livescens, decubitus supinus: os distortum & hians. Crescente apoplexia, quod ad tertium circiter diem fit, eadem permanent, sed ulterius praecordia intumescunt: sudor glutinosus nunc caput & cervicem, nunc totum corpus occupat: inter respirandum stridor: oculi tristes, aperti: palpebrarum & superciliarum immobilitas: sopor profundissimus cum stertore: pulsus humiles, intermittentes, languidi. Quod si haec omnia augeantur, deglutio omninò impedita, sudores frigidi, pulsus exiles, respiratio cum stertore maximo inevitabilem mortem prae foribus esse demonstrant. Uno die interdum morbus hic interficit: rarò quartum excedit. Integra valetudinis restitutio numquam ex hoc morbo expectanda: si verò quisquam superstes futurus, paralisi tentatur, ut non alio ferè modo natura, quavis arte adjuta, apoplexiam superet, nisi per supervenientem nervorum resolutionem, malo ex intimis ad exteriora converso. Adeò verum est quod dixit Hippocrates: *Apoplexiam fortem nullo prorsus modo solvi posse, debilem verò non facile* (a).

Curatio apoplexiae sic instituenda, ut occasionalium causarum, viriumque aegri maxima cura habeatur. Igitur si plethora ex suis signis agnoscenda fomitem huic morbo dederit, cito vena ex brachio secanda, neque multo post jugulares venae aperiendae, nisi enim prompta sint in hoc morbo auxilia, celerrimè necat. Si obstructio causa sit apoplexiae, eaque in prima regione hospitetur, nulla interposita mora vomitorium ex unciis duabus vini emetici est praescribendum, alvusque nisi respondeat, clysteribus acribus ex rutae, ad-

sin-

(a) Hippocrat. lib. 2. Aphor sent. sent. 42:

sínthii, chamaemeli decocto, addito vino emetico turbido, est sollicitanda. Vesicantia hic ex usu esse tum cruribus, tum occiputio applicata, omnibus practicis in confesso est; imò & cucurbitulas ipsi capiti raso appositas saepè profuisse non ignobiles Auctores testantur. Medicamenta, quae vi specifica huic debellando morbo proponuntur, qualia sunt tinctura ex anacardiis, spiritus cornu cervi succinatus, fuliginis, sanguinis humani, aliaque id genus in libris Medicorum & Pharmacopoeis prostantia ex vulgi opinione congruere censentur, cum fidis observationibus non adhuc decantata eorum specialis virtus in capite roborando, fugandisque nervorum morbis satis innotuerit. Jam vero cum in apoplexia languentem excitare naturam, atque spiritus reficere necesse sit, ea interiorius conferunt medicamina, quae viribus roborandis, nervisque movendis conducunt. Hinc bezoardicum animale ex viperis confiarum, elixir proprietatis, aqua theriacalis Crolli, melisae spiritiosa, aliaque hujusmodi in nostra materia modica pro usu Tironum adducta, & moderatè praescripta, ex usu esse possunt.

APHORISMI. I.

II.

Quicumque sani dolore capitis repentè capiuntur, statim muti fiunt ac stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit (a).

Hanc sententiam elegantissimè illustravit Celsus his verbis: "Cui verò sano subitus dolor capitis ortus est, dein somnus oppressit, sic ut stertat neque expergiscatur, intra septimum diem pereundum est: magis si, cum alvus cito non antecesserit, palpebrae dormientis non coeunt sed album oculorum apparet, quos tamen ita mors sequitur, si id malum non est febre discussum (b)."

II.

Si quis ebrius repentè obmutuerit convulsus moritur nisi fe-

(a) Hippoc. l. 6. Aphor. sent. 51. 1. (b) Cels. de Med. l. 2. c. 8. p. 72.

febris corripuerit, aut ubi ad horam, qua crapulae solvuntur, pervenit, loquutus fuerit (a).

Aliud est loquelaе, aliud vocis amissio. Ad vocem sufficit sonus vi asperae arteriae & oris emissus, ut in luctu, sibilo, vociferatione; ad loquelam praeter sonum necessaria est articulatio, quae linguae & labiorum opem postulat. Graeci *anaudos* vocabant quos Latini *mutos*, hoc est, loquela privatos: *aphonos* qui sono omnino carebant, atque Hippocrati in more fuit, apoplecticos *aphonos* nominare, ut ex iis sententiis, aliisque pluribus locis constat. Igitur hominem loquutione, voce scilicet articulata, privari, quin sensu omni motuque privetur, quandoque fieri observamus; attamen *aphonum* reddi, hoc est, sono omnino privari ut neque luctum, nec sibilum, nec vocem ullam emittere possit, raro sine sensuum motusque defectu fieri videmus. Haec nitide explicans ex Hippocratis, & Galeni mente Foesius inquit: "*Aphonum* esse hominem deterius esse manifestum est, quam *anaudon*. Quibus igitur lingua sola resoluta est, maximam interdum vocem edere possunt, at loqui tamen nequeunt. Quod si ne vocem quidem emittere queant, his extremae extinctionis facultatis est indicium (b)."

III.

Apoplexia quae repente contingit, si febris mediocris insuper accedat, quae diu trahat, mortifera (c).

Cum Hippocrates saepè monuerit febrem in apoplexia salutarem esse, atque in praxi videamus eam interdum, imò & frequenter esse perniciosam ut in praesenti aphorismo dicitur; orta hinc magna controversia inter practicos de febre apoplecticorum, affirmantibus aliis eius utilitatem, aliis negantibus. Sed Martianus fidelissimus dogmatum Hippocratis perscrutator litem ex vero diremit his verbis: "Distinguuntur ulterius hae febres, quia quae salubriter accedit, à principio morbi, dum naturam adhuc in suo robore existens
"ex-

(a) Hippoc. lib. 5. Aphorism. sent. 5. | pagin. 55.

(c) Hippocrat. Praedict. l. I. sent.

(b) Foes. Oecon. verb. Αφονος | tent. 82.

„extremos conatus efficere potest, supervenit; quae vero in
„aegri perniciem invadit, non à principio, sed ulterius pro-
„gresso morbo apparet..... Quotiescumque igitur apople-
„xiae statim febris supervenit, solvitur; nequaquam verò
„ubi posterius & jam confirmato morbo (a).”

IV.

*Si aeger apoplexia correptus superior evaserit ita ut san-
guis caleseat sive ab his quae exhibentur, sive à se ipso, at-
tollitur, & diffunditur, ac movetur, & spirationem inducit,
& spumescit, & à bile separatur, & sanus evadit (b).*

Loquitur Hippocrates de bile atra apoplexiam efficien-
te. Igitur in cerebro quandoque adesse dispositionem inflam-
mationi similem, indeque apoplexiam nasci, monuit Gale-
nus (c). Ex bile usta & crassa obstructionem in cerebro &
nervis inducente hunc morbum interdum oriri monstravit Pe-
trus Michael de Heredia (d). Homines facie colorata, pustu-
lisque biliosis repleta ob cerebrum male affectum in apople-
xiam saepè incidere observatione didicimus (e). Hinc mone-
mur, nimium calidis medicamentis apoplecticos non esse trac-
tandos, his enim, ut Martianus rectè consuluit, exasperatur
potius morbus quàm minuitur (f). Forte mixtura simplex ex
aqua theriacali, spiritu tartari, & elixire policrosto confla-
ta omnem hic paginam adimplet (g).

V.

*Ubi (apoplecticus) penitus perfrigeratus fuerit, & calor ex
ip-*

(a) Martian. Comment. in lib. 2.
de Morb. sect. 1. vers. 67. pag. 170.
& Comment. in Aphor. sect. 5. sent.
5. pag. 456.

(b) Hippocr. lib. 2. de Morb. sect.
1. vers. 71. & seq.

(c) Galen. Comm. in lib. 2. Aphor.
Hipp. sent. 42.

(d) Hered. de Morb. acut. sect. 1.

disp. 8. cap. 2. pag. 57.

(e) Vid. Hist. morb. Vratislav.
ann. 1702. pag. 286. & Pathol.
nostr. numer. 53.

(f) Martian. Comm. in lib. 2.
Hipp. de Morb. vers. 64. pag. 169.

(g) Vide Lanciss. de hac re opti-
mè disserentem, de Mortib. subit. lib.
2. cap. 5. pag. 104.

ipso defecerit congelatur, & moveri non potest, sed moritur (a).

Verissima sententia intelligenda de extinctione caloris nativi, quae non tam privatione, quàm impotentia agendi defectum sensus motusque producit. Senes, delicati, ataxia spirituum praediti, longisque morbis consumpti hac apoplexiae specie quandoque vitae curriculum finiunt. Ferèque sic incidit, ut apoplexia hujus generis cum syncope copuletur, qua nedum celerrimè sub aequinoctiis & solstitiis plures intereunt, sed & sanissimi homines veneris amplexibus improvidè dediti in ipso certamine succumbunt, ac thalamum repentè in tumultum convertunt, quod me bis vidisse meminì (b).

VI.

Quibus Cephalalgiae & echus varietas sine febre, unaque vertigo tenebricosa incidit, & tarditas vocis & manuum stupor hos vel apoplecticos, vel epilepticos, vel etiam lethargicos fore expecta (c):

Si haec omnia simul adsint, rarò quis morbos citatos effugere poterit. At seorsim quaedam ex his malis sine superveniente apoplexia fiunt. Rectè Medici Uratislavienses monent, aurium tinnitum (ab Hippocrate *echus* dicitur) citra sinistrum omnem pluribus esse familiarem (d). Manuum, aliarumque partium stupor est hebes & obscura rei molestae sensio. Si fiat ab spirituum interceptione, aut narcosi, apoplexiam minatur, epilepsiam, aut lethargum. Si ob ataxiam spirituum adveniat, non ita pertimescendus. "Notandum est (inquit Vanswietenius) "quibusdam hominibus familiare esse, ut subinde quaedam corporis partes stupeant absque magno malo (e), quod ego in praxi verum interdum animadverti."

VII.

Saepe accidit apoplexia perniciosa causa alterius nocumti,

(a) Hippocr. lib. 2. de Morb. sect. 1. vers. 74.

(b) Vide Histor. Morb. Uratislav. ann. 1702. pag. 295.

(c) Hippocr. Coac. Praen. Duret.

lib. 2. cap. 1. sent. 2.

(d) Histor. Morb. Uratislav. ann. 1702. pag. 289.

(e) Vanswieten. Comm. in Aphorism. Boerhaav. §. 1020. pag. 292.

ti, seu alterius aegritudinis in membro ei communicante (a).

Apoplexiam fieri per consensum partium cavitatis vitalis, quemadmodum alios soporosos affectus, jam antea vidimus. Sed omnium maximè ventriculus nimium gravatus, aut op-pletus liberum spirituum commercium impediens per partes, hunc morbum creare aptus est. Helmontius experimento duc-tus, de vertigine & apoplexia rectè monet, quod “sedent
”proximè intra ipsum vitae nidum, in *Archaeo*, qui nimirum
”insitus est ventriculi orificio.... Si autem suborietur mu-
”cilago putida ad amarorem prona, vertiginem, & fortius
”insurgens apoplexiam suscitatur (b)” Medelam hujus morbi aptè insinuat Vanswietenius his verbis: “Patet hinc talem sa-
”burram primas vias gravantem producere posse apoplexiam,
”sed sanabilem facile, sublata hac causa per vomitum, vel
”secessum (c).”

VIII.

*Confert his :... cibis modicis uti, levibusque ac mollibus
:.... Utendum & laboribus naturalibus multis..... Qui igitur
his utetur vitam sanus deget (d).*

Loquitur Hippocrates de his qui insaniae aliisque capitis morbis proclives sunt. Cum Lancissius vitam abstemiam, ac laudabile vitae regimen, pro mortis subitaneae ab apoplexia po-tissimum inductae praeservatione prae aliis quibuscumque re-mediis laudaverit, tum demum inquit: “Nec immediata solùm,
”sed diu etiam experta in praesens referimus, quibus sanè ob-
”servacionibus ipsius Hippocratis consilium accedit (e).” Aurea sunt, hac de re, Medicorum Uratislaviensium verba: “Ma-
”jor pars eorum (inquiunt) quos apoplexia apud nos invadit
”est temperamenti sanguinei, aut sanguineo-cholerici.... Cu-
”juscumque verò fuerint temperamenti qui vel hoc anno vel
”etiam sequutis temporibus apoplexiam incurrerunt, in eo
”ferè omnes convenerunt, quod vel in potu, vel in cibo, vel

F

”utro-

(a) Avicen. lib. 3. fen. 1. tract. 1. cap. 3. pag. 182.

(e) Helmont. A sed. anim. ad morb. pag. 182.

(c) Vanswieten. Comm. in Aphor.

Boerhaav. §. 1017. pag. 286.

(d) Hippocrat. de Insomn. numer. ultim.

(e) Lanciss. de Mortib. subitan. lib. 1. cap. 23. pag. 83.

„utroque excesserint..... Non facile recordor, quemquam
 „apoplexiam incurrisse; ubi non vel manibus fuerit palpabile,
 „inter assumpta, & motum corporisque exercitia nullam fuis-
 „se servatam proportionem, sed illa modum excessisse, haec
 „verò defecisse (a).”

IX.

Si omnia membra vehementer resoluta sunt sanguinis detrac-
 tio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix unquam
 sanitatem restituit; saepe mortem tantum differt; vitam inte-
 rim infestat. Post sanguinis missionem si non redit & motus &
 mens, nihil spei superest: si redit, sanitas quoque prospicitur (b).

Igitur aeger correptus apoplexia, quae non infirmitate
 sed onere nocet, nullo auxilio melius succurritur quam ve-
 nae sectione. Si autem virium extinctione hic morbus fiat,
 sanguinis missio aegrum jugulat. “Nisi enim post venae sec-
 tionem, & congrua adhibita auxilia (inquit Hoffmanus) in-
 tra viginti quatuor horas sequatur levamen, & symptoma-
 ta remittant, spes salutis decollavit (c). Obiter hic notent
 Tirones, Hoffmanum apoplexiam sanguineam sub nomine
haemorrhagiae cerebri explicare, observationibus & ratiociniis
 anatomicis suffultum; cum enim in dissectionis hoc morbo ca-
 daveribus nedum ipse, sed & Wepferus pluresque alii in ce-
 rebro sanguinem extra vasa effusum conspexerint, ex rup-
 tione vasorum sanguiferorum apoplexiam obortam rati, ad
 haemorrhagiae species hunc morbum reducere. Sed cum ins-
 pectio cadaverum rarò morborum causas, saepè effectus eo-
 rum, & mutationes in homine à morte inductas monstrare
 soleat, ut in generali Pathologia vidimus (d), propterea no-
 vitatis amore hunc Auctorem hic, sicuti pluribus aliis locis,
 à communi & usitato Medicorum sensu recessisse credimus;
 potissimum cum anatomicae dissectiones nullibi minus veras
 malorum causas quam in nervorum morbis monstrent, in spi-
 rituum vitio, defectuque inexistentes, atque post mortem mi-
 ni-

•(a) *Histor. Morb. Vratislav. ann.*
 1702. pag. 286. & seq.

•(b) *Cels. de Medic. lib. 3. cap. 27.*
 pag. 178.

(c) Hoffman. de Haemorrhag. ce-
 rebri. cap. 7. §. 18. tom. 2. pag. 242.

(d) *Pathol.* 60.

nimè aspectabiles. Cumque in dissectis ex morbis aliorum viscerum cadaveribus, sanguinem in cerebro extra venas effusum conspexerimus, potius quam Hoffinani, placet Ballonii expertissimi Medici iudicium hac de re ita loquentis: "Cum morbi cerebri sint curatu difficiles, cognitu sunt difficillimi: parvae ejus causae gravia in capite edunt symptomata, imò solus vapor teter furtim surrepens convulsiones terrificas invenit, & magno Medicorum dedecore. Saepè capita hominum morbo capitis consumptorum aperta sunt, in quibus nihil commemorabile repertum est quod mortem intentasset, cum alioquin Medicus aut abscessum aut simile quid repertum iri pronuntiasset. Spes augurantium ipsa inspectio fefellit, & eorum fiducia & inspectio in stuporem vertit, ac si cum ipsa anima mortis occasio evolasset (a).

CAPUT V.

DE RELIQUIS AFECTIONIBUS SOPOROSIS.

Soporosos novo vocabulo vocant Scholae eos omnes morbos, quos latini *soporos*, *soporiferos* appellant. Sed nos eo nomine utemur ut tantum intelligamur, siquidem ita fert doctorum usus. Igitur praeter lethargum, & apoplexiam, inter soporosos affectus numerantur *Cataphora*, *Carus*, *Coma*, *Typhomania*, & *Catalepsis*. Sunt quidem hi omnes aliorum morborum symptomata, non morbi primarii quemadmodum lethargus & apoplexia, proinde non eorum historias, sed signa tantum characteristicaproponemus hoc fine, ut Tirones singulorum naturam agnoscant, ne in curationibus unum pro alio assumentes eos mutuo confundant, quod à pluribus Auctoribus alioquin insignibus factum videmus. Riverius jejune de his tractans omnes fere confundit. Hoffmannus cum doctrinarum fontes non consuluerit, diminutus est, & parum acuratus. Boerhaavius lethargum & carum cum apoplexia confundit, atque adeò de lethargo paucissima ver-

(a) Ballon. Consil. Medicin. lib. 3. consil. 71. tom. 3. pag. 339.

ba facit. De caetero carum & apoplexiam aliosque soporosos affectus neque accuratè neque sincerè satis distinguit, quod ideò monemus, ut Tirones intelligant, Auctorem hunc, alioquin laudandum, in chemicis, & physicis observationibus intento magis animo majorique cum fructu, quàm practicis excolendis adlaborasse. *Cataphora* vi vocis est vehemens in somnum propensio. Affectio est praeternaturam omnibus morbis soporosis communis, cum aegri quovis modo excitati, inevitabili necessitate in somnum iterum delabantur. Sunt homines sani & valentes, qui ob speciale temperamentum, quod *idiosincrasiam* vocant, in somnum nullo negotio feruntur. Fiunt etiam crises salutares per somnum longum, praesertim in pueris, quibus solemne est vitam dormiendo transigere. Distingui facile potest is somnus à cataphora, tum schemate jacendi, tum facilitate excitandi aegrum, tum ex sanitate vel morbo praegressis: si etenim haec omnia acuratè considerentur, nemo est qui somnum salutarem à morboso non distinguat, "Distinguntur dormientes. (inquit Aurelianus) ab oppressis, calore, caractere, respiratione, pulsu, tactu, schemate jacendi, febrium magnitudine (a)"

Carus est capitis gravitas cum sopore. In vulneratis capite: in casu ab alto: in affectibus histericis & hypocondriacis nimia repletione aut inanitione conjunctis: in affectionibus epilepticis: in ebriis: in foeminis circa menstruorum tempora: in gravidis appropinquante partu: in accessionibus quarundam febrium intermittentium frequenter carus conspici solet. Atque haec aeger patitur: capitis gravitas adest: altusque sopor cum sensus & motus amissione, ita tamen ut neque motus omnis, neque sensus integrè deficient, nec respiratio laesa sit, etenim si pungatur aut validè vellicetur aeger aliquem motum sensumque habere intelligimus. Quod si caro diu perseverante sensus motusque omnino desint, metus est, ne inde lethalis apoplexia exoriat, cum facilè huic ille viam sternat. Apoplexia histericis superveniens, quae à Sennerto sub *Aphoniae* nomine describitur tamquam affectus in-

(a) Cael. Aurel. *Acut. morb. lib. 1. cap. 6. pag. 20.*

inter apoplexiam & epilepsiam medius, utpote aegri cadunt sopore correpti sine sensu non tamen motu omnino privati, neque convulsionibus agitati: quam sub specie levioris apoplexiae describit Hoffmanus, reipsa carus non apoplexia sunt, in his enim nec sensus motusque omninò deficient, nec respiratio offenditur, &, quod caput est, solvuntur sine paralysi, aut insigni aliqua nervorum laesione (a). Optimè Vanswietenius moderatissimus Scriptor Praeceptoris errorem corrigens, inquit: "Apoplexiae *similis* morbus (carus) & *quasi* levior species; à qua tamen distingui debet, quia facilius sanatur & integrè quidem; quod in apoplexia exquiritur rarò fit; si enim evaserit aeger, semper ferè aliquam laesionem functionum animalium relinquit.... Heers hominem ab ebrietate jam in quartum diem dormientem liberavit à perforatione calvariae, quam jam moliebantur bini chirurgi raso capite, quia credebant apoplecticum esse, cum supinus cecidisset ebrietatis primo tempore: examinans autem aegri caput, cum nullum vestigium laesionis perciperet, pulsus optimus esset, respiratio liberrima absque nullo stertore foret, audacter negavit apoplecticum esse.... Vidique aliquoties, quod jactatores satis imperiti gloriam tulerint sanatae apoplexiae, dum profundus talis somnus largam ciborum & potus imprimis ingurgitationem sequebatur (b)." Neque semper & perpetuò febris carum comittatur, ut Boerhaavius tradit, quin potius in foeminis, ebriis, epilepticis, aliisque bene multis carus saepè sine febre conspicitur, neque optimi naturae observatores carum necessariò cum febre conjungere (c),

Coma est: somnolentia praeternaturam morbis malignis ut plurimum superveniens, qua aegri sine sensu & motu amissione, modo sopore tantum, interdum sopore vigiles jacent.

Ex

-
(a) Sennert. <i>Med. Pract.</i> l. 1. p. 2. ca. 33. p. 171. Hoffm. <i>Special. Pathol.</i> p. 4. ca. 1. §. 7. pag. 195. (b) Vanswiet. <i>Comm. in Aphor. Boerhaav.</i> §. 1045. tom. 3. p. 323. (c) Vide Nicol. Pis. <i>de Morb. cog-</i>	<i>nos. & curand. lib. 1. cap. 12. p. 82. Duret. Sch. in Holler. lib. 1. c. 9. pag. 64. sed praecipuè Galen. Method. medend. lib. 13. cap. 21. & sect. 2. in lib. 1. prorrhetic. sentent. 29.</i>

Ex hac descriptione quivis facile coma à reliquis affectibus soporosis distinguet. Lethargus secum vehit febrem prima fronte levem, reipsa acutam: oblivionem inexpugnabilem: & in omnibus habet vim morbi per se existentis. Coma est morborum malignorum symptoma epigenomenon: oblivionem non inducit, utpote sensus communis operationes in eo non obliterantur: nec per se subsistit, sed aliarum affectionum vim causasque consequitur. Cum carus soporem profundum cum sensus & motus imminutione maxima includat, atque sine febre saepè invadat, nemo est qui eum à comate non discernat. Ex data descriptione duplex comatis genus agnoscimus, alterum somnolentum in quo aegri sopore continuo vexantur; alterum vigil dum scilicet externa facie somnolenti sunt, revera autem vigilant, atque ira afficiuntur, ut etsi non dormiant, vigilantium munia exercere non possint. Haec omnia fusè explicantur apud Galenum, qui, ut erat Graecae linguae peritissimus, videns Hippocratem in historiis epidemicis de comate saepè loquutum, & à veteribus malè intellectum, integrum *de comate* librum conscripsit minimè spernendum. Igitur in comate somnolento, dum solo sopore molestatur aeger, haec patitur: neque scitè, neque sapienter quid loquitur: difficulter sentit: acclamatus aut punctus excitatur quidem, sed non facilè, hinc velut immobilis ac mutus sibi relictus perpetuò jacet; at si surgat, melius res sibi oblatas accipit, atque dicta intelligit, cum, nullo negotio, decumbens in somnolentiam iterum convertatur. Sed si coma fuerit vigil, sentiendi movendique vim non difficulter exercet: audita voce aut sono facilè exurgit: si quis eum contingat, oculos statim attollit & in tangentem intuetur: si forte somno correptus sit, sese movet jactatque toto corpore, & repente exurgens mox revolvitur, ac desipiens quaedam minimè consentanea effutit. Utrisque autem commune est ut attollere oculos non possint, sed graventur, ac dormitantium imaginem prae se ferant: faciem habeant turgidam cum colore livescente: praegressam itemque febrem ex inflammatione viscerum, aut maligna eorum infectione natam: surditatem aut antecedentem comati, aut comitantem.

Typhomania est: affectio praeternaturam, qua aegri alternis

vicibus delirio, & sopore vexantur. In phrenitide, mania, melancholia, febribus malignis non raro fit, ut aeger repente exiliat, clamet, vociferetur, insolitis motibus agitated inania loquatur, iisque cessantibus subito in soporem profundum delabatur (a). Quod dum alterna vicissitudine repetit, typhomaniam constituit. Commune tamen huic cum caeteris soporosis affectionibus est urinas mingere tenues, crudas aquae similes; aut instar jumentorum crassas: pulsus habere densos, convulsione contractos, languidos, inanes: situm corporis subinde mutare à capite ad lecti pedes delabendo: hiantem ore dormire: & ad ea, quae offeruntur non bene se habere.

Catalepsis est: affectio praeternaturam, qua aegri subito, respiratione illaesa, sensu omni privantur, ut sub ea forma, qua apprehensi sunt, diu immobiles permaneant. Hinc quod à Graecis *Catoche*, *Catalepsis*, à Caelio Aureliano *aprehensio*, *oppressio* vocatur (b). *Catalepsis* symptoma est non spernendum, lumbricis, affectionibus hystericis, stomacho ab inedia, aut atrabile languentibus, familiare, atque febribus mali moris, tum continuis, tum intermittentibus à viscerum inflammatione, aut corruptela nascentibus, magno semper discrimine, sed inopinato supervenire solet. Igitur catalepsi correptus haec partitur: febris adest: situs supinus: colli distentio: genarum rubor: vocis defectio: subita sensuum ablatio: corporis immobilitas cum siccitate: palpebrae apertae & inconniventes: intentus obtutus, ita ut in quibusdam si ante oculos eorum digitos moveas, palpebrent, & suo obtutu manuum trajectionem sequantur, sed sine visione: subsultus tendinum: labiorum, superciliorum, & digitorum levis & involuntarius motus: dentium confixio vehemens, quandoque cum stridore: oris hiatus cum salivae fluore: pulsus celeres, inanes. Haec in catalepsi vehementi contingunt; sed ferè sic incidit, ut affectiones catalepticae quandoque debiles fiant

(a) Vide Galen. de Pulsib. ad Tiron. c. 11. & Comment. 1. in 1. prorrh. Hipp. text. 1.

(b) Vide Cael. Aurel. Acut. Morb. lib. 2. cap. 10. pag. 95.

fiant sine omni sensus amissione, quae fiatu, aut viscido muscidoque humore per alvum exeunte solvuntur: imò & sunt qui intento obtutu attendunt, & clamoribus excitati respicientes lachrymantur, nihil dicentes, sed volentium respondere vultum aemulantes, odoribus jucundis delectati, tetricis affecti, atque puncti sentiunt. ut si eorum manum quis extenderit, eam recolligant, ac rebus acribus lacessiti horrescant, interimque eorum vultus rubore suffusus appareat. Catalepsim omnem accuratissimè describit Caelius Aurelianus: at levem ritè descriptam videant Tirones in Nicolao Tulpio, Scriptore optimo, tum ob accuratas & fideles morborum observationes, cum ob Latini sermonis singularem praestantiam(a),

Sub horum symptomatum praesentia, omni diligentia inquirent Tirones morbos eorum generatores, an intemperies partium, organi vitium, soluta unitas, aut omnia simul concurrant. Deinde seriò meditentur praeter plethoram & obstructionem, necessariò adesse debere vitium speciale spirituum quo praedicta mala foveantur; etenim quae à Mechanicis de intercepto sanguinis per cerebri vasa motu, *spissitudine, immeabilitate* dicuntur nimis generalia sunt, infinitis prope modum morbis & symptomatibus applicanda, atque ad effectus potius quam eorum causas pertinentia, ut in generali Pathologia docuimus. Ad rem Vanswietenius Praeceptorem suum, summa, ut solet, moderatione emmendans, inquit: "Interim tamen in catalepticis, quod vidi, inveni pulsum manifestum in carotidibus, facies non semper erat turgida & inflata, imò in quibusdam collapsa potius: adeoque videbatur sanguis ire, & per venas redire satis liberè. Verum illa quies videtur in primis esse in subtilissimo fluido, quod à fabrica arteriosa cerebri secretum per minimos canales nerveos movetur, & cujus fluidi motus non à corde & arteriis pendet, sed à mentis corpore nexae imperio producitur (b)." Igitur spiritus speciali & ineffabili diathesi infectos esse in soporosis

(a) Cael. Aurel. loc. cit. Tulp. *Obs. Medit. l. I. cap. 22. pag. 43.* (d) Vansw. Comm. in Aphor. Boerhaav §. 1038. pag. 313.

sis affectionibus, ex diversis eorum characteribus abundè deducitur, cum nullum ex memoratis symptomatibus, etsi omnia in sopore conveniant, sit in forma & specie alteri omnino simile. Cumque intimam spirituum diathesim vitiatam nobis perspicere datum non sit, intento animo in ejus effectus, & symptomata concomitantia inquirere ad laborandum. Ergo ex effectibus, & comitantibus signis superius adductis, sat manifestis, conjicere licet spiritus per hos morbos *narcosi* quaedam infici vitae infestissima, interimque calorem cum siccitate in humore nativo cerebri hospitari, ut humidum vitale consumatur, aut dissipetur; idque interdum magna vi efficitur, ex quo fit ut affectiones soporosae non aequali vehementia molestant. Hujus orationis haec summa est. Aër speciali modo infectus: animi pathema vehemens: aut diaeta improvidè usitata, cerebri, aliorumve viscerum cum eo consentientium temperiem vitiat, suasque vires ei communicando sic immutat, ut duplicem simul effectum producat, nempe somnolentiam gravem, & consumptionem humidi nativi cum excessu caloris: quod velim Tirones prae oculis habeant ne nimium calidis medicamentis, sub praetextu cerebrum roborandi aegros consumant. Si his addantur, quae antea de Lethargo, & apoplexia, & quae in generali Pathologia de symptomatibus soporosis diximus, clarius ea quae adnotamus & facilius percipientur.

In harum affectionum curatione omnis animi intentio in extirpatione morborum à quibus pendent ponenda est, etenim qui de symptomate tollendo, nulla habita ratione morbi, curant, nihil agunt, cum effectum manente causa auferre nullo modò fieri possit. Juvat tantum verba Vanswietenii apponere, qui Magistrum emmendando, sic loquitur: “Negari
 „nequit, quod quandoque in mortem terminetur catalepsis,
 „sed simul constat certis observatis plurimos inde emergere
 „& quidem absque alio morbo sequente; in quibusdam ta-
 „men sed paucioribus in epilepsiam aut convulsionem abiisse..
 „.. Prudenter monuit Hoffmanus à calidioribus stimulantibus
 „abstinendum esse, si catalepsis ab humorum nimio orgasmo,
 „expansione, ac stagnatione orta fuerit. Neque in hystericis ca-
 „talepsi correptis videtur tutus similium usus; dum enim va-
 „lida talia stimulantia excitant aegros, convulsiones validis-

»simas faciunt aequè metuendas, & fortè plus nocituras:
 »imò plerumque non multum efficiunt, quod & propriis
 »observatis didici, & confirmatur illis quae in Actis Parisi-
 »nis habentur (a).”

APHORISMI.

I.

An soporari ubivis malum? (b).

Ex hac Hippocratis dubitatione monemur, attenta obser-
 vatione in aegris soporatis inquirendum, qua vi, quibus cau-
 sis, qua forma fiat sopor tum ad praesagiendum, cum prae-
 cipuè ad curationem ritè instituendam. Cataphoram quando-
 que leve malum esse jam vidimus. At reliquas affectiones so-
 porosas ut plurimum perniciales, aut saltem periculosas esse,
 ex his quae paulo ante in earum signis tradidimus facilè in-
 notescit.

II.

*Somnus & vigilia, utrumque si modum excesserit ma-
 lum (c).*

Praeter ea quae de somno & vigilia cum naturali, tum
 praeternaturali in Institutionibus adnotavimus, aliqua nunc
 breviter advertere juvat. Si somnus delirium sedat, bonum
 inquit Hippocrates (d); ubi ipse laborem facit lethale; si verò
 juvat non mortale (e). Vidi aegros, à somno, majori de-
 lirio correptos, qui tandem periire. Alios, quibus somnus
 labores, nempe febrium incrementa, difficilem anhelitum,
 dolores, inquietudines & id genus alia induxit, summo dis-
 crimine, & ut plurimum letho comissos observavi. Sed si
 somnus in magnis morbis neque molestus per labores fuerit,
 neque delirium inferat, non propterea salutis signum est, cum
 per alia mala, bene dormiente homine, mors non rarò suc-
 ce-

(a) Vanswiet. *Comment. in Aphor.* | cap. 2. pag. 91.
 Boerhaav. §. 1043. & 1044. pag. | (c) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 3.
 320. | (d) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 2.
 (b) Hippocr. *Coac. Duret. lib. 2.* | (e) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 1.

cedat (a). Jam verò cum id, quod naturae modum quavis ratione excedit, malum sit, & somnum & vigiliam modum excedentia perniciose esse quivis intelliget. Vigilia pertinax corpus solvit & exsiccat, atque adeò aegrum nec diu, nec nocte dormire, aut dolorem praesentem, aut futurum delirium, aut convulsionem significat (b). Contra: somnus immodicus corpus reddit iners, citoque extinguit, ut homines diu vigilantes non rarò: soporatos, diu subsistentes difficillimè videas “& sane si experimenta & rationem consulamus (inquit »Tozzius) facile conjiciemus longe deteriorem esse somnum »immoderatum pervigilio (c).”

III.

Somni comatosi cum refrigeratione conjuncti lethales (d).

Qui in febre acuta cum magno ardore primum vigiliis, deinde sopore corripiuntur in maximo versantur discrimine: si huic insuper accedat refrigeratio, aut sudatiuncula circa caput & frontem, etsi externa facie videantur allevati, moriuntur. Hermocratis historia ab Hippocrate relata nobis exemplo esse potest (e).

IV.

Comatosi etiamne quid habent convulsificum? (f).

Quamquam dubitanter hic loquatur Hippocrates, pro certo habendum coma, delirium suboscurum, & convulsionem in morbis acutis ita arctè conjungi, ut vix unum sine alio observare liceat.

V.

Comatosos, laboriosos, tum eos qui obsurduerunt, alvus pro-rupta subrubris excrementis adjuvat in ipsa crisi (g).

Alvus lubrica in comatosis interdum utilis, quandoque

G 2

no-

-
(a) Vide Luc. Tozz. in Comment. ad Aphor. Hipp. proxim. cit.	2. sent. 4. pag. 93.
(b) Hipp. lib. Progn. sent. 2. text. 12. & lib. 7. Aphor. sent. 18.	(e) Hippocrat. lib. 3. Epidem. sect. 1. aegrot. 2.
(c) Tozz. Comm. in lib. 2. Aphor. Hipp. text. 3.	(f) Hippocr. Coac. Duret. lib. 2. cap. 2. sent. 9. pag. 95.
(d) Hipp. Coac. Duret. lib. 2. cap. 2. sent. 5. pag. 94.	(g) Hippocr. Coac. Duret. lib. 2. cap. 2. sent. 5. pag. 94.

noxia. Dum soporosi affectus ex phlegmone cerebri, aut viscerum inferiorum nascuntur, alvi fluxu non juvantur, nisi in bona crisi. At si mali fomes sit in prima regione, biliosis, crasis, crudisque humoribus scatente, ut saepè fit, quovis morbi tempore alvus lubrica prodest, imò & repetitis purgationibus ex rhabarbaro, mixtura simplici, aliisque hujusmodi medicamentis natura juvanda, praesertim si viae apertae, humores fluxiles, viresque constantes id efficiendum suadeant. Historia filii Pithonis ab Hippocrate relata (a) nobis exemplo esse potest. Praestiterit certe Vallesium nostrum in rebus practicis nulli secundum, de hac historia aliisque epidemicis consulere.

VI.

Defectivae febres (intermittentes) tutae atque innoxiae frequentius esse solent quam continuae, quamquam & in his periclitentur qui in accessionibus aprebenso conticescunt, vel raptu quodam terno per membra tentantur (b).

Esse febres intermittentes periculosissimas propter soporosam affectionem in initiis accessionum ingruentem, quas nunc communi consensu Medici *pernitiosas* vocant, nemini ignotum, si vel mediocriter fuerit in praxi versatus. Nec eas tantum perniciosas quae caput sopore vel delirio infestant, sed & alio quovis modo aegros in summum discrimen adducunt, explicuit & delineavit accuratissimè Mercatus noster, à quo haec de febribus intermittentibus perniciosis doctrina saluberrima, tamquam ex purissimo fonte, in caeteras Orbis regiones manavit. Fatendum tamen vetustissimos Medicos, Dioctem, Praxagoram, Archigenem, & Asclepiadem, praeunte Hippocrate, de his febribus mentionem fecisse. Galenus olim, & recenter Baglivius adnotarunt, Romae frequentes esse febres periodicas mali moris. Addit hic gravationem capitis (*capiplenium* vocat) in aëre Romano esse familiarem (c). Sed mul-

(a) Hippocrat. lib. 7. Epidem. numer. 106. ex Valles. edition.

(b) Diocl. apud Cacl. Aurel. acut. morb. lib. 2. cap. 10. pag. 97.

(c) Galen. Comm. 2. in l. 1. Hipp. de Morb. vulgar. text. 25. & de Morb. tempor. cap. 8. Bagliv. de Prax. Med. lib. I. c. 15. num. 6. pag. 100.

multo ante Asclepiades “apud Romam (inquit) frequentare
 „advertisimus has febres cum corporis atque mentis oppressio-
 „ne in similitudine lethargiae, quae secundo vel tertio in
 „statu accessionis constitutae statim recalefacto corpore, vel
 „cessante vehementia in resumptionem, atque resurrectionem
 „mediocrem revocant aegrotantes. At si levi figmento cessave-
 „rint semel apprehenso aegro, nullam resolutionem dabunt,
 „sed in sudores, & respirationem celerem; in pulsum febrici-
 „tantem desinunt, ac occidunt (a).” Totius orationis cardo
 eò vertitur ut intelligamus, ubique locorum invadere quovis
 anni tempore, sed praesertim autumno, febres intermit-
 tentes cum caro, comate, aut catalepsi conjunctas, quod dum
 Medicus videt, aut quod melius multò est, praevidet, sta-
 tim nullaue interposita mora ad corticem peruvianum, tam-
 quam remedium certè efficax & salubre confugiat, eumque
 sufficienti quantitate, quousque febris prorsus fugata sit, praes-
 cribat; qui enim venae sectionibus, purgationibus, aut aliis
 medicamentis curationem, relicto cortice, aggressi sunt,
 aegros letho commiserunt. Baglivius de cathoco accessioni-
 bus febrium intermittantium superveniente minimè audiendus,
 etenim bis peccat; Primum quia venae sectionibus, & pur-
 gationibus extra accessionem, intendit morbum depellere;
 deinde quoniam de Kinae viribus in eo casu altum habet si-
 lentium (b).

VII.

*Perniciosissimus est (carus) si in declinatione febrium con-
 tinuarum supervenit, vel febre non judicatae; item cephalalgiae,
 epilepsiae cum vocis, motus, & sensus privatione (c).*

Non modo carus, sed & catalepsis aliaeque affectiones
 soporosae in statu febrium acutarum supervenientes, perni-
 ciosissimae esse solent. Memini me vidisse anno 1738. febres
 continuas epidemicas, quibus circa undecimum morbi diem
 caeteris bene procedentibus, subito convulsio cum caro, aut
 catalepsi aegros invadebat, summo eorum discrimine. Cessit
 tan-

(a) Cael. Aurel. loc. cit. pag. 99. | (c) Kleinius *Interpr. Clinic.* pag.

(b) Bagliv. de Prax. Med. lib. 1. | 274. veb. Somus.

c. 9. de Apoplex. pag. 68

tandem, morbus viribus corticis peruviani, ante horum symptomatum adventum ritè praescripti. "Secretarius Vasco (inquit Hollerius) in febris declinatione, & alvi profluvio, urinis benè coctis certam valetudinis spem praebentibus, catalepsi deprehensus uno die obiit. Aperto cadavere pulmones & hepar corrupta inventa sunt: serum quasi rufum cerebro posteriore contentum, & sanguis concretus in majore vena, quae medium caput praereptat (a)." Caeterum Vanswietenius de hac Hollerii observatione anatomica loquens, inquit: "Verum non videtur ex his observationibus concludi posse, quod in catalepsi semper tales causae adsint..... Praeterea plures evaserunt ab hoc morbo, uti postea dicitur, neque adeò facilis sublatio illarum causarum videtur, quas in cadaveribus invenerunt." Eodem loco Boerhaavii aphorismum de anatomicis observationibus eorum, qui catalepsi perierunt, limitibus certis concludens ait: "Multum prodesse ad intelligendas morborum causas cadaverum sectionem nemo dubitat: interim tamen magna cautela hic opus est, ne pro morbi causa habeatur illud, quod potius morbi effectus est: multa enim in cadavere inveniuntur mutata per morbum ipsum, quae non praeëxiterant ante morbum (b)"

CAPUT VI.

DE PARALYSI.

Paralysis, paraesis, paraplegia, paraplexia, hemiplexia à Graecis, à Latinis nervorum resolutio, est: *defectio motus, interdum etiam sensus, in aliqua aut pluribus corporis partibus, salvo capite*. Quamquam Hippocrati familiare fuerit apoplexiae nomine motus sensusque determinatae particulae privationem significare (c), tamen apud Graecos posteriores invaluit usus eo vocabulo omnem in toto corpore, ne capite quidem excepto, sensus & motus amissionem: unius autem

(a) Holler. de Morb. intern. lib. I. Boerhaav. §. 1041. pag. 318.
cap. 9. in Schol. pag. 63.

(c) Vide Foes OEcon. verb. Απο-

(b) Vanswiet Comment. in Aphor. πικρυν, pag. 79.

tem partis similem affectionem propositis nominibus ostendere (a); quae cum non satis aptè explicuerit Boerhaavius, ejus discipulus Vanswietenius solita moderatione ex veterum mente optime declaravit (b). "Differt *paralysis*, *paraesis* ab *apoplexia* (inquit Trallianus) quod in hac quidem totius corporis sensus & motus abolitio cum principum animae functionum noxa & quodammodo morte contingant: in illa verò dimidia pars corporis, vel una moritur (c)." Paralysis est symptoma actionis quandoque abolitae, modo diminutae facultatis animalis non principis loco-motivae, interdum etiam sensitivae. Morbus hujus symptomatis generator est saepè intemperies, quandoque organi virium. Cum morborum naturam intimam indagare nequeamus, sed per causas & effectus in eorum cognitionem ad medicos usus, pervenire datum sit (d), sufficit hic considerare intemperiem seu in vitiata proportione, seu in ipsa partium substantia speciali modo corrupta consistat, motus sensusque privationem inducere; quod ex dicendis ulterius clarius innotescet. Pars affecta est quandoque ipse musculus partis movendae: modò nervi ad musculos pro motu exercendo appellentes. Si musculorum organica structura ob contusionem, vulnera, aut alio quovis modo; vel temperies tum quantitate, nimia scilicet obstructione, plethora: tum qualitate, nempe exsiccatione, laxitate, resolutione: aut vitio substantiae quatenus haec consumpta, exinanita, corrupta, speciali modo debilitata, vitiata fuerint, paralysim membri inde venturam nemo ibit inficias. Quod si integro membro movendo, influxus cerebri per spirituum interruptam concatenationem (e) non accedat, motum inde deficere necesse est. Ergo dum Medicus partem paralyti tentatam videt, omni diligentia eam investigando observet, num ejus temperies aut organica structura benè valeat, an vitio laboret. Quo facto, si ea integra sit, animum applicet ad considerandos nervos, quorum accessu ad partem,

(a) Vide Aret. de Caus. & Signis morb. chronicor. cap. 7.

(b) Vanswiet. Comment. in Aphor. Boerhaav. §. 1018. pag. 289.

(c) Alex. Trallian. lib. I. cap. 16.

(d) Pathol. 3.

(e) Physiol. 66. & 117.

tem, cerebri fit cum ea consensus. Galenus cum videret Medicos resolutionem digitorum manus in Pausania sophista curare non posse per medicamenta ipsi parti resolutae improvidè applicata, mutato consilio, per remedia spinali medullae apposita eo loco unde ad digitos affectos nervi decurrunt, aegrum sanitati restituit (a). Considerandum etiam est, num paralysis sit perfecta dum scilicet motus & sensus abolentur in parte; aut imperfecta, quae fit, cum aut solus motus deest permanente sensu, aut motus simul cum sensu minuuntur, etsi integrè non deficient. Solet etiam haec affectio particulam unam velut brachium, crus, manus aut digitos laedere, interdum dimidium corpus à capite ad calcem occupare. Nec semper ex se ingruit, sed modò vi propria, modò aliorum morborum pedissequa. Ita apoplexiae non lethali, colicis doloribus, arthritidi, cachexiae, aliisque huiusmodi aegritudinibus non rarò succedit.

Causae occasionales internae paralysis sunt plethora & obstructio cum speciali laedendi modo. Si muscoli nimio repleantur sanguine, aut vitioso humore, ut neque contrahi, laxari, variisque motionibus agitari valeant, impotentes fiunt ad motum, quod in obesitas, plethoricis, fluxionibus, humorum nimio ad eos appulsu fieri solet. Si copiosa nimis sanguinis humorumque repletio eas occupet partes, quibus nexus cerebri cum particula movenda intercedit, impeditur communicatio & consensus necessarius ad motum. Sic quibus suppressae sunt haemorrhoides, cutaneae excretiones, pustulae, arthritides, aliaque id genus Naturae purgamenta, in paralysim nullo negotio incidunt. Notandum in transitu, musculorum, nervorumque nimiam repletionem non semper paralysim, sed alios saepè morbos, cachexiam, arthritidem, rheumaticos dolores producere, quod absdubio ex speciali diathesi & laedendi modo procedit. Quemadmodum partes omnes certis Naturae legibus diversas exercent operationes, quibus nutriuntur, expellunt sibi noxia, aliaque agunt earum conservationi & usui consentanea, ut in Physiologia vidimus, sic etiam inexplicabili laesionis forma ita afficiuntur
per

(a) Galen. de Loc. affect. lib. 3. c. 10.

per morbos , ut una partis actio laedatur , reliquis integris; quod advertere placuit , ut Tirones intelligant , non vanis theoricis ratiociniis , ſed practicis obſervationibus Naturae laesae opera , modosque laedendi eſſe inveſtiganda. Ex dictis ſupervacaneas quiſque judicare peterit ab Autoribus excitatas quaestiunculas de motu deperdito manente ſenſu , & contra : cum facile ſit ut ſpecialis laedendi modus , ſeu determinata humorum diathesis eam ſolùm partis vim attingat , quae ſentit , non eam qua movetur , quemadmodum in caeteris morbis una ſaepè actio partis affectae laeditur , reliquis illaeſis. Accedit , nervos ex medulla & membrana conſtitui (a) atque facile poſſe illam , hac integra , corrumpi , & contra : ex quo neceſſe eſt , paralyſim cum motione impedita , valente ſenſu , & viciffim aliquando venturam. Causae efficientes externae aliae vitium organi , aliae intemperiei producunt. Contuſio : casus : vertebrarum diſjunctio : ictus : aliaque id genus multa organicam cum nervorum , tum muscutorum fabricam laedendo , motus ſenſusque privationem inducunt. At ſomnus in loco humido velut in ſpelunca : domus recens polita : Lunae radius : ſomnus juſto longior : exercitium à cibo : vini , rerumque ſomniferarum abusus : nova è gipſo politura : animi pathemata vehementia : otium cum copioſo cibo : rerum venenatarum , ſed praecipuè plumbi vapor (b) : & id genus alia intemperiem creando paralyſim generant. Sed omnium cauſarum potentiffima eſt aër cum manifeſtis , tum occultis viribus infenſus. Igitur temporis conſtitutio pluvioſa , frigida , humida : calida etiam , ſicca , & urens , diverſis laedendi modis hanc affectionem producit; equidem frigidum denſando & extinguendo : humidum replendo & relaxando : calidum inflammando , urendo : ſiccum exhauriendo , nervos & musculos ſic afficiunt , ut eos ad motum ac ſenſum impotentes reddant. Qui domos recens conſtructas , calce & gipſo obductas & politas habitant , ex aëris ambientis frigiditate & humiditate in morbos capitis facile incidunt , tum praecipuè ſenes , aut alio quovis modo

H

de

(a) *Physiol.* 29.

(b) Vide Vanswiet. *Comment. in*

Aphor. Boerhaav. §. 1060. p. 357.

debilitati: quod dudum Galenus, deinde Hollerius, demum Boerhaavius adnotarunt (a). Sed divina illa & occulta aëris vis in morbis producendis ad paralysim ita confert, ut mirum non sit, quibusdam annorum tempestatibus hunc morbum prae caeteris vigere, & epidemicè, hoc est, populariter grassari, ut alibi ex Hippocratis doctrina monstravimus (b).

Tametsi paralysis ex se incipiens nec aliorum morborum consecuta repente invadere soleat, non rarò eam praeveniunt capitis gravitas cum dolore, vertigines, insolita rerum oblivio, membrorum torpor, somnolentia, appetitus prostratio, impotentia ad motum. Quod si corpus obesum, obstructum, otio vinoque labefactatum fuerit, facile aditus ad hunc morbum suscipiendum patet. Eo jam ingruente, subito motu, modo etiam sensu privatur nunc dimidium corpus, nunc aliqua tantum particula, ut lingua, labia, oculus, manus, pes, &c. Sub hoc statu facies quibusdam pallet, aliis rubore suffunditur, ut observatione fidei censeat, si caetera consentiant, eos huic morbo praeiores, quibus facies fuerit rubra & pustulis foedata, integra valetudine: pulsus parvus, celer, languidus, obscurus: urinae sanorum similes, aliquantum in aqueam cruditatem vergentes: febris ut plurimum lenta paucò calore, sed periodis distincta se prodens: mentis hebetudo: omnium functionum inertia. Crescente morbo his omnibus accedit facilis in iram propensio: mentis alienatio: animi atque rationis inconstantia: sensuum omnium hebetudo, rerum concupitarum difficilis explicatio, ut designandis iis vocabula non inveniant, cumque manuum, pedum motionibus, totiusque corporis nixu explicare conentur quod velint aut optent, id minimè consequi possunt. Interea nugas garriunt, levissimis de causis, imò & nullo negotio lacrymantur, saliva injussa ex ore fluit, neque res sibi noxias depellere valent. Pars morbo confecta languet, &

con-

(a) Galen. Comment. I. in lib. 1. & curandis mor. §. 1060.

Fraediët. Hippo. text. 8. Holler. de (b) Vide Illustrat. in Hippo. Epi-
Morb. intern. l. 1. cap. 10. in Schol. dem. lib. 1. constitut. 3. text. 1.
p. 73. Boerhaav. Aphor. de Cognosc. pag. 101.

contabescit, dum ei opposita probè nutritur; nec alienum est eandem intumescere. Morbus hic ut plurimum longus est, in pueris difficile, in senibus nullo modo sanabilis. Sunt, qui ab eo post multas aerumnas & longam medicationem in sanitatem reducantur, ita tamen ut integrum membrorum robur rarissimè recuperent. Duplicem habet exitum: aut in sanitatem imperfectam, ut diximus, aut in exitium; atque ferè sic incidit, ut per menses aliquot, annum, aut amplius vitam ducant tristem, donec adveniente lèthargo, caro, apoplexia; aut frebre soporosa extinguantur.

Curatio ita constituenda, ut plèthorae, & obstructionis habeatur ratio, cum in venae sectione, tum in reliquis medicamentis praescribendis. Igitur si ex signis plèthorae satis constet eam adesse, vena secanda est, ea semper cautione, nervos scilicet affectos nimia sanguinis extractione non multum juvari. Emetica his parum prosunt, nisi primae regionis, ut vocant, impuritates huic morbo fomitem dederint. Ergo omni opera innitendum, ut optima diaeta, longo temporis intervallo, malum restinguatur. Jusculum ex viperis, addito nasturtio aquatico, becabunga, aliisque vegetabilibus levi stimulo obstructiones tollentibus, communi usu receptum, utilissimum est. Prosunt iteratae quibusdam intervallis purgationes ex rhabarbaro, aloe, agarico, & similibus, cum nihil aequè conferat in morbis nervorum, ac ventris totiusque corporis impuritates consultò depellere. Sed mutare locum, si unquam alias, hic locum habet, aegrumque ad balneas ire; non quo thermas bibendo corpus aqua inutiliter imò noxiè repleat, sed ut commodis lavationibus nervos & musculos ab impuritatibus liberando confortet. Nostris temporibus tentata est curatio paralysis per vim electricam, quae concussu & agitatione scintillis igneis, fulminis instar, excitatis partem affectam commovet. Modum aegros disponendi ut machinae electricae vires effectusque experiri possint, amplissimè describunt Neoterici (a). Curationes paralyticorum, aliisque nervorum morbis laborantium sat mirabiles ac numero multas in Haeno Vindobonensi Medico, aliisque videre

(a) Vide inter Disputationes Pathol. Haller. 2. 3. & 4. tom. 1. p. 19. & seq.

licet. Nec desunt inter recentiores qui viribus electricae machinae in curanda paralyti parum fidunt (a). Parisiis plura tentata sunt experimenta & quidem solemniter pro paralyticis ope electricae machinae sanandis, sed sine fructu (b). Nihilominus laudandiconatus, dum nova indefesso studio pro aegris sanandis parantur remedia, quae id saltem habeant commodi ut si non juvent, ne minimum quidem noceant. Propterea Tirones monendi, ut in hoc, sicut in pluribus aliis nostro aevo inventis, perpetuò illud Hippocratis in mente habeant: *Nihil temerè affirmandum, nihil contemnendum* (c). “Interim tamen & hic cavendum est (inquit Vanswietenius) ne tantus motus destruat nervos, quibus curandis adhibentur; vel & in partibus non affectis noxam producat.... numerosissima circa vim electricam à viris celeberrimis instituta fuerunt experimenta, quae summam ejus efficaciam, sed & simul periculum docuerunt, dum minus prudenter haec experimenta tractarentur (d).”

APHORISMI.

I.

Paralysis nonnumquam acutus, saepè longus, ferè insani- bilis morbus est (e).

Non rarò incipit paralysis cum febre leni & acuta, quae celeriter septem aut novem dierum spatio, spirandi difficultate, viriumque impotentia aegrum jugulat. Errant ergo qui eam ad morbos chronicos perpetuò relegant. At licet omnis nervorum resolutio ferè insaniabilis sit “ea tum maximè esse solet quae à nervi praecissione incidit: aut à vertebrae cervicis transversa luxatione: aut quae in vetustatem incidit: aut in qua pars resoluta multum refrixit & emarcuit, op-
po-

(b) Vide Dissert. 4. inter Disput. text. 18.

Haller. tom. 1. pag. 62.

(b) Vide Dictionar. Medic. univers. tom. 6. in Indice, verb. Electricitè.

(c) Hippocr. l. 4. Epidem. sect. 2.

(c) Vanswiet. Comment. in Aphor.

Boerhaav. §. 1068. pag. 382.

(e) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 27. pag. 178.

„poſita verò magnam acceſſionem habet caloris, coloris, & „molis (a).”

II.

Ubi pars reſoluta eſt, pro vi & malo corporis vel ſanguis mittendus vel alvus ducenda (b).

Graeci mediocriter mitendum eſſe ſanguinem ex parte integra; ſecus Arabes ex utraque parte miſſionem ſanguinis conſulunt. Sed ex Holleri prudenti conſilio, *Graecis tutius adherebis (c).*

III.

Manus dextera paralyſi cum convulſione affecta eſt (d).

Hippocrates in historia mulieris gravidæ notat, die tertia in paralyſim manus dexterae incidisse cum convulſione: quod in praxi ſæpè contingere videmus non in manibus tantum & brachiis, ſed in lingua, labiis, cruribus, aliisque partibus, quæ ſimul reſolutæ, & convulſæ apparent. Diſcimus hinc non omnem paralyſim cum laxitate & mollitie nervorum, ſed non rarò cum eorum tensione & ſiccitate conjungi. Boerhaavius paralyſim vocari ait muſculi laxam immobilitatem (e). Contra Sauvages. “Non immerito, inquit, „veteres Medici paralyſim aliam à laxitate, aliam à ſtriſtura „deducebant, atque erronea videatur paralyſeos definitio à „Neotericis accepta, ſcilicet motus ſenſusque privatio cum „partium laxitate (f).” Hoc monitum ad curationem paralyſis confert, nam omnes paralyticos medicamentis calidis, acribus, & laxitati oppoſitis tractare noxium eſt, cum ſæpè humectare, temperare, blandeque reſolvere oporteat. Omnium optimè Trallianus cum paralyſim aliam à frigore cum humiditate: aliam à calore cum ſiccitate fieri animadvertiſſet, tum demum inquit: “At ſi qualitas ſola fuerit calida & „sic-

(a) Duret. Enarrat. in cap. 10. 13. Vide Illuſtr. noſtr. ad hunc loc. de Paralyt. remed. pag. 74. pag. 243.

(b) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 27. (c) Boerhaav. Aphor. de Cognosc. & curand. morb. §. 1057.

(c) Holler. de Morb. intern. lib. 1. cap. 10. pag. 68. (f) Sauvag. de Hemiple. per electr. curand. in Haller. Diſp. Pathol. t. 1.

(d) Hipp. lib. 1. Epidem. aegrot. pag. 32.

„sicca, tum extenuantia, calefacientiaque (omnia enim hujus-
 „modi nativum humorem consumunt) magis adhuc assant
 „materiam crassioremque reddunt. . . . Atque refrigerantibus
 „sensim & humectantibus potionibus & cibis utendum ma-
 „gis consulo. . . . & si fieri possit, etiam citra vinum aeger
 „degat sola tepida aqua usus, id multo quoque melius est.
 „Bibant autem qui assueverunt etiam in medio cibi aquam
 „frigidam cum vino. Talibus igitur purgans aliquod medi-
 „camentum praebere commodum non est, universa namque
 „ipsis inimica sunt (a).” Si Medici attentè observent, haec
 omnia in paralyti à bile atra, ab humore arthritico, ab her-
 pete, ab ulcusculis, & scabie improvidè sanatis, aliisque hu-
 jusmodi malis cum calore & siccitate conjunctis, vera esse
 comperient.

IV.

*Sane stomachum etiam, & intestina & vesicam, oblongum-
 que intestinum usque ad principium, id est anum, idem vitium
 (resolutionem) pati existimo: sed interiora membra resoluta
 latent obscuraque sunt: imperfectae verò sunt ac dimidiatae eo-
 rum functiones (b).*

Non veram paralytim, sed impropriam adnotat hic Aretaeus, quae monente Avicenna (c) in *molificatione*, hoc est, laxitate ac effaeta vi partium consistit, earumque functiones nec citò, nec facilè, nec validè, ea presente, fieri possunt. In senibus, ataxia spirituum laborantibus, foeminis hystericis, in scorbuticis, rachiticis, aliisque hujusmodi morbis videre licet crurum impotentiam, vesicae in lotio expellendo tarditatem, ventriculi in coquendis cibis languorem, musculorum abdominis in excrementis alvi excernendis inertiam, sexcentaque alia hujus generis mala, quae non venae sectionibus, purgationibus, aut medicinis calefacientibus, qualia paralyti congruere censetur, sed nutrientibus, roborantibus citra caliditatem, & cuivis horum morborum diathesi emendandae opportunis, sunt tollenda. Fortè crurum impotentia quam

(a) Trallian. lib. I. cap. 16. pag. | diuturn. lib. I. cap. pag. 33.

73. & 77.

(c) Avicen. lib. 3. fen. 2. cap.

(b) Aret. de Caus & sign. morb. | 2.

quam paſſus eſt Boerhavius poſt rheumaticam lumbaginem, non paralyſi, ſed membrorum effaectis, languidiſque viribus eſt tribuenda (a); mihiſque ſaepe ſubiit cogitatio, num tot tantaeque curationes paralyticorum in Medicorum libris proſtantium, ſi forte omnes verae ſint, de vera paralyſi, aut imperfecta tantum intelligi debeant?

V.

Mulieri dextra manus & crus ſiniſtrum ex tuſſiculari affectu, cum tenue quidpiam, & nulla penitus ratione dignum ex tuſſiſſet, reſoluta fuerunt parapleſtico modo, &c. (b).

Conſenſum partium vitalium cum cerebro & nervis in Inſtitutionibus ſatis monſtravimus, ut non mirum ſit per affectionem thoracis hanc mulierem in paralyſim incidiſſe, quemadmodum qui hydrope pectoris laborant brachiorum reſolutione tentantur (c). Diſcimus hinc, paralyſim ex aliorum morborum ſucceſſione ſaepe naſci, ſed potiſſimum ex humorum à capite defluxu in ſpinalem medullam, ut ſenibus, leviſſimis de cauſis, ob caloris defectum catharro tentatis contingit (d): ex uteri, partiumque vitalium affectionibus, ut mulieri de qua hic agit Hippocrates: & ex inteſtinorum doloribus (colicos nunc vocant) frequenter hic Matriti fieri videmus. Colicam pictonum ex Medicis quamplures eam affectionem nominant, quoniam apud Picſtavienses endemice graſſari quondam viſa eſt; ſed multo antiquiorem apud varias gentes eſſe colici doloris in paralyſim terminantis, imò & in epilepſiam, obſervationem, ex Pauli Aeginetae Scriptoris praetantiſſimi verbis licet intelligere. “Puto autem, inquit, colicam affectionem, quae etiamnum regnat, ex huiusmodi proveniſſe humoribus (intellige acribus & rodentibus) quae ab Italiae quidem regionibus incepit, in aliis autem multis Romanorum Reipublicae locis, peſtiferae cujuſdam luis modo ſit graſſata: ex qua plerique in morborum comitalem, alii in

nar-

(a) Vide Vanſwict. *Comm. in Aphor.* Boerhaav. §. 1060. pag. 354. (c) Vide *Hiſtor. Morb. Uraſlavi. de Hydrop. pect. cap. 1. pag. 437.*
 (b) Hippocr. lib. 2. *Epidem. ſect. 2. text. 8.* (d) Vide Hippocr. lib. 1. *Epid. ſent. 2. text. 20.*

artuum resolutionem sensu incolumi, nonnulli in utramque sunt prolapsi; ac eorum, qui in comitiales morbum inciderunt, plures interiire: ex illis verò qui in resolutionem, plures evaserunt, tamquam in crisi, causa aliorum ex loco quem infestaverat, conversa (a).” Subjungit Paulus Medicum quemdam aegros ita affectos rebus frigidis lactuca, intybo, posca, aqua refrigerata, etsi epilepsia & paralyti tentatos, propemodum sanitati restituisset. Sed haec agentes de dolore colico ulterius illustrabimus.

VI.

Stupor paralyti portendit (b).

Dum pars aliqua, validis viribus, sensum aut imminutum, aut omninò sublatum experitur, stupore affici dicitur, qui ut plurimum nuntius apoplexiae, aut paralyti esse consuevit (c). Excipiuntur tamen quibus familiare esse solet, ut subinde quaedam corporis partes stupeant absque magno malo. “Novi quosdam (sunt verba Vanswietenii) qui jam per multos annos talem stuporem patiuntur dum huic aliive lateri incumbant diutius, imò & saepe vigilantibus idem contingere solet. Initio metum incusit hoc symptoma, sed cum nullum inde malum secutum fuerit, inceperunt securi esse (d).” Qui scorbutum laborant, saepè stuporibus quarundam partium vexantur sine magno periculo, annotantibus id Willisio & Medicis Uratislaviensibus (e), quod ipse propria observatione confirmavi.

VII.

Ego verò etiam crusta inurere non dubitarim per ignem aut medicamentum. Unam quidem circa occipitis cavitatem, quo loco spinalis medulla initium habet: duas autem ab utraque ipsius parte: tres aut quatuor in vertice, unam ex his in medio capitis, tres circum ipsam. Ulceribus enim diutius fluidis permanen-

(a) Paul. Aegin. lib. 3. cap. 13. pag. 152.

(b) Rhasis. de Re Med. ad Mansor. lib. 4. cap. 8. pag. 95.

(c) Vide supr. cap. 4. aphor. 6.

(d) Wanswiet. Comm. in Aphor. Boerhaav. §. 1020. pag. 292.

(e) Willis. de Scorb. cap. 4. pag. 587. Histor. Morb. Uratislav. ann. 1702. pag. 321.

mentibus non deſpero perfectam reſtitutionem (a).

Cauteria tum *actualia*, ut vocant, ex igne, tum potentialia ex veſicantium applicatione, ut ex Archigene tradit Aetius, à vetuſtioribus jam propoſita Medicis, proculdubio ſunt maxima in paralyſi curanda remedia. Per fonticulos id ipſum effici poſſe monſtrat Freindius hac de re conſulendus (b). Igitur in paralyſi, quam intento animo viderit Medicus non à debilitate aut fatiſcente virtute, ſed ab obſtructione, aut alio quovis modo impedito ſpirituum motu procedere, audacter ad veſicantium & fonticulorum uſum ſe accingat, eaque inter ſcapulas juxta ſpinam dorsi, in ipſa aegra parte, aut alibi pro re nata apponat, inquirendo ante omnia ex anatome ortum nervorum ad reſolutam particulam tendentium, ut in eo remedium praecipue applicet. Quomodo, quibusve cautelis fonticuli, & cauteria applicanda ſint, aptiſſimè expoſuit Lera noster in tractatu de *Fonticulis*, magni quidem uſus in medicina facienda.

VIII.

Omni reſolutioni nervorum ad medicinam non idonea tempora ſunt hiems & autumnus: aliquid ſperari poſteſt vere & aestate; iſque morbus mediocriſ vix ſanatur, vehemens ſanari non poſteſt (c).

Celſi ſententiam, quam ex Hippocrate excerpiſit (d), ſequantur Medici, ſi velint aegrorum utilitati, propriaeſque ſamae conſulere.

(a) Aet. *tetrabibl.* 2. ſerm. 2. cap. 28. pag. 292.

(b) Freind. *Hiſtor. Medi. ann.* 500. in Aet pag. 145.

(c) Celſ. de *Medicin. lib.* 2. cap. 10. pag. 75.

(d) Vide Hippocr. *lib.* 2. *Praediſt.* text. 171.

CAPUT VII.

DE VERTIGINE.

QUOD Latini uno vertiginis vocabulo, Graeci pluribus declarabant (a). Vertigo est: *affectio praeternaturam, quae corpora reipsa consistentia, veluti in motu concipiuntur*. Duobus modis id fit: saepè enim corpora quae aegrum circumstant, ipsi moveri videntur: interdum non alia, sed proprium ipsius corpus, revera stans, quasi in motu positum percipit. Neque uno tantum motionis genere agitari comprehendit, cum modo huc illucque, modo in gyrum, non rarè undarum more versari omnia sibi videantur. Symptoma est facultatis animalis principis nempe imaginationis laesae, nam etsi sensorium commune affectum praecipuè sit, tamen eam mentis operationem, quae in sensu communi peragitur ad imaginatricem facultatem pertinere in Physiologia monstravimus (Physiol. tract. VI. n. 187.)

Pars affecta est ea cerebri pars, quae sensus communis residet, etsi in oculis aliquod vitium hunc morbum fovens reperiri possit. Igitur rerum corporearum imagines per oculos in cerebrum delatae, affectionis morbosae vi alterantur, eamque adquirunt motionis formam, quae spiritibus morbo corruptis competit. Jam verò spiritus ita vitiantur, ut in motus praeternaturales adigantur, non utcumque, sed tales qui in gyros, circumvolutiones, variasque motionum undequaque formas cogantur. Cum ita comparati simus, ut anima lege unionis cum corpore, objecta debeat necessariò percipere juxta varias ejusdem corporis dispositiones (Physiolog. Prop. II. n. 141.) inde fit ut corrupta & vitiata animae cogitantis sede, ejus pariter cogitationes perceptionesque videntur. Nec uno tantum laesionis modo corrumpuntur animae

(a) Cum omnia circumagi videntur | Dum utrumque contingit, Scotodinos. Quando repentinae tenebrae | nos à Graecis dicitur, seu tenebrosa oculis offunduntur sine circumactione, aut illa sanè levi, Scotoma. | vertigo.

mae actiones ob labem corporis, sed & diversas inde accipiunt offensionis formas, variis corporis laesionibus respondentes. Sic alio modo laeditur mens in phrenitide, alio in melancholia; praeternaturam afficitur imaginatio in rabie canina diverso prorsus modo ac in tarantulae, aliorumque venenorum infectione. Etsi sensorium commune in vertigine necesse vitio morbozo afficiatur, non raro à pulmonibus, hypocondriis, utero, aliisque partibus, sed maximè ore ventriculi male affectis, cerebro in consensum ducto, nasci solet. Neque eodem semper gradu invadit vertigo, cum modo debilis, modo vehemens: interdum cum visus obscuritate, saepè crurum remulentià infensa sit. Morbus hujus symptomatit productor est intemperies cerebri, ejus praesertim particulae, qua sensus communis residet, ac licet difficile sit hujus intemperiei propriam & specialem indolem agnoscere, ut in Pathologia vidimus, (Pathol. 3.) tamen ingenuis observationibus monemur, ad vertiginem producendam praesto esse calorem nimium, & parum firmam aëreamque spirituum constitutionem. Accedit praeterea summè agitabilis spirituosae substantiae conditio, ita ut propter tenuitatem quavis de causa agitetur: ob nimium calorem in motus adigatur inordinatos: ob promptam denique ad quosvis recipiendos motus propensionem cito in varias motionum formas impelatur. Fatendum tamen est, praeter haec omnia specialem laedendi modum hìc concurrere, atque adeo non modo ab intemperie calida, sed à temperamento cerebri quoad substantiam vitiato vertigines nasci (Pathol. Prop. II. 10.)

Causae occasionales vertiginis sunt, ut in caeteris quibusvis morbis, plethora, obstructio, & diathesis. Dum plethora caput replet, & sanguinis haemorrhagia instat, aegri prius vertigine corripiuntur. At humore crudo aut vapore, spiritu flatulento seu pituitoso seu melancholico imbuto, obstructionem efficiente, vertigines importunae molestant; ita ab haemorroidibus detentis, mensibus suppressis, aut alia quavis seu per vomitum, seu per corporis habitum excretionem detenta vertigines nascuntur. Quod si specialis spirituum diathesis per eorum ataxiam, imbecillitatem, particularem indolem his omnibus accedat, longe molestiores producuntur vertigines. Sic homines studiis litterarum incumbentes

melancholici, scorbutici, aliisque id genus affectionibus correpti, vertiginosi nullo negotio fiunt. Causae efficientes diaeta nempe, animi pathemata, & aër modo seorsim, interdum junctae, ut in causis occasionalibus contingit, ad vertiginem inducendam concurrunt. Igitur quod ad dietam spectat, solis aestus improvidè susceptus indeque nata *syriasis* seu insolatio: exercitatio immodica, aut humorum quavis de causa incalescentia & agitatio nimia: rotarum circumactus, aquarum vortices, profundarum rerum ab alto inspectio in debilibus nec assuetis: alimentorum flatu replentium corpus, infarctus: inedia longa in biliosis, melancholicis, aut succorum pravorum copia redundantibus, ad vertiginem creandam plurimum faciunt. Videndus Theophrastus, qui in eleganti tractatu de vertigine accuratè haec omnia persequitur. Inter animi pathemata ira & timor vertigini generandae prae caeteris conducunt. At aër omnium maximè vim habet ad hunc morbum producendum, etenim auster diu perflans ex Hippocrate vertiginem creat (a). Quemadmodum aër terram certis constitutionibus concutit eamque tremere facit, aliis autem vortices, concussus, variosque agitationis modos producit, quid vetat quominus in corporibus dispositis vertigines, inordinatosque motus procreet? Id certum est, eos qui vertigini propensi sunt, determinatis temporibus eo morbo potius quam aliis tentari, ita ut periodos aëris constitutioni respondentes experiantur.

In vertigine propendent hypocondriaci, scorbutici, morbo siccatorio & flatuoso affecti, atrabile, ventriculi languore, arteriarum capitis pulsatu, narium haemorrhagia, uteri passionibus & vaporosa difflatione tentati, & quibus hepar calidius bilem in ventrem rejicit, itemque arteriosum genus intemperatum est plenum fervido & spirituosio sanguine, in eamque potissimum austro regnante, vere & autumno incidunt. Dum vertigo ingruit nunc caput, nunc externa corpora turbinis in modum circumduci videntur, auribus murmur veluti delabentis cum strepitu fluminis insonat, timorque cadendi aegrum

(a) Hippocr. lib. 3. *Aphor. sent.* 17

aegrum occupat. Crescente morbo praeter haec omnia gravitas adest capitis, splendida quaedam oculis inter multas tenebras sese offerunt, tibiae solvuntur & vacillant, pulsus arteriarum capitis, temporum praesertim aut occipitis, & in quibusdam veluti sensus mallei intus percipientis. Neque nimium calorem nec immodicum frigus sub hoc statu sine accedente vertigine sustinere potest aeger, quinimo ad quaevis negotia adstrictus impotens redditur, cum enim affectio haec per periodos repetat, levibus agitationibus malum excitatur. Nec oculis apertis tantum, sed & clausis haec affectio molestat, ut de se ipso narrat Heredia (a). Vertigo ad morbos longos pertinet, etsi celeres sint singulae ejus repetitiones, quae si saepius revertant, periculosam indicant affectionem, cum ex ea in maniam & epilepsiam, interdum in apoplexiam facillimè fiat conversio. Solvunt vertiginem sanguinis effusiones per nares, uterum, haemorrhoides: vomitus copiosi diutiusque reperentes pituitae spumosae seu acidae, seu dulcis: exanthematum per totum corpus aut in pluribus saltem partibus eruptio: sudores vi naturae sponte prodeuntes: corruptorum humorum per aures purgatio: quae omnia pro varia aegrotantium idiosincrasia, varias solutionum formas attentè observandas inducunt.

Curatio vertiginis in eum debet collimare scopum, ut cruditates ex calore vitentur, liberaque perpetuò sit vaporosae substantiae diffusio. Maximè commendanda est exercitatio lenis: alimentorum tenuis substantiae assumptio: potus ex vino aqua permixto: alvi lubricitas non vi medicamentorum purgantium, quae continuata exsiccant eam & corrumpunt, sed ope herbarum & fructuum humectantium. Hinc intybus, lactuca, poma redolentia cocta, pira, aliaque hujusmodi magni usus sunt in hoc morbo. Vitare oportet repletionem, insolationem, ventum, Solis, Lunaeque radios, aspectum rerum velociter motarum, somnum diurnum, hypocausta calida, animi perturbationes vehementiores, & longa studia: etenim haec omnia vertiginosos praecipuè laedunt. Venae sectio tunc locum habet cum morbus à plethora, aut sanguine quo-

(a) Petr. Mich. de Hered. de Vertiginosa febre cap. 1. pag. 374.

quovis modo suppresso oritur; secus non modo nocet, sed & vertigines saepe auget, & apoplexiam inducit. Purgatio quantum fieri potest vitanda, nam agitationem & exsiccationem post se relinquens vertigini parum prodest, quinimo eam saepius exasperat. Clisteres pro re nata utiles sunt; cavendum tamen ne aegros ob senium aut labores viribus exhaustos nimium debilitent. Crurum frictiones in vertigine sicut & in affectionibus flatuosis plurimum valent. Cunctatio hic si unquam alias proficua est; nihilque magis noxium quam vertiginosos pluribus medicamentis onerare. Quod si necessitas quandoque cogat quidquam interius praescribere, remedia ex rosis viridibus in formam syrupi redacta, aut conserva è ribesiis, granatis, cidoniis, fragariis, aliisque acidis vegetabilibus motum spirituum sedantibus, proficua esse observatione constat. Si vertigo à partibus inferiobus cerebro labem communicantibus procedat, iis à Medico cognitis earumque vitiis; juxta cujusque naturam remedia debet apponere (a).

APHORISMI.

I.

Febrem non habenti, appetitus dejectus, oris ventriculi morsus, & tenebricosa vertigo, & os amarescens, sursum purgante opus esse indicat (b).

Rectè monuit Galenus ex oris ventriculi affectionibus bile eam partem occupante capitis morbos oriri (c). Sed id praesertim notandum, humores calidos, seu atraebilis, seu pituitae inflammatae participes in ventriculo commorantes, vertiginem molestam inducere, quae non nisi vomitu seu natura, seu arte blandè procurato evanescit. Ex vero Aetius "Vaporibus calidis, inquit, & acribus ad caput delatis, & animalem in cerebro spiritum evertentibus, demum hebetudines quaedam in oculis fiunt, postea etiam aurium sonitus assidui & auditus gravitates, atque haec maximè contingunt circa ciborum coctionem & ubi ex somno exurgunt; augescen-

(a) Vide *Pathol. nostr. tract. 3.*
XII. num. 55.

(b) Hipp. lib. 4. *Aphor. sent. 17.*

(c) Galen. de *Loc. affect. lib. 5. c. 6.*

„cente affectione vertigines & obtenebrationes oboriuntur,
 „ut putent se videre omnia circumverti. Contingit hoc etiam
 „ubi confertim ex sellis surrexerint, cruditate quadam prae-
 „gressa. Perseverante verò diutius malo ex facili occasione
 „vertigine afficiuntur, ut etiam concidant aliquando.... Fa-
 „cile corripuntur hac affectione quibus consuetae excretio-
 „nes sunt suppressae. Sed & cruditates & ardores assidui, &
 „ebrietates affectionem hanc efficiunt; consequitur & alvi
 „suppressio & propterea multa inflatio, & urinarum tenuium
 „ac paucarum excretio, materia ad caput accurrente, gra-
 „ciles autem in totum ferme fiunt, & pigri ad omnem agres-
 „sionem (a).” Discimus hinc ex calidis rebus vertigines nas-
 ci, atque cruditates eas affectiones generantes, spirituosas, ca-
 lefacientibus, & acribus medicamentis exacerbari.

II.

*Quae ab initio cidentur vertigines, haemorrhagia exolvun-
 tur (b).*

Dantur febres quibus ita familiaris est vertigo, ut eas
 perpetuò ab initiis ad finem usque comitetur, quas propter-
 ea vertiginosas appellant. Egit de his Heredia noster sub-
 tiliter quidem, ut in more erat, sed aliquas subinde miscuit
 observationes practicas magni momenti. Si sanguis suppressus
 fomitem morbo dedit, aut aetas, anni tempus, & specialis
 aegrotantis dispositio ad haemorrhagiam, foveant vertiginem,
 ea superveniente, sanandam spes est; “quod si ab intemperie,
 „& cacochimia quadam maligna firmiter (in cerebro) qua-
 „sisse solet tinctura lanarum veneno Assirio fucatarum, pro-
 „veniat, tunc non solvitur haemorrhagia, etenim parum pro-
 „dest haec, etsi plethoricarum affectionum propria, si rerum
 „illarum accessionem conjunctam habuerit (c).”

III.

An vertigo certissimum praesagium Apoplexiae? (d).

Vi-

(a) Aet. Tetrabibl. 2. Serm. 2. cap. 7. pag. 272.

(b) Hippocr. Coac. Duret. lib. 2. cap. 13. pag. 201.

(c) Duret. in Comment. ad sent. proxim. citat. pag. 202.

(d) Gorter. Medic. Dogmat. de Vertig. cap. 2. pag. 102.

Vidimus ex Hippocrate vertiginosos apoplecticos fieri (a); sed cum ex observatione fideli constet, saepè vertiginem in hystericis, hypocondriacis, stomacho laborantibus fieri sine superveniente apoplexia, merito Gorterius, alios in hoc sequens, dubitanter ea de re loquitur. Vidi morbo siccatorio flatulento laborantes vertigine continuo afflictos, ab eaque liberatos tum vomitibus pituitae, cum flatuum per os eruptione, ructus strepitu magno diu continuatos alternis vicibus emittendo. Ergo tunc vertigo prodromus est apoplexiae, cum, temperie cerebri vitiata, aut ob malignam aëris constitutionem, venenorum vim, morbosas in habitu affectiones, vel intimam spirituum substantiam summe corruptam, aut extinctioni proximam, sequitur. "Imperitiae indicium est (inquit Junckerus) "quibuslibet vertiginosis, sine discrimine aetatis, "apoplexiae insequenturae prognosim formare: junioribus enim "triginta annos nondum egressis à periculosa quoque vertiginis specie nulla imminet apoplexia, nisi vita simul nimis "sedentaria, aut ingentes animi commotiones accedant (b)." Sed notandum, juvenibus vertiginosis ex cerebri vitio non raro epilepsiam, aliasve convulsionum formas succedere.

IV.

In quibusdam ingestis, vel applicatis quoddam specificum latet virus, quo magis vertiginem quam alios morbos inducunt. Ita opium in quibusdam si non decumbunt: cantharides: Mercurialia: Therebintina, & multa ex diureticis: spiritus inebriantes: putrida assumpta: fumus carbonum: nicotiana: multaque venena. Horum praeposterus usus hunc effectum docuit: & quia non ab omnibus malignis generatur vertigo, specificum virus in his est admittendum (c).

Praeclara observatio ab omnibus magni aestimanda. Igitur qui solanum maniacum, hyosciamum, aconitum, aliaque hujusmodi venena in usum Medicum adducere audent, hinc discant, nihil aliud efficere, quàm experimenta per mortes agere.

V.

(a) Vide supr. cap. 4. aphor. 6.

(b) Juncker. Conspect. Medic. tabul. 27. pag. 235.

(c) Gorter. Med. Dogmat. de Vertig. cap. 2. num. 24. pag. 83.

At quos capitis calor, auriumque sonitus malè habet, vaporibus calidioribus per arterias sursum elatias, etiam arteriae sectio retro aures iis abhibenda est (a).

Arteriae sectionem pone aures nedum à Paulo propositam longeque descriptam, sed à Galeno, aliisque gravissimis Scriptoribus pro vertigine, oculorumque fluxionibus sanandis commendatam, timerem utique, tum ob Celsi monitum asserentis arteriam incissam neque coire, neque sanescere (b), cum ob inexpertam Chirurgorum nostri temporis exercitationem. Freindius invictis argumentis probans utilitatem & securitatem incissionis arteriarum in dictis morbis, tum demum concludit: "Quamvis operatio haec rationi congruat, vereor, ut unquam veniat in usum, quia suasor ejus periclitatur, ne per aliorum incuriam famae suae officiat. (c)." Hirudinum applicationem ponè aures in vertigine, aliisque capitis morbis cum calore conjunctis, magni usus esse observavi.

V I.

His verò qui valdè calidum caput habent, etiam rosaceum cum aceto saepè adhibeas, & ipsum ex salientibus aquae in balneo frigefacias. Et si quidem ex his cesserit affectio, cessandum est à medicationis molestia (d).

Frigidas capitis perfusiones in vertiginosis esse utiles ex Araeteo didici primùm (e), postea propria experientia confirmavi.

V I I.

Quodnam medicamentum est specificum? (f).

Nullum planè esse in hoc morbo statuit Gorterius, qui dubitanter interrogat. Sed cum vi speciali prodesse dicantur cinnabaris antimonii: remedia ex verme sericum faciente pa-

K

ra-

(a) Paul. Aegin. lib. 3. cap. 12. pag. 96.

(b) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 10. pag. 81.

(c) Freind. Histor. Medic. ann. 640. pag. 185.

(d) Aet. Tetrabibl. 2. serm. 2. c. 7. pag. 273.

(e) Aret. de Curation. Morbor. diutur. lib. 1. cap. 3. pag. 120.

(f) Gorter. Medic. Dogmat. de Vertig. cap. 2. num. 22. pag. 107.

rata , ut apud Nicolaum Pisonem Auctorem gravissimum (a): & ex ipso serico, ut de guttis anglicanis fertur, fatemur ingenuè nos longo usu, attentaque observatione agnovisse nulum ex his pro specifico habendum esse, cum vertigines, etsi ea praescripserimus, minimè fugaverint. Audiendi hic sunt Uratislavienses Medici, experientia vires medicamentorum constituentes. “Carminativa aromatica (inquiunt), si sollicita instituaturs observatio, non parum nocent. Idem ferè dicendum de spiritibus apoplecticis ex vegetabilibus cephalicis & nervinis, ut moris est, paratis. Nec melius se gerunt martialia, & inutilia magisteria perlarum, corallorum, ac inanes fecularum foeces. Nec aliquid peculiare prae reliquis obtrinet specificum Michaelis, ungula alcis.... Maxima autem inter usitatiora in cinnabari nativa, quamvis nec ab illa miracula sint expectanda. Nullius pretii est spiritus vitrioli cephalicus prout vulgò paratur (b).”

CAPUT VIII.

DE CONVULSIONE.

QUOD à Graecis *spasmus*, à Latinis communiter *convulsio*, Caelio Aureliano *conductio*, Celso *nervorum distentio* appellatur. Convulsio est: *invita partium musculosarum & nervosarum versus suam originem retractio*. Si musculus injussus, vi morbi motum exerceat, quem sanitatis tempore, unicè imperante voluntate, agit, tunc convulsione afficitur. Dum partes nervosae ex affectione morbosa retrahuntur motu ipsis integra valetudine alieno, etsi vera convulsione laborent, *motus convulsivos* perpeti dicuntur. Hinc convulsio & motus convulsivus una & eadem est affectio; differunt tantum ratione partis laborantis, utpote musculis patientibus motui voluntario destinatis, convulsionis nomen retinet: aliis autem particulis offensis & retractis, motuum convulsivorum

(a) Nicol. Pis. de Morb. cognoscend. & curand. lib. 1. cap. 9. pag. 62.

(b) Histor. Morbor. Uratislav. ann. 1701. pag. 230.

rum denominatione distinguitur (a). Cum verò nervosae partes & musculosae nedum externum repleant corporis habitum, sed per interiora dispersae sint, patet inde convulsiones modo externas, non rarò internas sedes occupare. Differentias accipit convulsio à partibus affectis, nam quae fit in musculis caput & collum inclinantibus *emprosthotonos* dicitur; dum scilicet versus anteriorem partem corpus flectitur: si muscoli caput erigentes convellantur *Opisthotonos*, cum in posteriorem retrahitur: si verò tabulae ritu erectus homo maneat; ut aequa vi muscoli anteriores & posteriores convulsione tententur, *tetanos* à Graecis dicitur, Celso *rigor*. Si convulsio oculos occupet *strabismus*, si mandibulas *trismus*, si os *spasmus cinicus* appellatur; reliquarum partium convulsiones nomine carent. Sed cum convulsioni quadrent differentiae caeteris morbis communes in Pathologia satis explicatae, ea hic maximè notanda, quae sumitur ab affectione propria cerebri & spinalis medullae: aut ventriculi, uteri, pulmonum, aliarumve partium, mutuo consensu nervos, eorumque radices corrumpentium. Igitur ex utero, intestinis, ventriculo ejusque orificio superiore, pulmonibus male affectis, convulsiones fieri interdum enormissimas, ductu in consensum cerebro aut spinali medulla, omnibus notum est, ut antea vidimus. Sed id maximè advertendum, in convulsionibus modò ipsam partem laborantem eorumque nervos contrahi ex earum affectione morbosa, modò patiente cerebro aut spinali medulla musculis per nervos vitium communicari. Igitur in convulsionibus ex vulnere, contusione, punctura, aliisque malis partium contingit, ut ipsae proprio damno convellantur, fortèque ex his cerebro malum communicetur. At in phrenitide, melancholia, pluribusque cerebri affectionibus, ex ejus laesione inferiores partes ferè omnes convulsionibus tentantur. Convulsio symptoma est, actio scilicet depravata facultatis animalis non principis loco-motivae. Morbus hujus symptomatis generator est saepè intemperies, tam quae in qualitate & quantitate, quàm quae in substantia consistit (Pathol. 9. & 10.); non rarò ex unitate soluta, quandoque organi vitio

K 2

ori-

(d) Vide Patholog. nostr. tract. 3. Prop. XII. num. 61.

oritur. Hac ratione per intemperiem qualitatis fiunt convulsiones ex immodico frigore, siccitate, humiditate, calore: fiunt etiam ex nimia sanguinis aliorumque humorum quantitate temperiem corrumpente. Sed à vitiato temperamento quoad substantiam fiunt convulsiones ex helleboro, mercurio, antimonio, aut improvidè assumptis, aut malè praeparatis: itemque ex variis venenis, seu extrinsecus advenientibus ut morsu tarantulae, ictu scorpionis, seu intus genitis ut fit in malignis bilis circa os ventriculi collectionibus, aliisque id genus malis. Inversa partium figura, vitiataque earum superficies, & connexus non rarò convulsiones sunt causa, ut Chirurghi experiuntur.

Causae occasionales convulsionum omnium verè ab Hippocrate reducuntur ad repletionem, & inanitionem (a). Sub repletionem intelliguntur plethora & obstructio, quae hanc affectionem non perpetuo, sed tunc tantum producant, cum nervos & musculos ita replent, ut nequeant naturae viribus gubernari (b); ita enim fit, ut eadem exurgens ad pondus sibi molestum expellendum, neque potens modo naturali id efficere, motus applicet, etsi morbosos, ad eum finem assequendum. Hinc variolarum eruptionem, mensium purgationem, sanguinis haemorrhagias, convulsiones saepe praecedere solent. Ii etiam quibus viscera obstructionibus, musculi cruditatibus, nervi humoribus impredientibus spirituum motum repleta sunt, nullo negotio in convulsiones incidunt. Est etiam convulsio particularis à flatibus orta, quam lingua vernacula *calambre* appellant, cito accedens, citoque desinens, suras & tibias potissimum occupans, quae vino & crapulae, aut socordiae & dissidiaee deditis frequens esse consuevit. At convulsio, quae immodicas sequitur sanguinis aliorumve humorum excretiones, aut nervorum irritationes ad inanitionem refertur. Sic quae à febre ardente, maligna, cholera, hellebore aut alterius medicamenti, seu veneni potione, immodicis vigiliis, inediis, laboribus, vulneribus, puncturis, aliisque id genus affectionibus nascitur, inanitionis est effectus.

(a) Hippocr. I. G. Aph. sent. 36. Vernac. cap. 6. §. 3. pag. 177.

(b) Vide Tract. nostr. de Febr. ling.

effectus. Ad hanc classem refertur etiam diathesis, sunt enim plurima seu extrinsecus advenientia, seu interius nata, quae certa & ineffabili diathesi nervos in convulsionem deducunt. Certis annorum constitutionibus occulta aëris vi febricitantes. insperatò in convulsiones incidunt periculosissimas (a). Eadem ratione bilis porracea certo modo corrupta, maligna materies in ulceribus collecta, putredines, acrimoniae speciales ut hysterica, scorbutica, melancholica, & aliae hujusmodi convulsionibus producendi sunt aptissimae. Quaecumque demum fuerit causa convulsionis, ut ego existimo, perpetuò fit in ea retractionis motus per fugam quandam, dum nervi, seu ut verius loquamur, spiritus vivifici in partibus existentes atque etiam nervos continuò replentes sese colligunt, à re molesta se abducentes, motusque convulsivos ad eam expellendam excitantes: ita enim comparati sumus, ut natura legibus conservationis obediens, spiritus colligat, seseque à rebus nocentibus abducens, quantum sibi ejusque viribus datur, adversus eas pugnando decertet, motibusque ordinatis si sana sit, & inordinatis, vi morborum coacta, expellere nitatur; quod ab Avicenna video sapienter adnotatum (b). Causae efficientes sunt aër, tum qualitatibus manifestis, cum occulta vi partes dispositas contrahere faciens. Igitur nimium aëris frigus, incessus per loca nivosa, balnea extremè frigida, matutinae & vespertinae infrigidationes in debilibus, convulsiones excitare solent; frigidum enim cum inimicum sit ossibus, dentibus, nervis, cerebro, spinali medullae, facilè convulsiones, tetanos, nigrores, & rigores febriles improvidè susceptum creat (c). Sed aër tum maximas convulsiones inducit, cum oculata vi, certis annorum constitutionibus, nervis est infensissimus, quod ex Hippocratis Epidemiis abunde patet, propriaque observatione non semel nobis innotuit. Diaeta ex cibis veneno proximis ut fungis, mytilis, carnibus, piscibus corruptis, vino non adhuc probè fermentato, aut magna satis copia assumpto, spirituosus potibus,

(a) Vide Hoffm. de Morb. spasm. pag. 215.
dic. cap. 3. §. 7. pag. 35.

(b) Avicen. lib. 3. fen. 2. cap. 5. 17. & 18.

(c) Hippocr. lib. 5. Aphor. sent.

bus, aliisque id genus alimentis crudis, acribus, nervisque adversis, mirum quàm facilè convulsiones generet. Huc referuntur medicamenta narcotica, opium, mandragora, solanum maniacum, hyosciamus, aconitum: acria, ut helleborus, atque ex mercurio, & antimonio quaedam praeparata: etenim haec omnia ad creandas convulsiones sunt paratissima. Sed calor immodicis exercitiis, aut cibus potibusque excitatus, tum ex se, cum febres ardentes generando, maximas convulsiones inducit. Etsi animi pathemata fere omnia, si vehementia sint, convulsiones facillimè excitent, ea tamen majori & promptiori vi id efficiunt, quae naturae lege spiritus ad sese mutuò colligunt. Propterea qui diutius timore, maestitudine, anxietatibus, doloribus, implacida displicentia vexantur, seu animi seu corporis vitio fiant, in convulsiones incidere nullo negotio consueverunt.

Quod historiam convulsionis attinet, scire licet, quaedam esse phaenomena cuilibet speciei propria, quaedam omnibus communia. Sed inter ea quae homines convulsioni pronos efficiunt annumeranda est ataxia: nervorum debilitas: cachexia scorbutica, hysterica, melancholica: exanthemata suppressa, aut more solito non prodeuntia: laborum omissio, aut plus-quam par est exercitatio: aetas puerilis, praesertim tempore dentitionis: abortus: anni tempus, potissimum hyems, quae huius mali omnium maximè feracissima est, deinde ver & autumnus: pavores repentè advenientes, timores, animi consternatio & maeror: rarò insperatum & ingens gaudium, atque risus implacabilis: cervicis ictus: frigus asperrimum: vulnus: epidemica constitutio: nimia corporis repletio, aut inanitio: sanguinis immodicae excretiones: vigilia contumax: inedia. Cum vero tot, tamque diversi sint convulsionum prodromi, utique sciendum est, saepè hunc mordum febricitantibus subitò sine ullis praecurrentibus signis accidere, factoque bilis vomitu protinus conquiescere. Omni autem convulsioni jam praesenti commune est membra contrahere, atque musculos nervosque versus eorum originem adducere, ut visu, aut tactu id comprehendì possit, ita tamen ut una tantum pars quandoque, plures simul interdum distendantur, ut fit in motibus convulsivis. Observandum tamen est, ne unius particulae contractio articulo-

rum

rum vitio fiat, in his enim saepè callus gignitur, vel delapsus humor intra cavitatem prohibet liberam in juncturis motionem, quod vitii genus longè abest à convulsione. Interea omnes convulsionibus tentatos subito atque affatim corripit labor, & distentio tendonum adest, quam alternè repetentem in carpis manuum inter tangendum pulsum perceptum Medici non ineptè *subsultus tendinum* vocant. Facies rubet, interdum versicolor: oculi fermè rigentes, qui vix circumvolvuntur: respiratio ut plurimum vitiosa: buccae & labia tremunt, maxillae quatiuntur, dentes strident: difficilis cervicis motus: oscitatio frequens cum labore, saepè cum temporum dolore, & fluore salivae: linguae impotentia, nec prompta atque facilis loquutio: pulsus durus, tensus, ut arteria veluti chorda quae laxatur & stringitur, sursum deorsumque feratur. Quod si dolor aliquis tunc torqueat, sanè is acerbissimus esse consuevit. Sed tetano correpti sub recto situ colla ita distenta habent ut inflexibilia fiant, totumque corpus tabulae ritu erectum contentum ita est, ut neutram in partem flecti possit, atque recta etiam sunt crura, & manus. In emprosthotono collum in anteriorem partem inflexum mentum pectori configit, interimque ilia atque praecordia cum frequenti urinae irritatione, & difficili flexu digitorum tenduntur. In opisthotono retractio ad posteriores partes fit cum nimia dorsi tensione & dolore. Distenduntur etiam crura & manus, neque possunt aegrotantes sese continere, quin potius quadam mobilitate resiliunt. Sub hoc statu, caput reflexum videtur inter scapulas locari: guttur extat: maxilla inferior plerumque dehiscit, & raro cum superiore committitur: inter respirandum stertor: venter & pectus prominent: abdomen intentum est, & percussum resonat. Crescente morbo, praeter haec omnia, ita membra laesa distenduntur, ut ea dirigere velle, viventem sanè hominem distrahere sit, & discerpere. Sudor manat plurimus: dentium adest confixio: articulorum frigus: pulsus obscurus: infusili liquoris in os reflexus per nares. Accedit respiratio difficilis: vigiliae: in quibusdam deliria: aliis dolores: singultus: jactatio: injucundus aspectus: hisque omnibus ad summum vigorem adductis, subitanea ferè mors. Quod si magnis laboribus vexatis febris accedat, distentio inde laxetur, respiratio

tio libera, pulsus molliores, somnus denique superveniat, spes salutis affulgere potest, quam in hoc morbo non facile promittere licet, quia periodis revertitur, falsasque dare inducias solet. Omnis convulsio est discrimine plena, citoque ut peracuti morbi cursum suum peragit, vixque alia est aegritudo, quae auxilia magis respuat, ut neque Medicus praesens atque adspiciens ad vitam aut doloris levamen quidquam opis adferre possit, quin potius victis à morbo nihil ultra subveniens, contristatur dumtaxat, quod Medicorum est magna infortunitas.

Jam verò ad curandas convulsiones intento animo inspicendum num repletio an inanitio eas foveat. Posita repletione videndum, num à plethora, aut obstructione fiat, aut utraque. Si plethora fomitem morbo dederit, inquirendum num inflammatio nervorum originem, aut ipsam partem convulsam infestet, nam diversa curatio pro harum causarum diversitate est instituenda. Quaecumque demum fuerit convulsionis origo non cunctanter, sed citò natura est auxilianda, quod in repletionem optimè fit per venae sectionem, qua sanguinis quantitas educenda juxta morbi vehementiam, aetatem, sexum, anni tempus, viriumque tolerantiam. Neque una vice multum sanguinis extrahendum, cum affectio haec ad syncopem nullo negotio transeat. Purgatio omnino vitanda, omnia enim cathartica, quantumvis lenia, virulentiam possident nervis inimicam, & convulsionibus generandis aptissimam. Interea sordes primae regionis eluendae, quod clysteribus, & lotionibus ex herbis emollientibus, carminantibus quibusdam immixtis, fieri potest. Quod si magis laxare ventrem oporteat, oleo amygdalarum dulcium sine igne parato, semel aut repetitis vicibus pro re nata interius assumpto, ventris emollitio succedet. Imo si ad vehementiora transire necessitas postulet, oleum seminis lini recte extractum ex usu esse debet, cum non modo alvo solvendae, sed & convulsionibus sedandis mirificè prosit. Balneum ex aqua frigida in tetano sine ulcere, media aetate, in juvene benè carnoso, commodum monuit Hippocrates (a), sed temperate calidum omni nervorum distentioni pro-

(a) Hippoc. lib. 5. Aphor. sent. 21.

prodesse ex ipso didicimus (a). Ergo nulla interposita mora, post venae sectiones aeger in balneo collocandus, quod si ex aqua simplici impotens sit, ex hydrelaeo constituendum. Medicamenta in officinis pharmaceuticis ad convulsiones tollendas extantia, & spetioso *antispasmodicorum* nomine ornata nugae sunt, atque adeò pulvis marchionis, de gutteta, aliaque id genus, nullum hic praestare effectum experti asseveramus (b). Jusculum cui incocta sint borrago, intybus, addito pauxillo betonicae est propinandum quaternis horis, quoniam vires in hoc morbo multum celerrimèque prosternuntur. Lac asininum aqua simplici mixtum, nisi febris, aut praegressa nimia sanguinis excretio dissuadeat, sub morbi initia optimum est medicamentum; quarto autem die transacto, roborantibus ex castoreo, viperis, beronica, aliisque hujusmodi aeger est reficiendus, atque relicto, tunc lactis usu, aqua frigida conferatim exhibita, post roborantia, magni usus esse consuevit. Externa medicamina hic, si uspiam alias, locum habent. Igitur totius spinae frictiones, pedum lotiones, partis convulsae inunctiones ex oleo rosaceo, unguento altheae immixto, fofus ex lacte cum croco, incipiente morbo, utiles sunt; at ipso progrediente, viresque ulterius labefactante, emplastra ex galbano, additis castoreo, aliisque roborantibus, ex usu esse observatione novimus. Apud veteres magna fuit in his applicandis medicamentis solertia: sed quibus nova tantum placent, in promptu est observatio apud Medicos Edimburgenses de puero convulsione abdominis, indeque totius corporis retractione correpto, per emplastrum ex diachilone cum gummatibus, assa-foetida, therebintina, aliisque validissimis roborantibus & calefacientibus; adjecto extracto papaveris albi, citò sanato (c). Ego non semel hystericas convulsiones, galbano, balsamo Mariae ori ventriculi aut umbilico sub emplastri forma applicato, sanatas vidi. Sed dolosa mercatorum & aromatariorum versuties, auriue sacra fames non modo vero Mariae balsamo, sed & quamplurimis medicamen-

L
tis

(a) Hippo. lib. 5. Aphor. sent. 22.

(b) Vide Patholog. nostr. tract. 1. Prop. VI. num. 30. pag. 443.

(c) Essais & observat. de Medecine de la Societè d' Edimbourg, tom. VI. articl. LXI. pag. 214.

tis simplicibus legitimis jam diu nos privavit, ipsisque, impunè licet, selectiora à natura in bonum hominum producta vitiosissimis artibus adulterare. Magnum Gallis beneficium praestitit Pometus, qui medicamentorum pessimas adulterationes patefecit, in eligendis optimis versatissimus. Hunc laborem Hispani Medici, scientia & rerum naturalium cognitione praeclari, praeteritis temporibus assumpsere, qui tamen hodie perpetua oblivione consumpti jacent, ea enim est nostrorum infelicitas in litteris excolendis, ut non nisi extranea laudentur, nullusque est de trivio Scriptor alienus, nugis etsi inanibus repletus, quem inter nostrates aliqui avide non exceperint, & in linguam vernaculam quamquam saepius ineptè, non transtulerint.

A P H O R I S M I.

I.

Helleborus periculosus est sanas carnes habentibus, convolutionem enim procreat (a).

II.

Convulsio ex hellebero lethalis (b).

III.

Purgationi immodicae convulsio, aut singultus superveniens malum (c).

His aliisque pluribus locis docemur, quàm caute in exhibendis catharticis procedendum, cum nedom helleborus, sed & acria quaecumque purgantia ut jalapa, scamonium, gummi guttae, & quamplures ex mercurio ac stibio praeparationes in hominum perniciem inventae, convolutiones mortiferas facillimè generent.

IV.

(a) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 16. | (c) Hippocr. l. 5. Aphor. sent. 4.
 (b) Hippocr. l. 5. Aphor. sent. 1.

IV.

Melius est febrem convulsioni supervenire, quàm convulsionem feбри (a).

V.

Qui nervorum distentione tenetur, febre superveniente liberatur (b).

Nec perpetuum est convulsionem accedente febre tolli, neque convulsionem feбри supervenientem esse perniciosam. Ergo si homini sano repente convulsio adveniat, quam à repletionem tum fieri meritò statuit Galenus (c), de novò accensa febris magno auxilio esse potest, dummodo maligna aut ardens non fuerit. Vidi foeminam Opisthotono ex hystericis affectionibus laborantem, superveniente mihi febre liberatam. Si convulsiones feбри superveniant ob crism, aut metasthasim ex internis ad exteriora, seu ex visceribus ad partes externas, salutare esse possunt, ut fit in excretionem variolarum benignarum, & quibusdam acutis morbis instante crisi. Sagax Medicus ex attenta observatione ad statum morbi, vim motusque naturae & symptomata convulsiones comitantia, salubres sint, an noxiae, intelligere poterit (d).

IV.

Tremores qui in febribus ardentibus fiunt, delirio solvuntur. (e).

Monet hic Galenus nedum de ardentibus, sed de quibusvis febribus intelligendam esse sententiam, atque solutionem per delirium non morbi terminationem, sed uni pasioni alteram supervenire aequè periculosam, ex impropria loquutione significare. Igitur si in febribus, inter tangendum pulsum convulsiones musculorum manus & digitos moventium, quas Medici *subsultus tendinum* appellare solent, percipiantur, delirium certò venturum intelligimus.

VII.

Quamquam universum corpus à convulsione immune sit, si

L 2

la-

(a) Hippo. l. 2. Aphor. sent. 26. | (d) Vide Tract nost. de Febr. ling.
 (b) Hippo. l. 4. Aphor. sent. 57. | vernacula cap. 6. §. 3. pag. 174.
 (c) Galen. Comm. 4. in l. Aphor. | (e) Hippo. l. 6. Aphor. sent. 26.
 Hipp. sent. 57.

labrum aut palpebra, aut lingua distendatur grave symptoma existimandum est, quod maxima invehat pericula, licet exiguae partes affectae videantur (a).

Musculorum oris, oculorum, linguae, & quarumvis partium etsi minimarum retractio numquam spernenda, cum epilepsiae, apoplexiae, aliorumque saevissimorum morborum prodromus esse soleat, affectoque uno nervo facillimè totum nervosum genus afficiatur.

VIII.

Pueris convulsiones fiunt si febris acuta fuerit, & venter non excernat, & vigilant, & perterreantur, & lugeant & colorem mutant, & chlorus, vel lividus, vel rubicundus emergat, &c. (b).

Pueri usque ad septimum annum convulsionibus sunt maxime proclives, quae non ex uno aut altero ex propositis in hac sententia, sed ex omnibus signis sunt praedicendae. Venae sectio puerulis noxia esse solet: vomitorium lene mirifice convulsiones eorum praecavet, ut in Illustratione ad hunc locum exposuimus.

IX.

Qui tetano corripuntur in quatuor diebus pereunt; si verò hos effugerint, sani fiunt (c).

Ante diem quartum tetano correpti non liberantur, imò & in discrimine versantur maximo; at quarto die superato nec salus statim apparet, etsi de ea spes aliqua affulgere incipiat: "nec perpetuò verum est (inquit Tozzius) quod post quartum diem mortis periculum effugiant, cum aliquando observatum sit etiam in septimo, atque etiam post septimum illos esse periclitatos (d)." Lectu digna est ad hanc rem tetani historia specialis à Vanswietenio observata, & accuratè descripta (e).

X.

Convulsio ex vulnere lethalis (f)

Ad-

(a) Paul. Aeginet. l. 3. cap. 19. pag. 106.

(b) Hipp. Prognost. sect. 3. text. 34.

(c) Hippo. lib. 5. Aphor. sent. 6.

(d) Tozz. Comment. in lib. 5. Aphor. Hipp. sent. 6. pag. 29.

(e) Vanswiet. Comment. in Aphor. Boerhaav. §. 712. to. 2. pag. 325.

(f) Hippocr. l. 5. Aphor. sent. 2.

Adnotavit Galenus, fidissimus Hippocratis interpres, in hac atque aliis supra positis de convulsione sententiis, non ex necessitate mortem indicari, sed summum periculum, ut pauci ex ea evadant, & ut plurimum letho comitantur. Igitur ex vulneribus convulsiones fiunt (idem intellige de ulceribus) ob virulentam acrimoniam nervos instar veneni stimulantem: ex inflammatione in iis excitatam, saepèque ad nervorum originem extensam: aut ex Chirurgorum imperitia. Hanc ultimam causam convulsionis ex vulnere observatione propria confirmant Tozzius, & Gorterus (a).

XI.

Quibus tumores in ulceribus apparent non valdè convelluntur, neque insaniunt. His autem de repente disparentibus, quibus in postica quidem parte fuerint, convulsiones, tetani; quibus in antica insaniae, aut lateris dolores acuti aut suppuratio, aut dysenteria, si rubicundi fuerint tumores (b).

Haec sententia aequè de vulneribus ac ulceribus intelligenda mirabiles monstrat morborum mutationes nulla artis Theoria definiendas. "Propterea (inquit Gorterus) experimenta practica sunt consulenda, quid natura facere soleat in tali regressu materiae, nam hoc ex legibus hydraulicis demonstrare non valeo (c)." In magnis vulneribus tumores non apparere, malum esse Hippocrates pronuntiavit (d); ipsos autem in quibusvis ulceribus praesto esse, ad convulsionem & insaniam vitandam ut plurimum valere, hic docuit. In variolis certissimum est, magnam faciei & manuum intumescen-
tiam saepe prodesse. Sed non valdè convelli aut insanire dixit eos, quorum vulnera intumescunt, cum quandoque ob laesum nervum vel tendinem, praesente magna intumescencia, convulsio & insania sequantur (e). Neque perpetuum est, ex disparente tumore in parte antica insaniam, ex postica convulsionem nasci, cum interdum haec aliter fieri soleant,
ut

(a) In Comm. praesent. sent. lib. 5. sent. 65. n. 3. pag. 375.

(b) Hippocr. lib. 5. Aphor. sent. 65. (d) Hippocr. lib. 5. Aphor. sent. 66.

(c) Gort. Comm. in Aphor. Hipp. (e) Vide Gorter. loc. cit. num. 2.

ut ex duobus ab Heurnio, gravissimo Scriptore, adductis historiis vulneratorum patet (a). Posuit Hippocrates tamquam certa, quae communi & frequenti naturae cursu contingunt, atque adeo communi etiam observatione innotescunt; exceptiones paucissimas observatorum diligentiae examinandas reliquit. Hinc si subito disparente tumore in vulneratis sudor copiosus, aut urina, aut erisipelas in alio membro appareat, non insania nec convulsio, sed interdum salus sequi solet (b). “Non modo haec (inquit Tozzius) quae retulit in aphorismo Hippocrates mala ab evanescentibus repentè tumoribus exoriuntur, sed & surditates, lippitudines, asthmata, cardialgiae, dysuriae, idque genus alia, quae fortasse reliquit, contentus generaliora solummodo attulisse, quae fortasse frequentius observaverat (c).”

XII.

Convulsio fit aut à repletione, aut ab inanitione, sicut singultus (d).

Quemadmodum morbos à repletione natos sanat evacuatio, sic repletio necessaria est ad inanitionem removendam. Imprudenter agunt Medici, qui in omni convulsione, calida sub *cephalicorum* titulo applicant medicamenta vigente inanitione nocentissima. “Decantatissima illa antispasmodica (inquit Vanswietenius) spiritus cornu cervi, serici crudi, succini tinctura & oleum; castorei virus, olea pulcherrima stillatitia aromatica, &c. quae in aliis casibus tam pulchrè compescunt inordinatos illos in systemate nervoso motus, hic nocent suo stimulo, quo agendo sanguinis motum, pauculum illud, quod in vasis adhuc superest, sanguinis, ex discissis vasis expellunt ad mortem usque (e).”

XIII.

In curatione primò pervestiganda est causa singularis, & lo-

(a) Heurn. Comm. in l. 5. Aphor. Hipp. sent. 65. pag. 113.

Hipp. sent. 65. pag. 455.

(d) Hippo. l. 6. Aphor. sent. 39.

(b) Vide Heu. & Tozz. ad hunc Aphorismum.

(e) Vanswiet. Comment. in Aphor. Boerhaav. §. 234. tom. 1. pa. 345.

(c) Tozz. Comm. in li. 5. Aphor.

*locus primariò affectus unde convulsio ortum habet, dein ocius medicamenta aplicanda illa quibus acre leniri, impactum resolvi, contractum laxari possit. Unde diluere, laxare, revel-
lere, lenire, fere sanare solent convulsiones hasce; nec unquam specioso autispasticorum titulo fides adhiberi debet (a).*

Ab hac universali curatione excipit Vanswietenius convulsiones eas, quae à subita & magna vasorum depletione fiunt, & solis replentibus curantur. Certe non video, quomodo pro regula generali ad convulsiones tollendas impactum resolvere conveniat, cum à dissolutis nimium humoribus, & agitatis spiritibus eae saepe nascantur.

XIV.

Sudores qui sensim exsulant (in convulsione) prosunt: confertim autem prorupti nocent, & larga detractio sanguinis (b).

Ex hac verissima sententia docemur, convulsis neque sudores calidis medicamentis excitandos, nec largam venae sectionem prodesse, quod utique monendum duximus, cum nostro hoc tempore in vena secanda audacterque educendo sanguine, ob systematum in medicina praepotentiam, audacissimos Medicos videamus.

XV.

Hinc (dum aegri tremuli convelluntur) somni arctiores sunt convulsifici, gravitasque frontis, & mictio ipsa difficilis (c).

Pulcherrima sententia plures continens observationes breviter percurrendas. Convulsio ita saepe similis est tremori, ut cum eo confundi possit. Sed facile distinguuntur, quia in tremore gravitas membri deorsum, vis motrix sursum illud ducit: ex alterna autem vi ponderis membri, & facultatis moventis fit tremor, in senibus, debilibus, ataxia spirituum laborantibus, innocuus. At motus convulsivus perpetuò fit vi mor-

(b) Boerhaav. Aphor. de Cognosc. | cap. 14. sent. 14. pag. 216.
& curand. morb. §. 713.

(c) Hippocr. Coac. Duret. lib. 2.

(b) Hippoc. Coac. Duret. lib. 2. | cap. 14. sent. 2. pag. 207

morbi alternè naturam irritantis, indeque etiam fit, ut membrum sustentatum non tremat, etsi sub eo positu convellatur. Somni in motibus convulsivis phreniticorum sunt morborum ad comatis naturam accedentes, ut antea vidimus. Sed minimè terreri oportet eos, qui integra valetudine dum dormire incipiunt, subito veluti convulsi expergefacti excitantur, id enim vaporosae substantiae nervos agitantis effectus est, quae facilè dissipata nihil damni inducit. "Adultis saepè contingit (ait Vanswietenius) ut in primo somni quasi limine, toto corpore convulsi evigilent cum imaginatione ac quasi ex alto ruerent praecipites, vel alia simili terrificà idea in mente excitata (a)." Excitatio à somno cum terrificis imaginationibus in sanis saepè contingens capitis morborum nuntius tantum est, dum nimis durat in corpore pravè disposito. Sed in phreniticis, hystericis, hypocondriacis, ac alias quovis modo in convulsiones pronis, mictio difficilis fieri solet ob distensionem vesicae; imò ex ejus interceptione convulsionem praedici posse ex Hippocrate ita monente discimus: *Vesica intercepta cum capitis dolore convulsionem minatur.* (b)

XVI.

Diurni circa lumbos & ilia tum qui ad hypocondria properant dolores cum febre, & cibi fastidio, si inde transierit fortis dolor ad caput, celeriter per convulsionem necat (c).

Non modo diurni, sed & in acutis febribus lumborum dolores metastasim ad septum transversum faciunt summo aegri periculo, ut Hippocrates monet in Prognostico (d), tum maximè cum aegri impatientes Medicos aut Chirurgos provocant, ut unguenta frigida pro dolore sedando lumbis apponant, quo fit, ut in alias partes malum transeat: quod si transitum faciat ad caput, convulsio celeriter necans supervenit. Cauti ergo sint Tirones in lumborum doloribus tractandis, eosque nec opiat, nec frigidis medicamentis fug-

ga-

(a) Vanswieten. *Comm. in Aphorism.* Boerhaav. §. 711. tom. 2. p. 320. (c) Hippocrat. *Coac. Duret.* li. 2. cap. 12. sent. 13. pag. 183.
(b) Hipp. *Praedict.* 1. text. 120. (d) Hippocr. *Pregnost. sect.* 2. text. 75.

gare audeant, quin potius pedum lotionibus, frictionibus, clysteribus, oleosis, blandè alvum subducentibus, aliisque hujusmodi auxiliis aegris succurrant.

XVII.

Per febres quosdam conspeximus de repente convulsione praehendi, nullo, quod eam praesagiret, praecedente indicio, qui bilioso superveniente vomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt (a).

Ex his quae de vertigine, aliisque capitis affectionibus ab oris ventriculi laesione nascentibus, diximus, quid hic agendum sit, facile quisque perspiciet.

CAPUT IX.

DE EPILEPSIA.

E*Pilepsia* Grecis, Latinis *morbus comitialis*, variis nominibus insignitur, quippè *morbus sacer, herculeus, lunaticus, caducus, puerilis* à quibusdam appellatur, quorum nominum rationem apud Sennertum videre licet (b). Epilepsia est: *totius corporis, sed praesertim partium faciei, motus convulsivus cum sensuum mentisque laesione*. In choraëa quam nunc vocant sancti Viti: in motibus convulsivis omnium membrorum vagis & inordinatis: & in passionibus hystericis atque hypochondriacis, verae convulsiones fiunt, non tamen epilepsiam constituunt, nisi sensuum & mentis laesio accesserit; ea enim affectio apud vetustissimos Medicos epilepsia dicebatur, quae & convulsivos corporis motus, & mentis sensuumque offensiones necessario impertat (c). Invaluit tamen usus, ut epilepsia alia perfecta, alia imperfecta dicatur. Perfectam eam vocant, quam definitione data comprehendimus: imperfectam, dum membrum aliquod distenditur, ita ut frequenter mentis sensuumque laesio sequatur, aut saltem in

M ve-

(a) Galen. l. 5. de Loc. affect. cap. 31. pag. 154.

(b) Sennert. Pract. li. 1. part. 2. affect. cap. 7.

(c) Vide Galen. lib. 3. de Loc.

veram epilepsiam degeneret. Hanc levem etiam, illam fortem epilepsiam appellant, atque adeò motus convulsivos memoratos ad epilepticam referunt affectionem (a). Sunt qui Galenum sequentes, epilepsiam non continuò sed ex interval-
lis in ipso paroxismo membra concutere affirment, quod etsi verum saepe sit, non tamen est perpetuum, quippè fortissima & lethalis epilepsia, uno impetu nulla quiete interrupto, motibus convulsivis violentissimis aegrum de modio tollit. Boerhaavius communi opinioni inhaerens, epilepsiam ait alterna cum requie, & novo paroxismo invadere, sed ab ejus Commentatore Vanswietenio in hac re meritò corrigi-
tur. (b).

Partes perpetuo in hoc morbo affectae sunt cor, & cerebrum. Quamquam sensuum, mentisque operationes exer-
ceantur in cerebro, imò & motus voluntarius ejus commercium per nervos postulet, tamen ex vi consensus adeò necessarius est cordis influxus, ut eo affecto determinata lae-
sionis forma, affectus capitis morborum sequantur, ut de apo-
plexia, & lethargo agentes vidimus. Sunt epileptici, qui ante morbi accessionem (paroxysmum vocant) debilitatem in
cordis regione sentiunt, totumque corpus frigidum, & in-
ers redditur. Sunt alii, qui sensum guttae in cor cadentis
sibi videntur percipere. Sunt denique alii, qui de ineffabili
circa cordis regionem conquaeruntur molestia. Hinc apud
nostrates hoc mali genus appellatur *mal de corazon*, *gota co-
ral*. Ergo cerebrum hic per propriam saepè laeditur affec-
tionem, interdum ex corde recipit malum, ac quocumque
demon modo id fiat, utraque pars in epilepsia patitur, alia
aliam necessario consensu afficiente, quod maximè in quo-
vis aegro notandum, ut ei quae magis laborat auxilium po-
tius adhibeatur (c). Etsi partes in hoc morbo perpetuò affec-
tae

(a) Vide Valles. *Commen. in l. 4. Epidem. Hipp. text. 22. pag. 239.* & River. *Prax. Medic. l. 1. cap. 7.* Sennert. *Pract. lib. 1. part. 2. cap. 31.* & curand. morb. §. 1071. & Vanswiet. in *Comm pag. 393.*
(c) Vide Carol. Pis. de *Morb. à Colluv. seros. sect. 2. part. 2. cap. 7. pag. 126.*
(b) Boerhaav. *Aphorism. de Cogno.*

tae cerebrum sint & cor, eis tamen malum ex aliis communicari potest. Agnovit Galenus Grammaticum quemdam juvenem, qui quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut in ediam sustineret, aut irascere, comitiali morbo corripiebatur, absdubio ex ore ventriculi nascente damno, quoniam id laesum prius perpendebatur, eoque sanato & epilepsia fugata est (a). Alios etiam comitiali morbo tentatos vidit ex oris ventriculi vitio, cum aut non probè concoxissent, aut vini meracioris plurimum potassent, aut ubi veneri immodicè operam dedissent (b). Ex uteri affectionibus epilepticos insultus nasci nemini ignotum est: imò ex particulis in extremo corporis collocatis, speciali tamen vitio infectis epilepsiam interdum oriri testis est Galenus, ipseque in praxi observavi juvenem, cui convulsione in pollice pedis dextri incipiente, atque instar aurae cerebro sese communicante, vera propriaque epilepsia subnascebatur (c). Epilepsia est symptoma facultatis animalis tam principis, quam non principis, quippe motus depravatur, sensus aut abolentur aut minuuntur, mensque ipsa ab omnibus functionibus cessat, unde actiones depravatas, & abolitas, aut saltem diminutas sub se comprehendit. Morbus hujus symptomaticus generator est intemperies, qua ipsa partium affectarum substantia peculiari & ineffabili modo vitiatur, ut quantumvis cerebrum & cor repleas, obstruas, calefacias, frigefacias, aut quibusvis sensibilibus qualitatibus alteres, non accedet epilepsia; praesente, quavis de causa, speciali harum partium corruptione, hic, non alius emergit morbus (Pathol. II.). Accedit non raro ad hanc affectionem vehementiorem efficiendam vitium organicum, dum ossa capitis qua parte palatum naresque respiciunt nimis densa, nec satis pervia sunt, tunc etenim cerebri excrementa detinentur neque diffillantur, atque fomitem morbo praestant.

Quod ad causas occasionales attinet, etsi plethora & obstructio symbolam hic suam conferre possint, tamen nisi

M 2

ip-

(b) Galen. de Loc. affect. lib. 5. cap. 6.

(c) Vid. Galen. lib. 3. de Loc. affect. cap. 7.

(a) Galen. loc. cit.

ipsis accedat specialis diathesis epilepsiam non inducunt. Ergo specialis requiritur in spiritibus, atque partium affectarum constitutione diathesis huic morbo producendo accommodata, quae qualis sit, à priori, ut ajunt, nemo mortaliū hucusque novit, neque ad medendum est necesse, cum satis sit per phœnomena ab ipsa emanantia novisse quid faciat, quibusve auxiliis natura juvata eam depellat (Pathol. 36). Mulierem narrat Vanswietenius, quae dum marem utero gestaret epilepticis insultibus, minimè verò dum gestaret foeminam, vexabatur. Sed quis, ait vir summus, hujus rei dabit rationem(a)? Nec recursus valet ad apertionem cadaverum, ad diathesim epilepticam inveniendam, nam eodem Auctore teste “non semper inveniuntur mutationes sensibiles in cadaveribus hoc morbo defunctorum, imò & fassi sunt summi in arte viri atque in rebus anatomicis peritissimi, quod in cadaveribus hoc morbo extinctorum nihil invenerint saepè quod culpae poterant, sicut nullus determinavit hactenus memoriae sedem, originem determinatam illius potentiae corporeae, quae musculos ad arbitrium voluntatis movet, nec plura alia (b).” Haec diathesis epileptica pluribus venit à principiis generationis, ita tamen ut non modo à parentibus ad filios, sed ab avis ad nepotes quandoque transeat: aliis ab humorum & spirituum vitio determinato, ut hystericis, scorbuticis, melancholicis: aliis denique à suppressis evacuationibus, aut intus pulsīs humoribus noxiis cutem foedantibus, vel articulos laedentibus. Nec desunt qui ob specialem idiosyncrasiam huic morbo sunt proclives, usque adeo ut non infimae notae Auctores eos credant epilepsiae obnoxios, qui menstruis fluentibus concepti sint, aut sub eclipsi Lunae nascantur (c). Causae efficientes sunt aër non manifestis qualitatibus, sed occulta vi corpori infensus. Inde veris & autumnī tempus: Lunae influxus: pluviosa constitutio: epidēmicus status, ad hunc excitandum morbum plur-

(a) Vanswiet. *Comment. in Aphorism. Boerhaav.* §. 1076. pag. 424. | *part. 2. cap. 31. Lomm. Medicinal. Observat. lib. 2. p. 79. Nicol. Pis.*

(b) Vanswiet. *Comment. in Aphor. Boerhaav.* §. 1072. | *de Morb. cognosc. lib. 1. cap. 19. tom. 1. pag. 130.*

(c) Vide Sennert. *Pract. lib. 1.*

rimum faciunt. Hinc febribus ardentibus, malignis, exanthematicis, aliisque id genus, non perpetuò, sed certis annorum temporumque constitutionibus familiares sunt epilepsiae. Diaeta in his qui epilepsiae suscipiendae dispositi sunt, facile malum commover, si intempestivè & praepostere quis ea utatur. Igitur sub ea dispositione nimius lactis usus, panis non fermentatus, carnes haedorum, hepar hircinum & capinum, anguillae, & juxta quosdam non ignobiles Auctores, coturnicum, apii, & lentium esus epilepsiam nullo negotio provocant (a). Fatendum tamen haec omnia non ita firma esse, ut inoffenso pede calcanda sint: attamen neque negandum, quaedam esse alimenta speciali vi quibusdam morbis augendis accommodata, atque adeò prudens Medicus attenta observatione sic se gerat, ut neque temerè affirmando, nec facile spernendo, omnia maturo consilio disponat. Exercitium immodicum certè ad epilepsiam excitandam facit (b). Faciunt etiam cibi fumosi caput replentes, rerum foetidarum, imò & aromaticarum odores fortes, vinum generosum & vaporosum, venena, & acria medicamenta, praesertim purgantia ex mercurio, & stibio parata. Sed omnium maximè ad epilepsiam inducendam conferunt animi pathemata ut ira, moeror, terrores, unde melancholicos epilepticos facillimè fieri, agentes de melancholia vidimus. Quinimo observatione scimus, incussum pueris per imprudentes jocos metum & terrorem eos reddere epilepticos.

In historia epilepsiae ante omnia scire oportet, morbum hunc non continuò, sed periodicis & paroxysmis per certa tempora revertentibus affligere. Saepèque fit, ut imminentem paroxysmum quaedam phaenomena praeveniant, non raro autem & ipse nullo praecedente inditio repente ingruat. Ergo in corporibus ad epilepsiam dispositis mali accessionem praesagiunt oculorum hebetudines, vertigines, corporis gravitas, aurium sonitus, in iram proclivitas, animi angor, linguae incontinentia, somnus turbatus, penis tentigo, urinarum

(a) Vide Sennert. *Prax. lib. 1. part. 2. capit. 31. quæst. 12. pag.* (b) Vide Galen. *Consil. de Pueri Epileptici.*
169.

rum aquearum copia, vultus inflatio decolor, oculorum cum dejecto visu depravatio. Haec sunt quae magnam partem antecedunt epilepticum insultum; sed notandum hystericas foeminas, virosque hypocondriacos ea. accidentia perpeti sine superveniente epilepsia, etsi ad eam sint paratissimi: imò & supradicta omnia caeteros capitis morbos praesertim soporosos antevertere solent. At ingruente epilepsia, subito homo concidit sensu privatus cum omnium membrorum saltibus & convulsionibus: oculorum & oris adest distortio, mutuusque musculorum hùc illùcque concussus: lingua ex ore prolabitur, ut periculum sit, ne dentium collisione vulneretur aut abscindatur: malae rubent cum livore: cervicis venae distenduntur: vox aufertur, ut nihil nisi gemitus & suspirium supersint: etsi vehementer inclames, nihil aeger sentit: manus & brachia convelluntur: crura non modò distracta sunt, sed etiam ad superiora retrahuntur: cervix incurvatur: caput ita variè distorquetur, ut nonnumquam ceu arcus inflexum, maxilla pectori adhaereat, interdum ad scapulas refringitur, veluti iis usu venit, qui per vim crinibus trahuntur: respiratio difficilis, eorum instar qui laqueo strangulantur, cum gutturi stridore, & stertore pectoris: pulsus celeres, duriusculi, parvi: os & nares pituitam fundunt, spumosaque saliva educitur. Dum verò accessio epilepsiae à pede incipit (idem intellige de quovis alio membro) digiti convelluntur cum dolore, stupore, & tremore, citoque per universum corpus impetum faciens caput invadit, atque ita affectis fragor quidam redditur perinde ac si à ligno aut lapide verberentur. Simul atque morbus in digitos impetum dedit, qui adsunt adjutores inclamant futuram agnoscentes calamitatem, obsecrant ut membra unde oritur constringant; ac non rarò ceu ab invadente fera pavor eos corripit, atque malo caput occupante procidunt. Si epilepsia à ventriculi aut uteri affectionibus proveniat, facillimè cognoscitur malum aliunde derivari & ad caput adferri, dummodo ea in promptu sint quae in Pathologia monuimus de distinguendis morbis per proprium affectum & per consensum (Pathol. 18.) Sed undecumque veniat accessio phoenomenis jam positatis manifestatur. Epilepsia ex se morbus longus est, atque si penitus insederit aut radices altas egerit, ferè cum aegrotante

te vivit, atque commoritur. At paroxismus est acutissimus, & periculosissimus, quandoquidem una accessio hominem rapuit; ferèque sic incidit ut pluribus accessionibus assuetus aeger, tum demùm paroxismo vehementiori prehensus pereat. Ergo si in accessione constitutus post aliquot horas ad se non redeat, quin potius minuentibus, aut per intervalla repetentibus convulsionibus, sensus, apoplecticorum more, abolitos habeat certum exitum imminet, epileptici enim ex apoplexia moriuntur. Quod si sublatis, aut imminutis convulsionibus, sensus etsi stupidi non omninò deficiunt, atque sopor non admodum gravis aegrum detineat, interimque stercus, lorium, imò & genitura sua sponte profluant, strangulatioque praecedens remittat, omnia itidem remittere videntur, ac tamquam expulso morbo resipiscit & resurgit. Caeterum, accessione cessante, omnium gestorum adest ignorantia: membrorum segnities cum vultus maestitia: languor, pallor, animi consternatio: oculorum turbatio: labiorum, venarumque frontis extuberatio: mentisque nonnumquam alienatio, interdum stupiditas; idque foedum & tristissimum est, ut inter paroxysmorum intervalla aegri torpentes sint, animo abjecti, moesti, hominum aspectum consuetudinemque vitantes, in sermone titubantes, atque mentem usque eò morbus conturbat ac dejicit, ut prorsus denique infatuentur. Morbus hic foeminas minus quam viros, senes minus quam pueros adorat, hosque tum praesertim vexat cum dentitionis tempus accedit. Mutatione tamen aetatis, victus, locorum depelli solet, tum maximè foeminae ab eo liberantur dum pubertatis tempore menstrua apparent, aut partu plura purgamenta rejiciunt. Sed id tenendum, morbum hunc numquam facillè recedere, saepe pueros quos semel arripuit, deformes reddidisse, aut manum inutilem reddendo, aut torquendo faciem, aut sensum aliquem prorsus auferendo. Neque facillè curationis est credendus effectus, quo depulsam passionem judicemus, etsi accessiones ad solitum tempus non redeant, fallax enim est & irregularis; nec aliter securus aeger habendus, nisi cum à paroxysmorum repetitione liber, somnos habeat placidos, appetitum congruentem, corporis & animi promptitudinem, nutritionem laudabilem, excrementorum alvi excretionem moderatam, ac bonum faciei colorem: è contrario cum continen-

nenter recurrit morbus, atque intervalla accessionum habet quamminima, diuque, ubi invasit, immoratur, ac post vehementes membrorum agitationes altus succedit sopor diutius permanens, nec ullis cedens medicamentis, lethalis esse consuevit.

Hucusque veram legitimamque descripsimus epilepsiam, cujus historiam accuratissimam Veteres tradiderunt, de imperfecta parum solliciti, utpote eadem methodo eisdemque remediis curanda. Nunc autem in gratiam Tironum aliqua de epilepsia levi & imperfecta breviter proponemus. Variis modis solet affectio haec sese ostendere. Sunt qui non toto corpore convelluntur nec concidunt, sed vel caput, vel oculi, manus aut pedes contorquentur, atque hinc inde jaectantur, nunc ea quae geruntur percipientes, nunc omnium ignari. Alii vociferantur vocem inconcinnam edentes, dentibus stridunt, manus clausas habentes, quandoque in gyrum agitantur. Vidi juvenem saltantem, atque incoercibili impetu in saltationes ita violenter arreptum, ut nulla vi in quietem redigi posset. Sorores duas in lecto continuis omnium membrorum saltibus agitas observavi. Hosce saltationis modos recentiores choream sancti Viri appellant. Sed longè tristissimum est quod Hoffmannus describit malum, idque in praxi vidisse memini. "Sentiunt, inquit, aegri sensum fornicationis in manibus vel pedibus: sequuntur oscitationes, pandiculationes, praecordiorum anxietates: tum excipiunt ipsae volutationes ac agitationes spasmodico-convulsivae ab uno membro ad alterum ambulantes: mox enim brachia manusque attolluntur, trahuntur, retrahuntur, jaectantur, variisque modis agitantur ac si tribularent: mox pedes in diversas plagas extenduntur, dextrum crus antrorsum, sinistrum retrorsum, aut vicissim trahuntur, terram validissimè quatiunt conculcantque: genua ad corpus retrahuntur: mox totum corpus antrorsum, retrorsum, ad latera movetur, attollitur, circumgyratur, contremiscit, spina dorsi incurvatur, arcum format: mox in terra insectorum instar reptant, ac miserè quatiuntur, mox unguibus dilacerant vestes, scalpunt parietes. Non minus caput afficitur, torquetur mirificè, in omnes plagas rotatur: oculi violenter aperiuntur, in gy-

Curatio epilepsiae varia est pro temporum morbi varietate, aliter enim paroxismo prehensus aeger, aliter, ab ipso liber tractandus. Si Medicus, quo die primum is incidit, accessit, omni opera ipsum depellere debet, non quidem importuna remediorum farragine, sed naturam lege artis juvando, ut ab accessione immunis evadat. Jam verò ante omnia membrorum agitationes vehementes cohibere oportet, sic tamen ut nonnihil ipsis concedatur, in totum enim prohibere nihil aliud est quàm paroxismi solutionem retardare, quia natura media partium concussionem materiam morificam discutit. Conveniunt ergo frictions blandae partium inferiorum: ligatura tibiarum, & brachiorum: & in morbo tenaci, etiam scroti, quae est efficacissima. Diductis etiam maxillis potio ex syrupo peoniae, castorei tinctura, & aqua theriacali, in aqua communi dilutis ex usu esse potest. Sunt qui felici successu in aures & nares immissere oleum roris marini, anisi, aut salviae arte chimica extractum. Sed cum in paroxismo epileptico nedum motus convulsivos sedare, sed & sensum ac mentem restituere conveniat, ea in usum adducenda sunt quae ad apoplecticos excitandos & lethargicos conferre diximus. Igitur si sanguinis suppressio per nares.

(a) Hoff. de Morb. spasmod. sect. 1. cap. 3. tom. 3. pag. 35. (b) Petr. Sal. loc. cit. cap. 20. p. 341.

haemorrhoides , aut uterum fomitem morbo dederit , in ipsa accensione mittendus sanguis ex vena brachii ; secus verò faciendum ubi cacochymia , obstructio , ventriculi labes eum excitaverint , nihil enim tunc salubrius , quàm vomitum ex tartari emetici benè praeparati granis sex aut octo , vel radicis Ipecacuanæ drachma semisse provocare. Prosunt etiam clysteres ex rutae , absinthii , betonicae decocto , additis melle & sale , atque in uteri affectionibus , etiam oleo. Quod si Medico is , qui cadere consuevit , traditus est , protinùs recta victus ratione instituta , expectandus est dies quo prolabatur ; utendumque tum vel sanguinis missione , vel ductione alvi , aut emetico sicut praeceptum est , atque ea omnia agenda quae ad paroxysmum fugandum supra comprehensa sunt. Jam vero tota Medicinae facultas in id incumbere debet , ut paroxysmos prorsus amoveat , atque adeò curationis cardo hùc vertitur , ut ab accessionum repetitione aegros liberemus. Praeciendum igitur ut aeger se exerceat , cruditatem vitet , fugiat solem , ventum , frigus , vinum , venèrem , lassitudinem , sollicitudines , negotia omnia : quod , donec quatuordecim dies transeant , observandum in eo , qui primum corripitur , eos enim ubi morbus excessit , acuti vim deposuit ; at si manet , curandus jam ut longus est : ita enim comparatum , ut morbo primum incipiente vires instar acutorum per quatuordecim dies exerceat , tum frequentia , cum vehementia repetitionum ; ipsis verò transactis more chronicarum affectionum sese prodere consuevit. Ergo ad epilepticos insultus quovis modo praecavendos ante omnia conducit proba in victus ratione diligentia , nisi enim haec ordinata sit , irrita fient quaecumque alia medicamina. Observatis omnibus quoad victus genus quae supra comprehensa sunt in quolibet epilepsiae genere , venae sectio nunc exercenda , nunc omittenda est pro aegrotantium & adjunctorum varietate ; at alvum ducere sordesque primae regionis eluere utilissimum est , idque ex rhabarbaro ad scrupulos duos , singulis mensibus , aut brevioribus intervallis , pro re nata , praescripto satis efficitur. Plura medicamenta ad hunc morbum in libris Medicorum extant , sed magnam partem aut vana & fallacia , aut superstitiosa sunt. Fateri oportet , non modo veteres , sed & recentiores ad hanc affectionem pellendam vanissima adoptasse remedia ,
cum

cum enim saevissimus atque occultissimus morbus sit, nihil intentatum pro eo fugando reliquerè. At re maturius inspecta agnoverunt prudentes viri, medicamenta epileptica, quae sub eo nomine toties decantantur, nihil efficere, neque inventum hucusque remedium, quod vi propria adversus epilepsiam pugnet. Relictis ergo naeniis, atque crèpundiis, solum corticem peruvianum hic prodesse novimus, non tam vi sibi propria, quàm facultate periodos & paroxismos abigendi. Igitur fideli observatione didici, *Electuarium peruvianum epilecticum Fulleri* ex cortice peruviano, serpentaria virginiana, & syrupo peoniae conflatum plus hic quàm quaevis alia medicamina valere. Sed remedium hoc per tres aut quatuor menses, sub trium drachmarum pondere, singulis diebus sumendum est, neque inter ejus usum quidquam vetat rhabbarum modo supra praescripto assumere. Fonticuli ad epilepticos ex usu esse possunt, tum maximè si excretio humoris corrupti ad cutem quovis modo suppressa sit.

APHORISMI.

I.

Quibus epilepsiae ante pubertatem contingunt, mutationem habent: quibus verò accidunt viginti quinque annos natis, his plerumque commoriuntur (a).

Aetatum in hominem potentiam ad immutandum temperamentum in Physiologia satis monstravimus, ibique vidimus alios morbos unam aetatem ferre, alios alteram, modo simul permanere, saepè prioribus destructis novos supervenire. Ergo epilepsia puerorum mutationem accipit per aetatem pubertatis. Verissimè Celsus "saepè eum (morbum comitialem), inquit, si remedia non sustulerunt, in pueris veneris, in puellis menstruorum initium tollit (b)." Sed perpetuum non est, epilepsiam in his qui vigesimumquintum annum attigerunt,

N 2

runt,

(a) Hppo. lib. 5. Aphor. sent. 7. | (b) Cels. de Medicin. l. 3. c. 23.
pag. 172.

runt, commori, cum viderim ipse aliquos senes hoc morbo sanatos. Proinde Hippocrates *plerumque* id ait fieri, quod maximè verum est, ubi epilepsia in habitum versa nulla artis neque naturae vi amoliri potest, aut dum in pueritia incipiens, non tollitur ante vigesimumquintum aetatis annum.

II.

Epilepticiis pueris mutationes maximè aetatis, & regionum, & vitarum liberationem faciunt (a).

Parum opis epilepticis praestat pomposa remediorum antiepilepticorum, ut vocant, & confusa farrago, nostris temporibus in rudissimam molem apud pharmacopearum Auctores undique excrescens: sed maximum auxilium spectandum ex mutatione aetatis, & regionum, & diaetae. Optimè Paulus: "Si infans (inquit) fuerit qui aegrotat, nihil moliendum est, nam aetate ad biliosiore[m] siccio[re]mque statum trans-eunte, & victus moderatione adhibita, sua sponte plerumque morbus finitur (b)." Videndus utique hac de re Vallesius noster, qui ingeniosè, ut solet, exagitat, an epilepticos remediis tractare oporteat (c).

III.

Pueri quibus erumpunt ulcera in caput & in aures ac in reliquum corpus, & qui salivosi fiunt ac mucosi, hi ipsi progressu aetatis facillimè degunt, hic enim abit & purgatur pituita quam in utero purgari oportebat, & qui sic purgati fuerint, comitiali morbo non apprehenduntur (d).

Pulcherrima sententia & Hippocratis sapientia digna. Discimus hinc Medici naturae pro sua conservatione leges, quibus certis temporibus, certisque viis mala pellit. Ergo dum pueros videmus salivosos, mucosos, capitis favis, ulceribus, crustis, aliisque exanthematibus obnoxios, nihil agendum ad-

(a) Hipp. l. 2. Aphor. sent. 45. | (c) Vall. Controv. l. 8. cap. 8.
 (b) Paul. Aeginet. l. 3 cap. 13. | (d) Hippocr. de Morb. saer. text.
 pag. 67. | 143.

adversus hos morbos, neque muliercularum clamores exaudiendi, sed curandum unicè, ut errores in victu vitentur; nam quod reliquum est, temporis progressu natura perficiet. Sunt pueri, quibus per aures serum putridum graveolens determinatis temporibus excernitur. Hoc remediis sistere aegrum jugulare est, via enim ad epilepsiam lethalem facilè sternitur.

IV.

Salutare est menstrua non cohiberi, nam inde veniunt epilepsiae, quibusdam autem profluvia longa ventris, nonnullis etiam haemorrhoides (a).

Quemadmodum advenientibus menstruis puellae ab innumeris morbis liberantur; ita iisdem deficientibus in graves noxas incidunt. Sed ut in pubertate agitantur foeminae antequam sanguis erumpat, circa quadragesimum annum varias experiuntur aerumnas ob mutationem in utero factam ut menstrua deficient. Adveniunt ergo quibusdam epilepsiae, aliis ventris fluor, dolores per corpus, capitis vertigines, milleque modis jactantur. Sub eo statu pauca agere, venae sectionibus ex intervallis uterum deplere, diaeta sobria plenitudinem vitare, modicè sese exercere, pro salute habenda sunt, qui enim remediorum farragine foeminarum quaerelas pacare intendunt, eas de medio tollunt.

V.

Qui statis temporibus sanguinem profundunt siticulosi, si loco non profuderint, epileptici moriuntur (b).

Periodicae sanguinis excretiones per uterum, haemorrhoides, nares, si quavis de causa supprimantur praeter naturae institutum, plurimos morbos creant; sed si simul siti vexantur aegri, ut plurimum in epilepticas transeunt convulsiones. Sub eo statu calidis medicamentis specioso diureticorum & aperientium titulo curationem instituere, epilepsiam advocare est, tam longè abest, ut ea methodo ipsam praecavere quis

(a) Hipp. Conc. praenot. Duret. l. 3. tract. 3. sent. 10.

(b) Hippocrat. Coac. praenot. Duret. l. 2. cap. 13. sent. 20.

quis possit (a). Ergo moderatis venae sectionibus, & aquae simplicis nitro puro alteratae usu res est agenda, atque praecipua operis pars naturae, & tempori committenda. "Profec-
to, inquit Hoffmannus, in hujusmodi capitis morbis pecu-
liare quid habet aquae frigidae simplicis fontanae, & plu-
viatilis potus paulo largior, quippe quae praeter vim tem-
perantem, humorumque acrimoniam diluentem, partibus
etiam relaxatis robur atque tonum restituendi insigni pollet
facultate (b). . . praestantissimum remedium est convulsivis
morbis aqua simplex naturali frigiditate largius hausta, qua
sola atrocissimas convulsiones profligatas vidi (c)"

IV.

Hydropicis superveniens epilepsia funesta (d).

Hydrope, cachexia, leucophlegmatia tentati, tum lipothimiis, cum spirandi difficultate vitam finire consueverunt; at si sanguinis suppressio fomitem morbo dederit, etiam aphonia & convulsionibus intereunt. Plures hydropicos vita functos per aphoniam tradit Hippocrates in Epidemicis (e)

VII.

Epilepticis urinae praeter morem tenues & crudae, si repletio nulla adsit, de instante casu admonent, idque praesertim si ad acromium, cervicem, aut dorsum dolor & tensio urget, vel corporis obrepit stupor, vel perturbata insomnia observantur (f).

Quod Hippocrates de agnoscendis epilepticis ex urina tenui & cruda asserit, in hystericis foeminis & viris hypocondriacis observavit Sydenhamius, cum videret, instante malo, urinam eos reddere limpidam adinstar aquae & satis copiose

(a) Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Epidem. lib. 1. constitut. 3. num. 6. pag. 113.

(b) Hoffm. de Morb. convulsiv. sect. 1. cap. 1. §. 8. pag. 15.

(c) Idem loc. citat. cap. 2. §. 5. pag. 27.

(d) Hippocr. Coac. Praenot. Dure. lib. 2. cap. 19. sent. 5. pag. 320.

(e) Hippocr. lib. 7. Epidem. n. 21. & 22. & li. 5. Epidem. num. 104.

(f) Hippocr. Coac. Praenot. Duret. l. 3. tract. 3. cap. 3. sent. 55.

sè (a), quod monendum duximus, quoniam morbi isti, sæpè similes confunduntur. Sunt qui urinae cruditate delusi has affectiones medicamentis calidis abigere aggrediuntur. "Sed affectiones spasmodicae vagae respuunt valida remedia, ac exacerbantur ab omnibus ut levissimis spirituosissimis, com-
moventibus, ac calidioribus, bezoardicis, alexipharmacis, volatilibus, essentiis, oleis distillatis, &c. (b)."

VIII.

Quartana correpti non admodum convulsionibus tentantur, quod si prius tentati fuerint, superveniente quartana liberantur (c).

Quod hic Hippocrates de convulsionibus significanter, alibi de epilepsia pronuntiat (d). Salubritatem quartanarum febrium in epidemicis monstravit, ut multarum observationum fide ea nobis innotescit. Celebris Mathematicus de la-Hire palpitazione cordis per supervenientem quartanam omninò liberatus (e). Sed Galenus in hujus aphorismi expositione rectè monuit, eas tantùm convulsiones solvere quartanam, quae à repletionem fiunt. "Observavi in praxi mea (inquit Gorter) levissimas convulsiones hystericas frequentius fieri in iis, quae quartana febre laborant, quam in perfectè sanis (f). Quae cum vera sint, docemur utique, quartanam supervenientem homini repleto, & convulsionibus obnoxio relinquendam esse usque quo diuturnitate sua tum concoquendo, cum expellendo humores pravae, sua sponte evanescat. "Cephalaeam (inquit Vanswietenius) quae per annos afflixerat per periodos recurrens, cessasse toto illo tempore, quo quartana tenebatur aeger, observavi. Dolorem inveteratum humeri dextri in homine vidi evanuisse, dum quartana febris illum corripiebat, cujus per sex menses jam
du-

(a) Sydenham. *Epist. de Affect. hyster.* pag. 141.

(b) Hoffm. *de Morb. spasmod. sect. 1. cap. 3. pag. 39.*

(c) Hippocrat. *li. 5. Aphor. sent. 70.*

(d) Hippocr. *lib. 6. Epidem. sect. 6. text. 7.*

(e) *Histoir. de l'Academ. Royal. des Scienc. ann. 1718. pag. 88.*

(f) Gorter. *Comm. in Aphor. Hipp. lib. 5. sent. 70.*

„durantis pertaessus, corticem peruvianum sumpsit tali cum
 „effectu, ut quartana abesset quidem, sed rediret humeri
 „dolor. Post mensem rediit quartana, quam ferens patienter
 „donec sensim sponte decesserat, à molesto illo dolore pos-
 „tea immunis vixit(a).”

IX.

*Illud tamen non oportet ignorare sanari hoc vitium (epi-
 lepsiam.) cum cognitum est, aliquibus, viros facilius mulieri-
 bus remediari, pueros vel virgines liberari post complexum &
 devirginationem (b).*

Veneris usum ex se nulli morbo tollendo prodesse te-
 nendum, at vi aliena, seu ut in scholis dicitur, *per accidens*,
 convulsionibus & epilepsiae remedium qua doque attulisse,
 communi multorum observatione constat. Galenus non om-
 nino sequendus; dum semini & sanguini retentis convulsio-
 num, quae ex utero nascuntur, fomitem tribuere tentat (c),
 sed nec prorsus ejus doctrina abjicienda est, quippe multa
 tradit, ea de re, lectu digna, quae debite excepta, epi-
 lepsiae medendae conferre possunt. Omnium opinione Hippo-
 crates enarrans, quae mulieribus ex concubitus defectu pro-
 veniunt mala, inquit: “Mulieres si cum viris coeant magis
 „sanac sunt: si non, minus. Nam & uteri simul humidí
 „fiunt in commixtione, qui enim sicci sunt magis quam con-
 „venit, fortiter contrahuntur, ubi verò fortiter contrahun-
 „tur, dolorem corpori afferunt, & simul coitus sanguinem
 „calefaciens ac humectans viam faciliorem mensibus fa-
 „cit (d).” Sed in his cauti sint Tirones, neque quidquam un-
 quam consulant, nisi Religionis Christianae placitis consonum
 sit (Patholog. num. 44.).

X.

*Timonactis puero quasi duorum mensium exanthemata in
 cruribus, & in coxis, & lumbis, hypogastrio, & tumores
 valde rubicundi. Sedatis autem his, convulsiones & epileptica
 fie-*

(a) Vanswiet. Comment. in Aphor. medicam. 18. pag. 143.
 Boerhaav. §. 754. pag. 476. (c) Galen. l. 6. de Loc. affect. c. 5.
 (b) Scribon. Larg. de Compos. (d) Hippocr. de Genitur. num. 7.

fiebant, sine febris multis diebus, & mortuus est (a).

Etsi hic Hippocrates singularem observationem afferat, tamen ea univesalem canonem continet, quo docemur, nunquam in morbis cutaneis, cujuscumque indolis ii fuerint, medicamenta exterius applicanda quò evanescant, nam facile succedunt epilepsiae. "Nihil periculosius est, inquit Hoffmannus, quam in tinea capitis improvidè exterius unguenta vel lavamenta applicare: repulsa enim materia corrupta acri ad cerebrum ejusque membranas ac nervorum principia, epilepsiae praesertim in infantibus, aliisque, graves capitis morbi accidunt (b)." Nec de tinea tantum, sed & scabie, caeterisque exanthematibus Auctor hic loquitur. Consulendus Tulpius, qui hac de re, sicut pluribus aliis, observationes fidelissimas maximè commendandas tradit (c). Sed hic monendi Tirones, non rarè convulsiones epilepticas antevertere exanthematum eruptionem, quod Sydenhamius in variolis boni moris observavit (d), ipseque non penitus perniciosas esse vidi eas variolas, quarum prodromus esset epilepsia-

XI.

Epilepsia, & apoplexiâ interdum mercurialium usum tristissimo eventu subsequitur (e).

Mercurius seu argentum vivum metallum est in infinitas ferme particulas divisibile, nostrae naturae nulla vi adaptandas. Seu interius, seu exterius applicetur, ut est corpus humanae naturae alienissimum, si quietum sit neque vires nostras superet, non gravia cito producit mala; quavis autem agitatione inducta, illicò naturam ad expellendam rem sibi molestam excitata, mercurium movet, tantaeque tunc ab eo turbae excitantur, ut tremores, paralyses, epilepsiae, aliaque gravissima mala inde exurgant (Pathol. 43.). Qui ergo unctionibus mercurialibus susceptis curari desiderant, monendi sunt, ut cautè & religiosè vivant dum se sanos esse judi-

O

di-

(a) Hipp. l. 7. Epidem. text. 94.	(d) Sydenham. Observat. Medicar. sect. 3. cap. 2. pag. 22.
(b) Hoffm. Medic. rat. systemat. Therap. fundament. sect. 1. cap. 8. §. 16. pag. 336.	(c) Hoffm. Med. rat. systemat. Pathol. general. part. 2. cap. 6. §. 10. in Schol. pag. 220.
(c) Tulpius Obs. lib. 1. cap. 8.	

dicant, nisi enim mercurius è corpore penitus ejectus sit, repentinis morbis, sed praesertim epilepsiae subjacent. "Imò
 "constitit (ait Vanswietenius) argentum vivum humoribus
 "circulantibus mixtum miram mutationem corpori inducere,
 "& frequenter elabi ex vasis, colligi, & stagnari in ossium
 "cellulosis recessibus, ibique pondere suo membranas sensi-
 "les premendo, & distrahendo, dolores molestissimos tota
 "vita pertinaciter manentes producere.... Cum autem epi-
 "lepsia satis frequenter observata fuerit sequi imprudentem
 "applicationem argenti vivi.... patet & hanc morbi causam
 "reliquis adnumerari posse (a)."

XII.

Non semel sed saepius observatum est, morbos capitis ut epilepsiam, vertiginem, insaniam, motus artuum convulsivos à secta vena, ac celeriori & paulò largiore sanguinis emissionem incrementum coepisse, & paroxismos sequentes graviores redditos..... Contra verò educationem sanguinis per cucurbitulas quam optimè ferre potuerunt, & cum levamine malorum (b).

Rectè quidem Hoffmanus hoc remedii genus commendat, quod tunc potissimum congruit, cum epilepsia à parte determinata originem trahit, ex ea enim sanguinem per cucurbitulam educere magnum praesidium est. Videndi Edimburgenses Medici, qui mirabilem epilepsiae à tibia nascentis curationem ope scalpelli sunt consequuti (c).

XIII.

Ex his vanitas apparet omnium specificorum & methodorum, quae inanis jaëctantia contra hoc malum laudat (d).

Ex veteribus Medicis Scribonius Largus, Quintus Serenus Sammonicus, Marcellus Empiricus, alique benè multi plura tradunt adversus epilepsiam medicamenta, sed omnia ferè inania. Circa nostra tempora alii cinnabarim nativam, aut an-
 ti-

(a) Vanswiet. Comm. in Aphor. Boerhaav. §. 1075. pag. 409.

(b) Hoffm. Med. rat. System. de Method. sect. 2. cap. 9. theorem. 18. in schol. pag. 461.

(c) Essais & Observat. de Medicin. art. 27. tom. 4. pag. 523.

(d) Boerhaav. Aphor. de Cognosc. & curand. morb. §. 1085.

timoniū : alii aquam cerasorum , liliorum convallium : alii ungulam alcis : & , quod crudele remedium est , humanum sanguinem pro tollendo hoc malo commendant. Nec desunt , qui specifica jactant , & , quod mireris , homines alioquin eruditi his aliisque nugis fidem praestant , iisque delectantur , ut nihil frequentius in libris Practicorum occurrat , quam horum aut similium medicamentorum inutilis farrago. Sed ex verò Uratislavienses Medici inquirunt : “Therapia hujus affectus
 „maximè ardua , ac qui vel parum hic promittere audent,
 „vix ac ne vix fidem adimplent. Felices qui methodo praeservatoria à sontico hoc malo industria periti Medici praemuniuntur, ablatis epilepsiae causis (a).” Vanswietenius postquam plura tradidit de epilepsia scitu dignissima , tū demum circa specifica inquit : “Interim tamen plurima hic jactantur specifica , & quidem tantus illorum numerus est , ut
 „singula ex innumeris Auctoribus colligere laboriosum foret,
 „taediique plenum opus , nec magnae utilitatis , cum effectus in hoc morbo sanando minimè respondeant tantis promissis (b).” Interea minimè tacendum , hunc scriptorem testari se vidisse “longo labore ex cupro praeparatum remedium, quod assumptum nullam faciebat nauseam , sed miram
 „quamdam formicationem quasi per totum corpus ad extremos digitorum apices usque ; & illud quibusdam profuisse
 „novit (c).” Sed quale illud sit , & qua arte praeparetur , non manifestat , fortè id ei erat incognitum. Casalius noster vir candore & peritia medica , si quis alius , egregius , postquam longa praxi pluribus & accuratis observationibus invenit , nihil in epilepsiis Asturum sanandis conferre viscum quercinum & corallinum , oxyachantam , pulveres Marchionis , Imperiales , de Valeriana , serpentaria Virginiae , floribus tiliae , & peoniae , tum demum bona fide pronuntiat , tres aut quatuor epilepticos curasse pulvere ex visceribus Erinacei terrestres , vulgò *Herizo* , conflato , & siccato , quem drachmae semissis pondere in jusculo , aut aqua florum tiliae matutinis horis

O 2

pro-

(a) *Histor. Morbor. Uratislao. ann.* | *Boerhaav. §. 1085. pag. 452.*
 1699. pag. 38.

(c) *Vanswiet. Comm. in. Aphor.*

(b) *Vanswiet. Comment. in Aphor.* | *Boerhaav. §. 1080. pag. 438.*

propinabat, ita tamen, ut ante hujus remedii usum debitis evacuationibus corpus praepareret, ejusque pulveris usus postea per plures dies continuaretur (a). Hanc Casalii observationem eò magis aestimandam censeo, quod apud Lemerium confirmatam reperiā (b).

CAPUT X.

DE CATARRHO.

Vetustissimum, omniumque saeculorum calculo comprobatum dogma est, ex capite fluere humores cum spiritibus in subjecta membra, itemque partes corporis eos mittere alias in alias juxta praescriptas naturae leges. Sunt tamen nostris temporibus homines, qui defluxum humorum à capite in partes inferiores negare ausi sint, ea sola ratione ducti, quod viae non pateant Anatomicis per quas effluxus fieri debet. Sed cum multiplex sit humorum motus in crisis, metastasi, successione morborum, imò & in sanitate diversis modis humores moveantur, quin adhuc apertae nobis viae sint per quas fluunt, naturaque ex instituto Creatoris eas inveniāt, facile patet nullius roboris habenda esse paucorum hominum argumenta, quae nedum parum valida, sed & adversus constantes omnium temporum observationes bene constitutas pugnant. Haec sufficiat innuisse Tironibus. ne fortè novitatum specie allecti fallantur, cum facile sit Sennertum, & Carolum Pisonem adire, qui rem exprophesso tractant, nosque in Physiologia dum de partium consensu egimus, itemque in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica satis humorum ex capite in partes inferiores, itemque unius partis in aliam transmissionem ex ipsis naturae operibus, saniorumque Auctorum doctrina monstravimus (c). Id unum adjiciam, Gorterum, non ignobilem inter Neotericos Scriptorem,

<p>(a) Casal. <i>Histor. Physic. Medic.</i> Principad. de Astur. cap. 20. pag. 141. y siguientes.</p> <p>(b) Lemer. <i>Trait. Universei. des</i></p>	<p><i>Drogues simples. verb. Echinus terrestis</i>, pag. 325.</p> <p>(c) <i>Señt. 2. text. 49. pag. 176.</i></p>
--	--

rem, etsi per anatomes inquisitiones & novae theoriae fundamenta non invenerit, qui fieri possit ut humores à capite in pectus, aliasque inferiores partes ruant, tamen cum factis constantissimis id constet, destillationes admittere, modumque fluendi invenisse sibi visus est (a). Igitur veteres Graeci quemcumque humoris ex capite fluxum, *Catharrhum*, Latini destillationem: humoris quovis modo ex una in aliam partem effluxum seu dolorem inducendo, aut sine dolore, *rheuma* appellavere. Posterioribus temporibus usus obtinuit, ut *catharrhi* nomine fluxus ille tantum intelligeretur, qui ex capite in fauces & pulmones delabatur (b). Jam vero cum fluxio humorum à capite in oculos, nares, aures, etsi ad catharrhum veteri stilo pertineat, parvae sit considerationis, proinde dedita opera curavimus, ut de eo catharrho verba faciamus, qui partes thoracis magno saepè discrimine infestare solet, eumque sub capitis morbis comprehendimus, quoniam caput est omnium catharrhorum fons & origo. Innumerae penè sunt catharrhorum differentiae, si saporos acidos, salios, amaros: crassitiem, tenuitatem, molem, impetum materiae fluentis: simulque partes tum externas cum internas ab eo infectas contemplemur; cum multis modis corrupta materia varias subinde inducat colorum, saporum, & substantiae modificationes, nullaque ferè pars, nullusque morbus sit, qui aut à catharrho nasci, aut foveri non possit. Ergo in his omnibus sufficiat Tironibus pro praxeos usu attentè in quovis morbo inspicere, num aliqua destillatio ex cerebro eum producat aut foveat, quoniam ita melius aegrotis subvenire poterunt. Duo igitur sunt differentiae notabiles catharrhi, aut enim est benignus; aut malignus: aut recens, seu in habitum versus. Benignus esse solet, qui ad nares fluit à Graecis *coriza*, à Latinis *gravedo* appellatus, sicut qui ad os, palatum, oculos, fauces, & aures sine gravi damno profluit, leve enim est has partes ex destillatione affici, dummodo nec longa, nec acris sit, nec ullo quovis modo eas ulcerando

(a) Gorter Comm. in li. 7. Aphor. | 550. & verbo Κατάρρhis, pag. 299.
Hipp. sent. 38. & in li. 7. sent. 51. | & Ballon. Definit. Medic. verbo Ρευ-
(b) Vide Gorr. verbo Ρεύμα, pag. | ματινη διασσεις, tom. I. p. 244.

do aut corrumpendo inficiat. Quod si easdem particulas urendo, inflammando, aut putredines inducendo laedat, malignus tunc est, & *ferinus* à Medicis dicitur ob similitudinem cum feris omnia citò devastantibus. Ad hanc classem pertinet *catarrhus praefocans*, seu ut communiter dicitur, *suffocativus*, qui modò celeriter, interdum morborum acutorum termino, difficili respiratione aegrum in summum discrimen adducit. Quid sit catarrhus recens nemo nescit, cum nullus mortalium sub variis temporum injuriis huic malo aliquando non subiaceat: at catarrhus in habitu tunc adesse dicitur, cum nullo negotio quis in hunc morbum delabatur, cerebrumque ei producendo ita pronum est, ut levi quacumque causa destillationem patiatur. Homines hac mali specie affectos non incongruè *catarrhosos* licet appellare. Catarrhus symptoma est in excrementorum retentione. Pars in eo praecipuè affecta est caput; quae secundariò seu per consensum pati possunt, sunt omnes ferè corporis particulae, ita ut pleuritis, peripneumonia, angina, phthisis, empiema, diarrhea, dysenteria, morbi articularum arthritis, podagra, lumbago, alique similes à destillatione interdum oriantur. Certe solet caput vitium catarrhosum suscipere à ventriculo, pulmonibus, hepate, utero, aliisque partibus vitiatis aut corruptis, quod probè notandum, ut in quibusvis destillationibus primum earum fontem investigemus. Neque internae tantùm capitis partes catarrhum procreant, sed & externae. Hinc optimè advertit Fernelius, faciei aliarumve partium exteriorum dolores & affectiones saepè ex destillatione humorum ab externis capitis partibus orta procedere (a). Morbus hujus symptomatis generator saepè est intemperies, modò organi vitium. Calor agitando, frigus constringendo, humiditas replendo, siccitas trahendo, catarrhum frequentissimè inducunt. Nimia humorum in cerebro quantitas sicut alios morbos pro subjectorum varietate, ita catarrhum inferre solet. Ipsa cerebri substantia debilis: ataxia spirituum: nutritio imperfecta crudos creant in capite humores, quos natura valida excernere solet: laxa item cerebri, totiusque

ca-

(a) Fernel. de Part. morb. & sympt. lib. 5. cap. 4. pag. 260.

capitis constitutio vaporum humorumque copiam facile admittens nec ita facile dissipans, ad catarrhos generandos plurimum conferunt. Denique malignè intemperata cerebri moles, ejusque, occulta & ineffabili vi, temperies corrupta pessimi catarrhi, ferinaeque destillationis fons esse solet. Ita videmus quibusdam annis epidemicè grassari catarrhos subito in hominibus sanis pessima mala inducentes.

Causae occasionales plethora, obstructio, diathesis, si unquam alias, certè hic maximum locum habent. Copia sanguinis in cerebro multa mala producere potest, sed catarrhis efficiendis opportuna est, cum viribus validis natura noxios humores per emunctoria expellere nititur, quod fit cum viae expeditae, humores fluxiles, & vis vitae simul ad idem opus conspirant. Obstructio eodem modo occasionem praestat catarrhis, ea tamen lege, ut in hac vehementiores & deteriores sint quàm in plethora. Sed diathesis, ut in aliis morbis, sic in catarrho producendo praecipuam operam praestat. Sic fit, ut alii à nativitate, alii ob vivendi genus, ob intensiores meditationes, ob aetatum varietatem, locorum, imò & ob morborum reliquias, aliasve id genus causas, diathesim adquirant destillationibus producendis aptissimam. Inter causas efficientes catarrhorum potissima est aër. Constitutio australis diu durans destillationes creat, humiditatem superfluum cerebro communicando; sed longè frequentiores fiunt, dum constitutioni humidae aquilonaris & sicca supervenit. Nec qualitatibus tantum sensibilibus destillationes inducit aër, sed vi etiam occulta interdum catarrhos epidemicos nunc benignos, nunc pessimi moris creare solet, ut satis in Illustrationibus ad Hippocratis Epidemica monstravimus (a). Diaeta etiam destillationibus efficiendis confert, si ea sumantur alimenta quae caput replent, si cruditates fiant, si insolationes, exercitia in locis frigidis, somnus ad Lunae radios, aut locis humidis, studia intensiora, vigiliae & lucubrationes caput immodicè calefaciant, refrigerent, aut alio quovis modo debile & impotens reddant. Animi pathemata suam hic symbolam

con-

(a) *Seft. 1. text. 7. pag. 17. Vide* | *to. 2. p. 842. & sequent. & Pract.*
Sennert. de Febr. lib. 4. cap. 17. | *lib. 1. part. 2. cap. 34. pag. 148.*

conferunt, necessario enim commercio animae cum corpore id ita immutant, ut miras in ipso alterationes inducant. Profecto ex animi affectibus vehementioribus destillationes perniciosas subito nasci, saepè in praxi observamus.

Catarrhum benignum, rem per se notissimam, describere velle, molestum: epidemicum & malignum depingere utile, sed nobis in hoc otia fecerunt Hoffmannus (a), & Casalius (b). At destillationis ferinae, & catarrhi suffocativi historiam adducere necessarium est. Ergo catarrhosos homines seu in catarrhum proclives haec comitantur. Caput debile est, humidum, spiritum ataxia laborans: color faciei subalbidus: palpebrae subinflatae: oculorum caligo maximè post somnum: sternutamenta levissimis de causis: extremorum frigus: cruditas: hipocondriorum obstructio cum calore: transpiratio libera sed mutabilis: urina cruda, saepè turbida: salivae, muci narium, lachrymarum facilis proventus. Jam verò catarrho reipsa, seu ut in Scholis dicitur, in *actū* existente, per gravedinem, raucedinem, crudaeque materiae per oculos, nares, & os effluxum facile cognoscitur; leveque est à capite destillationem in nares labi: pejus in fauces & in asperam arteriam: pessimum in pulmonem. Leve etiam est, humorem crudum in has partes effluentem benignum esse; at periculosum, eundem tenuem, crudum, inflammatum, malignèque urentem, aut fauces, aut asperam arteriam, aut pulmones cum metu exulcerationis occupare; tunc enim ferinae destillationis vires exercet, quae si incrementum accipiat, fauces inflamat, rubore & dolore, velut in aphthis, internas oris & asperae arteriae partes corrumpit. Sub eo statu raucedo adest tenax: ciborum fastidium: sitis aut molesta, aut nulla: lassitudo cum difficili anhelitu: febricula horris praesertim nocturnis: corporis extenuatio: tussis inanis: & demùm tabes, quod vitium tunc maximè timeri debet, cum vetus destillatio corpus tenue, atque procerum tenet, aut quibus catarrhi vis sanguinem spuere facit. Catarrhus suffocativus nunc ad summum peracutus, nunc acutorum

ter-

(a) Hoffm. de Febr. sect. 1. cap. 10. pag. 75. | (b) Casal. Histor. de Asturias, pag. 257.

terminos sequi solet. Omnia destillant à capite humoris signa affert in oculis, naribus, faucibus, sed in eo praecipue elucet respirationis difficultas, quae modò celerrimè aegrum jugulat, modò inducias facere solet. Dum aegros adoritur asthmate, dispnoea, aut alia quavis affectione pulmones occupante, prehensos, brevissimus esse solet, summamque spirandi difficultatem inducit, summumque vitae discrimen. At in caeteris lentius procedere consuevit. Familiaris est vigentibus alternè constitutionibus australibus, & aquilonaribus: pueris & senibus magis quàm adultis: foeminis potius quàm viris: cachecticis quàm bono habitu praeditis. Ingruit, dum inducias dat, ut caeteri catarrhi cum affluxu humoris à capite in oculos, os, fauces, nares, aures, & asperam arteriam. Sub initiis rigor aut horror: febris acuta: spiratio subobscurè difficilis, rauco cum tussi: pulsus inflati, subduri, inaequales: urina sanorum similis: lingua albescens: capitis gravitas: sudor molestus. Crescente morbo febris sub noctem magna habet incrementa, horis matutinis remittit: sputationes humidae, aquosae, crudeae, saliva permixtae: dolor obtusus circa thoracem, nunc dextram, nunc sinistram partem occupans: somnus paucus, interruptus: inquieta jactatio. Eo autem ad summum vigorem accedente, spiratio difficilis anhelosa: stertor: situs erectus: capitis nutatio: delirium: quibusdam adstricta, aliis soluta alvus: urinae turbidae, crassae, subobscurè rubentes: pulsus inaequales, languidi: faciei, pedum, manuumque tumefactio aquosa: extrema frigida: virium prostratio: sputorum suppressio: mors. Solvitur hic morbus sputaminibus concoctis: sudoribus: urinis copiosis: alvi excretionibus serosis: quae omnia si cum coctionis signis appareant, qualia in Pathologia proponimus (Pathol. 24.), certam salutem promittunt.

Catarrhum benignum natura ipsa nullo artis auxilio adhibito curat, ac nisi error committatur, facilè solvitur. Minimè laudamus eorum hominum methodum, qui pro tussi & catarrho debellandis, lac assumunt sub noctem hora somni, quoniam hebetes eos, ac capitis morbis proclives reddidisse novimus, seu quòd catarrhi materiam crudiore efficiat, seu quòd simul cum somno viscera nimium refrigerando, nativum calidum extinguat. Emulsio ex amygdalis

dulcibus parata , addito syrupo violarum : aut hordei cremor hora somni minus nocent quàm lac , imò interdum nimio vigente calore prosunt , sed incoenato aegro assumenda , aliàs noxia sunt. In omni catarrho minuenda sunt alimenta , atque quidquam detrahendum tum cibi , cum potus ab eo , quod pro consuetudine est. Vinum in hoc morbo nocet , nisi senex aeger sit , in ea enim aetate sub catarrho frigido syrupus è vino & saccharo conflatus mirè quandoque prodest. Abstinendum ergo à nimio aquae potu , exercitiis , insolationibus , sudoribus calorificis , Lunae radiis , matutino , & nocturno frigore. In catarrho ferino videndum , num sit febris : quae si fuerit acuta , ea methodo tractanda , quae inflammationibus sanandis accommodata est , addendo insuper ea artis auxilia , quae fluxioni sedandae , & humori corrigendo congruere videantur. Si autem fuerit longa , ut saepe fit , cavendum à venae sectionibus , purgationibus , aliisque id genus remediis , quae aut vires minuunt , aut acres humores exasperant. Sub hoc statu , pediluvia , capitis perfusiones , fonticulorum usus , ulcerum apertio per vesicantia , maximam opem ferunt. Sunt etiam ex usu jacula ex viperis recentibus , cancris , ranis , pullo gallinaceo , additis herbis refrigerantibus ut taraxaco , cichorio , & similibus , conflata. Sed nihil aequè his destillationibus confert quàm loca mutare , & peregrinando ad longinqua jactari. Pillulae de cinoglosso , de stirace , de mirrha , ex incrassantibus medicamentis opio mixtis compositae , non sunt indiscriminatim exhibendae , sed hac lege : si destillatio antiqua fuerit , vel etiam si recens , ex affectione capitis proveniat humoris acris generatrice , ab iis remediis cavendum , tum maximè , cum in gutture aut pulmonibus humoris detenti copia adfuerit , etenim incrassando , detinendo fluxum , tam longè abest , ut proficiant , quin potius capitis , & pectoris morbos inducant , aut promoveant. Si verò destillatio recens sit , neque in capite aut pectore vitium detur permanens , tunc tuto sub modica dosi praescribi possunt , forte cum patientis levamine. Id omni cura incumbendum , ut morbosam capitis , viscerumque affectionem corrigamus , nisi enim ita fiat , continua pravi humoris generatio continuam efficiet destillationem. Qui ergo per fideles observationes causas occasionales & efficientes examinet ,

in-

indeque in cognitionem veniat vitii praeternaturalis caput & viscera occupantis, ac destillationem foventis, is certè ad ejus curationem remedia accomodata intelliget.

Catarrhus suffocativus si acutissimus sit, quod ex subita vehementissimaque respirationis laesione dignoscitur, omnia artis molimina exposcit, nisi enim promptè succurratur, celeriter necat. Ergo ingruente hoc catarrho statim vena brachii est aperienda, neque tamen multum sanguinis extrahendum, cum morbus hic vires citò dissolvat, sed ita agendum, ut ex intervallis, vulgò à *pausas*, sanguinis moderata copia educatur. Interim nulla interjecta mora, cucurbitulae in variis corporis partibus applicandae, frictiones, pediluvia, caustica. Oleum seminis lini recenter extractum, ad uncias duas exhibitum, prodest. Oxymel simplex, interdum scilliticum, ex aqua hederæ terrestris utile est. Laudat Nenterus in hoc morbo radicem Asari. Junckerus, *sulphur auratum antimonii* ad grana sex mirificè & puncto ferè temporis catarrhum hunc suspendere, observatione propria affirmat (a): Sunt Autores isti non contemnendi, de catarrho suffocativo uterque satis rectè scripsit: sed quae hic affirmant, ulteriori observatione confirmari debere, jure censemus. Si verò ad acutos morbos tum pernìcie, cum celeritate accedat catarrhus praefocans cum febre, ut fieri solet, conjunctus, cautè procedendum in venae sectione, nec nisi in plethora cum phlogosi exercenda; catharrhi enim omnis conditio est, ut materia cruda à reliquis humoribus disgregata sub initiis eum excitet, quae & cruditate & disgregatione sanguinis missionem dehortatur. Igitur omni opera incumbendum ut humor crudus concoquatur, & disgregatus excernatur à corpore, quae duae sunt indicationes in omni destillatione sequendae. Jam verò cum in humore crudo redundet humiditas aquae nunc acris, nunc maligna, quae per octionem in glutinosam, benignam, naturae familiarem convertatur, consequens est, ut ea medicamina hic locum habeant, quae acrimoniam corrigendo, naturae vim concoquentem pro-

(a) Nenter. *Fundament. Medic. tab. dic. tab. 118. pag. 913.*
80. pag. 152. Junck. *Conspect. Me-*

moveant. Decoctum ex radicibus altheae, symphiti, additis hordeo, scabiosa, jujubis, & syrupo tussilaginis, lege artis paratum, saepè juvat. Vesicantium ex cantharidibus usus in cruribus, si umquam alias, hic locum habet. Sed cum non satis sit humorem concoqui, sed & oporteat ipsum disgregatum à corpore expelli, simul ea remedia consulenda, quae per anacaltharsim expurgant. Oleum amygdalarum dulcium in jusculis: syrupus haederae terrestris: sperma ceti: oxymel simplex: aliaque benè multa, quae in Pharmacopoeis hodiernis prostant, pro re nata, ad usum accipi possunt. Curandum tamen quammaximè, ne multitudine remediorum aeger opprimatur: neque credendum in propositis medicamentis, etsi utilia esse posse non inficiemur, magnam inesse virtutem, quin potius tenendum, naturam his moderatè auxiliis adjutam opus curationis perficere. Sudores in catarrho suffocante calidis medicamentis provocare noxium est, quod & de urinis est intelligendum. Clysteres tamen in eo morbo profuisse experientia compertum. Igitur si aeger diem decimum quartum pertranseat, ac febris incrementa nocturnis horis ipsum molestant, tutò ad corticem peruvianum seu per os, seu per clysteres praescribendum, accedere licet, saepe enim ad id necessitas cogit, & nisi febris impetus sedetur, non cessat destillatio.

APHORISMI.

I.

Si hyems australis, pluviosa & tranquilla sit, ver autem siccum & aquilonium..... Senioribus fiunt catarrhi celeriter perimentes (a).

In libro de Aere, aquis, & locis, unde haec sententia transcripta est, addit Hippocrates, sub ea temporum constitutione senes non modò fluxionibus à capite in pulmonem tentari, sed & paralysi dextrae aut sinistrae partis (b), quod tunc

(a) Hippo. lib. 3. Aphor. sent. 12. | (b) Hippocr. de Aer. aq. & loc. text. 26.

tunc maximè contingit cum capitis dolores, vertigines, aut similia mala praecesserint (a). "Hos autem morbos (inquit Gorterus) in valdè senibus praevenire vix valet ars medica, cum senibus novas addere vires nesciat Medicina. Vinum malvaticum, styrax, Benzoin, Balsamus peruvianus, & similia nervina calefacientia sunt praecipua, hyemali tempore propinata, antequam vernale frigus & siccitas ingruat." (b) Sed praeservatio senum à catarrho praefocante per haec medicamina satis dubia & incerta est, cum calida & fortia remedia viderimus in praxi catarrhos advehere. Satiùs ergo erit sobriè vivere, externasque aëris injurias vitare, transpirationis curam habere maximam, ut senes catarrhos brevi perimentes praecaveant.

II.

Raucedines, & gravedines in valdè senibus coctionem non admittunt (c).

Sisenum constitutio valida sit, & spiritalium partium amplitudine & energia gaudeant, dummodo diaeta sobria subsit, poterit catarrhus coctionem admittere. "Hinc hyssopo (ait Gorterus) vino malvatico, hydromele vinoso, gingerbere, aliisque calefacientibus, in senibus curantur illa phlegmata, quae in alia aetate minus valent (d)." Non inficiamur, vinum (Galeno monente) maximum esse adversus crassos in pectore contentos humores praesidium (e), sed calida medicamenta proposita approbare non possumus, cum viderimus eorum usu continuo peripneumoniam creari. "Lepidè quidem & acutè respondit olim Alberto Savanarolae hunc Aphorismum objicienti, Leonicens, cum ferè centenarius raucedine laboraret, eum non fuisse pro Medicis scriptum, indicans, prudentem, temperantemque hominem posse infaustum aphorismi omen cavere, & à raucitate liberari (f). Ex vero (inquit Martianus) nihil nocentius in destillationibus adhiberi potest,

(d) Hippocr. lib. 1. Epidem. sect 2. text. 20.

(b) Gorter. Comm. in Aphor. Hipp. lib. 3. sent. 12. pag. 155.

(c) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 40.

(d) Gorter. Comm. en Aphor. Hip. lib. 2. sent. 40. pag. 110.

(e) Gal. de Attenuat. vict. rat. c. 12.

(f) Tozz. Comme. in Aphor. Hipp.

lib. 2. sent. 40. pag. 119.

„test, quam ea quae humores attenuare simpliciter possunt:
 „quod notare vellem recentiores, qui in frigidis destillationi-
 „nibus ad Guajaci, & aliorum attenuatum medicamentorum
 „decoctum, tam libenter confugiunt, non animadvertentes ex
 „horum usu destillationes in dies augeri, quas concoquenti-
 „bus, & mediocriter incrassantibus curandas esse docet Hip-
 „pocrates (a).”

III.

*Destillationes in ventrem superiorem intra viginti dies sup-
 purantur (b).*

Solemne fuit Hippocrati pituitae coctionem, qua albedi-
 nem, lentorem, crassitiem puri similem acquirit, suppuratio-
 nem appellare; unde in hac sententia non de vera puris ge-
 neratione, sed de pituitae coctione est intelligendus (c). Do-
 cemur utique, destillationes in pectoris cavitatem non alte-
 rare improvidis medicamentis, sed blandis concoquentibus,
 liquiritia, althaea, symphito, aliisque superius propositis ma-
 turare; sic enim fit, ut juniora validioraque corpora ante vi-
 ginti dies destillationes concoquant, ut deinceps humorem
 coctum expellant seu per sputationes, urinas, sudores, seu
 per alias vias à natura receptas. Quod si destillatio ferina
 seu maligna fuerit, lactis usus matutinis horis, syrupus vio-
 larum, emulsio ex amygdalis, pillulae superius memoratae,
 jacula ex cancris cum pullo gallinaceo, idque genus alia,
 sine mora adhibita, coctionem promovent. Appositè Galenus:
 “destillationes (inquit) à capite in pulmonem defluentes,
 „tùm demùm esse malignas existimandum est, cum ea quae
 „defluunt tenuia sint, facultatibusque corrodentibus praedita.
 „Haec autem neque contineri in pulmone tamdiu debent quoad
 „concocta crassa reddantur, ut caeterae defluxiones tenues
 „sed non corrodentes & difficiles ad concoquendum, neque
 „statim expelli.... quare verum est, sive in pulmone per-
 „ma-

(a) Martian. Comm. in l. 2. Epid. πύον, pag. 544. Tozz. Comm. in
 Hipp. sect. 6. vers. 14. pag. 317. lib. 7. Aphor. Hippocr. sent. 38.

(b) Hippocr. lib. 2. Aphor. sent. 38. Gorter. Comment. in l. 7. Aphorism,
 Hippocrat. sent. 38.

(c) Vide Foes. OEconom. verb.

„maneant hi humores , sive evacuentur , noxam sequi (a).”

IV.

Catarrhus cum febre cōjunctus non ante sistetur quàm febris quieverit (b).

Catarrhum benignum febris lenis breviat , malignum exasperat. In praefocante catarrho si febris post diem decimum-quartum incrementa vehementiora sub noctem retineat , cortice kinae coercenda est; sin minus dummodo ipsa permaneat , & catarrhus durabit.

V.

In fluxionibus à capite confert cibi parcitas , praesertim vespere , panis sicci esus , declinatio nocturni aeris , & radiorum Lunae , potus paucus praesertim materia existente cruda (c).

Errant qui catarrhos , tusses , destillationes , haustibus refrigerantibus ex succo limonum , lacte , aqua frigida conferunt exhibitis , curare intendunt , cum in omni catarrho modicè exsiccare , roborare , & concoquere opportunum sit , omniaque frigida pectori sint inimica. Optimè Celsus “si humor in fauces destillavit ; demenda assuetō cibo pars dimidia , sumenda ova , amyllum , similiaque quae pituitam faciunt crassiorem , siti , quanta maxima sustineri potest ; pugnandum est Sed si manserit idem incommodum , utendum erit cibis frigidis , aridis , levibus , humore quam minimo , servatis frictionibus , exercitationibusque , quae in omni tali genere valetudinis necessariae sunt (d).” Mente perpetuo revolvendum , eos qui largiore potu utuntur , difficultatem respirationis experiri (e).

VI.

Non ita promptè ut apoplexia , & paralysis , catarrhus suffocativus recurrit (f).

Des.

(a) Galen. Comm. 3. in lib. 6. Epid. Hipp. text. 18.

(b) Duret. in Holler. lib. 1. de Morb. inter. cap. 18. pag. 132.

(c) Holler. de Morb. intern. lib. 1. cap. 18. in Schel. pag. 129.

(d) Cels. de Medic. lib. 5. cap. 2. pag. 192.

(e) Hippocr. lib. 2. Praediēt. numer. 8.

(f) Juncket. Conspect. Med. tab. 118. pag. 913.

Destillationes omnes per certas annorum tempestates recurrunt, sed omnium maximè catarrhus suffocativus. Carolus Piso, Scriptor nocturna diurnaue manu versandus, agit de asthmate intermittente, quod à capitis effluxionibus per certa intervalla saepius provenire pronuntiat. Ego multoties id in praxi vidisse memini, & mecum tacitus reputavi, quod sub asthmatis intermittentis nomine Piso describit, catarrhum esse suffocativum per periodos recurrentem (a). Solent aegri transacta accessione, qua suffocari videntur, multas sputationes materiae crudae rejicere, quo pacto ad consueta negotia transeunt, ut ferè integra valetudine frui videantur. Sed insperato de novo accedit paroxismus praefocans usque adeò, ut neminem viderim, qui subita suffocatione, sub accessionis initio, tum demum non obierit. Si vita sobria, qualem observabat nobilis Venetus Cornarus, huic saevissimo morbo debellando par non est, nullum medicamen haecenus cognitum sufficere credo.

VII.

Accidit catarrhus praecipuè post phlebotomiam plurimam... & rarò quidem acceleratur ad phlebotomiam (b).

Venae sectio in catarrho necessaria non est saepè noxia, cum humores refrigerando crudiores eum reddat. Sennertus adducit catarrhos epidemicos, qui venae sectione aegros jugulabant (c). Excipe tamen imminens suffocationis periculum, quod parca manu factam permittit sanguinis evacuationem. "Ubi jam virium enervis lapsus (inquit Hoffmannus) morbus ex cacochymia ortus jam praesens est, catarrhosae affectiones complicantur, febresque ob aërem vapidum nebulosum malignae & putridae grassantur, planè à sanguinis missione abstinendum (d)." Id non omittendum veteres Graecos ad fluxiones ex capite coercendas arterias capitis secare consuevisse (e), quod remedium Prosper Alpinus

(a) Carol. Pis. *de Morb. à Colluv.* pag. 843.
seros. sect. 3. cap. 4. pag. 212.

(b) Avicenn. *lib. 3. fen. 5. tract.* 10. §. 11. pag. 79.
1. cap. 11. & 13. pag. 241.

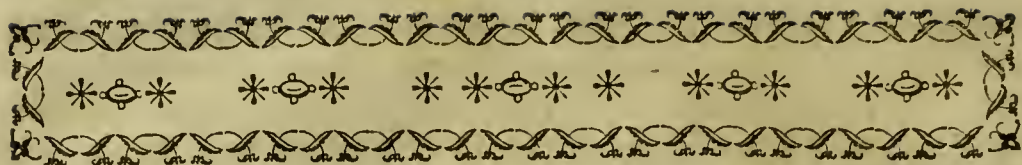
(c) Sennert. *de Febr. li. 4. c. 17.* pag. 267.

(d) Hoffm. *de Febr. sect. 1. cap.*

(e) Vide Paul. *li. 6. cap. 4. & 5.*

nus apud Aegyptios magno aegrotantium commodo vigere observat (a). Fateor, nunquam in mea praxi id tentavi, nec ab aliis tentatum vidi, sed ideo propono, ne forte ob ignorantiam utili quandoque remedio hominum societas careat. Videant Tirones attentèque legant quae hac de re eruditè, ut solet, pertractat Freindius (b), neque hoc medicamenti genus in usum provocent, nisi summa cogente necessitate, ac cum cautelis ab eo accuratè annotatis. Ex his quae hactenus de catarrho diximus, facillè quisque intelliget quantum à vero aberret Neotericus Scriptor celebratissimus, “dum, veteres, ait, ea opinione occupati, omnes fere morbos fieri à destillatione seri ex capite, seu à catarrho omnem morbum qui subito aegrum suffocando enecaret, catarrhi suffocativi nomine salutabant. Insulsissima est sententia (prosequitur) oriri catarrhum suffocativum ex illapsu seri, vel lymphæ, non dico à cerebro, quod absurdum est, sed ne etiam à vasis pectori vicinis lymphaticis, &c. (c).” Sed hoc pronuntiatum certè non probabitur ab his, qui in veterum lectione sint satis exercitati, atque naturae opera non ex hypothesis, sed solidis, & accuratis observationibus inquisierint.

(a) Alpin. de Medic. Aegyptior. l. 183. & seq.
 2. cap. 11. & 12. pa. 133. & seq. (c) De Sauvages Nosolog. method.
 (b) Histor. Medic. ann. 1640. pag. classe 5. num. 9. pag. 184.

LIBER SECUNDUS.

DE MORBIS PECTORIS.

CAPUT PRIMUM.

De Angina.

Hippocrates uno *Cynanches* vocabulo comprehendit omnia gutturis mala, quae respirationem laedunt (a). Posteriores Medici, ut varios mali gradus partesque laborantes indicarent, varia etiam nomina invenere, parum inter se discrepantia (b). Sed cum Galeno eam nomenclationem non magni faciendam esse existimo (c). Celsus Latinorum Princeps Anginam inter suos vocari ait (d). Est igitur Angina: *Morbus acutus gutturis, aut faucium cum sensu angustiae, deglutitionis, aut spirationis difficultate conjunctus*. Affectio est ad morbos intemperiei, & organi vitii referenda. Intemperies saepè manifesta utpote in inflammatione consistens, interdum occulta, speciali modo laedens, esse consuevit. At seu inflammatio adsit, seu vertebrae luxatio, morbum organi adesse necesse est. Partes affectae sunt guttur, & fauces. Per guttur intelligimus principium tracheae arteriae, quod à Graecis *larynx* dicitur (Physiol. n. 33.): per fauces, internum oris hiatum, sub quo initium tracheae, & aëssophagi conveniunt. Dum verò partes istas acutus morbus

(a) Vide Foes *OEconom.* verb. *Κυνανχη* pag. 363. & seq.

(b) *Cynanche*, *paracynanche*: *Synanche*, *parasynanche*. Vide Paul. lib. 3. cap. 27. pag. 129.

(c) Gal. *Comm.* 3. in Hipp. *prognost.* text. 18. Vid. *Illustr. nost.* ad Hipp. *prognost. sect.* 3. text. 16. pag. 242.

(d) Cels. de *Medic.* lib. 4. cap. 4. pag. 196.

bus cum angustiae sensu, spirandi, aut deglutendi difficultate occupat, *angina* laborare dicuntur, ita tamen ut respiratio vitata non à pulmonum, pleurae, diaphragmatis, aliarumque thoracis partium morbis, sed ab affectione laringis seu gutturis in angina proveniat. Symbolam hic conferre possunt viscera, maximè caput, cum per destillationem angina fieri aut foveri soleat. Angina alia est exquisita, alia notha. Prima est, quae guttur occupat, & subtili maligna, acri, sensibus minime percepta causa, cito vehementerque laedit, ut interdum uno aut altero die hominem jugulet. Secunda est, quae fauces vitiat, modò humore inflammato subtili & acri: modò crasso, tenaci, & corruptionem inducente. Haec angina esse potest benigna, & maligna. Illa est, cujus vis in rebus sensibilibus praecipuè consistit, ut cum inflammatio, erysipelas, calor, aut frigus hunc morbum creant: haec fit ab occulta vi partibus laborantibus infensissima, nullaque sensibili specie investiganda (a). Has differentias, Hippocratis doctrinae conformes (b), in promptu habeant Tirones, & dum aegris assideant, gutturis aut faucium morbo affectis, sedulò inquirant, ubinam affectio resideat, quas partes occupet, quisnam sit laedendi modus, num malum sensibus sit manifestum, an denique respiratio potius quam deglutitio difficilis sit, ita namque & praesagire, & aegrotantibus succurrere poterunt. Differentias anginae quae sumuntur ab humoribus, & symptomatibus, ut aquosam, catarrhosam, schirrosam, gangrenosam, convulsivam, aliasque similes hic omittimus, tum quia ex his aliae ad chronicos morbos pertinent, tum quia effectus anginae potiusquam morbum ipsum magna ex parte attingunt, & quod caput est, ad anginam non tam propriè pertinent, quae perpetuò acuta affectio est, quam ad alias colli, oris, partiumque adjacentium aegritudines, cum à Medicis, tum praecipuè à Chirurgicis Scriptoribus enodatas.

Occasionales causae plethora, & obstructio ad anginam
Q 2 pro-

(a) Vide Patholog. nostr. prop. 3. sect. 2. vers. 97. & 4. acutor v. 79. num. 16. Martian Comm. in lib. 2. de Morb.

(b) Vide Hipp. lib. 2. de Morb. sent. 97. pag. 170.

producendam plurimum conferunt, tum replendo vasa, tum vias affectarum partium occludendo; ipsae tamen per se non omnino morbum inducunt, nisi propria accedat diathesis, qua fit ut praedictae partes sic virientur, ut actiones sibi proprias respirandi, & deglutendi minimè, nec nisi summo labore, peragere queant. Videmus utique quosdam homines huic affectioni ita pronos, ut nullum fermè annum sine ea transigant, imò & pluries intra annum angina corripì quibusdam contingit. Diathesis huic morbo fovendo propria ex genere inflammationum est, ita tamen ut non communibus inflammati humoris vitiis coerceatur, sed saepè speciali & ineffabili modo gutturis aut faucium humor inflammationem concipiat. Hinc fit, ut nullo apparente tumore in faucibus, neque in externis partibus, ob calidam acrem siccissimamque gutturis phlogosim saevissima angina cito interficiat (a). Fieri etiam solet, ut inflammatio faucium sensibus percepta modo juxta communes inflammationum leges cursum suum peragat, modò in putredinem, & gangrenam facillimè transeat: quae omnia diversae humoris vitiati diathesi, sola observatione comprehensibili, prorsus sunt tribuenda. Inter causas efficientes jure primum sibi vendicat locum aër, cum vi manifesta, tum maximè occulta & speciali hunc morbum producat. In temporibus pluviosis, itemque vere & autumno anginas fieri ob sensibiles aëris qualitates, ex Hippocrate discimus (b). At constitutiones quasdam epidemicas hanc affectionem ineffabili vi inducere, constanti fidelique plurium annorum observatione novimus (c). Diaeta ad anginam generandam plurimum facit. Cibi potusque copia replendo, crassitie obstruendo, acrimonia irritando, hunc morbum saepè creat. Exercitia violenta: subita post magnum aestum refrigeratio: haustus copiosus: potus frigidissimi: lotio capitis in-tempestiva pleno corpore: nimium capitis tegumentum, vel

nul-

(a) Vide *Pathol. nostr. prop. 2. num. 10.* & *prop. 8. num. 36. circa finem.* lib. 6. *Epidem. sect. 7.* Vide etiam *Tozz. Comment. in lib. 3. Aphorism. Hippocra. sent. 19. pag. 39.* & *sent. 26. pag. 59.* & *Comm. in lib. 4. sent. 34. pag. 110.*

(b) Hippocr. lib. 3. *Aphor. sent. 16. 20. & 22.*

(c) Vide *Constitut. ab Hipp. descrip.*

nullum: vocis nimia intentio anginam facillè generant. Hùc referuntur ictus capitis, partiumque prope fauces: infixae in faucibus spinae, aut particula: vertebrarum cervicis luxatio: ea enim omnia anginae producendae sunt aptissima. Sunt qui quosdam cibos, vi propria faucibus & gutturi infensa, hunc morbum gignere credant (a), sed ulteriori observatione id indigere cognoscimus. Post animi pathemata, iram praesertim & excandescentiam nimiam, anginas vehementissimas nasci posse, nemo non intelligit.

Angina affectio est viris potius, quàm mulieribus, juvenibus magis quàm pueris & senibus familiaris. Fermè repente ingruit: frigus aut horror corpus sub ingressu concutit: febris sequitur acuta, nec tamen ad tactum ardentissima: sitis pauca, aut nulla: frigidi aëris cupida attractio: angustiae sensus in faucibus cum asperitate: deglutiendi in quibusdam, in aliis respirandi difficultas: aut in utraque actione labor: lingua albescens, non sicca: dolor aut molestia inter respirandum, aut deglutiendum: difficilis motus colli & gutturis. Haec tum exquisitae anginae communia sunt, tum non exquisitae. Ergo vera & exquisita angina, quae non tam ab humida, quàm urente & sicca phlogosi nascitur, interiusque in gutture latet, febrem non ardentem, at acutissimam secum vehit. Comitantur collapsio virium, gracilitas colli cum extensione inflexibili: pallor: spirandi summa difficultas ut non nisi erecta cervice spiritus trahi possit: oculi cavi, interius demersi: fauces & gurgulio sine inflammatione retracti: tonsillae subsidentes: vocis fèrè privatio: color plumbeus: sensuum hebetudo: pulsus vacui, inflati, debiles. Crescente morbo, praeter eadem omnia, aeger inquietus est, crebro è cubili exiliens: ac mente integra atque sensu, prae suffocatione non intelligit quid audiat, quid dicat, aut gerat: tandem strangulatu, atque syncope oppressus celerrima morte perit. Salutem nihilominus promittit rubor, tumorque quammaximè foris in collo & pectore apparens, tum namque extra ferri morbum sciendum est. In angina notha sed benigna, praeter omnia anginae communia

(a) Vide Sennert. *Pract. lib. 2. part. 1. cap. 24. pag. 279.*

nia, adest tonsillarum, faucium, totius oris inflammatio: lingua extra dentes & labia prominens: deglutio difficilis cum dolore, ut sub magno malo potus in nares remeet: pectoris calor: salivae fluor: sicca tensio sensibus manifesta in partibus oris: febris acuta parum mordens: pulsus celer, densus: pauca sitis. Crescente morbo, tumor ingens colli, atque vultus cum salivae crassae & viscidae fluore: deglutio summè impedita: quibusdam spiritus difficile trahitur: jacendi impotentia: sedendi cupiditas: loquutio confusa ferè non articulata, atque cum dolore. Quod si aeger in exitium tendat, vultus livet: guttur stridet: pulsus & vox deficiunt: corpus friget: quibusdam quasi caninae vocis sonitu, aut oris spumatione mors sequitur. Bonum autem est angina correptum salivam liberè expellere, itemque sputamina facilè educere. Bonus etiam est sudor mollis, calidus, modicus, continuus in toto corpore. Prodest utique facilis spiratio, facilisque potionis deglutio, quies, somnus, doloris levamentum: quibus si accedat cervicis & pectoris rubor ob malum ad exteriora vergens, certa salus speranda est. Jam verò eadem angina exterius sese prodens sed maligna, etsi plurima deferat ex jam relatis phoenomena, id peculiare habet ut simul cum faucium, tonsillarum, palati, partiumque adjacentium inflammatione, ulcus in his celeriter appareat, nunc primo morbi die, nunc secundo, quibusdam tertio, aut quarto, cum gravissimis symptomatibus. Igitur tale ulcus in internis oris partibus sese manifestans humore primum albo, dein livido, aut nigro sordet, ut crustam efformet, quam Graeci *Escharam* vocant. Id interius depascendo serpit, omnesque faucium & gutturis partes infestat, imò, & in tracheam atque pulmones virus suum extendit. Interea foetor intolerabilis exhalat, febris modò continua, modò intermittens speciem referens, interdum oculata usqueadeò, ut sine febre esse aegri videantur: sitis intensa, potum tamen ob dolorem non admittunt: decumbentes surgunt ut sedeant, sedentes iterum decumbere coguntur: nec desunt qui recti stantes obambulant, eaque omnia inquietudine, & anxietate summa vexati efficiunt: vox rauca nihil ferè significans: atque in terram collàpsi, aut vehementissima syncope prehensi, subito moriuntur. Angina maligna pueros magis quàm ju-

juvenes affligit, atque australes venti constitutiones pluviosae diù regnantes eam maximè foveant. In nostra Hispania frequens est haec angina ulcerosa, quae *garrotillo* lingua vernacula appellatur, quamquam vocabulum hoc hodie ad omnes anginae species transferri soleat. Silentio non praeterendum, Medicos, quos Regio nostra habuit semper sapientissimos, & ad veram praxim natos, de hoc morbo *garrotillo* doctè & accuratissimè tractasse. Fontecha, Gomezius de la Parra, Villareal, Herrera, Soto, Heredia, alique benè multi, volumina integra aut tractatus de hac angina conscribere, lectu dignissima, & ad hujus saevissimi mali indolem agnoscendam longè praestantissima. Nec Hispaniam tantum haec lues infestat, sed & Aegyptum, testante Areteo (a), imò in Gallia nostris temporibus observatam esse, constat ex disputationibus pathologicis ab Hallero editis, ubi de hac anginae specie tamquam ibi commorante fit sermo (b). Nihilominus eam tetigisse potius quam descripsisse visus est Franciscus de Sauvages (c). Angina, quaecumque ea fuerit, morbus est celer, ita tamen ut latens in gutture, quam primo descripsimus, ad summum quatuor diebus cursum suum finiat: quae ulcere maligno conjuncta est, septem: quae demum benigna, quatuordecim; atque in transitu notandum, benignam anginam esse periculosam, nihil enim vetat benignam esse ac discrimine plenam (Pathol. num. 16.) non tamen ut caeterae aequè lethalem.

Angina omnis pro curatione, ex communi Medicorum sensu, postulat venae sectionem ex brachio (nisi quid speciale ex pede instituendam suadeat) & quidem liberalem; sed prudentiores magna hic cautela procedunt, quippe dum ea latet in gutture, aut manifesta fit in faucibus cum ulcere maligno, parcè admodum, aut nullo modo sanguinem extrahendum consulunt, probè scientes in hoc morbo vires cito collabi, aegrosque facillimè deficere. Diaeta tenuis esto, modicè refrigerans, & reficiens. Medicamenta valida hu-

mo-

(a) Aret. de Caus. & sign. acut. | 36. pag. 568.

morb. lib. 2. cap. 9. pag. 8.

(c) Sauvag. Nosolog. method. class.

(b) Disp. Pathol. tom. 1. disput. | 3. tom. 2. pag. 487.

mores agitantia prorsus fugienda. Ergo ex usu esse possunt decoctum hordei, liquiritiae, rosarum rubrarum, additis subinde syrupo granatorum, oxalidis, omphacii, aliisque hujusmodi: imò & acetum aqua simplici mixtum, & ex cochleari exhibitum prodesse solet. Sunt qui cucurbitam sub mento, aut cervici applicant, & factis scarificationibus sanguinem extrahunt, quod medicinae genus etsi crudele sit, saepe tamen juvisse constat. Crurum frictiones, lotiones pedum, clysteres, in hoc malo saepius iterare oportet. Sectionem venarum sub lingua laudant plurimi, quae licet non omninò improbanda, nec facilè praescribenda, cum saepè molestiam sine fructu inducat (a). Longum foret, externa medicamenta ad anginam ab Auctoribus adducta proponere, cum nulla ferè sit affectio, cui tot tantaque *specificae*, ut ajunt, adaptentur (b). Sed ex his alia superstitiosa, alia incongrua, omnia ferè parvi usus esse confidenter asserimus. Cataplasma ex hirundinum nido, aut earum cinere cum melle paratum, tanquam à Galeno aliisque veteribus commendatum, proponimus (c), etsi praestantissimus practicus Pereda noster id rejiciat (d). Quod tamen ex lacte fit cum pane, ovorum vitellis, & croco immixtis, vulgoque *anodinum* vocatur, salutare esse consuevit. In anginà maligna ulcerosa tinctura kinae fortis, beneque saturata, tum per os si fieri possit, tum per clysteres, ex levibus intervallis saepius exhibita, optimum remedium esse observatione novimus. Hoc anno quo scribimus in variis Hispaniae nostrae locis epidemicè grassatur hoc malum. Consulto Archiattrorum Senatu, ex ejus praescripto tincturam praedictam optimos habuisse successus, ex iis qui aegris assidebant, audivimus. Nec incongruum id est, cum lues haec, per autumnum incipiens, symptoma esse possit tertianae febris perniciosissimae, decubitum humoris maligni ex capite ad fauces excitantis. Cumque alias scia-

(a) Vide Juncker. *tab.* 30. p. 262.(b) Vide Sennert. *Prax. part.* 1. l.

2. cap. 24. pag. 285. Nicol. Pison.

de Morb. cognosc. & curand. lib. 2.

cap. 3 pag. 317.

(c) Galen. de Compos. medic. secund.

loc. lib. 6. cap. 2.

(d) Petr. Paul. Pered. in Schol. ad

Paschal. lib. 1. cap. 24. pag. 99.

Vide Cels. lib. 4. cap. 4.

sciamus kinam ad gangrenas praecavendas maximum esse praesidium, proinde anginae ulcerosae, in gangrenam nullo negotio transeuntis, accommodatum esse ex utroque capite remedium nulli dubitamus. Sed silentio minime praetereundum remedium quod ad anginam ulcerosam adducit Sauvages his verbis. "Escharae crescunt invitis omnibus gargarismatis, excepto gargarismo D. Raulin. Dissolve salis saturni scrupulum in aquae plantaginis unciis duabus & ex lino carpto tange escharas pluries in die, inde ulceris imminutio & consolidatio (a)." Quid tamen de universo hoc dogmate sentiendum, ex ipso praxeos usu Tirones viderint. Magna utique lis inter veteres tum Graecos, tum Arabes exorta de purgatione in anginae initiis instituenda, cum alii prorsus, alii nullo modo, purgans medicamentum praescribendum censeant (b). Nec desunt qui emetica consulunt, & quod magis mireris, pillulas, in morbo deglutionem omnino impediente, quibusvis medicamentis praeferunt. Sed absurda sunt ea omnia, ex praeconcepta causae morbosae per purgantia ejectae opinione nascentia, cum febris in hoc malo vehemens & acuta, inflammatio, cruditas, & similium medicamentorum fucus, purgationem per cathartica prorsus dehortentur. Quod si morbus ad summam perniciem evehctus celerem, inevitabilemque suffocationem minetur, alterum pro tam ingenti discrimine superest remedii genus non praetermittendum. Igitur sub eo casu tracheam incidere jubebat Asclepiades, atque foramini per incisionem facto adaptans canulam, respirationem jamjam deficientem restaurabat, ut hac arte inducias dante morbo, posset (c) aeger liberari. Siluit Galenus, nec verbum quidem de laryngotomia ubivis protulit. Siluit etiam Celsus, etsi operationes chirurgicas magni momenti aptissimè describat. Aurelianus eam fabulosam vocat. Aretaeus omninò, tamquam noxiam, rejicit. At Paulus Aegineta, quem ex recentioribus aliqui suppresso nomine transcribunt, tracheae incisionem ita accuratè describit, ut nihil

R in

(a) Sauvag. *Nosol. method. class. 3.* | *part. 1. cap. 24. pag. 282.*
pag. 487.

(c) Vide Cael. Aurel. *de Morb.*

(b) Vide Sennert. *Pract. lib. 2.* | *acut. lib. 3. cap. 3. pag. 139.*

in ea efficienda desiderari videatur. Arabes, qui Graecorum vestigia ubique ferè sequuti, laryngotomiam consulunt, non Albucasis modo, ut malè Freindius statuit (a), sed Avicenna etiam, apertissimèque eam depingit. Nostris temporibus, cum in Chirurgicis operationibus nihil intentatum maneat, de incidenda trachea in angina suffocationem minante tamquam de re facili nec periculosa agitur (b). Miratus saepè sum, Vanswietenium judicio & prudentia ubique conspicuum, in Chirurgorum partes tam facilè transiisse, ut tracheae incisionem absque vitae periculo fieri posse scribat (c). Hujus viri exemplum sequuti Chirurghi nostri, ad quaevis ardua artis opera molienda idonei, laryngotomiam ex se ipsa discrimine vacare absolute pronuntiant (d). Sed vereor, ne horum hominum asserta adeò confidenter pronuntiata, aëgris angina affectis sint periculosa; facilè enim fieri potest, ut juvenes inexperti tantorum virorum auctoritate suffulti, neque quidquam ex tracheae incisione timentes, eam inconsultò praescribant, indeque experimenta per mortes agant. Ego verò sic existimo, laryngotomiam non esse prorsus rejiciendam, sed utpote periculosissimam, rarò, imò & rarissimè esse tentandam. Pauca experimenta, quibus constat incissam tracheam coaluisse, non sufficiunt ut eam sine periculo tentari credamus, cum nullum sit in corpore malum, quantumvis lethale, ex quo aliquis non evaserit. Accedit, quod in praecipiti casu, dum anceps experiri remedium praestat quam nullum, ita agendum, ut probabilis saltem conjectura medicamenti salubritatem spondeat, id enim ab officio Medici numquam sejungitur, *ut si in medendo non juvet, saltem ne noceat* (e). Jam verò in angina gutturis, dum nihil exterius apparet, minimè prodesse potest etiam in summo suffocationis discrimine arteriae asperae incisio, cum non à materie multitudine,

sed

(a) Freind. *Histor. Medic. an.* 980. pag. 249.

(b) Vide Heister *Chirurg. part. 2. sect. 3. cap. 102. pag. 647.*

(c) Vanswiet. *Comment. in Aphor. Boerhaav. §. 812. tom. 2. pag. 625.*

(d) *Curso Theorico-Pract. de Operation. de Cirurg. part. 2. cap. 14. pag. 367.*

(e) Vide *Illustr. nostr. ad Hipp. Epid. sect. 2. text. 18. pag. 92.*

sed potius malignitate vim partis extinguente mors imminet. In ea vero anginae specie, quae fauces cum ulcere, carbunculi instar, maligno occupat, tracheam incidere aegrum jugulare est. Superest igitur; ut in ea tantum angina ex usu esse possit laryngotomia, quae ex inflammatione gutturis supremas partes occupante, easque supra modum infarciens, procedit. At sub hoc casu nisi summa & extrema urgeat necessitas minime incisio est suadenda. Neque Chirurgis tantum necessitatis cognitio est relinquenda, sed Medicus omni animi intentione in id incumbere debet. Auctores ipsi, qui hanc operationem consulunt, suas hic apponunt cautelas, ne temerè exerceatur. Ergo si morbus in gangrenam vergat, aeger debilis sit, aut malum nulla artis vi superabile, minime tracheae sectio instituenda; quod si medicamenta ritè praescripta nihil auxilii attulerint, ita tamen ut non id ex morbi malitia omnia respuente, sed ex obstructione laryngem occludente proveniat: si spes est ex incisione, inducias dante morbo, naturam esse juvandam: neque aliud quodvis in arte hactenus cognitum remedium creditur prodesse posse: iis igitur omnibus ritè pensatis, maturèque perspectis, in summo & inevitabili exitio, validis adhuc viribus, laryngotomia consulenda videtur.

APHORISMI.

I.

Ab angina detento tumorem fieri in collo bonum: foras enim morbus vertitur (a).

II.

Ab angina detento tumor, & rubor in pectore superveniens bonum: foras enim vertitur morbus (b).

Angina quae nihil conspicuum facit in faucibus & cervice, magnumque simul dolorem & spirandi difficultatem infert mortifera est (c); at ea quae tumorem in collo, aut ruborem cum tumore in pectore inducit, securior nisi exter-

R 2

nus

(a) Hippocr. lib. 6. Aphor. sentent. 49.
tent. 37.

(c) Hippocrat. Prognost. sect. 3.

(b) Hippocrat. lib. 7. Aphorism. text. 16.

nus rubor ad interiora convertatur, tum enim celerrimè necat (a) “Sed advertendum, inquit Tozzius, tunc bonum signum esse tumorem in collo apparentem, cum affluxus humor anginam faciens partes internas gutturis & faucium deseruerit, secus verò si adhuc easdem occupet (b).”

III.

Quibus anginam effugientibus ad pulmonem vertitur, in septem diebus moriuntur; si verò hos effugerint, suppurati fiunt (c).

“In gutture & gurgulione (inquit Actuarius) ac glandulis linguae adherentibus primum humor firmatur, & nonnumquam affectus anginosos excitat, licet postea in pulmonem decumbat: atque hi perrarò evadunt, quòd morbi acumen concoctionis tempus antevertat (d).” Angina, faucibus & gutture relictis, & metastasi in pulmonem conversa, duplici via solvi potest, scilicet copiosa pituitae excretionem ut dicitur in Coacis (e), aut ejusdem humoris concoctione & expulsionem; id enim significat *suppuratio* in hoc aphorismo, non empiematis veri generationem, cum solempne fuerit Hippocrati non puris modò productionem, sed & humorum crassorum concoctionem diuturnam *suppurationis* nomine exprimere (f).

IV.

Si à febre detento suffocatio ex improvise superveniat tumore in faucibus non existente, lethale (g).

Rectè monet Galenus pulmoniam, abcessus thoracis, asperae arteriae inflammationem, suffocationem ab initiis comitari; at subitam supervenire strangulationem solius gutturis proprium esse, mortemque inevitabilem inducere (h). Neque hic perpetuò accusanda est inflammatio per metastasim in

(a) Hippocrat. Prognost. sect. 3. cap. 17. pag. 157. text. 18.

(b) Tozz. Comm. in lib. 6. Aphor. Hipp. sent. 37. pag. 170.

(c) Hippocrat. lib. 5. Aphor. sent. 10.

(d) Actuar. Method. medend. lib. 1.

(e) Hippocr. Coac. Duret. lib. 2.

cap. 15. sent. 6. pag. 223.

(f) Vide Foes. OEcon. verb. πύον.

(g) Hippocrat. 4. Aphor. sent. 34.

(h) Galen. Comm. in sect. 4. Aphor.

Hipp. text. 34.

in febre generata, quia saepè convulsio cum resolutione gutturis eam tragoediam subito parit, quam inevitabilis calidi innati ejus partis extinctio sequitur.

V.

Si à febre detento collum pervertitur, & vix deglutire potest sine ullo tumore, lethale (a).

AEquale non est periculum cum homo ex angina strangulatur, aut cum alimenta devorare non potest. Sed si, post febrem nimiam exsiccantem & corrumpentem humidum nativum, collum pervertatur ut vix deglutire possit aeger, indicium est convulsionem ab inanitione ortam, atque fauces primo, dein ob viciniam guttur occupantem, interitum minari. In febribus epidemicis ex aëris speciali vitio id nasci ex Hippocrate didiscimus (b), propriaque experientia confirmavimus.

VI.

Erysipelas (in angina) intus foras converti, commodum: at foris intro mortiferum. Intro autem convertitur, cum eo evanescente pectus opprimitur ac difficilius spirat aeger (c).

Fallax morbus angina: saepè enim melius se habere videntur aegri, humore ad exteriora effuso, cum tamen subito pereant, non semper ob recursum ejus ad interiora "sed quia tumor externus non tam factus est humore extra converso, quàm ex exterius redundante (d)." Anginosam describit Hippocrates, cui tumor erat subruber in cervice, & super pectus; cum tamen ei respiratio laesa esset: extrema frigida, livida: potus per nares reflueret: quinta die mortua est (e).

VII.

In angina, qui abs re praeceperunt dolores ad caput cum febre, sunt desperatae salutis (f).

VIII.

(a) Hippocrat. 4. Aphorism. sent. 35.	(d) Valles. Comm. in lib. 5. Epid. Hipp. text. 57. pag. 257.
(b) Hippocr. lib. 6. Epidem. sect. 7. text. 1. Vide Tozz. Comm. in lib. 4. Aphor. Hipp. sent. 34.	(e) Hippocr. lib. 3. Epidem. sect. 2. aegrot. 7.
(c) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. cap. 15. sent. 5. pag. 222.	(f) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. cap. 15. sent. 11. pag. 225.

VIII.

In angina, qui abs re prorepunt ad crura dolores cum febre, mortiferi (a).

IX.

Ex anginosis hypocondrii dolor irrita crisi cum infirmitate summa & exolutione abortus, clam necat, tametsi admodum videantur esse in tuto (b).

Inconstans morbus angina “ut forte non sine ratione liceret asserere nullum ferè morbum acutum inflammatorium magis volubilem esse (c).” Anginam in pulmonem verti, ad genua, ad caput, ad hypocondria, non modo ex adductis aphorismis, sed & ex historiis epidemicis constat, ut alibi monstravimus (d). Sed in quavis mutatione videntum, num faucibus & gutture apparenter levatis, malum alibi lateat: id enim fieri saepè solet, & ex symptomatibus, crisi, naturae vi, aliisque verum aut falsum levamen manifestantibus dignosci potest (e). “Saltem in illis, inquit Vanswietenius, quos hac anginae specie laborantes vidi, inveni, subito plerùmque & absque bonis signis evanescere dolorem, & deglutionem liberrimam reddi; sed succedere orthopnoeam, stertorem ingratum in pectore, & mortem (f)”

X.

Inter anginosos, qui coëta citò non expuunt, desperati (g).

Cum angina celerrimè cursum suum peragat, necesse est ut coëtio citò appareat; cumque partes salivae excernendae dicatae afficiantur, hinc fit ut per salivae fluxum terminetur hic morbus. Discimus hinc, oportere pro curatione partes laxando, humectando: salivam coquendo & expellendo naturam juvare: ut acerbissimum malum vincat.

XI.

(a) Hippocrat. Coac. Duret. loc. citat. sent. 12. | Prognost. sect. 3. tex. 19. pag. 247.

(b) Hippocrat. Coac. Duret. loc. citat. sent. 13. | (e) Vid. Pathol. nostr. tract. 1. prop. 4. num. 24. & 25.

(c) Vanswieten. Comment. in Aphorism. Boerhaav. §. 809. tom. 2. pag. 618. | (f) Vanswiet. Comment. in Aphor. Boerhaav. §. 803. pag. 601.

(d) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. | (g) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. cap. 15. sent. 10. pag. 224.

XI.

Angina quae febris stationariae symptoma tantum est, illa ipsa methodo curari amat, quam febris ea sibi vendicat, ac proinde vel per diaphoresim & cutis spiracula exterminanda est, vel per aliam qualemcumque methodum, quae febri primarie, cui inhaeret, debetur. (a).

Hac observatione ducti, in angina ulcerosa & maligna quam febris intermittens (continua tamen aemulans) perniciosae effectum credimus, kinam modo superius praescripto consulimus. Quod si ulcus faucium tinctura kinae, spiritus salis, aut vitrioli aculeata, eluatur, optimum inde ad gangrenam vitandam remedium concinnari novimus.

CAPUT II.

DE TUSSI ET ASTHMAE.

TUssis, Graece, *Bex* est: *Vehemens cum thoracis concussione afflatus*, quo natura valide commota, quae pectori molesta sunt, per tracheam expellere nititur. Quemadmodum ventriculus vomitu: intestina alvi fluxu: cerebrum sternutamento: venae haemorrhagiis, quae sibi noxia sunt expellunt; ita per tussim expurgantur ea, quae pectori sunt molesta, laudandaque est naturae industria, quae varias vias, variosque modos, ad ea quae sibi infensa sunt ejicienda, mirabili ordine invenit. Cum tussis magna concussione & sonitu fiat, nemini occulta esse potest, atque adeò ad ejus cognitionem minimè opus est historiam texere; cumque perpetuò alios sequatur pectoris morbos tamquam symptoma actionis expultricis depravatae partium thoracis, seu ipsae primario, seu per consensum afficiantur, proinde quae ad tussim spectant in eorum descriptione annotavimus. Duo tantum hic advertenda: alterum est, omnes thoracis partes cum aspera arteria communicationem habentes seu proximam, seu aliarum interventu, media tussi corpora sibi noxia expellere conari, modo exoptato, modò irritò effectù. Si ergo videmus
per

(a) Sydenham. *Observat. Medicar. sect. 6. cap. 7. pag. 58.*

per tussim noxios humores, aliave extranea corpora ejici, indicium est malum ita in pectore esse locatum, ut facilis sit per tracheam materiae morbosae exitus; quod si tussis sit arida, inanis, diuque molesta, malum aut incoctum, aut ab arteria aspera longè dissidens esse demonstrat. Hinc tusses ex lumbricis, & sordibus in prima regione haerentibus: ex variolis ac morbillis: ex hepatis inflammatione: ex partium externarum thoracis laesione, aliisque dissitarum particularum offensionibus natae, longae & molestae esse consueverunt. Alterum quod advertendum restat id est, tussim variare per affectiones eam comitantes, ut alia ex sonitu, alia ex concussionis modo inter se dissideant; unde fit ut ex tussendi schemate non difficile sit, tussim lumbricorum, morbillorum, aliasque id genus tussis formas distinguere. Inter has sanè maximum sibi vindicat locum tussis puerorum à nobis, in Illustrationibus ad Hippocratis epidemica, descripta, quò Tirones mittimus, neque laboris poenitebit, cum ibi multa ex Hippocratis doctrina circa tussim adducantur.

Sublata prorsus respiratio, quantum sensibus percipi licet, graecè *apnaea* vocatur. *Dyspnoea* generale nomen est quamvis respirationis difficultatem significans, ut pleuritici, peripneumonici, angina, phthisi, empiemate, aliisque pectoris morbis affecti *dyspnoici* appellantur. Dum verò spiratio difficilis crebra est, & densa, qualis à cursu nimio fatigatis, *asthma* dicitur. Quod si harum quaelibet eousque crescat, ut aegrum jacere haud sinat, quin potius residere, erectaque cervice spirare cogat *Orthopnoea* nominatur (a). *Dyspnoeam*, & *Orthopnoeam* tamquam aliorum morborum consecutaria non describimus; at *asthma*, ut morbus ex se subsistens, hic explicandum. Est ergo *asthma*: *difficilis & crebra anhelatio, qualis currentibus accidit, plerumque cum febre, interdum sine illa*. Etsi communis Scriptorum sensus *asthma* sine febre esse contendat, tamen id perpetuum non esse ex viris in praxi versatissimis accepimus, propriaque experientia confirma-

vi-

(a) Vide Galen. Comment. in lib. 3. lib. 4. cap. 4. Cael. Aurel. Morb. Aphorism. Hippocrat. text. 26. & Chronicor. lib. 3. cap. 1. Comment. in lib. 6. text. 46. Cels.

mus (a). Dividitur asthma in humidum, & siccum. Illud est dum copia humorum bronchia occupat, & propter angustias, per quas spiritus transit, sibilum edit. Hoc fit, dum pulmonum coarctatio à materia dura ut tuberculo, aut à resiccatione, vel contractione nimia provenit. Est etiam asthma continuum, aut intermittens. Qui asthma continuo vexantur, levi motu, exercitatione, aut alia quavis occasione difficulter respirant, ita ut tempus inter morbi paroxismos magno semper labore peragatur. At in asthma intermittente extra paroxysmum benè se habet aeger: paroxismo autem accedente, quod variis intervallis contingere consuevit, in summam spirandi difficultatem incidit. Asthma est symptoma in actione depravata facultatis vitalis. Pars primò affecta sunt pulmonum bronchia (Physiol. 33.). At diaphragma, omnesque particulae cavitatis vitalis, imò & cerebrum, hep-
par, ventriculus, intestina, caeterae abdominis partes hunc morbum creare possunt, ita tamen ut ex his vitium necessario pulmonum bronchiis debeat communicari (Pathol. 18. & 63.). Morbus hujus symptomatis generator est modò intemperies, interdum organi vitium. Intemperies non ea tantum quae in qualitatibus, sed praecipuè quae in pulmonum vitiata aut corrupta substantia consistit, asthma creare solet: hinc gravissimus Auctor Avicenna ex pulmonum dispositione cachexiae simili, aqueos crudosque in eo cumulari humores, optimè statuit (b), unde asthma frequenter oriri verisimile est. Inter organi vitia collocanda thoracis structura constricta, seu ea ab ortu, seu fortuitis causis adveniat. Huc etiam pertinet cavitatum occlusio à tuberculis, lapilis, humoribus crassis, aliisque hujusmodi.

Occasionales causae plethora, obstructio, & diathesis ad asthma producendum plurimum conferunt. Si pulmones debiles à nativa constitutione, sanguine ex suppressis haemorrhoidibus, aut uteri purgamentis repleantur, hunc morbum facile suscipiunt, aut oclusis viis per quas aër transire de-

S

bet,

(a) Vide Carol. Pison de Morb. à cap. 2. quaest. 3 pag. 340.

colluv. seros. sect. 3. cap. 4. pag. 221. (b) Avicenn lib. 3. fen. 14. tract. & Sennert. Pract. lib. 2. part. 3. 4. cap. 3. pag. 319.

bet, aut eorum corrupta temperie. Obstructio asthmatis, si quid aliud, ansam praebet, cum crassi, crudi, impactique humores, tum tubercula, lapilli, bronchiorum contractiones, & id genus alia, aëris transitum impediendo difficilem, celeremque respirationem saepè inducant. Diathesis asthmatica est propensio pulmonum in coarctationem, unde oclusis viis, ea praesente, quivis in hunc morbum incidit. Pueri hac diathesi gaudent ob laxam, mollem, & glutinosam bronchiorum substantiam, ita enim humores crudos facillimè colligunt ea occludentes. Senes ob pulmonum cachecticam debilemque constitutionem, eorum coarctationi maximè subjacent, atque adeo asthmate saepè vexantur. Sunt qui à generatione diathesim asthmaticam secum deferant, quae temporis progressu monstratur. Sunt etiam, qui ob specialem pulmonum idiosyncrasiam huic morbo prae caeteris aliis subjiciuntur. Jam verò si in corpore his causis occasionalibus disposito accedat causa efficiens omnium potentissima aër, paroxysmus asthmaticus subito emergit. Hinc vere & autumno exacerbatur hoc malum, & ad quasvis tempestatis mutationes vehementiores, imò & fideli quorundam observatione (a), ad varios Lunae motus agitatur & crescit. Notum etiam est, ex cryptis subterraneis & fodinis quandoque halitus effundi respirationi noxios: observavitque Boerhaavius in Chymicis stibii processibus magna cura halitus esse vitandos, quoniam pulmones offendendo mortem celerrimam inferunt (b): indeque discimus vim aëris in asthmate producendo non tam manifestis qualitatibus, quam viribus occultis esse tribuendam. Diaeta improvidè administrata aliquos fecit asthmaticos, alimenta enim tum copia, tum crassitie, tum demum vitiosis qualitatibus, pulmonibus possunt esse noxia. Nimius aquae usus difficilem reddit respirationem, ut agentes de catarrho vidimus; si tamen nimis frigida fuerit aqua, asthma creare solet: exercitia immodica: vehemens capitis & pulmonum excandes-

cen-

(a) Vide Carol. Pison. *de Morb. áseros. colluv. sect. 3. cap. 4. pagin. 225.* Sennert. *Pract. lib. 2. part. 2. cap. 2. pag. 335.*

(b) Boerhaav. *Chem. p. 2. process. 121. & 122. Vide etiam Chem. de Art. Theoria. de aër, pag. 414.*

tentia: frigus intempestivè susceptum post corporis in ludo pī-lae excalefactionem, aliaque id genus exercitamenta, morbum hunc saepe creasse novimus. Sed post animi pathemata vehementiora iram praesertim, & timorem quosdam in asthma incidisse, omnibus in confesso est.

Asthmatis intermittentis phaenomena ea ipsa sunt, quae asthma continuum sub paroxismo comitantur. Asthma continuum extra paroxysmum his notis manifestatur. Senes, puerosque potius, quàm juvenes adoritur, atque anhelationi magis expositi sunt hi, quibus frequens destillatio ac tussis est, praecipuè cum angustos aut debiles pulmones habent; sed inter hos eos magis infestat, qui vel natura, vel otio, vel victus intemperantia redditi sunt obesiores. Quibusdam ex initio generatur: aliis post morbos & labores supervenit. Antequam paroxysmus erumpat gravitas adest pectoris, tarditas ad solita opera, & ad omnia gerenda ignavia: in cursu aut acclivi itinere difficilis & aegra spiratio: raucitas ac tussis: eructationis paeter rationem, flutuumque in praecordiis proventus: vigiliae: nocturni calores: frigidi aëris cupiditas. Sub hoc statu per quietem corporis, per jejunium, & sereno Coelo non decumbentes obambulant, morbi vehementia non impediti. At si quavis de causa paroxysmus ingruat, subito spirandi difficultate corripuntur simili iis, qui longo cursu fatigati celeriter anhelant. Interea pectus grave est cum calore, & suffocationis sensu, usqueadeò ut quaelibet domus ipsis ad trahendum spiritum parva & angusta videatur. Praeter haec dolor aliquis in thorace & praecordiis versatur, interdum etiam in scapulis, isque modò intermittit, modò revertitur; hisque omnibus tussicula etiam intervenit, qua pauca, tenuia instar salivae, spumosa rejiciuntur. Quod si malum sub ea accessione increseat, malae rubent, reliqua facies pallet: oculi prominent velut in iis qui strangulantur: intestinorum versus diaphragma contractio: vox obscura, sonoque carens: extensio colli atque vultus: pectoris sibilus cum stridore: situs erectus, orthopnoea: sudor circa frontem & jugulum: pulsus primum inflati, dein parvi, celeres, depressi. His verò magis augescentibus, ora, labia, livescunt: sudor per corporis extrema frigidus, glutinosus: quibusdam sub eo statu per suffocationem mors: alii instar commitialis

morbi intereunt. Sunt qui in asthma intermittente sub ipsis paroxysmi initiis subito repentina strangulatione suffocentur. Cum verò, quicumque naturae, morborumque periodi certa temporis mensura contineantur, asthmatis accessio, certis limitibus comprehensa, interdum aegro superstitè cessare consuevit. Dum id fit, sensim post praedicta mala quiescere incipit aeger: sputa prodeunt copiosa, humida, saniosa: pulsus non adeò crebri, neque depressi: vox clarior: praecordia remissa: urina aquea, copiosa, sine subsidentia: spiratio rara, lenis: interdum per oculos & nares humoris excretio. Ita quidem asthmatici mortem ex paroxysmo effugiunt; sed in morbi cessationibus, etsi non decumbentes incedant, secum tamen periculum alterius paroxysmi superventuri circumferunt. Id malum extra paroxysmos longum est, nec facile sanabile. Si à tuberculo, pulmonum aut pectoris angustia, debilitate, cachectica dispositione fiat, ferè curationem non admittit. Quandoque asthmatici ex pulmonis inflammatione, saepè ex hydropè moriuntur, atque adeò si manus, pedes, scrotum, venter, facies in magna spirandi difficultate intumescant, de aegro conclamatum est.

Paroxysmi asthmatici curatio postulat ante omnia, ut aeger à suffocationis periculo arceatur. Igitur sanguis mittendus ex brachio, nec semel tantum, sed bis & amplius si malum urgeat, ita tamen ut non multum sanguinis singula venae sectione extrahatur, sed virium etiam robur attente cum morbi viribus compensetur. Pedum lotiones, frictiones crurum, cucurbitulae ad foemora applicatae magni hic usus esse consueverunt. Prosunt etiam haustus ex aqua hordeï egelida, syrupo violarum, hederæ terrestris, de mucilagibus, pauca dosi permixtis. Cum paroxysmus acutissimus sit, inedia imperanda, nisi virium imbecillitas obstet; quod si jusculum dare oporteat, tenue id sit, & pauxillo spermatidis ceti permisceatur: dandaque opera, ut nec multum, nec grave quidquam praescribamus, cum vi morbi natura lacesita parùm laborare possit. Fugienda omnia calida, dissolventia, acria; unde gummi ammoniacum, balsamicae pillulae, aliaque id genus medicamina noxia esse deprehendimus. Fugienda etiam sunt quae *actu* frigida in Scholis dicuntur, adstringentia, agitantia, morbus enim hic quiete minuitur. Sed

ex opio parata remedia, etsi pacifica, periculosa in asthmatis accessione sunt, materiam enim, quaecumque illa fuerit, intus cohibent magno aegrotantis discrimine. Extra paroxysmum non ubique instituenda est curatio, sed tunc tantum cum morbus curationem recipere potest. Igitur si asthma à tuberculo crudo, pulmonum nativa debilitate, dispositione cachectica in habitum versa, aut organico vitio thoracis oriatur, curatio minimè tentanda est, tum quia non sunt infamanda remedia quae aliis fuere praesidia, cum maximè quia per medicamenta agitata natura citius succumbit. Solamen unicum iis aegris est diaeta moderatissima, ut paroxysmos, quantum fieri possit, avertant. Dum verò asthmatica affectio hominem robustum occupat ante senectutem, nec altas adhuc radices habet, nec pulmonem corruptum, aut vitio inemendabili labefactatum, curatio instituenda est, ut sensim malum vehemens fugari possit. Sub eo statu vere & autumno prodest sanguinem mittere, blandèque aegrum expurgare; quibus enim venae sectio, aut purgatio convenit, iis vere venam secare, & purgare oportet (a). Diaeta perpetuò observanda, ut alimenta tantum devoret, quae vitae sustinendae sufficiant, sic enim sobriae vitae commoda evidenter patefiunt. Potus paucissimus esse debet, nihil enim citius spirandi difficultatem promovet quam potatio nimia. Vinum sub parcissima copia à gravibus viris non improbat. Remedia pauca esse debent, imò & ex longis tantum intervallis assumenda, eaque conferunt, quae blandè & sine molestia pulmones recreant. Decocta ex althaea, symphito, jujubis, hordeo, liquiritia, additis hedera terrestri, tussilagine, aliisque hujusmodi vegetabilibus, post venae sectionem & purgationem, per aliquot dies assumpta ex usu esse solent. Millepedes vivi contusi, & in aqua graminis expressi, ad modum emulsionis propinati, utiles in asthmate esse consueverunt. Nimis fortia sunt hysopus, marrubium, erysimum, tabacus, scilla, & ex his parata medicamenta, saepèque turbas excitando nocuisse novimus; in multa tamen humorum crassorum copia sine febre, viribus validis, optatum pro-

(a) Hippocr. lib. 6. Aphor. sent. 47.

produxisse effectum insignium Medicorum observatione constat. Ex Chemicis parata remedia balsamum sulphuris, benzoini flores, tinctura camphorata Tachenii, oleum essentielle anisi, aliaque quamplurima ab his hominibus laudata, non modo inutilia, sed & summè noxia esse deprehendimus. Vermes sericos, vulpis & Herinacei pulmones, stercus lacertae, vermes urticis subjectos, oculos philomelae crematos adversus asthma valere, Auctores non ignobiles affirmant, sed fides penes eos esto. Idem dicendum de jure galli veteris à veteribus primum, dein à Riverio magni aestimato, nihil enim effecisse in asthmatis curatione experti novimus, ut inde occasionem arripuerit jocandi potius, quam medendi Auctor, Musitanus, veteres Medicos sine ullo discrimine scurriliter traducendi. Horum omnium medicamentorum loco prosunt fonticuli in cruribus, ob eorum cum pulmonibus consensum. Videndus hac de re Aetius Scriptor Graecus non ignobilis, cujus praxim circa cauteria in asthma pluribus exponit, laudatque Freindius (a). Sed cum Tirones ab omni errore, & mentis praeoccupatione liberare necesse sit, dolenter affirmo, asthma malum esse ita vehemens, ut rarè curationem admittat, omnemque officinarum pompam, balsamicis, expectorantibus, aliisque id genus medicamentis superbientium, saepè eludat. Videndus Casalius noster, qui hunc morbum à tuberculo ortum accuratissimè describit, atque remedia famigeratissima quàm parum in eo proficiant, candore solito monstrat (b).

APHORISMI.

I.

Si aliqui ex morbo sublevati sint, venasque temporum non firmas habeant, hoc est, quae latius dilatentur, nec color na-

(a) Aet. Tetrabibl. 2. serm. 4. c. 57. p. 457. Freind. *Histor. Medic.* ann. 500. Vide Valles. *Comm. in Epidem. Hipp.* lib. 6. sect. 4. text. 3. circa finem.

(b) Casal. *Histor. Natural de Astur.* pag. 361. & 374.

nativus adsit, majorque sit respiratio, aut tussis arida non ferina, expectare oportet, ut morbus in articulos firmetur. (a).

Hanc Hippocratis sententiam, prout à Galeno exponitur, hic adducimus, cum alias esset obscura. Tussis arida est, in qua nihil expuitur: ferina, quae horrendi mali soboles est. Si igitur signis in textu positis tussis accedat arida, non ferina, abscesus certè in articulis firmabitur. Docemur hinc, non statim medicamentorum copia eos opprimere, qui à magnis morbis evadunt, si quibusdam adhuc symptomatibus vexentur, sed cognitos naturae motus juvare. Ex vero, inquit Baglivius “asthmata, dyssuriae, & arthritides mutantur” adinvicem (b).”

II.

Quibus diu tusses siccae, paulum irritantes in febribus ardentibus fiunt, non admodum siticulosi sunt (c).

Quando tussis in ardentibus febribus sitim tollat, exposuimus pro usu Tironum in *tractu de Febribus* lingua vernacula. Optimè Celsus ad curationem, inquit: “Si quis in” hujusmodi febre leniter tussit, is neque vehementi siti con-” flicari, neque bibere aquam frigidam debet (d)“.

III.

Frigida veluti nix, glacies, pectori inimica, tusses movent, sanguinis eruptiones, ac catarrhos inducunt (e).

Ex sola frigiditate aëris saepè tussim induci iis, qui arteriam asperam, pulmonesque imbecillos habent, aliquando videmus, solaque spiritus cohibitione curari, saepè monuit Galenus. At si frigidum veluti nix & glacies multum duraverit seu exterius, seu interius applicetur, tussim vehementem, nec facilè sanabilem creare solet. Discant hinc helluones, qui non modo aquam, sed & cibos, ut palato indulgeant, congelatos assumunt, sibi praematuram mortem asciscere.

IV.

(a) Hippocrat. lib. 6. Epidem. sect. 2. text. 16.

(b) Bagliv. Prax. Med. lib. 1. cap. 9. pag. 67.

(c) Hippocr. lib. 4. Aphor. sent. 54.

(d) Cels. lib. 3. cap. 7. pag. 135.

(e) Hippocrat. lib. 5. Aphorism. sentent. 24.

IV.

Quibus tussis sicca, non solvitur nisi dolor fortis in coxam, aut in crura, aut in testem (a).

Si tussis homini sano ob constitutionem pluviosam, aut veris, autumnis, temporisque statum, qualem Hippocrates tertia aphorismorum sectione describit, adveniat, recensque sit sine spirandi difficultate, facile concoctione, sputatione, quiete, abstinencia, paucis aut nullis adhibitis remediis, solvitur. At si tussis sit sicca & antiqua, crudam materiam & coctioni resistantem, aut corruptam partium spiritalium substantiam denotat. Si ab hac causa tussis oriatur, phthisis, asthma, pleuritidem, peripneumoniam, aliosque mortiferos pectoris morbos post se trahit: nec unquam, aut forte rarissime, sanationem admittit. Quae à cruda materia nascitur, si concoctioni & mobilitati prona sit, spuitionibus & abcessibus, validis integrisque thoracis partibus, solvi potest; secus fit in tuberculis, lapillis, aliisque corporibus motui resistantibus. Abcessus qui post longas tusses fiunt, ut salutare sint, eas debent habere condiciones, quas longo sermone adduximus in Illustrationibus ad Hippocratis epidemica (b).

V.

Quaecumque tussis modico fit conatu, celerique ac facili materiae educatione cum multo levamento, sine dolore, sine oculorum rubedine, optima esse censetur: quae contra fit, pessima (c).

Tussis humida à capitis destillatione saepè fit: non rarè ob humorum in pectore collectionem, seu à toto corpore ut in metastasi per morbos, seu ob pulmonum vitium ibi comulentur. Si ea, quae in aphorismo traduntur, adsint signa, interimque somnus non aufertur, neque longo tempore frequens, gravisque hominem exercet in tussiendo molestia, in sanationem ire censendum est.

VI.

(a) Hippocrat. lib. 5. Epid. text. 16. & 8. pag. 16. & seq.
 (b) Vide Illustrat. nostr. ad Hippocrat. Epidem. lib. 1. sect. 1. text. 7. (c) Lomm. Medicinal. Observat. lib. 2. pag. 136.

VI.

Tussis quae à destillatione est, ea quibusdam intervallis, prout humor irruit, his, terve, per annum molesta est (a).

Etsi non perpetuum, commune tamen est quod in hoc aphorismo dicitur. "In pluribus adhuc utriusque sexus hominibus obvium est (inquit Hoffmanus) singulis ferè annis, vere, & autumno, per tussim & coryzam cum levī febricula serosum humorem rejici quod tamen si non imprudenter sistitur, sed leniter temperantibus, & laxantibus tractatur, egrigie cedit in sanitatem (b)."

VII.

Tusses pectorales potius sunt humidae, hepaticae magis siccae (c).

Nec hepaticae tantum, sed stomachicae, intestinales, verminosae, aliaeque plures ex aliis partibus, pectus in consensum trahentibus, tusses siccae fiunt. Quod etsi sub initiis ita fieri soleat, procedente tempore fiunt humidae, translata materia in pulmones, aut in his, per morbum labefactis genita.

VIII.

Ingruente tussi omnia difficilia, & laboriosiora; temporis verò progressu subacta & maturata colluvie, usque ad euphoriam (id est facilem tolerantiam) mitiora (d).

Quemadmodum cruda materia non est purgandum, nec crudo morbo sudandum, ita incipiens crudaque tussis non est expectorantibus, ut vocant, agitanda. Ad rem, inquit Junckerus "expectorantia vulgato abusui obnoxia adfluxum humorum ad locum affectum augent; congestionem seu decubitus majorem reddunt, & potius per pectus, quàm ex pectore (non secus ac purgantia per intestina) evacuant (e)."

T

IX.

(a) Lomm. loc. cit. pag. 137.

(b) Hoffm. Therap. Medic. sect. I. cap. 9. §. 31. pag. 347.

(c) Klein. Interpr. Clinic. de Tuss. pag. 283.

(d) Benct. Theatr. Tabidor. exercit. 17. pag. 48.

(e) Junck. Conspect. Medic. tab. 31. pag. 275.

IX.

Certè dulce vinum majorem vim habet promovendi expectoratum, quàm aliud quodvis; verum quibus vinum dulce sitiferum est, iis quidem minus expectoratum educit quàm aliud quodvis (a).

Sitis in tussi ex catarrho maximum remedium est: "Ego, inquit Heurnius, in me ipso non majus remedium deprehendi. Saepè incurrit me tenuis acerque catarrhus; ab omni potu abstineo integro triduo, ita evado, & sitiendo siccor: antea plurimis diebus, cum id ignorarem, affligebar (b)." Errant ergo qui tussim hibernam, ex temporum constitutionibus ortam, aqua limonum, lacte, aliisque refrigerantibus curare intendunt. In senibus sub eo statu vinum in syrupi formam redactum optimè tussim lenit, quandoque sanat. Sed si viscera calidiora fuerint, non modo vinum, sed & omnia expectorantia calida fugienda, sitim enim & exsiccationem nimiam inducendo, materiam crassiorem durioraque reddunt, atque adeò expuitioni ineptam.

X.

Qui gibbi ex asthmate, aut tussi fiunt, ante pubertatem moriuntur (c).

Duplex est hujus sententiæ sensus, aequè observatione conspicuus. Pueri, quibus aetatis ratione asthma familiare est itemque tussis, ob spinae debilitatem, sine ictu aut casu, gibbi fiunt, quod dum contingit, ante pubertatem moriuntur. "Omnibus siquidem est commune, inquit Galenus, qui sponte gibbi facti sunt, propter dura tubercula, & concoqui difficilia tales fieri... quaecumque cum difficili anhelitu fiunt, sunt iis, qui adhuc augentur, perniciose, aut enim haec magna sunt, vel in loco thoracis ad vitam tam opportuno. Cum igitur pulmo unà cum corde in talibus augeatur, locusque continens minor efficiatur, costae verò non augeantur, & se flectendo, propter gibbositatem

(a) Hippocrat. de Viët. ration. in acut. sect. 3. tex. 4. & 5.

(b) Heurn. de Morb. capit. cap. 30. tom. 1. pag. 460.

(c) Hippo. l. 6. Aphor. sent. 46.

„sistat thoracem faciant angustiores, necessarium est tam
„brevis fieri anhelitus difficultatem, ut humo corrumpatur (a).” Alter hujus sententiae sensus est, quosdam ex
gibbere fieri asthmaticos, qui si pueri sint, ante pubertatem, caeteri tum demum ex suffocatione pereunt. Haec sententia in libro de *Articulis* luculentius exaratur (b).

XI.

Orthopnoea sicca hydropem facit (c).

Etsi hunc locum non incelebres Scriptores aliter proponant, mihi tamen Hippocratis mentem Tironibus ex ipsa observatione declaranti ita visum est traducere. Igitur qui ex crudo tuberculo, pulmonum cachexia, imbecillitate, levium in ipso arteriarum obstructione, gibbere, aut alio quovis organico thoracis vitio, in orthopnoeam frequentem incidit siccam sine sputo & humorum laudabili excretionem, in hydropem lethalem inde transire communi experientia novimus.

XII.

*Anhelosae famulae cum vasa sanguinem funderent, in mens-
truis autem fiebat, anhelationes illae cessabant. Febris fiebat.
Mamma sinistra supernè suppurata est, & à principio etiam
auris* (d).

Ob magnum inter pectus & genitalia consensum foeminae circa id tempus, quo menstrua cessare solent, anhelationes supervenire videmus, venae sectionibus ex intervallis, sobrietate, aetatis mutatione, unicè emendabiles. Febres etiam acutas tunc fieri cum spirandi difficultate conjunctas observare in quibusdam licet, cortice peruviano lege artis praescripto tollendas, cum tertianarum morem gerere videantur. Quibus cerebrum per aures expurgatur, facillè fiunt anhelosi ob humorem à capite in pulmones delabentem, nisi ad articulos fluxus divertat, tunc enim articularis morbus ab asthmate praeservat, quod ideo monendum duxi, ne Medici

T 2

re-

(a) Galen. *Comm. in lib. 6. Aphor.* | *tex. 1. & seq.*

Hipp. *text.* 46.

(d) Hipp. *Coac. praenot. text.* 424.

(d) Hippocrat. *de Articul. sect.* 3.

(c) Hipp. *lib. 4. Epid. text.* 84.

remediorum farragine pro dolore articulorum tollendo prae-
propere utentes, anhelationi ansam praebeant (a).

XIII.

*Si quis per bonam valetudinem difficulter (crebro ce-
riterque citra febrem) spirare inceperit cum solitas actiones fa-
cere potest, augeaturque malum, neque inter respirandum ster-
tere videatur, crudi tuberculi ortum suspicari oportet (b).*

Lectū dignissima est historia Antipatri Medici, qui sub
his signis tum demum orthopnoea vehementissima interiit,
id enim singulare adnotat in ea Galenus, quod pulsum ha-
buerit inaequalem omni genere inaequalitatis, quodque non
asperarum, sed levium arteriarum pulmonis obstructione la-
boraret (c). Cum enim in pulmonibus asperae sint arteriae
aërem deferentes ex tracheae ramis, & leves ex arteriis pul-
monalibus sanguinem continentibus derivatae, si obstructio
in levibus arteriis sit, respiratio sensim laedi incipit, eam-
que pulsus inaequalitas summa comitatur. "Deprehenduntur
obstructiones istae, inquit Salius, à solo pulsu, nec ullum
aliud indicium habent.... unde in huiuscemodi obstructio-
nibus, magnae & parvae, celeres & tardae, rariae & frequen-
tes, validae, & imbecilles adsunt pulsationes, inter quas
aliquae decurtantur, aliquae nonnumquam intermittunt,
aliquae intercidunt, in eadem autem pulsatione saepè est
inaequalitas quoad plures ejus differentias (d)." Sed neque
inutile erit adnotare, Herediam nostrum qui de hac Anti-
patri affectione eleganter disputavit, hominem hypocondria-
cum vidisse, cui haec erat pulsus inaequalitas, sine difficili
respiratione subito adveniens, & simili facilitate evanescens,
quod flatibus, quibus nimium vexabatur aeger, non ineptè
tribuebat (e).

XIV.

(a) Vide Hippocr. lib. 6 Epidem. sect. 4. text. 1. Vid. supr. Aphor. 1.

(b) Gale. l. 4. de Loc. affect. c. 8.

(c) Vide Galen. loc. citat. circa finem.

(d) Petr Sal. de Affectib. particular. cap. 21. pag. 350.

(e) Hered. Tractat. Medicinal. dis-
put. 6. de Morb. difficiliorib. cap. 1.
pag. 66.

XIV.

Spiritus densus, parvus impotentia, &c. (a).

Loquitur Hippocrates de muliere cui respiratio densa & parva erat ob imbecillitatem. "Quantum attinet difficilem spiritum senum (inquiunt Medici Uratislavienses) haud inficiari possumus, quod in quibusdam non ab affecto pulmone atque ibidem haerentibus crassis succis proficiscatur, sed potius ab impotentia thoracis, diaphragmatis, & musculorum intercostalium pendeat, quod pro sagacitate ingenii sui jam Plato in Timaeo agnovit (b)." Sedulò igitur inquirendum in omni spirandi difficultate, num ex vitio pulmonum, aut partium moventium puta diaphragmatis, musculorum non medo pectoris, sed abdominis etiam fiat (c). Harum partium imbecillitatem sequitur movendi impotentia, facultas enim debilis nec citò nec vehementer operatur, quo fit ut in hystericis, senio confectis, debilibus, à morbo convalescentibus, atque spirituum ataxia laborantibus, levissimis de causis respiratio laedatur, quod vitium etiam in omnibus, qui morti proximi sunt, apertè conspicitur. Addit Vallesius noster diaphragmatis resolutionem, & quidem rectè; ab ea enim apoplecticos, lethargicos, aliosque hujusmodi spiritum trahere difficillimum verisimile est. "Nam si semiresolutum, inquit, & cum movendi impotentia septum sit (quid autem prohibet ita esse) non poterit longum dilatari, quare dilatabitur motu curto; cum verò usui, utpotè quem non ponimus diminutum, non fiat satis, necesse sit moveatur crebro (d)."

XV.

Asthmaticas mulieres ferè semper cum uterinis mixtis pectoralibus curato (e).

Mulieres ex uteri affectionibus in asthma incidere supra mo-

(a) Hippo. lib. 4. Epid. text. 20. | (d) Valles. Comment. in lib. 4.

(b) Med. Uratislav. ann. 1702. Epidem. Hipp. text. 20. pag. 171. |

pagin. 381. | (e) Bagliv. Prax. Medic. lib. 1.

(c) Vide Physiolog. nostr. Prop. 41. cap. 9. pag. 66.

num. 167.

monuimus, ob magnum genitalium cum pectore consensum (a). Hoc asthmatis genus, sicut illud quod ob affecta hypocondria in viris fit, *convulsivum* appellare recentiores consuevere. Sed ne Tirones in praxi fallantur, advertere oportet, convulsionem tum musculorum respirationi inservientium, tum maximè diaphragmatis certum quoddam dyspnoeae genus producere, quod rarè asthmatis naturam refert: Si septi transversi convulsio stabilis sit, tum rara & intercepta fit respiratio, ut aegrotantes inspirationem difficillimè efficere possint, seseque ab angustia suffocari videntur, quasi fasciam strictam supra ventriculum per corporis medium sentientes, quod mali genus ad dyspnoeam, non ad asthma pertinet. Si convulsio alterna sit, seu motus convulsivus, ab ea gignitur respirandi difficultas ab Hippocrate spiritus *offendens* appellata (b), mali quidem ominis in febribus, sed ab asthma aliena. Willisius, qui spasmodorum energiam ultraquam par est, extendit, in limine fateri cogitur, & tusses merè convulsivas, & asthmata haud saepius in adultis vidisse (c). Hoffmanus sub asthmatis spasmodico-flatulenti, specie, asthma commune describit ex Aretaeo (d); neque satis, ut opinor, discernit hoc malum, dum humidum est, à sicco, utrumque cum convulsivo confundens. Reliquum est, ut etsi convulsio diaphragmatis, aliorumque musculorum respirationi inservientium dyspnoeam saepè faciat, non nisi rarenter admodum asthma creare possit.

XVI.

Asthma quandoque in pulmonis inflammationem transit si asthmati pleuritis veniat, frequenter moriuntur (e).

Asthmatici omnes subita suffocatione, hydropè, aut inflammatione partium internarum pectoris, pulmonum praecipue, moriuntur. "Cauti ergo sint Medici in usu remediumrum nimis volatilium, per haec enim in tenuibus pulmonum

(a) Vide super. Aphor. 12.

(b) Hipp. lib. 4. Aphor sent. 68.

(c) Willis de Morb. convulsiv. cap. 12. pag. 561.

(d) Hoffm. de Morb. spasmodic. sect. 2. cap. 2. pag. 94.

(e) Bagliv. Prax. Med. lib. 1. c. 9. pag. 64. & 67.

num membranulis & magno sanguinis gurgite continuo affluentibus faciliter inflammationem produces.... Licet sanguinis missio paroxysmum asthmaticum statim sanet, frequentes tamen sanguinis missiones sanguinis tonum labefaciunt magis, ac debilitant, & hinc demum morbus desinit in hydropem universalem (a)."

XVII.

Si vehementer inflammentur appendentes utriusque pulmonis partes ut in latus incumbat, resolvuntur ea parte corporis (b).

"Signum alterum, inquit Carolus Piso, etsi fortasse non commune omni hydropi thoracis, sed ei cujus origo ab aquae è capite in pulmones depluvio, resolutio scilicet alterius brachii, aut utriusque (c)." Mira igitur viscerum cum nervis consensio facit, ut non modo pulmonibus, sed liene, hepate, imò & renibus affectis, ob spinalem medullae conexum, partes iis respondentes è directo interdum resolvantur, non integrè quidem, sed levi quodam torpore ad paralysim plus minusve accedente. Sed quoniam hydropis pectoris mentio hic fit, non inutile visum est advertere, hunc morbum, dum incipit, viam atshmati parare: perfectum, non modum asthma sed orthopnoeam inducere. Igitur nihil differt pectoris hydrops ab asthmate nisi humoris in thorace & pulmonibus contenti ratione; cum enim asthma à tuberculis, crassis humoribus, lapide ut de eo per tussim ejecto mentionem facit Trallianus (d), lapillis, ut refert Carolus Piso, omnique obstructionum genere creari soleat, ab humoris aquosi copia vias spiritus obturante, pulmonesque obruentè dum fit, hydropis pectoris nomine discernitur. Signum pathognomonicum hujus aquae collectionis in thorace statuit Carolus Piso "eam in spirando difficultatem ac crebritatem
"quae

(a) Bagliv. de Prax. Med. lib. 1. seros. sect. 3. cap. 7. pag. 243.
cap. 9. pag. 62. & 66.

(b) Hippocr. Coac. Duret. lib. 2. 197. Carol. Pis, de Morb. à colluv.
cap 16. sent. 31. seros. sect. 3. cap. 4. pag. 215.

(c) Carol. Pis. de Morb. à colluv.

„quae de subito somni primo tempore invadat, & quiete defraudet, sed tamen procedente die sensim lentescat (a).” ex eoque desumpserunt Riverius, Baglivius, Uratislavienses Medici, & quotquot de hoc morbo post Pisonem tractarunt; sed fallax id esse norunt omnes, qui in artis operibus exercitati sciunt, eam spirandi difficultatem primo somni tempore pluribus asthmaticis, empiicis, dyspnoea, aliisque respirationis vitiis laborantibus saepè contingere. Quae ergo de asthmate scripsimus ad pectoris hydropem transferri possunt, haec nimirum adnotantes. Primò, pulmonem calidum à nimio potu facillè humiditate repleti quae si ex naturae aut artis vi non expellatur, in asthma cum pectoris hydrope degenerat. Secundò, articulorum doloribus vexati si imperitè tractentur, leucophlegmatia laborantes, cachectici, salivosi, aliique hujusmodi in asthma ex aquae collectione in thorace proclives sunt. Tertiò, pulmonum dispositio cachexiae similis humores in aqueam crudamque naturam convertens, hydropem pectoris saepè inducit, ut omnium causarum hujus morbi sit efficacissima. Ergo ex his quae de asthmate diximus, quid in hydrope pectoris agendum sit, Tirones intelligent.

XVII.

Inter praesidia, evaporationes & suffitus tamquam nobiliora, & quibus unicè in extremis angustiis confidamus, pensitanda (b).

Veteres Medici suffitus, & evaporationes magno cum fructu plurimis morbis adhibebant. Hanc praxim nostris temporibus mirè auxit Benerus in parvo sed utili opusculo quod inscripsit *Theatrum Tabidorum*, in eo enim instrumenta depingit, quibus suffitus in pulmonem facillimè fit, atque medicamenta per suffitum ingerenda describit. Dum vero horum instrumentorum copia deest, per infundibulum vapor recipi potest, interdum magnae efficaciae in asthmate. Coquantur herbae superius ad hunc morbum propositae, misceantur decocto, pro re nata, quae juxta mali & aegri conditionem re-

(a) Carol. Pis. loc. cit.

(a) Benet. *Theatr. Tabidor* c. 28.
pag. 71.

requirantur, ex his omnibus vapor per suffitum inter spirandum in pulmones illabatur, ut remediorum vis ipsam partem morbo affectam corrigat, & adjuvet. „ Pulcherrimum quod „ tunc adhiberi potest remedium est, si omni momento „ aeger calidum & humidum vaporem naribus & ore hauriat, „ ut tota pulmonis aërea superficies humescat & emolliatur,“ verba sunt Vanswietenii de peripneumoniacis, ad nostrum propositum commodè transferenda (a). Juvat hic colophonem imponere verbis Medicorum Uratislaviensium à Tironibus maturè pensitandis. „Quantumvis autem varia hactenus „ remedia recensuerimus, quibus malum hoc debellari queat, „ & debeat, pro candore tamen nostro non ducimus esse dissimulandum, quod multoties hoc malum tam rebelle sit, „ ut aegri non tantum non curentur, sed nequidem symptomata eorum mitigentur. Quo casu medicamenta avara manu aegris danda esse credimus, imò Medicos nihil à christiana pietate alienum facturos putamus, si prorsus à remediis exhibendis ad tempus abstinuerint (b).

CAPUT III.

DE SPUTO SANGUINIS.

QUod à prioribus Graecis *Anagoge*, à posterioribus *Hæmoptysis*, à Latinis *sanguinis sputum* appellatur, scilicet, *rejectio sanguinis per os*. Haec affectio praeter communes omnibus morbis differentias, speciatim eas suscipit, quae à partibus sanguinem in os mittentibus desumuntur, „ exit enim modo ex gingivis, modo ex ore, & quidem „ ex hoc interdum etiam copiosè, sed sine tussi, sine ulcere, sine gingivarum ullo vitio, ita ut nihil excreetur; verum ut ex naribus, sic ex ore aliquando prorumpit, atque „ interdum sanguis profuit, interdum simile aquae quiddam, „ in qua caro recens lota est. Nonnumquam autem is à summis faucibus fertur, modo exulcerata ea parte, modo non

V

„ ex-

(a) Vanswiet Comment. in Aphor. Boerhaav. §. 866. pag. 728.

(b) Histor. Morb. Uratislav. de Hydrop. pector. cap. 3. pag. 472.

„ exulcerata , sed aut ore venae alicujus adaperto , aut tu-
 „ berculis quibusdam natis, ex hisque sanguine erupente;
 „ quod ubi incidit , neque laedit potio , aut cibus , neque
 „ quidquam, ut ex ulcere excreatur. Aliquando verò gutture, &
 „ arteriis exulceratis frequens tussis sanguinem quoque extun-
 „ dit. Interdum etiam fieri solet , ut aut ex pulmone , aut
 „ ex pectore , aut ex latere , aut jocinore feratur. Saepè foe-
 „ minae , quibus sanguis per menstrua non respondet, hunc
 „ expuunt. (a)“ Adde, ex capite , ventriculo , aesophago,
 vicinisque ori partibus sanguinem in id confluere, indeque
 rejectari. Quae omnia etsi vera sint , hic tantum de ea san-
 guinis per os rejectione agimus, qua ex pectore fit. San-
 guinis sputum symptoma est in excretis, quae Galenus *toto*
genere praeternaturam appellat, quoniam naturae lege nun-
 quam sanguis per os educitur, sed vi morbi (b). Morbus
 hujus symptomatis generator est soluta unitas partium, quae
 commodè ad vasorum sanguineorum ruptionem, apertionem,
 aut erosionem reducitur.

Inter occasionales causas plethora ad sanguinis per os re-
 jectionem plurimum facit, gravat enim & distendit vasa, ea-
 que rumpendo, aut aperiendo sanguinem fundere cogit. Sae-
 pè subiit cogitatio, sanguinem ex vasis minimis pectoris (ca-
 pillaria appellant) ruptis, aut apertis, affluentem, inflamma-
 tionem, dum in partibus stagnat, efficere: si in cavitates fe-
 ratur, ex quibus difficilis est exitus, in empiema verti: si
 aditum ob vias patulas in oris hiatum inveniat, sanguinis re-
 jectionem producere. Obstructio si levis sit, vias occluden-
 do sanguinis exitum impedit; si tamen magna tenaxque fue-
 rit, sanguinis eruptiones inducit, corrumpit enim illum, at-
 que vasa rumpendo, aperiendo, aut, quod saepè fit, ero-
 dendo, foras emergit. In longis & inveteratis lienis, hepatis,
 pulmonum, cerebri obstructionibus dum aegri in pejus ruunt,
 praecedentibus sanguinis eruptionibus mors saepè advenit.
 Sed diathesis, sicut in aliis, ita in hoc morbo plurimum con-
 fert.

(a) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 4. pag. 202.

(b) Galen. de Different. sympt. lib. 1

3. cap. 6. Vide Segarram nostrum in
 Comm. ad hunc locum, pag. 112.

fert. Quibus vasa sanguinea debilia sunt, aut apertioni, & ruptioni opportuna, nullo negotio in sanguinis per os rejectionem incidunt. Sunt etiam ob diathesim huic affectioni proclives, quibus vasa exilia cum imbecillitate languidum tenuemque corporis habitum reddunt. Oportet autem in omni sanguinis fluxu per os attentè inspicere, num ob plenitudinem, obstructionem, diathesim, aut omnia simul, ut saepè fit, sanguis exeat, uti juvenibus accidere consuevit (a), atque accuratè examinare, num malum longa mora invaleat, an nova neque vehementi partium affectione nascatur, ea enim cognitio ad praedicendum, & curandum maximè conducit. Inter causas efficientes primum locum tenet aër cum manifestis, tum maximè occultis viribus sanguinem è corpore rejiciens. Nimum calorem aëris fortè agitandò, rarefaciendo: nimum etiam frigus siccando, constringendo, sanguinis eruptiones gignere observationibus fidis novimus (b). At certis annorum constitutionibus aegros sanguinis rejectionibus esse proclives, ex aepidemicis ab Hippocrate descriptis constitutionibus patet (c). Notatu digna est Meadii observatio de sputo sanguinis. "Invisit me quondam, inquit, generosus juvenis infirmiore corporis fabrica, caetera sanus, cui per sexquiduum redierat, nova constanter Luna, sanguinis sputum (d)." Addit, Cockburnium Philosophiae Professore, in ipso Lunae coitu, ex repentina sanguinis è pulmone eruptione, mortuum concidisse. Diaeta non solum per plethoram, & obstructionem, sed multis diversisque modis sanguinis per os rejectionem producit: Immodicae exercitationes tum mentis, tum corporis: aquae frigidae haustus, & aëris frigidiusculi sub sudore & lassitudine receptio: insolatus: vociferationes: casus, contusiones: vulnera, & id genus alia sanguinis sputum efficere quotidiana experientia intelligimus. Huc referuntur venena speciali vi sanguinem projicientia, ut de serpentis haemorrois morsu narrat, summaque elegantia describit Lucanus

V 2

nus

(a) Hippocr. lib. 3. Aphor. sent. 39. | constit. 3. num. 3. & seq.
 (b) Hippocr. lib. 5. Aphor. sent. 16. | (d) Mead. de Imperio Sol. & Lun.
 & 24. | pag. 40.
 (c) Hippocrat. lib. 1. Epid. sect. 2.

nus (a). Animi motus nimios, ut iram, excandescientiam, laetitiam, timorem, sanguinis sputum producere, aut fovere & sopitum excitare, communi omnium consensu constat.

Quamquam sanguinis sputum aegris, & medicis per se pateat, tamen unde, quibusve ex partibus, in os confluat, sedulò investigandum. Igitur sanguis ex ore emanat sine tussi affectis faucibus, & aessophagi aut capitis vitio. Si internae oris partes fauces praesertim & gulae initia, sanguinem fundant propter aperta, disrupta, aut erosa vasa, facile ex malis linguae, gingivarum, palati, faucium, aut aessophagi dignosci potest, cum ulcuscula, tubercula, inflammationes, visu, dolore, deglutitione, innotescant. Ipse cruor ex his partibus, saliva permixtus, interdum loturae carnum similis exire solet. Dum ex capite in os profluit sanguis, crassus, nigrescens, grumosus esse consuevit: quandoque etiam tenuis, ut inter dormiendum videas quosdam seroso sanguine ex capite pulvinaria tingere. Id tamen capitis doloribus, gravitati, calori, vigiliis, nimis animi intentionibus, aut aliis cerebri morbis succedere solet, quae omnia mala saepè ex eo minui, aut tolli ex vero dixit Hippocrates per haec verba: "Caput laboranti & circumcirca dolenti, pus, aut
 „ aqua, aut *sanguis* effluens per nares, aut per os, aut per
 „ aures, solvit morbum (b)." At ex dictis partibus manans cruor simplici sputatione excernitur. Cum sanguis ex thorace, & pulmone fluit, tussi valida: dum ex trachea arteria, tussicula excerni solet. Quod si titillatio in palato, & faucibus, tussiendi cupiditas sine multa tamen tussi, frequens screatus, itemque sanguis excretus subniger sit, à capite hunc descendere credendum est, praesertim ubi capitis dolor, & gravitas destillantem inde cruorem antecesserit. Jam verò si sanguis spumans, tenuis ac floridus ex intervallis per tussim sine dolore educitur, hunc è pulmone ferri sciendum est, cruor enim quem pulmo fundit omnis spumam habet, & multa quidem tussi, nullo tamen dolore, effertur. Si tunc à dis-

rup-

(a) Lucan. *Pharsal. lib. 9. vers.* | (b) Hipp. *lib. 6. Aphor. sent. 10.*
 806.

rupta vena grandiore fluat, ubertim sanguis quasi vomitu quodam prorumpit, adeò ut interdum pelves etiam implese visus sit. Qui ab aspera ducitur arteria, etsi interdum etiam spumat, dolore tamen non caret, idemque exiguus est, & parva tussi, majoreque screatu pellitur. Dum sanguis è locis trahitur pectoris profundioribus, multa, ac vehemens tussis est, ut in lateris, & pulmonis inflammatione fit, quae tamen mitior est, si cruor à superis partibus educatur. At verò qui à thorace sanguis venit subniger, est, crasus, & grumusus cum paucula spuma, isque non abundanter, at sensim vehementi sollicitatus tussi prodit, ipseque qui afficitur locus dolorem habet, qui per somnum etiam increscit. Nec solum loca quibus sanguis in os ducitur considerare, sed vasorum etiam affectiones distinguere oportet. Igitur rupta vena parva non multum cruentae profusionis: magna uberem sanguinis copiam effundit, utraque verò subito eum emittit. Ubi ab erosione contractum vitium est, ejus evidentes causae atque notae ante fuerunt, acris scilicet destillatio, febris, tussicula cum sputo purulento, aut sanioso; neque novum est putrefactam pulmonis particulam subinde per tussim reddi, ferèque sic incidit, ut pulmonis exesis carnibus, sanguis exiguus sit paulatim sputo permixtus, erosa tamen ejus vena uberior, ut interdum abundantissimus inde cruor profluxerit. Eodem tempore quod expuitur pravi & coloris, & odoris est. Quod si sanguis qui prius ex modicis intervallis rejicitur, postea cumulatior venit, sic ut neque casus aliquis, nec exercitatio vehemens, aut quid aliud externae accesserit injuriae, magnam intus esse erosionem sciendum est. Nec ruptam nec erosam esse venam, sed apertam repletio corporis, gravitasque antecedens, nullus dolor comitans, agilitas effuso cruore sequuta, demonstrant. Sanguinis sputatio, quae ex gingivis, ore, & capite fit, non multum mali portendit: quae ex pectore, apertis venis, in foeminis ob menstrua compressa aegrotantibus, aut in viris ob haemorrhoides suppressas, contingit, levamen auxiliumque mali attulisse, sine ullo vel ulceris vel tabis metu, multarum observationum fide constat. At qui ex erosione, aut disruptis partium pectoris vasis cruor per os rejicitur, nunquam discrimine vacat, ut verè Hippocrates sanguinem per superiores ex infernis partibus emitti,

ma-

malum esse pronuntiaverit (a). Dum igitur sanguis ex disrupta vena in pectore fluit, si nimius, sit, exanimare hominem potest: vel ubi intus cohibetur, praefocare, aut magna mole cor opprimens, inducta syncopa, subito occidere. Quod si haec omnia absint, vitaque maneat, periculum est, ne partes internae cum sanguine corrumpantur, idque demum contingat, quod sapienter Hippocrates adnotavit, nempe á sanguinis sputo puris sputum, ab hoc tabem faciliè sequi (b). Praeter haec omnia meminisse oportet, malum hoc juvenibus esse familiare (c), atque veris, & aetatis tempore potissimum ingruere (d), eosque maximè adoritur, qui cum collo longo, colore rubente in facie perpetuò tinguntur.

Duplex curationis genus sanguinis sputatio exposcit: etenim aliud urgente casu, vires, ob nimium sanguinis fluxum, sustinendi necessitatem citò postulat: aliud, inducias morbo dante, paulatim medicationem instituendam permittit. Igitur si metus est aegrum subitò exanimari posse, omni ope succurrendus per ea quae sanguinis fluxum cohibent. *Oxycratum*, á Latinis *posca*, aqua scilicet aceto permixta affatim assumpta efficax est ad sanguinem nimio impetu fluentem compescendum. Magis adhuc pollet spiritus vitrioli ad guttas duodecim ex haustu aqua frigidiusculae assumptus. Vincula coxis, brachiis, articulis injicienda, iisdemque locis adhibenda frictio. Cucurbitulae hypocondriis, ilibus, atque inguinibus affigendae. Opiata cum adstringentibus hic quoque locum habent. Potio ex tinctura lapidis haematitis, laudano Sydenhamii, seu, ejus loco, pillulis Nicolai contra fluxum ventris in pulveris formam redactis, additis syrupo symphiti, & aqua nucamentorum salicis, quae efficacissima est ad sanguinis impetu exilientis fluxum comprimendum, plurimum valet. Imò & corticis peruviani cum laudani modica quantitate permixti usum, sanguinem nimium fluentem

co-

(a) Hippocrat. lib. 4. Aphorism. sent. 29.
sentent. 25.

(b) Hippocrat. lib. 7. Aphorism. sentent. 15. & 16.
(d) Hipp. lib. 3. Aphor. sent. 20.
Aret. lib. 2. Morb. acut. cap. 2. pag. 15.

(c) Hippocrat. lib. 3. Aphorism.

cohibere novimus. Hinc *Electuarium peruvianum adstringens* Fulleri medicamen esse in sanguinis sputo utile, experti asserimus. Sed alterum curationis genus extra omnem urgentiae metum, in dietae regimine potius quàm medicamento- rum usu consistit. Danda ergo opera est, ut aeger parcissi- mè cibos assumat, ut plethoram vitet: deinde obstructio, in- solationes, exercitia vehementiora, Venus, ira vinum, alia- que hujusmodi prorsus cavenda. Praeter haec necessaria sunt quies, securitas, silentium. Caput recte tondetur: facies sae- pè aqua frigida fovenda. Sed inimica sunt acriora omnia, item calida fomenta, conclave calidum & inclusum, mul- taque vestimenta corpori injecta. Si cruor propter ruptionem venarum fluat, aut apertionem, lac parum proficit, quin po- tius obesse solet, noxium enim est iis, qui multum profun- dunt sanguinem (a); at iis, qui ab erosione laborant, mag- num praesidium esse solet. Omnium verò remediorum maxi- mum sanguinem spuētibus est loci aërisque mutatio, iisque per hyemem locis maritimis, per aestatem mediterraneis opus est (b). Aqua frigida in sanguinis sputationibus ex usu esse consuevit, sed sic libendum ut sciamus huic morbo sitim pro- desse (c). Quod si necessarium sit ad remedia transire, fu- gienda imprimis sunt nimium adstringentia, eaque praescri- benda, quae blandè temperant, & modicè constringunt. Al- thaea, symphitum, vinca pervinca, sanicula, hypericum, item- que ea quae vulneraria dici apud pharmacopolas solent, levi decoctione ex aqua simplici praeparata, ex usu esse consue- verunt. Nec silentio praetereunda juscula ex praedictis her- bis, carnibusque juniorum animalium parata, praesertim ubi erosio morbum fovet; atque meminisse oportet, veris tem- pore aut autumnī venae sectiones primū, deinde per plures dies continuata supra posita medicamina ad impediendum san- guinis fluxum plurimum posse.

APHO-

(a) Hippocr. lib. 5. Aphor. sent. 64.	(c) Cels. de Medic. lib. 4. c. 4. p.
(b) Cels. de Medicin. lib. 4. c. 4.	204. Vid. Hoffm. de Haemorrhag. sect.
pag. 205.	1. cap. 2. pag. 204.

APHORISMI.

I.

Sanguinem expuentes juvat esse febris expertes, ac tussire leviter atque dolere; ipsum verò sputum crassescere ad dies bis septem. Sed febricitare multum, itemque tussire atque dolere, tum sanguinem subinde novum expuere, calamitosum (a).

Pulcherrima sententia, cujus veritatem in seipso, jam ab haemoptysi desperato, salubriter expertus est celeberrimus Duretus. Igitur sanguinem expuentes non febricitare, liberos ab ulcerationibus, & inflammatione esse indicat: modica tussis cum levi dolore non multum molestiae partium spirabilium: sputum demum temporis progressu crassescere, coctionem: quae omnia sanabilis sputationis cruentae signa sunt. Sed mirabilis naturae ordo hinc elucet, dum per dies quatuordecim expurgat quod in pectore stabulatur, atque primis diebus sputum sanguine tingitur, sensimque deposita cruoris miscella tunc demum ad decimum quartum omninò deficit. Ergo in curatione id agendum, ut adstringentibus fortioribus materia in pulmonibus non includatur, quin potius blandis concoquentibus, & expectorantibus natura juvanda.

II.

Quicumque spumantem expuunt sanguinem dextroque laborant hypocondrio, à jecore spuunt, multique intereunt (b).

Etsi Hippocrates verissimè dixerit: *Qui sanguinem spumosum expuunt, eos ex pulmone ejicere (c)*, tamen malum ad pulmones aliunde irruere, omnino certum est. Jam verò consensum mirabilem partium praesertim vicinarum non est quod hic repetamus, cum in Physiologia satis monstraverimus (d) ex Hippocrate confluxum esse unum, conspirationem unam, consentientia omnia, ut mirum non sit, suppressas quas-

(a) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. cap. 16. sent. 65.

(c) Hippocrat. lib. 5. Aphorism. sent. 13.

(b) Hipp. Coac. Duret. lib. 2. cap. 16. sent. 46.

(d) Vide Physiolog. nostr. tractat. 2. Propos. XII.

quasvis sanguinis per loca consueta evacuationes, cruore per alias vias fluente saepè suppleri. Si gibba hepatis pars inflammatione acuta, aut chronica affecta sit, facilè in consensum trahit pulmones, atque sanguis ad eos ex jecore pulsus in transitu fit spumosis. Duos casus à se observatos affert Martianus (a): ipseque duos ex hepate dolente ubertim per pulmones effuso sanguine interiisse memini. "Sed multi intereunt, inquit Duretus, non omnes, quoniam si validarum virium beneficio ventum sit ad vigesimum diem manente febre, suppuratio fit, unde nonnulla spes affulget salutis (b)."

III.

Conducit autem talibus (sanguinem ex pulmone rejicientibus) si ab initio curandos suscipias, ut & venae de manibus sanguinem emittant, & diaeta à qua quam siccissimus & exanguissimus fiat (c).

Galenus in sanguinis sputo venae sectionem celebrare solitus Medicos ferè omnes in suas partes traxit (d). An ex brachio vel pede sanguis mittendus longe discutit pro varia Auctorum diversitate Sennertus (e). "At sanguine immodicè, inquit Martianus, symptomatis loco fluente, sanguinem ulterius mittere praeter Hippocratis institutum esse; & si per hujusmodi evacuationem aegrotantes non insigniter laedi conspiciantur, quia sanguinem in pauca quantitate extrahimus, parum tamen aut nihil utilitatis inde eos persentire existimo (f)." Igitur haec via calcanda. Si plethora adsit cum metu superventurae inflammationis, sanguis, adhuc eo fluente, parca manu mittendus; sin minus aliis auxiliis res est agenda: ita tamen ut venae sectionem in cruoris sputationibus, praecautiois potius, quàm curationis gratia instituamus.

X

IV.

(a) Martian. Comment. in lib. 5. Aphor. sent. 13. pag. 457.

(b) Duret. Comm. in Coac. Hipp. lib. 2. cap. 16. sent. 46. pag. 272.

(c) Hippocr. lib. 1. de Morb. sect. 1. vers. 223.

(d) Vide Galen. lib. 5. Method. medend. cap. 13. & 14.

(e) Sennert. Pract. lib. 2. part. 4. cap. 7. pag. 352.

(f) Martian. Comm. in l. 2. Hipp. de Morb. mulier. text. 36. p. 278.

IV.

Neque enim omne sputum sanguinis sequens habet sputum purulentum, sed quod malignum existit, tale autem est magna ex parte quod ex pulmone educitur (a).

Post sanguinis sputum sequi puris sputationes antea ex Hippocrate adnotavimus, sed id etsi perpetuò timendum, non ubique evenire hac sententia edocemur. Cum igitur malignum fuerit sanguinis sputum, quod ex aegri habitu, febre, inflammatione, dolore, destillatione, russi, aliisque id genus symptomatibus cognoscitur, puris sputum inde sequi consuevit; quod si secus fiat, curationis spes esse potest "nisi fluxus cruoris nimium perseveret, nam si semel aut bis contingeret, puris sputum sequi non esset opus (b)."

V.

Neque ignorari oportet, eis quibus fluere sanguis solet, aut quibus spina dolet, coxaeve, aut post cursum vehementem, vel ambulationem, dum febris absit, non esse inutile sanguinis mediocrè profluvium (c).

Mortonus, in observandis naturae operibus accuratissimus, optimè distinxit accidentalem ab habituali sanguinis sputationem. Igitur qui sanguinem expuendo rejicit ob nimiam vociferationem, exercitium, aut ob suppressas haemorrhoides, vel narium haemorrhagiam, ut Dureto contigisse scimus (d), ex accidenti, ut ajunt, id malum patitur, quod utile & innoxium interdum esse experientia constat. At qui ob radicum & habituale in visceribus vitium manat ex ore cruor, aut celeriter per syncopam interficit: aut per puris, deinde etiam tabis generationem, aegros consumit (e).

XI.

Nos verò fluores sanguinis alios dicimus juges, alios dimissio-

(a) Galen. Comm. in lib. 6. Aphor. Hipp. sent. 15.

(b) Brassavol. Comment. in lib. 7. Aphor. Hipp. sent. 15. pag. 1052.

(c) Cel. de Med. lib. 4. cap. 4. 203.

(d) Vide Duret. Comment. in Coac. Hipp. lib. 2. cap. 16. sent. 46. pag. 270.

(e) Morton de Pthisi, lib. 3. cap. 3. pag. 95.

tionibus intercapedinos, ordine servato, aut inordinatos (a). "Observatum est, inquit Sennertus, interdum per intervalla quaedam sanguinem è pectore quasi criticè sine omni incommodo rejici, & à retentorum menstruum malis, atque aliis, quae ex sanguinis copia proveniunt, incommodis liberare (b)." Sunt qui singulis annis, ut de Volusio Saturnino narrat Plinius (c), aut statis temporibus sanguinem spuunt, & ad longam senectutem perveniunt. Ex his quae sanguinis fluxum comitantur & consequuntur: ut aphorismo primo diximus, ejus utilitas aut damnum cognosci potest. Qui hac de re Medicos Uratislawienses consulat, laboris non poenitebit (d). Si cruoris rejectio bonis aegri rebus fit, totum opus relinquendum naturae à sarcina sese exonerantis; si forte curationem postulat, paucis remediis ea tentanda, inter quae corticem peruvianum caetera quaecumque antecellere cum Mortono existimamus (e).

CAPUT IV.

DE PLEURITIDE.

Pleura apud veteres Graecos *latus*, *costasque* significat, scilicet spatium quod ab alis ad diaphragma extenditur (f). Nostrates Anatomici *partes continentes proprias thoracis* vocant. Hippocrates alique Graeci quemcumque dolorem earum partium *pleuritidem* nominare consueverunt. Invaluit postmodum usus apud Medicos, quos propterea risu dignos appellat Petitus (g), pleuram appellandi membranam fortem & tensam quae interius costas succingit. Nullibi, quod sciam, apud Hippocratem & Galenum *pleurae* nomen

X 2

pro

(a) Cael. Aurel. *Morbor. Chronic.* lib. 2. cap. 12. pag. 396.

(b) Sennert. *Pract. lib. 2. part. 3.* cap. 7. pag. 350.

(c) Plin. *Histor. lib. 11. cap. 38.*

(d) *Histor. Morb. Uratisl. ann.* 1701. pag. 243. & seq.

(e) Morton. *loc. citat.* pag. 96.

(f) Pollux *lib. 2. segm. 165. tom.*

1. pag. 234. & alibi passim. Ruff.

Ephes. *de Appellat. part. corp. lib. 1.*

cap. 11. Cael. Aurel. *lib. 2. acut.*

morb. cap. 13. pag. 110.

(g) Petit. *Comm. & animadvers.*

in prim. lib. Aret. de Morb. acut. cap.

10. pag. 151.

pro ea membrana sumptum invenire licet. A Galeno, Aretaeo, Aureliano *hypezocos*, id est, succingens vocatur (a). Quī igitur eam tunicam *pleuram* appellant, pleuritidem vocant dolorem pungentem cum febre acuta ex hujus membranae inflammatione natum, ita ut ex Galeni observatione quinque phoenomena apparere debeant, quorum praesentia morbum hunc necessario demonstret (b). Sunt haec: dolor pungens in lateribus: febris acuta: difficilis respiratio: pulsus durus: tussis. Posteriores Graeci & Arabes, imò & nostrorum temporum Medici ferè omnes ab hac Galeni observatione ne latum quidem unguem discesserunt. Haec dicta sint, ut Tirones Hippocratis placita de pleuritide non confundant cum nostrorum dictatis, magno fortè aegrorum detrimento, cum facilè omnis lateris dolor pro pleuritide habitus ansam erroribus in medendo praebeat. Ut ergo omnis dubitatio tollatur, ex communi Medicorum sensu pleuritidis nomine intelligendus: *Morbus acutus inflammatorius pleurae*, hoc est membranae costas subcingentis, *dolore pungente, febre, & respirationis difficultate conjunctus*. Quod si in lateribus dolor adsit, aut sine febre, aut sine respirationis noxa, ut malum acutum non sit, non jam pleuritidis hodierno more, sed *doloris lateris* nomine distinguatur. Divisio commutissima pleuritidis est in veram seu legitimam, & non veram seu notham. Veram appellant quam posita definitione comprehendimus: non veram quae etsi latus occupet, non quinque memoratis phoenomenis conjungitur. Sed haec divisio tam longè abest ut rem illustret, quin potius obscurat. Pleuritis communi Medicorum post Galenum calculo, ut proximè dixi, perpetuò vera esse debet, alioquin non pleuritis, sed dolor lateris est. Neque id ultro, & vocibus attentis tantum constituimus, sed pro malis inter se discernendis, cum plurimum differat quod pleuritidem omnes vocant à reliquis lateris doloribus, ut verum sit omnem pleuritidem cum lateris

(a) Galen. *de Art. curat. ad Glauc.* lib. 2. cap. 2 & *de Anatomic. administrationib.* lib. 5. cap. 8. Aret. *de Caus. & sign. acut.* lib. 1. cap. 10.

Cael Aurel. *de Morb. acut.* lib. 2. cap. 16.

(b) Galen. *de Loc. Affect.* lib. 5. cap. 3.

ris dolore conjungi, non ex adverso lateris dolores omnes esse pleuriticox. Dum igitur Hippocratis de pleuritide dictata percurramus, pars ad pleuritidem de qua loquimur, pars ad dolores laterum referenda; quod cum non fecerint plures Scriptores, qui omnia ad pleuritidem indiscriminatim contulerunt, nec certa, nec debita fide fundata dogmata obtrudere visi sunt. Unus pro omnibus exemplo sit Baglivius. Congessit hic Auctor aphorismos de pleuritide plures ex Hippocrate, Ballonio, Dureto. Neque probè distinxit cuinam malo congruerent; inde nata vana spes Medicinae studiosorum, cum credentes de aegris pleuriticis certas habere observationes, in ipso praxeos exercitio inculpati falluntur. Altera pleuritidis divisio est in humidam quae sputationibus, & siccam quae sine sputis cursum peragit. Caeteras divisiones in benignam & malignam: epidemicam & sporadicam: primariam & secundariam, aliasque hujusmodi, utpote omnibus morbis communes, omittimus. Sed silentio praetereundae non sunt divisiones pleuritidum à Bianchio adductae in *Historia Hepatica*, dum scilicet pleuritidem ait esse inflammatoriam, catarrhalem, mixtam seu lymphatico-sanguineam, spasmodicam, stomachalem seu verminosam, hepaticam, biliosam, quas sigillatim percurrit, notisque non contemnendis illustrat. At reipsa omnes hac non pleuritidum, sed humorum, partium affectarum, & symptomatum hujus morbi differentiae sunt, cum pleuritis perpetuis characteribus, quaecumque demum illa fuerit, stipata esse debeat. Accedit, quod excrementa in hoc malo per sputum rejecta non causa, sed plerumque morbi effectus esse solent, atque adeò non ejus diversitatem, sed varios laedendi modos demonstrant. Idem judicium esto de differentiis pleuritidum quas adducit de Sauvages in *Nosologia*, quod non modo de hac affectione, sed de caeteris ab hoc Scriptore, alias laudando, propositis, ut plurimum valere censemus. Pleuritis morbus est in intemperie, & organo vitiatis, ut de omnibus inflammationibus in Pathologia monstravimus: ac licèt verum sit, non ubique tumorem inflammatorium in pleuriticis adesse, tamen phlogosim saltem reperiri indubium est. Pars affecta in hoc morbo est pleura, sicut in laterum doloribus musculi pec-

toris, cartilagines costarum, articuli ossium esse solent. Sed cum pleura internas omnes thoracis partes investiat, inde fit ut modò pars superior afficiatur, modò inferior: interdum diaphragma, non rarò mediastinum: nunc anteriores, nunc posteriores partes morbus occupet: neque in uno tantum loco subsistat, sed saepe vagando magnas mirasque mutationes exerceat.

Inter causas occasionales pleuritidis maximum locum plethorae deberi observationibus constat, cum videamus, Hippocrate etiam monente, robustos homines & exercitatos facilius pleuritide quam debiles corripì, ex eaque interire (a). Obstructio partium pleura obductarum viam facillimam pleuritidi parare solet. Ex humoribus crudis, serosis, pituitosis, biliosis, sensim circa diaphragma, costas, articulationes, in ipsaque pleura collectis nullo negotio fit congestio, pleuritidi inducendae opportuna. Si igitur his accedat diathesis, qua collecta excrementa inflammationem, acrimoniam, corruptionem, in his locis adquirant, hunc morbum inde sequi necesse est. Hac speciali diathesi fit, ut humoribus in pectore congestis alii in asthma, alii in pleuritidem, alii denique in varias respirationis laesae affectiones incidant. Neque inutile erit monere eos pleuritidi opportuniore esse, quibus latus, aut nativa constitutione, aut casu, vulnere, contusione, vel alio quovis modo imbecillum est, cum morbi omnes, quibus humorum fluxio conjungi consuevit, partes infirmas occupare soleant. Inter causas efficientes omnium potentissima est aër, cum qualitatibus manifestis, cum maxime viribus occultis pleuritidem creans. Incipiente vere pleuritides communes esse, omnibus notum est. Forte agitatio cum calore ab aëre inducta humores dispositos inflammât, morbumque producit. Si quis post vehementem laborem, corpore cum sudoribus excalescente, aurae frigidae sese committat, aut aqua frigidissima sese ingurgitet, celerrime in pleuritidem saepe lethalem illabitur. Sed vis aëris occulta cernitur in epidemicis constitutionibus pleuritidum, quas in alieno solo ex optimis Scriptoribus, in proprio sat frequenter

(a) Hippocrat. *Coac. Duret. lib. 2. cap. 16. sent. 29.*

ter inviti videmus. Diaeta improvidè observata malum hoc saepè excitare consuevit. Nimius alimentorum, vini, & veneris usus: violentae exercitationes: sanguinis suppressiones: humorum ad cutem prorepentium retrocessus: idque genus alia tam prompta sunt ad generandam pleuritidem, ut frequentissimè homines in hunc morbum his de causis incidant. Neque est quod immoremur in tradenda vi pathematum animi ad pleuritidem creandam, cum ob iram, laetitiam insolitam, metum, & stuporem subitaneum, id mali genus quosdam perpeti, quotidianis observationibus videamus.

Pleuritis viros potius quàm foeminas, juvenes quàm senes, fortes magis quàm languidos, rarerè admodum pueros, adoritur. Nullo non tempore, sed praesertim sub hyemis finem, & veris initium invadit. Interdum antecedunt lassitudines, ciborum fastidium, frigora insueta, solitae sanguinis excretiones suppressae, aliaque id genus incommoda; saepè autem subitò & insperatò ingruere consuevit. Sub ipsis initiis aeger frigore & tremore totius corporis (rigorem Medici vocant) corripitur, quem subinde febris sequitur acuta, dolor latus infestans, nunc supernè, nunc infernè, modò fixus, interdum vagus, pungens tamen ac veluti locus affectus intendatur: respiratio parva & celer: ex longis intervallis tussicula, primùm arida, dein cum sputationibus variis: difficilis super latera jacendi positio: vigilia: corporis siccitas: lingua albescens cum pallore: urinae flammeae: pulsus durus. Crescente morbo praeter haec omnia, facies cum hilaritate rubescit: sputa aegrè exeuntia, sanguinolenta, subflava, aliquantulum spumosa, nec ordinem nec tenorem servantia, sed aliàs alia advenientia, ac recedentia: lingua exsiccatur: febris remittit horis matutinis, caetera intenditur: sudor inanis: urina frequenter atque paulatim mingitur: respiratio difficilis: decubitus supinus: sitis: oculorum rubor, quibusdam flavedo. Pleuritide ad statum accedente, omnia haec ad summum vigoris apicem perveniunt. Respiratio non nisi erecta cervice, aut saltem aliquantum elevato corpore fieri potest: tussis crebrior cum copiosiore sputatione: dolor minus infestat, sed febris aliaque mala ingravescent: pulsus inaequales, ceteres, duriusculi: lingua resiccata: somni
te-

tenuēs: inquietudo cum anxietate: articulorum frigidus torpor. Affectio haec aut in mortem, aut salutem, vel in alios sese mutans morbos terminatur. Igitur pleuritis in statu constituta aegrum ad interitum ducit, quoties praeter dicta mala nimium aucta, sputum supprimitur: aut flavum, viride, vel nigrum expuitur: si facies sit tristis, livescens cum gutturi stridore: sudor adsit circa caput & frontem: mentis alienatio cum somnolentia: spiratio celerrima: pulsus inordinatus, nunc vacuus, nunc deficiens: corporis gravitas: alvus liquidis fluens excrementis: stertor ex imo pectore in guttur gurgitis modo ascendens: his enim omnibus, aut magna ex parte concurrentibus, cita & inevitabilis mors expectanda est. Quod si pleuritide increscente, & ad statum properante sputum ex facili ejiciatur, sitque album, modicè tenax, & spumosum, leve ac aequale ut coctum vere dici possit: venter biliosa foeculenta cum tolerantia excernat: spiratio libera: dolor imminutus sic ut aeger leviter ferat morbum: neque sitis adsit, nec in pectore strepitus: ad haec somnus, sudor, urinae, probae sint: totumque corpus aequali calore temperatum, ac molle, in sanitatem tendere credendum. Morbi in quos pleuritis transire solet, sunt peripneumonia, & suppuratio, quae à Graecis *empiema* dicitur. Ergo dum pleuritide ex augmento ad statum tendente, aegri genae rubent, dolor ex acuto & pungente fit gravis & obtusus, respiratio nimium offenditur, omniaque symptomata ingtavescunt, peripneumoniam adesse indicium est. Sed ubi hujus morbi dolores non conquiescunt, neque misso sanguine, neque sputorum excreatione, neque victu, neque fomento, aut medicamentis, cum tamen non lethaliter affectus aeger videatur, scire licet suppurationem fieri, quod magis elucescit, si intra dies quatuordecim malum sputis non vincatur, dolor permaneat, ac febris inordinatis motibus exacerbetur. Omnis pleuritis morbus est acutus, magis aut minus pro aegri, temporis constitutiones, symptomatum varietate. Neque unquam periculo caret: maximèque perniciose foeminis uterum gerentibus, & quibus secundo jam tertiove recurrit, esse consuevit. Omne tamen morbi hujus discrimen ferè maximum esse vel septimo, vel nono, aut undeci-

cimo die solet. Idque non omittendum, ut ex recentiorum observatione constat (a), pleuritidem & peripneumoniam simul decimam partem complere eorum morborum, qui in Nosocomiis observantur.

In curatione pleuritidis, instituto victu tenui & temperante confestim ad venae sectionem recurrendum, nulli enim auxilio hoc mali genus nisi sanguinis extractioni cedere solet. Igitur primo die, nulla interjecta mora, sanguis educendus, idque repetendum usque in diem quartum juxta morbi vehementiam, aegri vires, caeteraque á Medicis in venae sectionis usu contemplanda. Quid significet, à quibus causis fiat crusta alba in sanguine pleuriticorum apparens, satis in Physiologia monstravimus (b). Extrahendus ergo sanguis ex brachio lateris affecti; observationes enim practicae satis docuerunt in inflammationibus quarumvis partium venas parti affectae vicinas esse secandas, ut malum in ea congestum dissolvatur (c). Scio equidem magnam hac de re sub initiis saeculi decimisexti excitatam esse controversiam: aliis, Graecorum, ex vena proximiori: aliis, Arabum, ex opposita sanguinem educentium, partes sequentibus. Hanc disputationem pro tuendis Graecorum partibus exagitavit Petrus Brissotus Gallus in Academia Parisiensi, doctissimorum hominum parente faecundissima, atque summis inter Medicos excitatis dissidiis res tandem eò devenit, ut liberum cuique fuerit Graecorum, aut Arabum sententiam, pro suo quisque arbitrio, sectari. Dignus est qui de hac re legatur Renatus Moreau Parisiensis, qui doctrina & eruditione praeclarus Brissotum defendit & illustrat in dissertatione de *Missione sanguinis in Pleuritide*. Michael Hieronymus de Ledesma, qui graecè & latinè, ut si quis alius, intelligebat, primus fuit qui in Scholis Valentinis Graecos, Arabum jugo excusso, in scenam induxit, non solum in quaestione de qua loquimur sed in Medicinae fundamentis superstruendis, indeque factum, ut Academia Valentina Graecos Medicinae Parentes tan-

Y

quam

<p>(a) Sauvag. <i>Nosolog. method. class.</i> 3. num. 13. pag. 449.</p> <p>(b) Vide <i>Physiol. nostr. tract.</i> 3.</p>	<p><i>Prop. XXII. num. 100.</i></p> <p>(c) Vide Martian. <i>Comm. in l. Hipp. de Sterilib. vers. 446. pag. 298.</i></p>
--	---

quam Magistros ad juventutem medicam erudiendam summa cum laude, & aegrorum utilitate suscepit (a). Interea non defuere inter nostrates, qui arabum, longo saeculorum intervallo agitatam, sustinere doctrinam, inter quos non infimum occupavit locum Georgius Gomezius Toletanus in tractatu ea de re edito; multaque veterum, tum Graecorum, tum Arabum eruditione, referto. Horum omnium labores auctoritati veterum elucidandae unicè intendebantur, cum non quid agendum experientiae praescripto, sed quid Graeci aut Arabes senserint, quaereretur. Sed cum experientia satis innotuerit venam ex ipso latere dolente sectam certius juvisse, propterea missionem sanguinis ex ea efficiendam in pleuritide censemus. Circa medicamentum purgans in hoc morbo dissident inter se gravissimi Scriptores, cum in eo ad infernas costas & laterum mollitudinem descendente, catharticum praescribendum moneat Hippocrates (b). Sed eum locum non esse intelligendum de pleuritide, de qua hic loquimur, sed de laterum doloribus, ipse sententiae sensus declarat. At vero cum ea quae inflammantur, ex Hippocratis praescripto, medicamento purganti educi nec possint, nec debeant sine magno discrimine (c), neque cathartica in febrientibus locum habeant donec remiserit febris (d), inde quivis intelliget hujusmodi medicamina nullum unquam in pleuritide locum habere. Specifica adversus hunc morbum virtus in mandibula lucii piscis, dentis apri, sanguine hirci, aliisque id genus medicamentis, commentitia est. Nimirum quorumvis remediorum usus maximè noxius, ne exceptis quidem diluentibus, emollientibus, & expectorantibus, natura enim non minus medicamenta quam alimenta coquere debet ut sint utilia, ipsaque morbo gravata, impotens omninò est ad remediorum farraginem sustinendam, &

(a) Brissotus. *eam doctrinam propagare coepit. anno 1514. in Gallia. Ledgesma anno 1546. in Hispania. Gomezius scripsit anno 1539.*

(b) Hipp. *de Viſt. acut. sect. 2. v. 21.* Vid. Mart. *ad hunc loc. p. 379.*

& seq.

(c) Hippocrat. *de Viſt. rat. in acut. sect. 4. vers. 35.*

(d) Hippocrat. *de Medicam. purgantib. vers. 29.*

& ut in Scholis dicitur, *actuandam*. Quapropter uti veteres Medici, sapienter quidem, à cibis in acutis morbis abstinabant, pari ratione à medicamentorum multitudine abstinendum utique convenit. Paucis ergo juvanda natura, nempe concoquentibus, & sputum maturum exturbantibus. Igitur syrupus violarum, de mucilaginis, hederæ terrestris: decoctum liquiritiæ, hordei, altheæ, additis passulis, aut jujubis: aqua papaveris rubri, scabiosæ, tussilaginis: aliaque id genus plura pro diversitate temporum morbi variè præscripta, aliquod solatium aegris inducere consuevere. Oleum amygdalarum dulcium recens sine igne extractum: oleum etiam seminis lini, dum multa viget siccitas, ad emolliendas laxandasque internas partes in hoc morbo prodesse possunt. Fugienda sunt medicamenta calida, spirituosæ, volatilia, tanquam summè noxia, neque titulo sudores movendi præscribenda, nam etsi verum sit sudores debito tempore, cocto jam morbo, elicitos utiles esse, non quidem id medicaminibus est tentandum, cum notum omninò sit, nullum hæcenus cognitum esse remedium, quod vi propria & speciali sudare faciat, quemadmodum dantur quæ vi insita per alvum expurgant, ut in tractatu de Febribus jamdiu monstravimus. Cum igitur quæ sudorifera vulgò dicuntur nihil aliud efficiant quam corpus agitando & calefaciendo resolvere, indique *ex accidenti*, ut ajunt, sudores extorquere, minimè in pleuritide ea præscribenda, nisi temerario ausu velit Medicus naturam irritando corrumpere. Externis partibus prosunt laxantia ex oleis lini, amygdalarum dulcium, unguento altheæ conflata. Decocta herbarum emollientium spongia imbibita, lateri applicata prosunt, sicut vesica bubula lacte calido repleta. Cucurbitæ balsamum olim ex usu esse videbamus, sed postquam nimia in elaborando curiositate Pharmacopæi, relictis practicis observationibus, ferrum ipsi immiscuerunt, non solum inutile, sed adstrictione noxium esse deprehendimus.

APHORISMI.

I.

Qui acidum eructant non admodum pleuritici fiunt (a).

„Numquam eos pleuriticos fieri (inquit Trillerus qui elegantem de pleuritide commentationem, cedroque dignam composuit) „qui acidum ruſtant, docuit experientia prae-eunte, Hippocrates.... quia nempe habent vasa debilia, san-„guinemque tenuem, fluidum, nec facilem inflammari (b).” Adde, eos quibus frequens & habitualis est ruſtus acidus, ataxia spirituum, corporis laxitate laborare cum transpirationis copia: quae omnia ad pleuritidem minimè disponunt, cum morbus hic robustiores adoriri soleat, atque ex eo exercitata & densa corpora citius intereant, quàm laxa in otio degentia (c).

II.

Pleuritide, aut peripneumonia correpto alvi profluvium superveniens malum (d).

Dixit Hippocrates: *Fieri non posse ut pleuritis, & peripneumonia vigeant, ubi alvi liquidae existunt (e).* ”Et recorder, inquit Avenzoar, quod pater meus bonae memoriae „mihi dixit, quod habentes ventrem solubilem non valde „pleuritici fiunt.... & ab eo tempore usque quo hunc com-„posui librum, experimento cognovi (f).” Igitur alvi fluxu facile corripitur ob languorem, & ataxiam, praeservat à pleuritide, sicut ruſtus acidus; sed alvum habere fluidam ob nimiam ingestorum copiam, humorumque abundantiam ab eo morbo non liberat, quin potius cum eo ad interitum ducit, ut optimè adnotavit Ludovicus Septalius in politissimis, utilissimisque Commentariis ad Hippocratis librum de *Aere, aquis,*

(a) Hippocrat. lib. 6. Aphor. sentent. 16.
tent. 33.

(b) Triller. de Pleuriti. Aphor. n. 15. sect. 1. vers. 58.

(c) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 1. (f) Avenzoar. Thezir. Proem. pagin. 143. Vide Illustrat. nostr. ad Hippocrat. Prognostic. sect. 2. num.

(d) Hippocrat. lib. 6. Aphor. sentent. 14. pag. 96.

aquis, & locis (a). Quod ad eos attinet, qui pleuritide aut peripneumonia occupati, alvi fluxu corripuntur, optimè rem tetigit Trillerus. "Diarrhea, inquit, ab initio morbi super-
 „ veniens periculosa admodum, & plerumque, non tamen sem-
 „ per, letifera est, *passionis enim magnitudinem docet*, ut lo-
 „ quitur Caelius Aurelianus; sed eadem in morbi progressu
 „ & mitigatis jam saevioribus symptomatibus succedens, salu-
 „ taris est, & aegrotum citius ad sanitatem perducit (b): ad-
 derem & ipse, praesertim si conferentia, & tolerantia eam
 comitentur.

III.

*Rarissimè, imò plus dicam, nunquam ferè moriuntur, qui-
 bus post venae sectiones dolor laterum in claviculas & omopla-
 tas protenditur, aut in dorsum propagatur* (c).

Non adhuc certus sum, fateor, per proprias observa-
 tiones de universali hujus dogmatis veritate; sed id placuit
 inter aphorismos collocare ob summorum virorum auctori-
 tatem, nempe Trilleri, & Vanswietenii: Hujus verba haec
 sunt: "Ubi autem humerum, scapulas, dorsum dolor oc-
 „ cupat cum levamine doloris pleuritici manifesto, laeta
 „ prognosis est, & evadunt ferè omnes: saltem non memi-
 „ ni me ullum vidisse pleuriticum qui periit hoc morbo, dum
 „ illa metastasis ad has partes aderat (d)." Id tantum super-
 est, ut attentis observationibus prognosis haec ulterius in-
 notescat.

IV.

*Lateris dolor in sputo bilioso, qui immeritò evanuit, insa-
 niam facit* (e).

Si in statu pleuritidis, rectè prodeunte sputo, mitigata
 febre cum symptomatibus, cesset dolor, salus spectanda,
 ea enim sunt signa levaminis veri, non fucati. Quod si cru-
 do morbo, multumque exasperato evanescat dolor, aut tran-
 si-

(a) Septal Comm. in lib. Hipp. de	pag. 4.
Aër aq. & loc. comm. 2. n. 6. p. 90.	(d) Vanswiet. Comment. in Aphor.
(b) Triller de Pleurit. Aphor. 27.	Boerhaav. §. 888. pag. 27.
& 28. pag. 4.	(e) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2.
(c) Triller. de Pleurit. aphorim. 29.	cap. 16. sent. 56.

situm pleuritidis in peripneumoniam, vel phrenitidem, aut gangrenam significat. Mutationes has ex historia adducta quivis intelliget, peripneumonia enim parum doloris, multum periculi alit. Phrenitis mentem avertit á rebus sensibilibus, atque permanente doloris causa efficit, ut non sentiatur (a). Sed ex transitu pleuritidis in phrenitidem & peripneumoniam paucissimi evadunt. Omnium tamen mutationum pessima est in gangrenam, cum dolor deficit ob extinctum sensum partis affectae, tunc enim nullus est remedio locus. Ergo dum deficiente dolore in pleuritide multus adest in pectore stertor, facies tristis, oculus caligine per-fusus, pulsus parvi, densi, celeres, nihil agendum per-ex-pectorantia, quantumvis accommodatissima, ea enim humores agitando nec excludendo ob infirmitatem & extinctionem lateris, aegri celerius moriuntur (b).

V.

Quibus pleuriticis continuò lingua bile suffusa est, septimo judicantur: quibus autem tertio aut quarto, ad circiter nonum (c).

In pleuriticis linguae color, & siccitas, brevitates morbi aut longitudinis certa dat indicia. Lingua in ipsis initiis sicca intra quartum diem, aut septimum morbum finendum demonstrat: si siccitas post quartum appareat, ad nonum aegritudo extenditur: si post septimum ad decimum-quartum. His si addas apparitionem sputi, certius inde prae-sagium sumes, nam quo citius sputum apparet, eo brevior est pleuritis (d). Nec in pleuritide tantum morbi durationem indicat lingua, sed in febribus ardentibus, aliisque inflammatoriis morbis id significare alibi ostendimus (e).

VI.

Quibus autem pleuriticis initio quidem dolores sunt mites, in-

(a) Vide Pathol nostr. tract. 3. prop. 13. pag. 525.	cap. 16. sent. 5.
(b) Vide Hipp. Coac. Duret lib. 2. cap. 16. sent. 11. pag. 239.	(d) Vide Hipp. lib. 1. Aphor. sent. 12.
(c) Hippocrat. Coac. Duret. l. 2.	(e) Vide Tract. nost. de Febr. ling. vernacul. cap. 4. num. 8. pag. 65.

ingravescent autem quinto aut sexto, facile ad duodecimum usque perveniunt, ac rarò illi servantur: pericilitantur autem potissimum septimo, aut duodecimo (a).

Hanc sententiam veram deprehendi in pleuritide incocta. Monuit Galenus (b) dari pleuritides coctioni omninò repugantes, quas duobus modis fieri observamus. Primum, dum pleuritis est sicca & sine sputo ob materiae obstruentis crassitiam, & renixum. Secundo, cum materia, etsi fluxilis, coctionem minimè admittit ob aqueam, biliosam, atraebilis participem naturam, quam perpetuò cruditas indomita comitatur. Quaecumque demum illa fuerit, recrudescit dolor per naturae conatus, diebus criticis excitari solitos: & cum materiae coctio non succedat, mors ferè certa supervenit. Hinc minimè audiendus Freindius, qui omnem pleuritidem simplicem, sine sputo esse debere, contendit, nec magis pleurae inflammationi, quam pedis, sputationes congruere (c). Sed nihil tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo Philosophorum.

XII.

Sputum oportet pleuriticis omnibus & peripneumoniacis, tum ex facili, tum cito expurgari, ac flavum sputo exacte permixtum (d).

VIII.

Pravum est autem & flavum sincerum, & glutinosum, & album, atque rotundum, & viride multum, & spumosum, item livescens, & aeruginosum; at pejus illud quod ita merum est, ut nigrum appareat (e).

In Physiologia monstravimus, omnes bilis praeternaturales formas, sicut pituitae, in quavis corporis parte generari (f), dum scilicet pars quaevis nimio, morbosoque fervore usta, & nativum humidum & humores ibi appellen-

tes

(a) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. cap. 16 sent. 10.

(b) Galen. de Loc. affect. lib. 5. cap. 3.

(c) Freind. Comm. de Febr. num. 5. pag. 24.

(d) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. cap. 16. sent. 10.

(e) Hippocrat. Coac. Duret. loc. citat. sentent. 14.

(f) Vide Physiol. nostr. tract. 3. prop. XX. & XXI.

tes in biliosam, aut pituitosam indolem convertit. Ergo sputum facile & citò ejectum vim naturae, vias accommodatas, materiei proportionem ut expellatur, indicat: quod si inter biliosum & pituitosum exacta est permixtio, coctio significatur, cujus proprium est discreta miscere; ex adverso flavum, glutinosum, viride, spumosum, nigrum prodire sputum, magnum cum partium affectarum speciali corruptione incendium demonstrat, quod vitii genus rarissimè à natura, quovis artis auxilio adjuta, vinci potest.

IX.

Omne verò sputum quod non sanat dolorem, pravam est, quod autem sanat, beneficium (a).

Etsi sputa careant conditionibus antea propositis, non propterea bona censenda, nisi dolorem (intellige morbum cum symptomatibus) minuant. Vidi pleuriticos plurimum spuantes, longo tamen morbo consumptos, alios, repentè suppressis sputationibus, suffocatos. Regulam ergo certissimam praescribit sequens aphorismus.

X.

Est autem perinde his atque peripneumonici salutare alacriter morbum ferre, doloris vacuitatem habere, ipsum verò sputum facile expurgari, spirare ex facili, sitim nullam, corpus aequaliter molle & calidum: ad haec somnos, urinas, dejectiones salubres. Contraria horum terrificata. Atque haec omnia si conjuncta fuerint cum sputo praedicto, utique morbo defungipoterit (b).

In Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica haec omnia longè discussimus, neque est, cur hic molestè repetamus (c). Id tantum advertere licet, ob partium affectarum languorem, multam in pleuritide aliquando coacervari sputorum materiam, quae licet ejiciatur, non levat, quia interius permanet continuus generationis focus, non facile tollendus. Ex sputationum cruditate, copia, aegri imbecillitate,

(a) Hippocrat. Coac. Duret. loc. citat. sent. 18. | cap. 16. sent. 21.

(c) Vide Illustr. in Hipp. Prognost. | sect. 2. text. 51. pag. 182.

(b) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2.

te, nulloque fido levamine, id malum conjicere licet. Quod si quae in hoc aphorismo proponuntur integre adsint, res est sub tuto.

XI.

Quibus cum dolore lateris, non tamen pleuritico, levis adest aut modica perturbatio, evadunt phrenitici (a).

Lateris dolores, non tamen pleuritici, etsi multifariam apparere soleant, tripartito tamen dividi possunt, eosque suis aphorismis comprehendemus. Ergo per certas annorum constitutiones fieri solent laterum dolores fugaces, vagi, inconstantes, nunc supernas nunc infernas, nunc dextras nunc sinistras thoracis partes invadentes cum febre acuta, saepeque maligna "atque dolor talis, inquit Duretus, non est verè pleuriticus (b)." Hujus mali terminus esse solet peripneumonia ubi in pulmonibus sedem figit, aut phrenitis si septum transversum occupet: sole nne enim Hippocrati fuisse, eos appellare phreniticos, qui ex inflammatione diaphragmatis delirant, jam antea vidimus. Quocumque autem modo contingat mali mutatio, in interitum ducit, nisi maturé succurratur, non quidem venae sectionibus ut fit in pleuritide, sed vomitum excitantibus medicamentis in ipsis morbi initiis, antequam in aliquo loco dolor fixus sit: deinde his auxiliis, quae febris & aegrotantis conditio postulent.

XII.

Quibus in febre lateris dolor incidit si quidem perliquidis & biliosis profusè alvus feratur, mitescit; sin autem collapsa maneat appetentia, ac tunc sudores cum saturato faciei rubore prorumpant, fluente alvo & supersite cardialgia, hi cum diutius aegrotarint, peripneumonico modo intereunt (c).

XIII.

Lateris dolor cum febre diuturna, pus eductum iri significat (d).

Z

La-

(a) Hipp. Coac. Duret. l. c. sent. 49. | sent. 73.

(b) Duret. loc. citat. pag. 274

(d) Hippocr. Coac. Duret. lib. 2.

(c) Hippocr. Coac. Duret. lib. 1. | cap. 16. sent. 99.

Lateris dolor hic symptoma febris est ea lege, ut modo febris sit acuta ut in priori, modo longa ut in posteriori sententia dicitur. Observatione didici laterum dolores febribus quandoque supervenire, quae si acutae sint, alvi fluxu sanantur, fortè quia febrì fomitem dederat destillatio in thoracem prius, inde in ventris partes decumbens, ut in aquilonia constitutione contingit. At lateris dolor cum febre diuturna perpetuò malum praenuntiat, frequenter enim suppurati, interdum peripneumonici moriuntur. Lectu digna est historia uxoris Euseonii ab Hippocrate enarrata cum nostri Vallesii doctissimis Commentariis (a).

XIV.

Dolores & in lateribus & in pectoribus & in aliis partibus, si multum differant, considerandum (b).

In lateris & pectoris dolore major minorve morbi vis ex attenta ejus vehementia, facultatis robore, & temporis constitutione innotescit. Sunt qui lateris dolore pungente cum sputis sanguineis, febre, anhelatione correpti quarto die feliciter judicantur, ut Pisistrato apud Hippocratem contigisse legimus (c), & non semel me vidisse recordor. Naturae vis ad omnia vincenda praestans est. Temporis constitutio non modo laterum dolores, sed ipsam pleuritidem benignam, aut malignam reddit. Post tusses epidemicas lateris dolores boni moris vidit Sydenhamius (d); ego autem memini, certa anni constitutione, post catarrhum, lateris dolores saevissimos abortos. “Atque hoc quidem mihi ideo reticendum non erat, quod existimem, dubio illum tramine errare, atque incerto duci filo, qui in febrium curatione non continenter ob oculos habet anni constitutionem (e).

XV.

(a) Valles. *Comm. in lib. 7. Epidem. Hipp. text.* 46. pag. 406.

(b) Hippocrat. *lib. 6. Aphorism. sent.* 5.

(c) Hippoc. *lib. 7. Epid. text.* 44.

Vide Valles. *Comm. in hunc loc. pag.* 405.

(d) Sydenham. *Observat. Medicar. sect. 5. pag.* 49.

(e) Sydenham. *loc. citat.*

XV.

Morbo quidem laterali, & phrenitide, magna ex parte, per tertium diem accessiones fiunt (a).

“Mihi contigit, inquit Vallesius, videre pleuritidem, verissimam quidem, & omnia pathognomonica signa habentem, intermittentem tamen, ita ut homo alternis diebus pleuritide, alternis nullo morbo teneri videretur (b).” Innuat & tertianae typos aemulari pleuritidem biliosam Mercurialis, vir recondita eruditione praeclarus (c). Bianchius biliosas describens pleuritides cum emetico curatas, sine emetico lethales, periodos habere tertianarias aperte monstrat (d). Sed horum gravissimorum Scriptorum pace dixerim, dolores esse lateris quos referunt, non pleuritides, quae etsi febres habeant incrementis & remissionibus compositas, non tamen in absolutam intermissionem perveniunt. Ex adverso, ex intermittentibus tertianis & quartanis malè tractatis lateris dolores pleuritidis aemulos supervenisse periculosissimos, vidimus non semel in nostra praxi, atque alibi satis explicavimus (e). Quemadmodum in tertianis perniciosissimis decubitus, ut ajunt, fit in partes principes, interdum accidit, ut in accessione ingruente non modo in intermittentibus, sed in continuis tertianae naturam aemulantibus, dolor lateris pungens excitetur cum sputationibus, à vera pleuritidis ratione longè diversus. Prodest in hoc casu venam secare, parca tamen manu: emeticum postea praescribere: tum demum cortice peruviano malum fugare. “Defervescente,” inquit Bianchius, declinataque biliosa pleuritide simplici, mansuefacto dolore, & quodam febris circuitu post duodecimam superstite cum aliqua quotidie horripilatione aut perfrigeratione, omnia usu leviusculae tincturae corticis peruviani feliciter sublata quandoque experti sumus (f).”

Z 2

XVI.

(a) Galen. *Comm. in lib. 1. Aphor. Hipp. sent.* 12.

(b) Valles. *Comm. in Epid. Hipp. lib. 1. sect. 3. text. 10. pag. 29.*

(c) Mercurial. *Praelect. Bononiens. in lib. Hipp. de Ration. vict. in morb. acut. lib. 2. pag. 394.*

(d) Bianch. *Histor. hepat. part. 3. pag. 688.*

(e) *Vide Illustrat. ad Hipp. Epidem. lib. 1. sect. 3. pag. 145.*

(f) Bianch. *Histor. hepatic. part. 3. pag. 251.*

XVI.

Dolores, qui latus invadunt sine febre, aequaliter ubi sine signis subsistunt, phlebotomia offēdit, quamvis & cibi fastidiosus ac tumido sit hypochondrio: tum quibus perfrigeratio est cum torpore febris expertibus sanguinem detraxisse nocet, nam cum sibi mitius esse putant, intereunt (a).

Sequuti sumus lectionem Dureti à doctissimo Mackio approbatam in verbis illis *sine febre*, cum caeteri codices communiter legant *cum febre*. Habemus hic tertiam dolorum lateralium non pleuriticorum classem, dum scilicet in latere fixi sunt sine febre, in quibus noxiam esse phlebotomiam docet Hippocrates. In pleuritide non modo utile, sed necessarium esse venam secare ex vi & indole morbi, communi saeculorum calculo ab antiquissimis usque temporibus comprobatum est: pauci autem, qui, Helmontio duce, ab hoc auxilio abhorruere vel in despectum sapientium inciderunt, aut proprii erroris ipsi poenas luere visi sunt. At in laterum doloribus, de quibus in his aphorismis egimus, non aequè certo de sanguinis missione statuendum, nam etsi eam modicè tentatam tolerant qui cum febribus continuis vehementibus adveniunt, non ita cum febribus lentis, aut sine febribus procedentes, cum à materia cruda, vermibus, flatibus nasci possint, imò & ex impuritatibus ventris non raro originem ducant. Id advertendum restat, in pleuritide venae sectiones usque ad quartum diem esse faciendas, eo enim transactò metus est ne sputum supprimant, quod aegrum esset jugulare. Jure optimo Duretus adversus eos invehens, qui nulla sputorum ratione habita, quovis morbi tempore venas aperiunt, inquit: "tale sputum promoveri debet iis quae expurgationem juvant molliendo, leniendo, & sputum ciendo, non autem sanguinis detractatione retrahi & impediri; quod usu venire videmus non sine moerore & nemesi ab istis pragmaticis vulgo dictis, qui omnem pleuritidis curationem exigunt in sanguinis detractatione saepius iterata, quamdiu pleuriticus hujusmodi sputa expurgat cum spe salutis praedivite. O homines Rei-

"pu-

(a) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. Corollar. pag. 370.

„publicae calamitosos atque funestos ! Ipsam pleuritidem, quae sua sponte nullius operis indigens cum tali sputo quiesceret, ex eventu reddunt mortiferam (a).”

XVII.

*Si dolor lateris ad claviculam de se significationem prae-
bet, aut gravitas ad brachium, aut circa mammam, aut su-
pra septum transversum, venam secare prodest in cubiti fle-
xura internam, & non cunctari copiosum sanguinem detrahere,
donec multo rubicundior fluxerit, aut pro puro & rubicundo
lividus: utrumque enim contingit. Si verò sub septo trans-
verso fuerit dolor, ad claviculam autem de se significationem
non praebeat, alvum mollire oportet, aut veratro nigro, aut
peplio (b).*

Mirum! quot turbas inter Medicos locus hic Hippocra-
tis excitavit, contententibus aliis, nunquam in pleuritide
praescribendum catharticum: aliis id admittentibus in eo do-
loris situ, quo ad ventris partes vergere videtur. Apud Mer-
curialem, Sennertum, Martianum longae prostant hac de re
disputationes (c). Sed Heredia noster adversus Galenum ju-
re invehit, qui hanc Hippocratis sententiam de pleuritide
commentatus est, cum de dolore lateris non pleuritico po-
tius intelligenda sit (d). Ergo in vera pleuritide de qua hic
agimus venae sectio certum remedium est, purgatio noxia.
In dolore lateris ad claviculam pertingente potest sanguis
mitti cum fructu, dum à materia morbillosa, variolosa, ar-
thritica, aut aliàs per febres corrupta, nascitur. Potest etiam
prodesse sanguinis missio in dolore ad partes septo transver-
so inferiores sese extendente, si ab hepatis aut diaphrag-
matis inflammatione oriatur, ut interdum fieri solet. At
dolore lateris, ventris partes etiam occupante, seu cum fe-
bre,

(a) Duret. *Comm. in Coac. Hipp.* lib. 2. part. 2. cap. 16. pag. 314.
lib. 2. cap. 16. sent. 9. pag. 237. Martian. *Comment. in lib. Hippocr.*
(b) Hippocrat. *de Vect. rat. in* de *Ration. vict. in acut. sect. 2. vers.*
acut. sect. 2. vers. 17. 21. pag. 379.
(c) Mercurial. *Praelect. Bononiens.* (d) Hered. *de Morb. acut. sect. 4.*
in lib. Hippocrat. de Vect. rat. in disp. 1. cap. 4. pag. 117.
acut. p. 405. & seq. Sennert. Pract.

bre, seu sine illa, videndum, num à latente dictarum partium inflammatione, tum pectus tum hypocondria in consensum trahente, dolor fiat, an à putridis in ventre hospitantibus humoribus, vermibus, & id genus malis: nam sicut in primo casu vena est aperienda, ita in secundo, loco venae sectionis quae noxia esse solet, catharticum exhibendum. Soleo in his doloribus purgans medicamentum cum oleo seminis lini recenter extracto immiscere bono cum fructu. Baglivius post multa de pleuritide dogmata cumulatè transcripta materiam hanc sic absolvit. “Considerent primo, an ab affectu verè inflammatorio producat, an vero ab apparatus pravorum humorum in primis viis, an demum à fluxione acris humoris à capite, ut putabant antiqui, sive potius in nostra sententia à sale acri tenui, urente, scorbutico, hypocondriaco, haemorrhoidali, herpetico, vel alterius generis, aut characteris morborum principalium.... In pleuritide verè inflammatoria & inflammationis causa sanguis statim mittendus est.... in ea quam primarum viarum apparatus producit, & doloris signa circa praecordia de se prebet, purgatio juxta praefatorum magnorum virorum praecepta instituenda.... Demum si sal acris, scorbuticus, fundens, pleuritidem (dolorem lateris) faciat, cautè procedendum in sanguine mittendo.... Circa purgationem tenenda sunt praecepta à Magistris artis supradictis annotata (a).” Circa mutationem coloris in sanguine in hoc aphorismo tamquam normam extractionis propositam, Baglivii fuit sententia, crustam albam in secunda venae sectione apparentem bonam esse; quod si non appareat, abstinendum à sanguinis missione, cum eam repetere aegrum interficere sit (b). In hanc sententiam pedibus ivit Boerhaavius, qui finem extrahendi sanguinem crustae absentia definiri pronuntiat (c). Sed sapienter Vanwietenius: “certiora, inquit, signa habentur de venae sectionis auxilio adhibendo ulterius vel non, ex acerbitate vel remissione doloris, & re-

”li-

(a) Bagliv. *Prax. Med. lib. 1. ca.*
9. *Append. ad pleurit. pag. 29.*

(b) Bagliv. *loc. cit. pag. 23.*

(c) Boerhaav. *Aphor. de Cognosc. & cur. morb. §. 890.*

„liquorum symptomatum , aegrotantisque viribus (a).”

XVIII.

Haemorrhoidas habentes neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagaedena, neque furunculis, neque terebinthi formam habentibus; fortasse neque lepris, fortasse autem neque aliis (corripiuntur). Multi ergo intempestivè curati, talibus non cunctanter capti sunt & perniciose sic (b).

Partes septo transverso proximae tum supra, tum infra, sanguinis repletioni, obstructionibus, variisque diathesis, & corruptionis humorum formis subjacent. Natura ab his per sanguinis fluxum ex naribus, haemorrhoidibus, per uterum in foeminis, exonerari cum fructu solet, indeque à pleuritide, aliisque in hoc aphorismo relatis morbis liberatur. Haec evacuatio, etsi consueta, deficit modo ob errata in victu, temperiei mutationem, Coeli statum: quod dum fit venae sectionibus, & medicamentis obstructionem & diathesim corrigentibus, impedienda mala ex ejus defectu superventura. Interdum deficit, quia naturae vis ad expellendum extinguitur, quod in debilibus, senibus, & quovis modo languentibus contingit, quo in casu nec sanguinis missio, nec purgationes praeservant à pleuritide aliisque morbis in textu propositis, sed diaeta reficiens, roborans, simulque vias obturatas aperiens, nisi forte non moriatur homo quia evacuatio cessat, sed cesset haec, quia homo sensim moritur, ut bene notat Vallesius (c). Hoc utilissimum in praxi monitum ad podagram, fistulas, fonticulos, & quasvis sanguinis humorumque consuetas excretiones trasferendum, rectè advertit Palladius in optimis Commentariis ad sextum librum Epidemiorum his verbis: “Si haemorrhoida compressisti, quod per ipsam prius effluat, per alios ductus emittere studeto, ut per venae sectionem, per exercitamenta, per urinae citationem, ne multa retenta materia exitialem
”mor-

(a) Vanswiet. *Comment. in Aphor.* |
Boerhaav. §. 890. pag. 39.

(c) Valles. *Comment. in lib. 6*
Epidem. Hippocr. sect. 3. text. 34.

(b) Hipp. *lib. 6. Epid. sect. 3. pag. 319.*
text. 33. & 34.

„morbum inducat. Et quaecumque de haemorrhoidibus dicta sunt eadem de qualibet evacuatione dicta putato (a). Experimento comprobatum habeo „verissimum esse haec „mala; nempe pleuritidem, &c. cum fiunt ob repressas intestinè haemorrhoidas perniciosiora esse, quam alioquin esse soleant, unde fit ut in illa finiantur, & interimant (b).”

XIX.

Sane hi morbi ante pubertatem non enascuntur peripneumonia, pleuritis, podagra, nephritis, varix ad tibiam, cruentum profluvium, cancer nisi congenitus, leuce non innata, cataribus dorsalis, haemorrhoids, neque chordapsus nisi congenitus: de quibus morbis ante pubertatem futuris non est verendum (c).

Aetas puerilis plurimò humido leni, gelatinoso, sanguine non multo, abundans, concitationibus & collectionibus inflammatoriis ad pleuritidem & peripneumoniam necessariis prona non est, nisi causae extrinsecus incidentes, & maleficae, ut diaeta & aër ea vitia inducant, quod cum raro admodum contingat (perpetuum enim non omnino esse quod in aphorismo dicitur, fateri oportet), monendi sunt Tirones, ut dum pueruli de lateris dolore conqueruntur, attentè inspiciant, num destillatio à capite, vermes, & putredines, acores in ventre hospitantes id mali genus pariant, nec facilè in tenera aetate ad venae sectiones, ut plurimum perniciosas, confugiant (d).

XX.

Sicca pleuritides & sputi expertes gravissimae: terrificae autem in quibus dolorifica sursum sunt mala (e).

Duobus modis fiunt siccae pleuritides sputo carentes. Aliae ab initiis sunt sine sputationibus, ita ulterius perseverantes, quod fit ob materiae summam cruditatem, aut ob via-

(a) Pallad. Interpret. in lib. 6. Epidem. Hipp. sect. 3. text. 28. p. 226.

(b) Valles. loc. cit. pag. 319.

(c) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 3. tract. 2. Append. sent. 1.

(d) Vid. Duret loc. cit. pag. 415. Physiol. nostr. tract. 5. prop. 32. n. 138.

(e) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. cap. 16. sent. 3.

viarum angustiam. Aliae sunt pleuritides humidae, sed cursu morbi exsiccantur retento sputo, quod à morbi malitia, ejus ad cerebrum aliasque partes translatione, aut improvida curatione nimium calida & exsiccante, contingit. Qui haec attentè consideret, quomodo aegrum pleuritide sicca affectum tractare debeat, planè intelliget (a).

XXI.

Adhibemus etiam ventosarum suis temporibus aptissimum adjutorium ... locis verò impatienter dolentibus etiam escharas ustionis impono, ita enim frequenter ad pleripneumonicorum non permittetur aeger vicina pervenire pericula (b).

Agit hic Priscianus de Pleuritide vera "nam dolentes latus sine febribus (prosequitur), & caeteris accidentibus pleuriticorum remotis, quos jam non pleuriticos, sed *latus dolentes* propriè appellabo, ex subjectis alia diligentia visitabo (c)", atque cucurbitulas, imò & caustica medicamenta parti dolenti, tamquam aptissimum adjutorium adhibet, & quidem rectè, cum in magna partis affectae repletionem, ex interioribus ad exteriora copiam gravantem extrahere, simulque exitum materiae corruptae parare, seu per urentia medicamina, seu per scarificationes, optimum saepè aegris auxilium praestiterit. Hoc remedii genus Hippocrates ad varios morbos commendat, ac apud Auctores frequens illius in pleuritide fit mentio; Tironibus tamen Vallesii consilia apponere hac de re sufficiet, quippe omnium optimè tum scripto, tum opere id in usum restituere tentavit. "Sunt, inquit, qui in practicis tractationibus affirmant, non esse in pleuritide utendum cucurbitula antequam elapsus sit dies septimus. Quid si sit homo inflammationis magnitudine septimo, aut etiam quarto moriturus? Ita etiam saepè in eisdem inflammationibus internis cum revulsioni non satis cederent, & timerem ne phlegmonis magnitudine

Aa nan-

(a) Vide Martian. *Comment. in lib. 1. Hipp. de Morb. sect. 2. vers. 238.* | (b) Theodor. Priscian. *ad Thim. lib. 2. cap. 4. pag. 299.*
 pag. 167. | (c) Idem loc. citat.

„anticiparent mori , alternatè utens missione sanguinis se-
 „cundum rectitudinem , & scarificatione ab admotis parti cu-
 „curbitulis , plurimos mihi videor mirificè eripuisse (a). Ego
 „certè in doloribus circa quasdam partes consistentibus rarò
 „non utor cucurbitulis cum scarificatione , aut sine ea , cum
 „dolor non cedit universali vocatae evacuationi ut mor-
 „bus qui non potest expectare totam evacuationem , cum eam
 „partiri opus est , alternatim secta vena , & cucurbitulis ad-
 „motis perficiatur (b) Vulgares hujus temporis Medici
 „reformidantes cucurbitarum usum , neque affigentes nisi
 „jam moribundis , & qui revocari nequaquam possint , fece-
 „runt id remedium infame . . falluntur certè quammaximè ,
 „nullum enim in omni magno dolore remedium magis prae-
 „sentaneum , & ut à parte affecta in aliam ignobiliorem ma-
 „teria abscèdat , saepè causa est (c).”

CAPUT V.

DE PERIPNEUMONIA.

Peripneumonia ex communi tum veterum cum recentio-
 rum consensu est : *Inflammatio pulmonis cum febre acu-
 ta , & spirationis difficultate conjuncta , plus periculi quam do-
 loris sub se fovens.* Ad morbos intemperiei & organi per-
 tinet , quemadmodum de omni inflammatione in Pathologia
 monstravimus. In peripneumonia nulli dubium est pulmones
 affici , nunc dextra , nunc sinistra parte , non rarò ex toto
 inflammatos , morboque comprehensos. At de pleuritidis se-
 de non ita certum quid statui potest ut de peripneumonia,
 nam sicut haec sine laesis pulmonibus fieri non potest , sic il-
 lam interdum illaesa fieri pleura plures non de trivio Medi-
 ei contendunt. Ab antiquis usque temporibus , ut ex Caelio
 Aureliano discimus (d) , fuere , qui in omni pleuritide pul-
 mo-

(a) Valles. Comm. in lib. 6. Epidem.
 Hipp. sect. 2. text. 6. pag. 287.

(b) Idem Comment. lib. 3. Epidem.
 Hipp. sect. 6. text. 29. pag. 113.

(c) Idem Comm. in lib. 6. Epid.
 Hipp. text. 43. pag. 178.

(d) Cael. Aurel. Acut. morb. lib. 2.
 cap. 16. pag. 115.

mones cum pleura affici statuerunt, ut inde non *pleuritidis*, sed *peripneumoniae* nomen illi morbo quadrare crederent. Postmodum Medicinae Scriptores in varias abiere sententias, aliis solam pleuram, aliis etiam cum ipsa pulmones, aliis demum hos solos sine illius damno sedem esse pleuritidis, constituentibus. Quaestionem hanc eruditè & amplè tractat Morgagnus, omnium sententiam ad trutinam revocans, neque est quod crambem bis coctam recoquamus (a). Quod ad nos attinet, pleuritis interdum solitaria est, damno solam occupante pleuram (b): interdum cum pleura pulmones etiam laesi sunt, tuncque morbus suis signis mixtus ex utriusque partis laesionibus apparet, ut Medicus ex phoenomenis, dominationem prae aliis habentibus, an ad pleuritidem potius quàm peripneumoniam, & vice versa inclinet, agnoscere possit. Sed pleuritides cum fermè ex conversione in peripneumoniam, magnam partem lethales fiant, mirum non est in dissectis ex pleuritide cadaveribus pulmones saepè laesos (etsi non perpetuò) atque corruptos observari. Peripneumonia alia est primaria ex se incipiens: alia secundaria quibusdam morbis, ut anginae, febris ardenti, uteri inflammationi, pleuritidi, superveniens. Verum non est omnes aegros, quocumque demùm morbi genere pereant, peripneumonia sub finem interire, id enim ex hypothese dicitur, non ex naturae observatione, nisi peripneumoniae nomen cuilibet dyspnoeae ultro quis tribuere velit. Dividunt aliqui peripneumoniam in veram ab inflammatione, & in notham ab humorum crudorum infarctu in pulmone ortam. Sed haec divisio ex arbitrato inventa, veram à Majoribus de hoc morbo acceptam doctrinam confundit, cum peripneumoniam sine pulmonum inflammatione agnoverint nullam: infarctum crassorum humorum cum febre ad catarrhum suffocantem, aut ad asthmatis incrementa retulerint, quae cum phoenomenis peripneumoniae minimè congruunt.

Aa 2

Cau-

(a) Morgag. de Sedib. & caus. morbor. lib. 2. epist. 21. num. 37. & seq. tom. 1. pag. 217. Hippocrat. de Locis in homin. vers. 261. pagin. 77. Morgag. loc. citat. pag. 117.

(b) Vide Martian. Comment. in lib.

Causae occasionales plethora, obstructio, & diathesis mutuam operam in peripneumonia producenda sibi praestant. Sanguinis nimia copia in toto corpore, sed praesertim vasa pulmonum replens, seu ex alimentis, seu ex suppressis haemorrhoidibus, aut aliis excretionibus: humorum calidorum crassities in parte affecta haerentium, meatusque obturantium: certa atque determinata tum sanguinis, cum maximè humoris nativi pulmonum corruptio, cum calore simul conjuncta, ad hunc morbum generandum maximè faciunt. Quod si his accedat partis laesae debilitas, ut senibus iisque accidit, qui à natura thoracis conformationem incongruam adquisierunt, via paratissima est ad peripneumoniam nullo negotio suscipiendam. Inter efficientes causas primum locum tenet aër, tum manifestis qualitatibus, calore, frigore, humiditate, laedens, ut hyemis tempore, constitutionibus pluviosis, ferventissima aestate contingit, cum maximè occulta vi pulmones inflammans, ut in quibusdam epidemicis statibus fieri videmus. Diaeta intemperata, nimia ciborum potuumque spirituosorum copia, validis exercitationibus, improvidè prohibita transpiratione sudoris tempore, aquarum palustrium potu, peripneumoniam faciliè procreat. Idem efficiunt venena, medicamenta calida & spirituosa in morbis pectoris, atque opiata tussientibus & catarrhosis sine methodo praescripta.

Peripneumonia saepè subito ingruit, interdum corporis gravitas, difficilis anhelitus, sitis, pulmonum languor praecedere solent. Senes, & consistenti aetate vigentes, foeminas non minus quam viros adoritur. Ea incipiente, rigor: febris acuta cum halitu cutis: gravitas in pectore: dolor remissus in medio thoracis aut in lateribus, qui nonnumquam non nisi tussiendo percipitur: spirandi difficultas, tussis cum sputationibus biliosis, spumosis, cruentis: pulsus magni inflati, inanes, celeres, molliusculi, lingua alba, pallescens, muco obducta: frigidi tum aëris tum potus atrahendi desiderium: urina parum à naturali distans, nisi quod flammea non raro esse soleat. Crescente morbo, praeter haec omnia, accedunt frequens residendi cupiditas ob magis auctam spirationis difficultatem: genarum rubor tamquam florens: oculi splendentes cum languore: vigiliae cum sopore, ut

comatosus aeger videatur: nares simae in summo sunt: venae temporum grandescunt: lingua resiccatur: decubitus supinus: pulsus intercurrentes. Peripneumonia in mortem, salutem, aut suppurationem terminatur. Igitur ea ad summum incrementi evecta, dum aeger in interitum vergit supradicta omnia graviora fiunt: sputa viridia, flava, nigricantia, aut pauca & ferme nulla: lingua crassa, sica, nigra, admoto digito adhaerescens, hiulca: vigiliae continuae cum somnolentia & torpore: sudor circa caput, collum, tempora: tussis inanis cum stertore, vultus & colli inflatio: alienatio mentis: extrema frigida, liventia: pulsus intermittentes, parvi, celeres, deficientes: indolentia maxima: resonans pectoris stridor, placida mors. At si morbus in vigore constitutus paulum remittere incipiat: febris minor sit & spirandi difficultas: sputa copiosa, alba, cocta, & facile exeuntia: sudor calidus per totum corpus: mens tranquilla: urinae copiosae: alvus multis biliosis & spumantibus succis fluens: sanguis ex naribus aut per haemorrhoides excernatur: pulsus ordinati, parum celeres: his simul evenientibus quamprimum aeger sublevatur; magna autem ex parte concurrentibus, sensim morbus salubriter finitur. Jam verò in suppuratum vergere facile quivis agnoscet attentis phoenomenis, quae in historia pleuritidis in empiema transeuntis adduximus. Omnis peripneumonia morbus est acutus, & longissima stadium suum quatuordecim diebus absolvit, interdum quarto, frequenter septimo aut nono terminatur.

Curatio peripneumoniae eisdem intentionibus perficitur ac pleuritidis, congeneres enim morbi sunt, & partium vicinitate facile alius in alium migrat. Ergo vaenae sectio statim imperanda, & pro re nata, repetenda, ita tamen ut non extrahatur sanguis usque ad aegri deliquium, nam id in pleuritide peripneumoniam, in peripneumonia strangulatum accersit. Cucurbitulae in pectore, scapulis, & lateribus magni hic usus sunt, modò simplices, modo cum scarificationibus. Interim ea medicamenta praebeantur, quae humores ad transpirandum attenuent, lubricos, fluxilesque ad extrudendum efficiant. Igitur aqua hordei adjecto nitro, aut avenae decoctum cum stibio diaphoretico post missiones sanguinis affatim bibendum est. Expectorantia in pleuritide ad-

duc-

ducta hic potius locum habent. At in utroque morbo egelida praescribenda, qui enim frigidam aquam in his malis concedunt, neque qua ratione id efficiant assequi valeo, neque experimento confirmare. Vesicantium usus in pleuritide dubius quandoque est, nec omnibus negandus, nec perpetuo admittendus. Sed in peripneumonicis non cunctandum, imò citò ad crura, abhilitis cantharidibus, morbus ducendus, cum ex naturae praescripto peripneumonici natis in crure abcessibus liberentur. Circa purgantia, emetica, aliaque id genus medicamina, tenenda sunt quae agentes de pleuritide diximus.

APHORISMI.

I.

A pleuritide peripneumonia malum (a).

“Omnis hujusmodi supervenientium consistentia, inquit Galenus, neque parvos neque mites insequitur morbos, sed magnos atque malignos. . . . Ad inflammationem quidem pulmonis pleuritis non admodum consequi solet, quoniam si mitis fuerit inflammatio, omnis humor noxius per sputum (adde per sudores, sanguinis effusiones, alvi fluxum) expurgatur; in pernicioso verò antequam costae compatiantur, strangulat aegrum (b).”

II.

A peripneumonia phrenitis malum (c).

Phrenitis nomine intellexisse saepè Hippocratem morbum septi transversi, agentes de phrenitide monstravimus. Ergo dum inflammatio pulmonis ad diaphragma extenditur, atque adeò delirium creat, non mali modo augmentum, sed mortem inde venturam significat. Vidi ex hac morbi serpentis communicatione non solum delirium, sed & convulsiones vehementissimas, & lethales supervenisse.

III.

(a) Hippocrat. lib. 7. Aphor. sent. 11. | Hipp. text. 11.

(c) Hippocrat. lib. 7. Aphor. sent.

(b) Galen. Comm. in lib. 7. Aphor. | 12.

III.

Quibus ex peripneumonia sub auribus, vel inferis partibus nascuntur abcessus, ibique suppurant, & fistulantur, hi defunguntur morbo (a).

Peripneumoniam oborto in cruribus abcessu erysipelatoso sanatam aliquoties in praxi vidimus, miratique sumus consensum partium, quibus natura in morbis sanandis sequitur, nulla ingenii vi sed sola observatione assequendum. Hanc sententiam in Illustrationibus ad Hippocratis prognostica longè discussimus (b), ibique signa quibus agnosci possunt salutes peripneumoniae mutationes prope aures, aut ad crura sigillatim adduximus. Hoc naturae motu ad vesicantia ex cantharidibus cruribus applicanda ducimur, quae post sanguinis emissiones citò praescripta, miros in hoc morbo producant effectus. Scimus quidem varias esse de hoc remedio in pleuritidis, & peripneumonicis adhibendo Auctorum opiniones, sed experientia artis magistra multis aegrorum sanationibus litem diremit. Videant Tirones de hac re Casalium nostrum non ratiociniis, sed observationibus accuratissimis, pro usu vesicantium in his morbis disserentem (c). Quibus tamen cautionibus vesicantia apponenda sunt, in Illustrationibus ad Hippocrates prognostica monuimus (d).

IV.

Peripneumonia pleuritidis succedanea gravior est primigenea (e).

Haec sententia in vulgatis codicibus sic legitur: *Peripneumonia pleuritidi succedanea tutior est primigenea*; sed cum morbus magnus alteri superveniens, ut in primo aphorismo vidimus, tum ob vires lacesitas, cum ob partis de novo obsessae praestantiam, tum demùm ob gravem quam secum vehit perniciem lethalis esse soleat, hinc cum Dureto modo

(a) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. Constit. Epid. pag. 242.

cap. 16. sent. 22.

(b) Vide Illustr. ad Hipp. Prognostic. sect. 2. text. 69. pag. 202. (d) Vid. Illustr. ad Hipp. Prognost. sect. 2. text. 72. pag. 206. & seq.

(c) Casal. Histor. Nat. de Astur. (e) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2.

cap. 16. sent. 28.

do proposito legendam sententiam Hippocratis judicamus.

V.

Quibus peripneumonicis tota lingua fit alba & aspera, pulmonis ambae partes inflammantur: quibus autem dimidia, tantum illa pars, quae spectatur (a).

Mirabilem linguae cum pectore, cerebro, stomacho consensum in Pathologia monstravimus (b); sed in peripneumonicis lingua non modo brevitatem, aut longitudinem morbi, ut agentes de pleuritide vidimus, sed partis affectae damnum demonstrat. Memini aliquando in peripneumonicis dimidium linguae albescens primum (proprium enim est hujus morbi linguam albam & mucosam reddere), deinde resiccatum vidisse sub morbi initiis, eo autem progrediente totam linguam infectam summo aegri discrimine. "Si tale malum, inquit Boerhaavius, utrumque pulmonem simul & validè infecerit, erit cita & insuperabilis mors, cum nullo remedio antiphlogistico juvari natura queat (c)."

VI.

Pectora rubris maculis superspersa peripneumonicis mortem subesse testantur (d).

Inversa, vi morbi, pulmonum temperies humores corrumpit, pravosque de novo generat (e). Si per sputum non ejiciantur, aliqua corruptorum humorum portio in cutem exsudat, ibique maculas, pustulasque rubentes excitat in hoc morbo lethales. Casalius noster in peripneumoniis epidemicis inter Astures vagantibus, irrevocabile hujus sententiae dictatum comprobat, cum eos omnes morti traditos viderit, quibus pectus & latera maculis rubris fuere interspersa (f). Fortè quas recentiores appellant miliares pustulas, &

(a) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. caput 16. sent. 55.

cap. 16. sent. 31.

(e) Vide Pathol. nostr. tract. 2.

(b) Vide Pathol. nostr. tract. 3. prop. XII. num. 53. pag. 502.

prop. 11. n. 48. & 49. pag. 491.

(c) Boerhaav. Aphor. de Cognosc. & cur. morb. §. 827.

(f) Casal. Histor. Natural de Astur. Tratad. de las Doctrin. y Sent. de Hipp. §. 8. pag. 178.

(d) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2.

& purpurae nomine indigitant, sunt quae in peripneumoniacis & phreniticis supervenientes perpetuò malì ominis esse consueverunt. Nec in his tantum morbis, sed in aliis etiam mortem, antevertere hanc macularum eruptionem rectè monet Vanswietenius, hac demum, sui candoris teste, sententia concludens: „ Ex quibus patet in morborum prognosi ad „ illa omnia signa attendendum esse, licet fortè non adeò „ facilis appareat observanti Medico nexus, quem haec signa „ na habeant cum re significata. Fidelis similium observatio „ usum habebit semper, rationem fortè dabit sera dies. (a). “

VII.

Si sputum flavum sanguini non multo commixtum in iis, qui pulmonia laborant, inter initia spuatur, valdè utile est: septimo verò aut tardius minus securum est (b).

Dies critici in pleuritide & peripneumonia aperti adeò sunt & manifesti juxta leges ab Hippocrate adductas, ut temerarium prorsus sit velle eos in dubium revocare. Sputum flavum sanguini commixtum ante diem septimum aliquam coctionem significat, ut optimè dixerit Celsus „ non ter- „ reri convenit inter initia, si protinus sputum mixtum est „ ruffo quodam sanguine, dummodo statim sederetur (c). “ Sed quae de sputis satis amplè adduximus agentes de pleuritide, ad peripneumoniam transferre oportet. Ab omni retro antiquitate exagitatum inter Medicos est, quibus viis sputationes in pleuritide fiant, cum eas non adhuc anatomicè demonstraverit. Galenus de hoc argumento adversus Erasistratum longe disputat, neque à vero abludit asserens, per exsudationem ex pleura & lateribus in pulmones, exinde per tracheam in os materiam sputorum confluere (d), non secus ac fit in vulneratis thorace, quibus malsa per vulnus in pectus immissa ad os usque deducitur (e), quin obstet membranae pleurae densitas, cum viderit ipse in

Bb

vul-

(a) Vanswiet. *Comm. in Aphorism.* pag. 66.

Boerhaav. §. 848. pag. 704.

(b) Hippocrat. *lib. Prognost. sect.* cap. 3.

2. text. 50.

(c) Cels. *de Medicin. lib. 2. c. 8.*

(d) Galen. *lib. 5. de Loc. affect.*

(e) *Idem loc. citat.*

vulneratis ossibus sanguinem per membranam *periostion* illae-
sam transudare (a). Vanswietenius his attentè pensitatis,
sententiaque Lancissii hac de re examinata, nihil utique
asseverans, tum demum inquit: „Sive jam materies mor-
„bi soluta, mobilisque reddita contiguum pleurae pul-
„monem, quandoque & in his morbis accretum ingredia-
„tur (quae est opinio Galeni), sive per vanae sine pari
„propagines in asperam arteriam transeat (quae est Lan-
„cissii sententia), sive ex vena sine pari in cavam veniat
„(quae aliorum est haeresis), hinc in cor dextrum, & dein
„in pulmonem pulsa inveniatur viam per vasa aërea pulmo-
„nis..... certum est per observata practica pleuritidem per
„sputa sanari.... sufficiat autem Medico, fideli observatio-
„ne cognovisse, talem evacuationem factam esse, quamvis
„modum & vias non dilucidè intelligat (b).“

CAPUT VI.

DE EMPIEMATE.

EMpiema Graecè, Latinis suppuratio, apud Hippocratem
puris collectionem in quavis corporis cavitate signifi-
cat (c). Invaluit postmodum usus ut eam tantum puris col-
lectionem indicaret, quae fit inter thoracem & pulmonem (d).
Puris nomine intelligitur materia albescens, crassa, laevis,
aliquantum faetens, nunc ex humoribus in tumoribus con-
tentis, nunc ex pituita per ustionem, putrefactionem, ulte-
rioremque assationem, vi naturae genita (e). Ergo empiema de
quo nunc agimus est: *Collectio puris in cavitate thoracis*. Symp-
toma est in retentis excrementis, retinentur enim praeter na-
turae institutum, quae expelli expedit. Morbus hujus sympto-
matis generator, modo est inflammatio, quae sub se affectio-
nes praeternaturales intemperiei, & organi includit: modò in-
tem-

(a) Galen. *Comm.* 3. in lib. Hip- | Εμπύημα; pag. 204.
pocr. de Articul. text. 58. | (d) Idem loc. citat.

(b) Vanswiet. *Comm.* in Aphor. | (e) Foes. *OEconom.* verb. Πύος,
Boerhaav. §. 888. pag. 28. & 29. | pag. 544.

(c) Vide Foes. *OEconom.* verb.

temperies partium pituitam generans & calefaciens, aut destillationem disgregationem, & corruptionem hujus humoris inducens. Modus generationis is est, ut natura vi concoctrice & commutativa, humores in tumoribus inflammatoriis contentos, aut pituitam in aliqua parte detentam, alteret, & ulterius coquendo immutet; cum verò in alimentum ea materia cedere nequeat, in pus abit, quod ex his, quae in Institutionibus diximus, haud difficile concipi potest.

Causae occasionales plethora & obstructio, quae ad inflammationes, & pituitae collectiones tum ex destillatione & disgregatione, tum ex hujus humoris generatione in variis corporis partibus conferunt, ad empiema efficiendum disponere satis notum est. At cum in singulis inflammationum generibus certa detur diathesis in qualibet ipsarum diversa (a), proculdubio ad puris generationem in morbis pectoris, diathesim specialem maximè conducere nemo non intelligit. Inter causas efficientes aër omnium principalissima est ad empiema generandum, non tam manifestis, quàm occultis viribus, quippe certis annorum temporumque constitutionibus, cum inflammationem, tum pituitam in pus, prae caeteris aliis, converti, observatione novimus. Diaeta & animi pathemata eatenus empiema creare possunt, quatenus ad inflammationes, & pituitae collectiones conficiendas conferunt.

Empiema praecedunt inflammatio laterum, pleurae, pulmonis: contusio, vulnera, sanguinis effusiones: harum partium dolores diuturni nullis remediis cedentes: pituitae collectiones seu ob destillationes, seu ob partium pectoris vitia & languores. Post aec sequitur puris generatio, quam comitantur febris interdum levis, noctu fortior: tussiendi cupiditas cum nullo, aut certè parvo excreatu: dolores cum nova, & insolita gravitate acrius urgentes: respiratio admodum difficilis, interdum insoliti & vagantes rigores: sudores plurimi praesertim juxta collum & claviculas: venae sub lingua inalbescunt malae rubent: ciborum inapetentia cum potionis desiderio: vigiliae. Purè jam confecto, non tamen rupto abcessu, gravitas in parte affecta inest potius quam dolor, itemque ponderis sensus ut si eger in partem

Bb 2

non

(a) Vide *Pathol. nostr. prop. 8. num. 36.*

non infirmam decumbat, veluti pondere onerari videatur: febris usque adeo remittit ut saepè etiam, prout sensus judicat, omninò desinat, reipsa tamen verè perpetuoque inest: oculi cavi redduntur: in manibus ungues incurvantur, summique digiti incalescunt: pedes tument: tussis sicca, parum humidi excernens: interdum pustulae per corpus erumpunt. At verò ubi jam turgens abcessus dirumpitur: homo languet, ut ferè in syncope labi videatur: respiratio debilis fit, ipseque aeger offensus inspiratione, in sermone turbatur: pulsus interea debilis fit & tardus: quo casu, si vires impotentes nimium sint, aliaque signa non bona, homo citò celeriterque perit. Sed ne haec quidem, etsi horrenda videntur, terrere protinus debet, dummodò vires non sint radicitus afflictæ, signaque ex sputo & similibus bona cernuntur, ferè enim sequitur, ut haec turba paulò post ultro quiescat. Sed quae de abcessus ruptione diximus, in illo empiematis genere tantum contingit, quae pleuritidem, peripneumoniam, aut quovis modo factam lateris inflammationem, consequitur. Suppuratio, quae ex pituitae collectione fit, empiematis phoenomena puris generationem comitantia secum etiam affert, etsi latenter lentèque morbus subrepat, neque acutiem ut in inflammatione habeat. Quoque autem modo jam prorsus confectum pus in cavitate thoracis contineatur, ea quae modò attulimus mala aegrum aggravant, & prout sors tulerit, aliis morbus in salutem, in mortem aliis terminatur. Si sputationes materiam in pectore contentam intra diem quadragesimum excernunt, aut, quod rarò fit, per alvum & vesicam cum urinis ejiciatur: itemque eodem quo ruptio facta est die febris conquiescit, aeger appetit cibum, siti vacat, venter mollia, constantia, & probè figurata reddit, & pus facilè ac sine multa tussì educitur album, laeve, inodorum, ejudem per omnia coloris, atque pituitae omnis expers, citò sanitas expectanda est. Contra verò is perit, quem febris non deficit, aut cum demisisse putetur, iterum crescens invadit cum siti, ciborum inappetentia, alvo liquida, maximè cum pus extussitur ex virore pallidum, vel lividum, vel pituitosum, vel spumans, aut cum pus sub imbeciliis viribus copiosum est. Si verò ex his quaedam superveniant, quaedam verò non, quidam ipsorum moriuntur, quidam post multum tempus multosque labores evadunt. Empiema omne morbus est periculosus, & fermè lethalis, ex se, nisi quid aliud

aliud accedat, longus, in tabem, nisi pectus quadraginta dierum spatio expurgetur, facile transiens. Fereque sic incidit, ut ex supputationibus aliarum partium juvenes, ex pulmone suppurato senes potius intereant.

In curatione empiematis diversa esse debet Medici intentio pro morbi temporum varietate. Dum pus conficitur medicamenta praescribere expedit suppurantia. Decoctum radicis althaeae, symphiti, liquiritiae, aut ejus loco syrupus de althaea Fernelii per intervalla, actionem naturae juvat. Juvant etiam exterius admotum parti affectae emplastrum de spermate cete, de mucilagibus, aut filii Zachariae. Confecto jam pure ruptio adjuvanda ita tamen ut ad exteriora pus educatur. Igitur locus affectus ritè examinandus, & per molestiam, ponderis sensum, decubitum difficilem agnoscendus, imò & Hippocratis consilium in usum adhibendum, dum inquit: "In terra ere triade liquida, & valdè trita ac tepida linteum tenuet ingito, eoque thoracem circumcirca integito, & qua parte primum resiccatum fuerit, ea secato, aut urito quamproximè ad septum transversum, cavendo tamen ne hoc ipsum laedas. Si verò voles ipsam terram ere triadem illinito, & simili ter velut in linteo considerato(a)." Si ruptio fit in cavitatem thoracis paucissimi evadunt, (duos ex hac affectione sanatos vidi) si verò per ustionem, aut sectionem humor ad exteriora ducatur, multi sanitatem recuperant. Fatendum tamen, non facile pus ad externa duci posse, neque id in manu Medici esse; sed tentari debere pro faciliiori exitu, tum veterum, cum recentiorum fidis observationibus monemur(b). Ustionem, ab Hippocrate non uno tantum loco commendatam, lino crudo, & fungis parare veteres consuevere, eamque apud Aegyptios magno in pretio esse testis est elegantissimus, juxtaque accuratissimus Scriptor Prosper Alpinus in eximio opere de *Medicina Aegyptiorum*(c). Hic tamen methodum urendi à Martiano adductam, utpote faciliorem, proponimus. "Accipiantur linum crudum, & arcte conglobatum reducatur in formam pyramidis, cujus basis latior in angustum coarctetur. Magnitu-

tu-

(a) Hipp. lib. 3. de Morb. v. 364. & §. 1190. pag. 667.

(b) Vid. Vanswiet. *Comm in Aphor.* (c) Alpin. de Medic. Aegypt. lib. Boerhaav. §. 895. pag. 56. & seq. | 2. cap. 12. & 13. pag. 209. & seq.

„tudinem seu latitudinem basis indicabit locus intirendus, non
 „ignorato unctionem aliquantò latiore fieri quam sit basis py-
 „ramidis. Haec igitur in summitate accensa loco inurendo ap-
 „ponatur, ibique resideat donec tota materia absumpta sit, nam
 „ignis serpendo ad cutim perveniens unctionem facit, & quod
 „mirum videtur, ferè insensibiliter & sine dolore. Extincto igne
 „porrum elixum imponebat Hippocrates, donec quod exustum
 „est, decidat: Nostri butyrum cum caule adhibent, indeque ul-
 „cus apertum servetur ad libitum (a).” Hoc remedii genus in
 ea suppuratione praecipuè confert, quae fit ob destillationem á
 capite, quam graphice descripsit Hippocrates, ejusque verba
 adduximus in Illustrationibus ad ejus prognostica (b). Quod si
 pus abcessu disrupto decidat in cavitatem thoracis, aut alio quo-
 vis modo in illa contineatur, ea sunt praescribenda medicami-
 na, quae per sputum pectus expurgant, neque abs re erit ea
 immiscere, quae urinas movere creduntur. Juscula ex cancris,
 pullo galinaceo, viperis recentibus, cum gramine, haedera ter-
 restri, floribus hyperici, aliisqui hujusmodi, locum hic habere
 possunt. Decocta ex vulnerariis, sanicula, vinca pervinca, sca-
 biosa, liquiritia, ad expectorandum utilia sunt, sed fatendum,
 haec omnia, etsi communi Medicorum calculo probata, non
 multum opis aegris attulisse; nisi natura valida, viae expeditae,
 & materiae excernendae proportio rem utiliter prorsus confi-
 ciant. Cum ergo omnibus auxiliis, & viribus, tum artis, cum
 praesertim naturae, irritis, aegrum in certum exitium per proxi-
 mam tabem, aut imminens suffocationem tendere apparet,
 ab Hippocrate usque ad nostra tempora consultum est, thora-
 cem secare per Chirurghi manus, pectusque aperire, ut per for-
 amen pus in eo contentum excernatur. Hanc operationem, apud
 Hippocratem & posteriores Graecos primum, deinde apud re-
 centiores longe descriptam, non est cur hic repetamus, cum ad
 Chirurgos ea releganda sit. Id tantum Medici officium est, ut
 praevideat non esse tentandam in aegro debili, aut visceribus
 corruptis, vel ubi nullam jam spes est eum convaliturum. Neque
 pus unica vice extrahere permittat “nam sive aqua intercutem
 „quem

(a) Martian. Comm. in lib. Hip. de | (b) Vide Illustr. nostr. ad Hipp.
 Affection. sect. 2. vers. 25. pag. 214. | Prognost. sect. 2. text. 52. pag. 183.

„ quem implevit, sive in magno abcessu multum puris coit, si-
 „ mul id omne effudisse aequè mortiferum est, ac si quis sani
 „ corporis vulnere factus exanguis est (a), quod sanè consilium
 ex Hippocratis praescripto desumpsit Celsus, ita enim Senex lo-
 quitur: “Qui empiici, aut hydropici uruntur, aut secantur, hi
 „ pure aut aqua acervatim affluente, omninò moriuntur(b).”
 Sed quid causae esse posit, ut ex evacuatione integra materiei
 in empiicis prorsus vitatae mors sequatur, rencentiores expli-
 care contendunt, speciosis quidem ratiociniis, sed systemate po-
 tius, quàm veris observationibus inconsultò deductis.

APHORISMI.

I.

Quibus anginam effugientibus ad pulmonem vertitur, in septem diebus moriuntur; si verò hos effugerint, suppurati fiunt (c).

“Hoc, inquit Gorterus, tam evidens est in praxi, quàm quid-
 „ quid certissimum. si vocamur in tali periculosa angina,
 „ omni ope tentanda est inflammationis resolutio, per repetitam
 „ venae sectionem si unicae non auscultat: alvus ducenda an-
 „ tiphlogisticis: collum fovendum cataplasmate: fauces colluen-
 „ dae diluentibus cum adjecto nitro: vapores aquosi saepè hau-
 „ riendi qui usque in pulmones penetrant. Sed si his omnibus
 „ ante septimum diem non auscultat malum, reliquum tempus
 „ morbi, ut peripneumonia suppuratoria, vel empiema, per-
 „ tractandum, ut pus confectum per expectorationem ejicia-
 tur (d).

II.

Quae pleuritici facti non repurgantur supernè in quatuordecim diebus, his in suppurationem convertitur (e).

Cum lateris inflammatio intra acutorum morborum termi-
 num nec resolvitur, nec in gangrenam, aut alium morbum mu-
 tatur, aegro alioquin magnis symptomatibus oppresso, nec ta-
 men

(a) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 8. pag. 73.

(b) Hippocr. lib. 6. Aphor. sent. 27.

(c) Hippocr. lib. 4. Aphor. sent. 10.

(d) Gorter. Medi. Hipp. lib. 5. Aphor. 10. pag. 307. Vid. supr. cap. 1. Aphor. 3.

(e) Hippocrat. lib. 6. Aphor. sent. 8.

men lethaliter affecto, in suppuratum tendere sciendum est.

III.

Qui ex pleuritide suppurati fiunt, si intra quadraginta dies, ex quo ruptio fuerit facta, repurgentur supernè, liberantur, si vero minus ad tabem transeunt (a).

Non ex formatione puris, sed ex ruptione abcessus; aut alio quovis modo facta puris in cavitate thoracis collectione, dies computandi sunt: "Si quis rogat, inquit Gorterus, cur postquadraginta tandem dies hoc fiat & non prius? Illa nimis astuta est interrogatio, eo scopo excogitata, ut quidquid certe habetur in Praxi reddatur ridiculum, nam invaluit opinio, quod qui non potest reddere rationem alicujus rei, illa res censetur incerta, aut nullius momenti. Quum igitur nihil certi de termino hoc temporis possit proferri, quibusdam videtur hoc tempus ex mente Hippocratis fuisse excogitatum. Verum ego omnino aliter sentio, nempe Hippocratem, uti & nos, & alios practicos observasse pus in cavo pectoris effusum, si maneat ultra quadraginta dies, produxisse tabem, sed si ante istud tempus reddatur per sputum, raro intulisse tabem. Haec constans observatio non est opus ratione probetur, & qui hoc temporis stadium ratione conantur probare, inanem impendent operam, nam si quis vellet ex natura examinata radice bulbosae plantarum definire florendi tempus, rediculam navaret operam, quoniam tempora haec solis observationibus sunt detecta (b): "Quibus diebus ruptio fieri soleat, in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica delaravimus (c).

IV.

Qui suppurati uruntur, aut secantur, siquidem purum effluat pus & album, evadunt; si vero subcruentum, & coenodum, ac grave olens pereunt (d).

His aphorismis monemur, thoracis sectionem, aut ustionem multo ante quadraginta dies a ruptione abcessus esse instituendam, si forte occasio & necessitas eam postulant. Monemur etiam,

ex.

(a) Hippocr. lib. 5. Aphor. sent. 15.

(b) Gorter. Medic. Hippocrat. lib. 5. Aphorism. 15. pag. 313.

(c) Vid. Illustr. ad Hipp. Progn. sect. 2. text. 61. pag. 190. & seq.

(d) Hippocr. lib. 7. Aphor. sent. 44.

ex puris qualitatibus partium interiorum via dignoscere, pus enim album, purum, inodorum, partes quibus conficitur bene moratas demonstrat, naturae enim vi & robore pus efficitur; ipsum verò coenosum subcruentum, grave olens corruptionem internam insuperabilem, atque adeò mortem significat. Haec sententia eisdem ferè verbis posita est in Prognosticis, ibique eam explicavimus (a).

V.

Qui futuri sunt purulenti primum quidem expuunt salsa, mox dulciora (b).

Duo hic advertit Duretus notatu digna. Primum, dogma hujus aphorismi non esse universale. Alterum, intelligi debere ex destillationibus salsis, quae tum demùm in empiema transeunt, dum scilicet pituita salsa vi naturae in dulcem mutatur (c). Ergo salsae destillationes si mutantur in dulces faustis avibus, res est in tuto; at si sub ea mutatione febris, spirandi difficultas, thoracis gravitas, aliaque id genus symptomata appareant, aut incrementum, purulentos fieri aegros, timendum. Videant Tirones quanti sit momenti gustum aegrotantium explorare. *Peste affecti, inquit Boerhaavius, hoc salutis signum certissimum habent, quando saporem salsum percipiunt. Ita ex Asia ad Boerhaavium fideles scripserunt amici.* (d). Addit Hallerus: *De febribus intermittentibus notissimum est, saporem salsum victum morbum portendere* (e). Haec, etsi extra nostri instituti ordinem adduci videantur, omnium Medicorum attentionem merentur, & quae ex doctissimorum hominum fide accipimus, ulterioribus observationibus confirmanda censemus.

CAPUT VII.

DE PHTHYSI.

Phtysis aequè Graecos generaliter omnem corporis extensionem, & consumptionem quovis modo factam significat.

Cc

fi-

(a) Hippoc. lib. Prognost. sect. 2. text. 76. pag. 213.

(b) Hippocrat. Coac. Duret. lib. 2. cap. 16. sent. 41.

(c) Duret. loc. citat. pag. 268.

(d) Boerhaav. Praelect. Acad. §. 490. pag. 31.

(e) Haller. in Not. ad loc. proxim. cit. Boerhaav.

ficat, sicut *tabes* apud Latinos. Hippocrates sub eo sensu varias, & multiplices phthyseos species describit (a), ejusque imitator Celsus aliquas etiam corporis consumptiones sub tabis nomine explanat (b). At in praesenti, phthisis, tum etiam tabis nomen tantum accipimus pro ea affectione morbosa, quae corporis emaciationem ex pulmonum vitio inducit. Ergo phthisis est: *Corruptio ulcerosa pulmonum cum febre, & corporis extenuatione conjuncta*. Morbus est in omni genere intemperiei vitiatae, tum in qualitatibus, tum in substantia: temporis autem progressu morbus unitatis solutae accedit per ulcera, quae cum sub initiis non adhuc omnino formata sed incipientia sint, proinde *per ulcerosam corruptionem* id indicare accommodatum duximus. Sunt qui in hac affectione morbum organicum includant, putantes tubercula adesse in pulmonibus, vera phthyseos incitamenta (c). Sed etsi non inficiemur, in cadaveribus hoc morbo defunctorum ea interdum visa esse, tamen vel morbi effectus, ut saepe fit, aut cum eo conjuncta, considerata censemus, cum reipsa tabis pulmonalis vis & natura in certa pulmonum corruptione consistat, qua eorum substantia tum demum ulcusculis contaminatur. Pars affecta sunt pulmones, eorumque peculiaris substantia (d) cum vasis & bronchiis. Phthisis alia est brevis & acuta, quadraginta diebus metam suam absolvens: alia longa & diuturna aegrum lente consumens, quod velim bene notent Tirones, ne vi hujus morbi celeriter interdum currentis fallantur (e). Solet etiam phthisis modo esse primaria, affectis per se pulmonibus: modo secundaria, ex aliarum partium vitiis in pulmonem traductis nata, ut phthisis scorbutica, hysterica, &c. Sed distinctio notabilis, etsi phthisim in varias species non dividat, ea est, qua in incipientem, & consummatam, seu, ut communi usu dici solet, confirmatam dividitur. Tria in hoc morbo stadia considerantur,

va-

(a) Vide Foes. *OE. onom. verb.* $\Phi\theta\iota\nu\omicron\delta\epsilon$, p. 654. Et Marinell *verb.* *Tabes*, pag. 318.

(b) Cels. *de Medic. lib.* 3. c. 22. pag. 167.

(c) Morton. *de Phthys. lib.* 2. cap. 1.

2. & seq. Petr. Dessault. *Dissertatio de Phthys.*

(d) *Vid. Physiol. nostr. tract.* 2. prop. 6. num. 33. pag. 53.

(e) *Vid. Illustr. nostr. ad Hipp. Epi-* dem. 1. sect. tex. 9. pag. 21. & seq.

variis phœnomenis inter se distincta; at *incipiens* phthysis primo tantum stadio circumscribitur: cœtera confirmata comprehendit.

Inter causas occasionales plethora magnum hic locum habet, nam repletis vasis pulmonum nullo negotio calor & corruptio sequuntur. Sic vidimus homines robustos ex nimia sanguinis copia insperatò in phthysim incidisse. Sed plenitudo vasa rumpendo, & sanguinis sputum efficiendo, etiam phthysim creare consuevit. Nec novum est, ex abundantia sanguinis aliàs per hæmorrhoides, nares, aut uterum exeuntis, postea suppressi & pulmones gravantis, fieri phthysim. Obstructio potentissima est hujus morbi occasio, etenim humores in pulmonibus detenti, ibique putrefacti, eos corrumpunt. Sanè obstructio pulmonum his modis fieri solet. Primum, cum hæc pars debilis alimentum sibi proprium commutare ex naturae instituto non potest, fit enim ut in ea crudum existens corrumpatur. Deinde, si humor à capite destillans pulmones replet, infarciendo, & calefaciendo distemperat. Denique dum per metastasim ex aliis partibus in pulmones afferuntur humores biliosi, eos corrumpendo vitiant. Ita ex scabie retropulsa, variolis, aliisque quampluribus morbis phthysim generari vidimus. Sed neque plethora aut obstructio ex se satis ad hunc morbum disponunt, nisi accedat diathesis, qua per propriam & specialem corruptionem determinatus laedendi inducitur modus. Ex hujus diathesis vi acrimonia specialis nascitur, quæ ipsam pulmonum substantiam vitiat, eamque ad ulcerosam corruptionem disponit, quam postmodum consequitur phthysis. Hinc fit ut morbus hic à parentibus ad liberos transeat, & integras interdum familias veluti quodam hæreditario jure oppugnet. Eadem diathesis ad phthysim maximè eos disponit homines, quorum corpora gracilia sunt, pressi pectoris, colli longioris, scapulas alarum more prominentes habentia. Nec minori vi eos afficit, qui infirmos natura pulmones, mollesque, & tenellos, & languidos, & vitiatos habent, hi enim vel post sputum cruentum, vel sine eo tandem phthysi consumuntur. Inter externas causas omnium principalissima est aër tum manifestis, cum præcipuè occultis viribus pulmoni infensus. Observatione novimus, nihil magis phthysicos, aut ad hunc morbum proclives laedere, quam magnas & inordinatas temporum mutationes, ut ex verò dixerit Hippocrates, Autumnum tabidis

malum esse (a), ob continuas scilicet frigoris, & caloris vicissitudines. Ex ejusdem Senis auctoritate scimus, in epidemica constitutione ab ipso descripta hunc morbum prae caeteris aliis regnasse, ut facile ex aliis malis in phthisim tunc fieret transitus, omnesque ferè ex aliis aegritudinibus confecti, ex ea demùm perirent (b). Dietam improvidè usitatam, violentis exercitationibus, vini potu, veneris exercitio, aliisque jucundis sed lethiferis cupediis phthisim generare, plurimorum juvenum tristi exemplo novimus. Propterea non immeritò Hippocrates asserit, morbum hunc maximè fieri à decimo octavo ad trigessimum quintum annum (c), non quod senes omninò liberentur, sed quod juvenes ob intemperatam dietam, & plethoram aetatis ratione cumulatam, in phthisim facillimè incidunt. Animi pathemata saepè phthisim induxisse in debilibus, experientia compertum est, etenim post moerore, iram, timorem, aliasque hujusmodi animi affectiones vehementes in foeminis, & delicatis, phthisim supervenire, non semel adnotavimus.

Phthisim antecedere solent; tussicula diuturna, nunc inanìs seu titillatoria, nunc sputis salsis, crudis, inaequalis substantiae comitata, quae certius eam antevertit, si ultra annum durans aegrum cibos vomere cogit: aetas juvenilis: constitutio temporis humida destillationibus creandis accommodata: tempus autumnale: capitis destillatio in tracheam arteriam: rauco pertinax: pulmonum caliditas cum languore: corporis gracilitas: vox natura exilis & clangosa: vitiosa thoracis conformatio, ea praesertim qua scapulae macrae prominent itemque malae rubescunt & collum longum nimis est. Jam verò praesens phthisis tria stadia saepè includit. Ex his prius incipientem, duo posteriora confirmatum morbum complectuntur, fereque sic incidit, ut aegri ultra secundum stadium non perdurent, affectionis vehementia occisi, interdum non nisi post tertium mors succedat. Igitur in homine disposito praeexistentibus signis propositis, ut saepè fit, aut sine his subito ingruente morbo, quod rarò contigisse animadvertimus, incipiens phthisis haec secum affert: tussis adest molesta ardorem in gutture cum deglutiendi labore inducens: spu-

(a) Hippocrat. lib. 3. Aphor. sent. 10.

(b) Hipp. lib. 1. Epid. sect. 1. tex. 9.

(c) Hippoc. lib. 5. Aphor. sent. 9.

sputa nec tussi respondent, nec aegrum allevant: pectoris gravitas: vox vitata: febris lenta, noctu, interdum etsi non perpetuo etiam post assumptum cibum, ingravescent, quae tamen matutinis horis ita remittit, ut inexpertos fallat, cum reipsa nunquam aegrum deserat. Interea homo sensim extenuatur, vigilat, languet: pulsus parvi, celeres: inappetentia, cibi fastidium: ad motum aptus, etsi pallens, imbecillus, tussiens angore conflictetur. At ubi ad secundum stadium pervenit cum morbus jam confirmatur, praeter haec omnia difficilis accedit anhelitus: colliquatio sudoribus, sputationibus sese prodens horis praesertim matutinis: virium jactura: corporis marcor: febris ad acutam ferè accedens, inordinata tamen ut modò tertianas, modo erroneas aemulari videatur, imò aliquando aeger febre libet post noctem apparet, unde plures falluntur, reipsa enim aeger febricitat, hujusque morbi proprium est in secundo stadio hoc febrium genus continuarum sed inconstantium secum ferre, atque ob has febris remissiones accidere solet, quod hujusmodi phthysici etiam ab adstantibus pro deploratis habiti, sibi ipsis de futura sanitate egrigie adulentur, adeo ut qui vespertinis horis non aliud quam fatale prognosticum de sese habere consueverant, sequentibus tamen matutinis semper animum erigant, spem longae vitae sibi vanè concipiant. Interim symptomata peripneumonica vigent, & ferme inflammationis indicia sese produnt, atque non rarò contingit, ut crescente febre, spirationis difficultate, colliquatione, collapsis viribus, accedente delirio, mors demum in hoc stadio post paucos dies peripneumonicorum instar superveniat. Quod si aeger secundo superato stadio, quod intra quadragimum plerumque diem absolvitur, ad tertium accedat, febris lenta, minusque incrementis notata deprehenditur: pulsus celeres, parvi: ciborum aversio, sitis augmentum: sudores nocturni: angor, intolerantia: per tussim ejiciuntur sputa livida, atra, pallida, ex albo viridi mixta, lata, rotunda, glutinosa nunc inodora, saepè graveolentia: vox rauca: cervix gracilis, rigens, intenta: digitus tenues, eorum ventres rugosi & lati, at articuli prominentes: nasus acutus, gracilis: malae extantes, rubidae: oculi cavi: lucidi, micantes: tempora collapsa ut facies excarnis, pallida, seu livida, aliquantum tumida fiat, brachiorum musculi non apparent: costas non solum dinumerare perspicue licet, verum etiam ubi desinant intueri facile est: cutis vix ossibus haeret,

ret, ut in omnibus demum cadaveris imago repraesentetur. His laboribus alvi fluxus metam imponit, quippe sub hoc statu superveniens aegrotantibus, actum est. Atque cum mors certissima sit, satis anceps fallaxque novissimus vitae articulus est, mirari enim subit quod in hoc morbo tenor quàm pro corpulentia major est, animi verò alacritas & constantia tenori potentior; nec rarum est, collapsis prorsus viribus aegro ispsò loquente, atque res omnes intelligente, adstantibus ne quidem cogitantibus, in eorum manibus interire. Porro phthisis omnis morbus est lethalis, neque ullam sanationis spem relinquit nisi in primo stadio, eamque incertam & ambiguum. Senes rarò adoriuntur, sed minime evadunt. Pueri assiduè tussi usque ad phthisim nonnumquam divexati, ad sanitatem tamen redire consuevere. Ex aliis minus convalescunt & virgines & hae foeminae quibus principium morbus ex retentis menstruis sumpsit.

Phthyseos curatio in praecautione ferè omnis consistit, etenim danda opera, ut ejus accessus arceatur, sin minus dum incipiens est nec adhuc confirmata debelletur. Purgationes, vomitiones, aliaque id genus evacuandi formae prorsus ablegandae; Medicamenta quae *antiphthysica* apud pharmacopolas nominantur, speciosis titulis exornata, parum aut nihil opis attulisse novimus. Tria tantùm sunt remedia adversus hunc morbum, nempe cortex peruvianus, peregrinatio, & lactea diaeta: haec enim si debite praescribantur, optatum effectum aliquando produxisse, experientia compertum est. Quoties igitur ex febribus tertianis, erraticis, mesentericis, aliisque hujusmodi nimium molestantibus, metus phthisis imminet, cortice peruviano theriaca mixto oppugnanda est, interimque aprico caelo aeger commitendus, & mutatione loci, bona diaeta, animi quiete & alacritate refocillandus. Consulendus hac de re Mortonus accuratissimus phthyseos observator, in eo solum deficiens quod plurima medicamentorum farragine gaudeat (a). Quod si ex aliis morbis ut scorbuto, lue venerea, alvi affectionibus diuturnis, arthritide, transitus fiat in phthisim, ut saepè contingere solet, oportet primum morbum oppugnare, simulque pectoris partes ita curare, ut decubitus in pulmones impediatur, eorumque corruptio

om-

(a) Mort. de Phthys. lib. 2. cap. 10. pag. 75. & lib. 1. cap. 3. pag. 7.

omni ope prorsus vitetur. Juscula nutrientia, roborantia, ex herbis & medicamentis his affectionibus excludendis accommodatis longo usu continuata omnem hic adimplent paginam. Jam vero incipiente phthysi, nihil caeteris proficientibus auxiliis, aeger peregrinatione sanandus. "Opus ergo si vires patiuntur longa navigatione, caeli mutatione, sic ut densius quam id est ex quo discedit aeger, petatur, ideoque aptissimè Alexandriam ex Italia itur (a). Praeterea, inquit Plinius, est alius usus multiplex, principalis verò navigandi phthysi affectis, aut sanguinem egerentibus, sicut proximè Annaeum Gallionem fecisse post Consulatum meminimus. Neque enim Aegyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi (b). "Galenus hos aegrotantes mittebat ad Tabias prope Vesuvium in Neapolitano Regno, quod is locus, & inclinatione ad meridiem, & vicinia maris ac Vesuvii montis ignem vomentis, aërem haberet sicciorem (c). "Sed omnibus aliis, inquit Sydenhamius, quotquot adhuc inventa sunt, equitatio ad satis longa & diutina itinera facilè palmam praeripit, hoc observando, ut si aeger juvenilem aetatem praetergressus fuerit, plus temporis huic exercitationi impendere debet, quàm si puer aut juvenis esset; & sanè haud multo certius cortex peruvianus feбри intermittenti, quam in hac aetate phthysi medetur (d). "Lac quoque quod in capitis doloribus, & in acutis febribus, & per eas facta nimia siti, ac sive praecordia tument, sive biliosa urina est, sive sanguis fluxit, pro veneno est, in phthysi tamen sicut in omnibus longis difficilibusque febriculis rectè dari potest (e). Postquam Aretaeus eleganter lactis facultates ad hunc morbum praedicat, si quis, inquit, multum lactis potat, nullo alio eget alimento, in morbo enim bonum medicamen est lac, ejusdem & alimentum efficitur (f). "Sed solo lacte phthysicos nutriendos

ex

(a) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 22. pag. 169.

(b) Plin. Natural. Histor. lib. 31. cap. 6. pag. 557. Vide etiam Plinium Junio rem, l. 5. epistol. 19. p. 385.

(c) Galen. Method. medend. lib. 5. cap. 12. & seq.

(d) Sydenham. Proc. integr. de Tuss. & Phthys. pag. 241.

(e) Vide Hippocrat. lib. 5. Aphorism. sent. 64. Et Cels. de M. dic. l. 3. cap. 22. pag. 170.

(f) Aret. de Curat. morbor. diuturn. lib. 1. cap. 8. pag. 127.

ex veterum mente (diaetam lacteam nunc vocant (eruditè, ut solet, monstravit Petitus in Commentariis ad Aretaeum (a), Quod si lactis usus propter delicatam viscerum, stomachi praesertim, constitutionem, locum habere non possit, ejus sal dulce ex descriptione Pharmacopoeae Matritensis praescribendum, aut aqua restaurans vulgo *de la Palata*, aliaque id genus medicamina, quibus pharmacopolae, imò & barbitonsores, & mulierculae abundare solent, sed ea magna ex parte inania, nulliusque fere frugis esse dolenter dicimus.

APHORISMI.

I.

A sanguinis sputo puris sputum, malum (b). A puris sputo phthisis & fluxus: postquam verò sputum retinetur, moriuntur (c).

Bene Mortonus distinguit duplex sanguinis sputum, *accidentale* nimirum, & *habituale*. Illud vocat sanguinis per os profluvium à vociferatione nimia, exercitio, vehementi tussi aut ab haemorrhagiae solitae suppressione natum, idque rarissimè in phthisim terminari ait. Hoc à vitiosa, acri, & fermentes cente sanguinis diathesi dependere affirmat, ita ut penu & fomes morbi semper intus delitescat, atque phthisim fatalem, & incurabilem saepissimè inducat (d). Sed si ex sanguinis spuitionibus puris sputum, indeque tabes sequatur, sciendum „quod pus expuisse in „hoc morbo, deinde ex toto spuere desiisse, mortiferum est (e)“.

II.

Autumnus tabescentibus malus: malum autem & ver, cum sunt fici folia pedibus cornicis similia (f).

Phthisici, qui caetera anni parte traxerunt, autumnii tempore ferè moriuntur; si verò ulterius trahant, incipiente vere, seu sub Aprilis initia interire consuevere, quod Hippocrates ad ea

(a) Petit. Comm. in loc. cit. Aret. pag. 289.

(b) Hippocrat. lib. 7. Aphorism. sent. 15.

(c) Hippocrat. lib. 7. Aphorism. sent. 16.

(d) Morton. de Phthis. lib. 3. cap.

5. Pag. 96.

(e) Cels. de Medicin. lib. 2. cap. 8. pag. 72.

(f) Hippocrat. lib. 6. Epidem. sect. 7. text. 12. Vide etiam lib. 3. Aphor. sent. 10.

ca tempora, quibus fici folia cornicis pedibus similia sunt, observatione edoctus ex vero rejecit. Hanc sententiam verissimam esse propria experientia confirmavit Casalius, atque consueto candore fatetur, ignorare se quid causae esse possit, ut phthysici non quavis veris parte, sed ea tantum intereant, quae fici folia cornicis pedibus similia sunt, etsi rem ita se habere pluribus à se adductis experimentis noverit (a).

III.

A tabe detento alvi profluvium superveniens, lathale (b).

Alvi fluxus tabidis modo ob imbecillitatem naturae supervenit, eosque citò consumit: modo ex colliquatione, quae etsi eos diutius trahere sinat, tum demum extra spem omnem interficit. Sed ita comparatum est, ut datis adstringentibus medicamentis celeriter suffocetur aeger: his non praescriptis, vita longius protrahatur.

IV.

Quibus tabe laborantibus capilli de capite defluunt, hi, alvi fluxu superveniente, moriuntur (c).

Capilli in quibusdam morbis sponte defluunt post crisim, evacuata scilicet corrupta materia, quae eorum bulbos per morbum occupavit. At in phthysicis non solum per summam humoris acrimoniam, sed & naturae impotentiam defluunt pili, indeque fit, ut superveniente per languorem alvi fluxu citò intereant. Omnia haec eleganter comprehendit Celsus his verbis: "In tabe sputum mixtum purulentum, febris assidua, quae & cibi tempora eripit, & siti affligit in corpore tenui, periculum subesse testatur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, ubi capilli fluunt: ubi urina quaedam araneis similia supersidentia ostendit, atque in sputis odor foedus est: maxime ubi post haec orta dejectio est, protinus moritur (d).

(a) Casal. *Histor. Natur. de Astur.* | (c) Hipocrat. *lib. 5. Aphorism.*
Tratad. de las Doctrinas de Hippocr. | *sentent. 12.*

§. 3. pag. 148.

(d) Cels. *de Medicin. lib. 2. c. 8.*

(b) Hippocr. *l. 5. Aphor. sent. 14.* | *pag. 71.*

CAPUT VIII.

DE PALPITATIONE CORDIS.

P*Almos* Graecè, Latinis *palpitatio*, generatim comprehendit motum partium mollium corporis ut membranarum & musculorum, quo alternis quidem vicibus elevantur & considunt praeternaturam. In palpebris, foemore, hunc palpatationis motum interdum observare licet. Sed cum cor muscosa compaginetur substantia, ut in Physiologia monstravimus, atque partium mollium interstitia spiritu repleantur aut ichore (a), haud difficile est interdum à causis praeternaturam elevari, & deprimi. Ergo palpitatio de qua hic loquimur est: *Alterna, & praeternaturalis substantiae cordis elevatio, & depressio ab spiritu intus coercito exitum quaerente, facta*. Etsi motus dilatationis & compressionis ventriculorum cordis variis modis immutetur, non tamen inde cor palpitare dicimus sed pulsare; at si ipsa cordis muscosa substantia elevetur & deprimatur, eum motum palpitacionem appellamus (b). Verum quidem est, palpitare non posse cor, quin ejus motus pulsantes immutentur ob necessarium actionum ejusdem partis connexum, sed quemadmodum in ventriculo singultus, in cerebro sternutamentum, in thorace tussis, in oesophago oscitatio, sunt actiones speciales ab usu earum partium diversae, sic in corde palpitatio motus est ab actione pulsandi distincta. Pertinet igitur palpitatio ad symptomata actionis depravatae facultatis naturalis expellentis, quae in corde haud secus, ac in reliquis corporis partibus, residet. Morbus hujus symptomatis generator est modò genus omne intemperiei, modo organi vitium, ita tamen ut spirituo-sa portio cordis substantiam ejusque calidum humidumque nativum constituens, sit praecipuè vitiata. Non rarò cor palpitat per affectionem ipsi propriam, interdum aliunde derivatam, ut cum ex ore ventriculi, hypocondriis, utero malum communicatur.

Ex causis occasionalibus plethora ad cordis palpitacionem plu-

(a) Vid. *Physiol nostr. tra. 2. prop.* | (b) Vide Galen. *de Rigor. tremor.*
6. n. 34. & *prop. 11. n. 65. p. 100.* | *palpit. cap. 5.*

plurimum facit, monente Actuário, qui de hoc morbo non inepte tractavit. (a). Neque audiendus Galenus qui palpitationem omnem à frigore reduxit (b), cum eam ex calida cordis intemperie in scorbuticis, atrabile vexatis, post suppressas sanguinis excretiones (c), plethora disponente, videamus. Obstructionem in cachecticis, flatuoso morbo affectis, herpete, aliisque cutis foeditatibus, ansam cordi ad palpitandum praeberere experti novimus. Hùc referenda aqua pericardii, tubercula, concretiones humorum, aliaque id genus multa, ad hunc fovendum morbum accomodata. Sed omnium maximè diathesis ad hoc malum producendum confert, cum plethora, aut obstructio ex se non potius ad hanc, quàm ad alias cordis affectiones disponant. Ergo corde nimium repleto, ejusque spirituosam substantiam speciali diathesi vitiata, quod sibi molestum est expellere nititur, quod non potens naturali modo perficere, utpote à rebus praeternaturam moelegantibus agitatam, motibus violentis id efficit. In Physiologia monstravimus, motum omnem à substantia spirituosam produci, quae rectè aut inordinatè operatur juxta causas & dispositiones, quibus aut ex naturae instituto, vel praeter naturaliter excitatur ad agendum. Sed quaenam est illius diathesis indoles, quae cor ad palpitandum disponit? Fatemur ingenuè id captum nostrum superare, atque abundè sufficere ad usum practicum intelligere, variis diversisque laesionum formis spirituosam substantiam vitiari, varias etiam inde nasci operationum praeternaturalium productiones (d). Inter causas efficientes aër si pestilens, temporum certis constitutionibus alteratus, fodinis, vaporibus, venenosis halitibus, infectus sit, palpitationem in corde debili & disposito nullo negotio inducit. Diaeta etiam atraebili, flatibus, crudis, calidisque humoribus generandis apta, tum os ventriculi laedendo, cum maximè sanguinem certa corruptione & acrimonia vitiando, cordis palpitationem inducere apta nataque est. Sed frequentissima palpitatio-

Dd 2

num

(a) Actuár. Method. medend. lib. 4. cap. 3. pag. 227.

(b) Galen. lib. de Rig. tremo. palpitat. cap. 5.

(c) Vide Freind. Histor. Medicin. in Actuár. pag. 209.

(d) Vide. Patohol. nost. tract. 2. prop. 8. num. 36. pag. 462.

num causa sunt animi pathemata. ira scilicet, timor, moestitia, laetitia insolita, & id genus alia, quae cum spiritibus cordis praecipuè operentur, eos in motus palpitationis facillime adiungunt.

Palpiratio cordis est ex eorum morborum genere, qui per vices ex certis intervallis repetere solent, ipsique solemne est per quietem corporis intermittere, ac superfluis laboribus, meraciore vino, concubitu, balneis, atque animi passionibus recrudescere. Omnium aetatum homines adoritur: sed praesertim eos qui quadragesimum attingere annum, nondum tamen ad quinquagesimum pervenerunt, vexare consuevit. Post morbos acutos sine bona crisi solutos: erysipelati, herpetibus, cutaneis morbis subjectos: scorbuticos: hypocondriorum, uteri vitiis contaminatos: atrabile ventriculum, lienem, sanguinem occupante, laborantes: debili & imbecilla cordis fabrica, seu à principiis generationis, seu ex laboribus & animi affectibus adquisita constitutos, prae caeteris molestare solet. Dum cor palpitat, & aeger, & Medicus, & assidentes visu & tactu percipiunt, saltus namque species in sinistra thoracis regione manu applicata apparet, quae usqueadeò interdum crescit, ut modò visu, modò costarum percussione, & à sua ferè sede dimotarum, percipiatur. Interea pulsus agitato, celer, inordinatus, inaequalis est: quod non modo in brachiorum ex tactu, sed & in juguli ac temporum arteriis conspici datur per visum: respiratio vitiata: faciei color pallidus cum maestitudine: angor summus: sudatiuncula: nausea saepè & vomendi desiderium, nonnumquam & bilis vomitus his accidit. Palpitationis paroxismus nunc in quietem salutarem, nunc in mortem terminatur. Ergo si aeger trahit, atque sensim praedicta omnia minui incipiant, erigaturque animus cum virium tolerantia, alacritate, pulsusque melioris statu, spes est morbum esse depellendum; quod si allata symptomata diutius perseverent sine levamine, periculum repentinae mortis ostendunt. Scire autem expedit, pessimam esse omnem palpitationem quae crebro incidit, seu quae post menses aliquot, vel etiam post annum recurrit, eos enim omnes ante senectutem morte praeveniri observatum est, alios acutis febribus consumptos, alios (quod saepius contingit) praecipite syncope raptos. Nec desunt qui citra syncopam veluti apoplexia tentati repente extincti sunt, etsi fateamur oportet, palpitationem
ut

ut plurimum syncopam antecedere, & in eam facile converti.

In paroxismo palpitationis praesentaneum remedium est venae sectio ex brachio, id enim remediigenus praeterquam quod in omnibus morbis prodest, qui cum agitatione & calore spirituum conjuncti sunt, observatione Galeni primum (a), deinde Actuarii à Freindio confirmata constat caetera alia in hac cordis affectione superare (b). Neque incongruum est, venam bis aut ter secare dummodo longè absit, syncopa, nec multum sanguinis singulis vicibus extrahatur. Interea leves crurum frictiones, & lotiones, cucurbitulae ad foemora applicatae, unctiones ad regionem cordis exterius ex oleo Matthioli, & aliis vulgo cardiacis appellatis admotae, ex usu esse consuevere. Interius ea praescribenda medicamina, quae motus nimios sedare, & cor roborare valeant. Confectiones Gentilis, hyacinthorum, alkermes: pulveres coralli rubri, matris perlarum, cornu cervi: medicamentum ex viperis, quod vulgo *bezoardicum animale* audit: aquae stillatitiae borraginis, viperinae, rosarum: aliaque id genus multa sub forma potionis, ex arte, non omninò inutilia censenda. At finito paroxismo omni opera incumbendum, ut reversiones inhibeantur, quod ut Medicus efficiat morbum oppugnare debet, à quo palpitatio nascitur, per remedia ei tollendo accommodata, ita tamen ut venae sectionem non omitat, & cordi roborando prospiciat. Pro palpitationis à viscerum obstructione nascentis curationem Ludovicus Mercatus Professor Pincianus, ob egregia in medicam artem merita perpetuò commendandus, laudat syrupum chalibeatum ut probatae efficaciae remedium (c). Ex ejusdem fide id remedium commendat Carolus Piso (d). Sed cum eorum temporum more plurima medicamentorum farragine hic syrupus consarcinatus sit, proinde vellem ejus loco tincturam chalibis ex Pharmacopoea Matritensi, vel liquorem ex nitro & marte substituere, si quid enim ex eo remedio sperandum, in chalibe rectè praescripto potissimum consistere intelligo.

APHO-

(a) Galen. d. Loc. affect. lib. 5. c. 2. Vide Actuar. loc. proxim. citat.
 (b) Vide Freind. Histor. Medicin. loc. supra citat.
 (c) Mercat. de Inter. morbor. curat. lib. 2. cap. 11. pag. 235.
 (d) Pis. de Morb. à Colluv. seros. sect. 3. cap. 2. pag. 196.

APHORISMI.

I.

Palpitatio cordis pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus, tum adultis subito sine alio manifesto accidente evenire visa est, atque omnes eos sanguinis detractio juvit (a).

“Mesuaeus, inquit Ballonius, de sectione venae loquens in palpitatione, ex hypothesi loquitur: Arculanus etiam ad syn-
copem usque exclusivè in palpitatione sanguinem mittit: An
propterea imitando istorum senum consilium audacter san-
guis mitteretur? Nequaquam. Nameorum qui palpitationi sunt
obnoxii ita comparata ratio est, ut *brachybioi*, id est, brevis
vitae sint, ac saepè in phlebotomiis ipsis, & purgationibus
opprimantur, & moriantur: quod cum calamitosum sit, pru-
dentis est Medici diligenter inspicere, ne suspicionem subeat
ejus ut occisi, quem sua sors peremerit (b).”

II.

*Palpitatio cordis aut per se evenit, aut quadam significatio-
ne, quod in humore cor ipsum movetur; neque enim mirum vi-
deri debet tantam humoris multitudinem cumulari aliquando in
ambiente cor tunica, ut ipsum ne attollatur impedire possit (c).*

Multa inventa sunt, in cadaveribus palpitatione defuncto-
rum, quae, an morbum produxerint, an ex eo producta sint.
dubitari potest. Sed qui lucem ex his desideret, videat Bone-
tum in *Sepulchreto*, & Morgagnum, longè, suis locis, de his
disserentes. At verò ut omnis dubitatio tollatur, notandum cum
experientissimo Dureto, quod duae sunt causae (occasionales
dispositivas intellige) palpitatiōis in universum, una quae fit
per oppressionem, altera per apulsum (d). Ad primam refe-
runtur aqua pericardii speciali diathesi corrupta, non enim,
ubi ea aqua exundat, semper in promptu est palpitatio: san-
guinis copia: obstructio: inflammatio: tuberculum: aliaque
id genus multa. Ad secundam pertinent flatus, halitus ex lie-
ne,

(a) Galen. lib. 5. de Loc. affect. c. 2.

(b) Ballon. Consil. Medicin. lib. 1.

cons. 109. pag. 392.

(c) Galen. lib. 5. de Loc. affect. c. 2.

(d) Duret. Schol. in Holler. de

Morb. intern. l. 1. cap. 29. p. 289.

ne, ventriculo, utero, aliisque partibus communicati. Haec omnia consideret Medicus, ut quid facto opus sit, probè intelligat.

III.

Atque palpitatione cordis planè liberati sunt, qui post sanguinis missionem usi sunt victu & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas (a)

Videas homines delicatos, ataxia spirituum laborantes, hypocondriis male affectis, aut pulmone nimium calido, in cordis palpitationem facilè proclives. Idem contingit mulieribus chlorosi, cachexia, scorbuto, aliisque hujusmodi malis, oppressis. Remedio his omnibus est victu uti exsiccante, & cor roborante. Juscula ex viperis, rasuris cornu cervi & eboris, becabunga, nasturrio aquatico, & iis similia mirè prosunt. Prodest etiam à potu abstinere, sitim tolerare (cor enim in multis flaccescit, & amittit suam soliditatem ac firmitatem (b), à nimio potu) "nec vinculis, nec adstrictis vestibus corpus comprimere (c)." Quod si bibere necessitas ex calore, & squallore compellat, aqua pura vino austero permixta optimum potum praestabit. Interim omnia alimenta crassi succi, praesertim ex carnibus ac piscibus desumpta, si fieri potest, omnino fugienda.

IV.

Cavendum itaque obnixè à nimia defatigatione, quae tantum mali (palpitationem cordis) corpori dat (e).

Post ludum pilae, aliaque intempestiva & vehementia exercitia, exhausto & nimium defatigato corde, alios palpitatione prehensos, alios syncopa celeriter obiisse, tristes observationes commonstrant. Ergo ab omni exercitatione nimia tum mentis, tum corporis cavere debet, qui diris his morbis proclivis esse potest.

V.

At nihilominus hic (palpitatione cordis vexatus) quoque ante senectutem morte praeventus est, sicut & reliqui omnes (e).

In historia morbi adnotavimus, palpitatione cordis laboran-

ran-

(a) Galen. lib. 5. de Loc. affect. c. 2.	(d) Tulpus lib. 4. observat. 20.
(b) Duret. loc. prox. citat.	pag. 310.
(c) Holler. Schol. in lib. 1. de Morb. intern. cap. 29. pag. 285.	(e) Galen. lib. 5. de Loc. affect. cap. 2.

rantes non consenescere, & acutis morbis, aut syncopa, vel apoplecticorum more interire. Quod etsi verum sit, nihilominus Sanctissimum Virum Philippum Nerium, hoc morbo affectum, usque ad octuagesimum annum servatum esse novimus (a), ut inde sciamus vitam justam, virtutum omnium genere, abstinencia, temperantia, & sanctitate ornatam, ad longaevitatem conferre, mundanosque homines deliciis, victu opiparo, vita lauta, mortem clanculum advocare. Scimus etiam celebrem Mathematicum de La-Hire, ut jam vidimus, palpitacione cordis penè confectum, per quartanas supervenientes fuisse sanatum, ut intelligamus, naturam non pharmacis, sed saepe unum morbum alio depellere (b).

CAPUT IX.

DE SYNCOPÆ.

CUM non satis constet apud Auctores de variis veterum nominibus in hujus morbi explicatione, in ipso tractationis limine expedit ea breviter exprimere, ut Tirones ex eorum lectione fructum capere possint. Atque in transitu advertendum, singulas nos in hoc opere affectiones in classe morborum, aut symptomatum collocare, prout earum conditio petere videtur; attamen in orationis progressu omnes fere sub morborum nomine exprimere visum fuit, tum quod symptomata vehementia vices morbi habent, ut in Pathologia vidimus, cum praesertim, quia hodie ita fert communis loquentium usus. Ergo *Syncope*, aliis *Syncopa*, vocabulum recentioribus Graecis usitatum, vetustis incognitum, idem significat, quod apud Hippocratem *ecclysis*, virium scilicet exsolutionem summam. *Lipothimia* vi vocis animi defectionem, *lipopsichia* spirituum dissolutionem exprimit. Apud Latinos non satis haec distincta habentur, ea enim omnia sub uno *animi deliquii* nomine explanantur, nam *synthexes*, & *synthetica* apud Plinium, tabem & extenuationem potius, quam syncopem significare verosimile est

(a) Bonet. Sepulchr. lib. 2. sect. 8. observat. 27. pag. 835.

(b) Histoir. de l'Academ. Royal des Scienc. ann. 1718. Vide supr. p. 105.

est (a). Sed mirari subit Graecorum diligentiam, singula atque diversa naturae phoenomena distinctis vocabulis exponentium. Lipothimia corripuntur, ex eorum mente, quibus, integris aut parum lassatis viribus, animus deficit, dum diffidentia & ferè desperatione conflictatur. Sic videre est melancholicos, hystericas foeminas, viros etiam fortes, dum maloprehenduntur, ita animo deficere, ut nihil nisi mala imò & mortem sibi imminere credant, ut propterea nullum consolationis genus admittant. Lipopsichia vexantur, qui spirituum ataxia praediti, per morbos facillè languescunt, & dissipationem patiuntur. Ex his, seu lipothimia seu lipopsichia afficiantur, videas aliquos in sensuum ferè extinctionem parvis de causis incidere, ut in foeminis hystericis observamus, sine magna virium jactura, nisi vis morbi post eas affectiones syncopam inducat. Ergo ecclysi, seu syncope correptos indicant, qui virium exsolutione ita dissolvuntur, ut rarò mortem effugiant. Sed cum vires modo sensim, saepè subitò concidant, omnisque moriendi modus virium exsolutione contingat, hinc syncopam nunc sensim, nunc subitò vires prosternere, & mortis causam generalem atque perpetuam esse, tenuere; quae etsi vera sint, nihilominus communi nostrorum Scriptorum more lypothimia, & lipopsichia primus syncope gradus significatur, quae cum prorsus confirmata est, syncopa dicitur. Igitur syncope est: *Integra virium exsolutio, saepè subita, interdum lenta cum extremi corporis frigiditate, & sudore, omniumque vitae functionum imminutione.* Dum per temporum certas constitutiones, aut alia quavis causa, subitò quis exsolvitur cum frigiditate, & sudore, syncope occupatus: cum vires deficiunt, ita ut nec frigiditas corporis nec sudor adsit, actiones tamen vitae imminuuntur, lipothimia, lipopsichia, seu animi deliquio prehensus, judicatur, tuncque lipothimia quasi via ad syncopam est, haec verò tunc adest, cum virium exsolutio seu subita, seu lenta cum sudore & frigiditate extremi corporis copulatur. Syncope morbus est intemperiei in vitiata partium substantia, cum enim vires in calido innato, humido radicali, & spirituum insitorum, cum influentium praesentia & constitutione

Ee

con-

(a) Plin. Hist. Natur. lib. 28. cap. 9.

consistant, ex eisque componatur ipsa partium substantia, & temperamentum (a), consequens est, ut hac vitiata atque corrupta, vires collabantur atque deficient. In Physiologia agentes de affectionibus spirituum in morbis: postea in Pathologia virium jacturam, perpetuum omnium morborum consecrarium, exponentes, viam huic tractationi stravinus; propterea ab his, quae abundè monstravimus, repetendis supersedemus. Pars affecta in omni syncope est cor, ita tamen ut in morbo primario malum in ipso firmum haereat, in secundario aliunde recipiat, ac licet nulla sit in corpore pars, quae ob necessarium cum corde commercium syncopem non possit inducere, tamen ex utero, hypocondriis, & maximè ex ore ventriculi male affectis saepè provenire, experientia discimus.

Causae occasionales plethora, obstructio, & diathesis sic disponunt ad syncopam, ut opprimendo, corrumpendo, aut dissipando substantiam partium & spirituum, viam huic morbo facillimam parent. Nimia sanguinis copia in vasis cordi proximis, ea praesertim quae ex suppressis evacuationibus nascitur, opprimens atque suffocans spiritus, syncopam inducere solet. Obstructionem vias occludendo, seu ex nimio alimentorum & potuum usu, seu ex convulsionibus, doloribus, inflammationibus, aliisque hujusmodi malis proveniat, cordis vires opprimere, atque sic syncopam producere, frequenti observatione innotescit. At immodicas sanguinis, aliorumque humorum excretiones, labores, exercitationes, balnea, concubitus, vigiliis, animi pathemata, inediam, morbos diuturnos, febres ardentes, aliaque id genus incommoda, syncopam & dissipationem producere, omnibus notum est. Sed syncopam ab assumptis venenis, febre maligna, certis temporum constitutionibus, scorbuto, affectione hysterica, atrabile natam, ex corruptione oriri nemo inficiabitur. Atque notare expedit, saepè plethora, obstructione, & diathesi simul concurrentibus dirum hocce malum emergere. Inter efficiētes causas omnium praecipua est aër, qui modò nimio calore, saepè occulta vi cordi infensus, syncopam producit. Notat Sydenhamius incipiente peste, nonnumquam, etsi rarò, homi-

(a) *Physiolog. tract. 2. prop. 10.*

mīnes alioquin sanos repentē exanimatos in foro mortuos concidisse (a), atque certa annorum constitutione morbum hunc vipere, me observasse memini. Sed aërem eum producere effectum, certa & incognita corruptionis specie laedendo cordis substantiam, quivis intelligit. At diaeta omnibus modis syncopam creare solet, seu quantitate nimia cibus potusve opprimant, seu prava qualitate corrumpant, id certum est, eorum improvidum usum syncopam in dispositis corporibus generare. Quod si his exercitationes addas tum mentis, tum corporis, vigilias, inediam, venena, aliaque ad diaetam spectantia, in promptu est, ex eorum intemperato usu syncopam induci. Animi pathemata, si quid aliud, ad hunc morbum generandum faciunt, cum enim ea in spiritibus vires suas exerant (b), facile est, talem producant morbum, qui in iis vitiatis, dissipatis, aut oppressis praecipuè consistit. Sic ex longo moerore, terrore subito, ira, laetitia insolita, quosdam in syncopam lethalem incidisse, ex fidedignis Auctōribus novimus (c).

Syncope interdum subitò, nullis antecedentibus signis, hominem exanimat, quod sub magnis aestibus, aut in pestilenti constitutioni contingere consuevit. Sed cum post alios morbos, labores, & incommoda saepè finem vitae afferat, scire expedit, calidos homines, spirituum ataxia debiles, solutioni ac colliquationi humorum pronos, aestatis tempore, post iteratas cruditates, vinolentiam, balnea, moerores, huic morbo concipiendo maximè dispositos esse. Quod si his accedat febris ardens, maligna, colliquativa: cholera morbos: vomitus post coenam: sanguinis aut aliorum humorum fluxus nimius: oris ventriculi morsus, dolor, fastidium: animi abjectio, syncopam inde venturam timendum est. Praesens syncope, si valida fuerit, exhaustis subito viribus, frigiditate corporis & sudore, celeriter hominem rapit; si verò lentè ingrediatur, animi subest deliquium sub initiis: extrema frigere incipiunt: sensus, motusque languent: pulsus celeres, parvi, imbecilli: res-

Ee 2

pi-

(a) Sydenham. *Observ. Medic. sect.* | *prop. 10. num. 45.*

2. *cap. 2. pag. 18.*

(c) Vide Valer. Max. *lib. 9. cap.*

(b) Vide *Pathol. nostr. tract. 2.* | *12. pag. 850.*

piratio parva & insustentabilis: loquutio rara, impotens, tremula: facies pallida: oculi concavi, lingua humida, interdum sicca cum desiderio frigidi potus. Interea mente constant firma ac pura, ut non tantum praesentia, sed & futura saepe praedicant, totius naturae tenor ac firmitas collapsa ruunt. Crescente morbo & in syncopam confirmatam abeunte, his omnibus accedit totius corporis frigiditas: sudor primum circa caput & frontem, dein per universum corpus: spitatio frigida, etsi febris urentissima comitetur: visus obscuritas: vultus foedus, ac pallens qualis hominis emortui: pulsus parvissimi, deficientes: caput in humeros, aut pectus delabitur: quae omnia brevi placida & inevitabilis mors consequitur. Syncope omnis morbus est acutissimus, ut ad diem quartum, quae longior est, extendatur, saepe tamen breviori spatio, imo & paucarum horarum termino interimat. Sub initiis, si nec inflammatio viscerum, febris ardens, evacuationes immodicae, constitutio pestilens, fomitem morbo dederint, curationem recipere potest; at si confirmata quovis modo fuerit, lethalis esse consuevit.

In curatione syncopis id perpetuo tenendum, cito nullaque interjecta mora, sub ejus initiis, omnia artis auxilia in usum esse adducenda, eaque praesente, prima & principalissima Medici intentio in id collimare debet, ut vires sustineat, quibus reffectis & syncope progressus impeditur, & ejus causas removendi locus conceditur. Jam vero cum vires in spiritibus insitis in substantia partium solidarum, & influentibus praecipue consistant, ut in Physiologia vidimus, atque in hoc morbo continua adsit eorum exsolutio, necesse est, naturae vim omni artis molimine sustinere, & spirituum exsolutioni resistere. Ergo statim jusculum, non quidem unica vice magna copia, sed parum & saepe propinandum, in eoque aquae theriacalis guttulae immiscendae. Nec inutile erit, jura ex carnibus animalium teneris componere additis viperis, quae & spiritus restaurant, & corruptioni opponuntur. Interea potiones (julapia vocant) ex confectione Gentilis, de hyacinthis, Alkermes, syrupis de borragine, viperina, cortice citri, aliisque, pro re nata, cum aquis stillatitiis rosarum, plantaginis, & similibus, componi possunt, ut ex intervallis eas cochleatim assumant. His magno cum fructu addi possunt guttulae spiritus salis, aut nitri dulcis, nihil enim aeque dissolutionem impedire, experientia comper-

tum est. Communis obtinuit usus, ut calida & vehementia, pro syncopa debellanda, praescriberentur remedia, ut spiritus aromaticus oleosus Silvii, tinctura aut oleum cinnamomi, spiritus salis ammoniaci, aliaque id genus ex chimia deprompta; sed fatendum, ea medicamina, violenter naturam agitando, aliquid opis attulisse prima facie, sed in recessu magna peperisse damna, cum sudores, colliquationem, exsolutionem, calorem promoveant: atque experientia edoctus affirmo, nunquam aegros me vidisse, ex syncope frigidos, ejuscemodi remediis calorem recuperasse, quin potius cum interno aestu, intensiori frigiditate labefactatos novi. Exterius applicata in hoc morbo medicamina non parvi usus esse consueverunt. Igitur aër cubiculi omni arte curandum, ut sit frigidiusculus: ori ventriculi apponendus panis, vini & succi agrestae aequis partibus imbutus: cordis regioni ex usu est aquarum melisae, rosarum, plantaginis, croco intinctarum, pannis lineis applicatio: naribus admovenda spongia aceto, & vino imbuta: crurum partiumque extremarum frictiones leves conferunt: atque ita prout necessitas postulaverit, nihil omittendum, quod ex veterum & recentiorum consilio prodesse planè constiterit. Circa venae sectionis usum in syncopa, magna est Auctorum dissensio videnda apud Herediam nostrum & Freindium (a); sed ne Tirores oneremus variis, & discordantibus sententiis, nostra opinio est, in syncopa hoc remedii genus numquam sine temeritate praescribi posse, etsi malum ex suppressis sanguinis evacuationibus ortum duxerit. Fateor, utilis est venae sectio ad syncopis praecautiorem in casu plethorae (b); sed morbo jam praesente, aequè temerarium est extrahere sanguinem ad spiritus nativumque calidum recuperandum & fovendum, ac purgans medicamentum ei exhibere, qui ob nimium ventris fluxum exhaustus succumbit. Neque commodum unquam ex quibusvis evacuationum generibus sperare licet, quin potius omni ope innitendum, ut humorum exsolutio coeaceatur.

APHO-

(a) Hered. de Morb. acut. sect. 5. (b) Vid. Petr. Sal. qui de Sincop. disp. unic. cap. 3. pag. 148 & seq. à sanguine eleganter tractavit de Freind. Hist. Medic. ann. 560 pag. Affect. particularib. cap. 4. pag. 219. 160. in Alexand.

APHORISMI.

I.

Qui frequenter ac fortiter sine causa manifesta exsolvuntur, repente intereunt (a).

Tres hic Hippocrates requirit conditiones, quibus certa repentinae mortis prognosis erumpit. Si ergo quis *frequenter, fortiter, sine causa manifesta* exsolvatur, certè repentinè moritur. Exsolvitur quis vehementer sine causa manifesta, ubi nullo praecedente morbo, evacuationibus, constitutione temporis maligna, veneno, &c. citò vires amittit, pulsus languent, corpus concidit ferè sine sensu & motu, vultus pallet, partes extremae refrigerantur, frons & collum glutinoso sudore perfunduntur; quae si frequenter contingant, subitanea mors certò expectanda est. Plurimis causis id malum tribuunt Auctores, sed nondum de iis, utpote occultis, planè constat. Verisimile tamen est, cordis debilitatem huic exsolutioni ansam praestare, quod ideo monemus, ut quibus fieri possit auxiliis ea pars muniatur.

II.

Calidum eo frequenter utentibus has affert noxas: carnis effoeminationem: nervorum impotentiam: mentis torporem: sanguinis eruptiones: animi deliquia, &c. (b).

Etsi Hippocrates calidae aquae exterius admotae damna hic recensere videatur (desumpta enim est haec sententia ex ejus libro de *humidorum usu*) tamen de calore hypocausti, longa insolatione, atque immoderata ad ignem excalesfactione intelligi etiam debere optimè notat Tozzius (c), imò & de nimio calefacientium, spirituosorum, ac aromaticorum usu aphorismum loqui, rectè monet Gorterus (d). Sed nulli dubium est, quin de aëre nos ambiente praecipuè intelligendus sit, cum in magnis aestibus omnia in textu recensita mala ex ejus nimio calore sentiamus. Animi deliquia, quandoque & syncopam aestivis tempo-

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 41.

Hipp. sent. 16. pag. 41.

(b) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 16.

(d) Gorter. Medice. Hipp. lib. 5.

(c) Tozz. Comment. in lib. 5. Aphor. sentent. 16. num. 3. pag. 314.

poribus, & sub hypocaustis calidis quosdamprehendisse experti novimus, sine ullo sensibili morbo, forte ob defectum refrigerii cordis, quod malum sub aëre frigido citò dissipari consuevit. At calor interdum, ardente Syrio, syncopam inducere solet per febrem ardentem, lypiriam, choleram morbum, cardialgiam: idque mali genus, hos morbos debite & ex lege artis oppugnando, vitandum est. Discant hinc homines, parce admodum omni tempore, sed aestatis praesertim, vivere, labores, caloresque, nimios vitare, sobrie in omnibus, maximè in cibis potibusque, se gerere, si à gravissimis hisce malis velint liberari.

III.

Nulla regio est aut urbs, quae non singulis ferè annis videat dolcatque aliquem ex incolis, sanum alioqui, valentem, & franco habitu & ab omnibus externis immunem injuriis, concidere de repente, & respiratione vitaeque prope momento privari (a).

Singulis annis observatas habeo mortes subitaneas in magnis eorum mutationibus, sed praesertim circa solstitium hibernum. Contingunt suffocatione, apoplexia, aut syncope, ita tamen, ut suffocationes in aequinoctiis, apoplexia fortissima solstitio hiberno, syncope aestivis temporibus potissimum homines aliquos repentè jugulent. Lancissius in optimo tractatu *de mortibus subitaneis* hanc observationem confirmat (b). Ergo ad tanti mali praecautiorem perpetuò observandum Divinissimum Salvatoris nostri monitum: *Attendite autem vobis ne forte graentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus vitae: & superveniat in vos repentina dies illa (c).*

IV.

Emergit autem frequentius (cardiaca passio seu syncope) quinta, vel sexta die in febribus continuis, vel ardentibus, atque flammatis (d).

Duplex genus febrium paratum est ad syncopem, tamquam symptoma *epigenomenon*, inducendam. Alterum continuarum: al-

(a) Carol. Pis. de Morb. ad Illuv
seros. sect. 3. cap. 1. pag. 182.

(c) Luc. cap. 21. vers. 34.

(b) Lanc's de Mortib. subit. lib. 1. 4. cap. 31. pag. 147.
cap. 20. pag. 69.

(d) Cael. Aurel. Morbor. acutor. lib.

alterum intermittentium. In continuis febribus, ardentibus, ly-
piriis, malignis, sub certis annorum constitutionibus, super-
venire solet syncopa, idque frequentius circa quintum aut
sextum diem. Has febres Avicenna *syncopales humorosas vo-*
cat (a), atque ex his quae in hujus morbi historia tradidimus,
an syncope superventura sit, Medicus agnoscet. In intermit-
tentibus, sub accessionum initia, interdum syncopa ingruit,
quod adnotavit inter primos Mercatus noster summo aegro-
tantium beneficio in tractatu incomparabili de *Febribus perni-*
ciosis. Hanc fortè Avicenna syncopalem minutam vocare so-
let. (b) Igitur si in febre continua periculum est superventurae
syncopae, abstinendum à venae sectionibus, & quibusvis eva-
cuationibus: atque frigidae aquae, acidorum, & absorbentium
usu id malum praecavendum. In intermittentibus, nulla ex-
pectata mora, in ipsa accessione cortex peruvianus magnis do-
sibus praescribendus.

(a) Avicen. lib. 4. fen. 1. tract. 2. | (b) Avicen. loc. citat. cap. 53. pa-
cap. 52. pag. 426. | gin. 427.

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea perpetua semper dignissima vita.

Lucret. de Rer. Natur. lib. 3. vers. 11.

FINIS.

alter
pirii
veni
sextu
cat (a
an sy
tentil
quod
tanti
ciosis
let. (l
sync
cuat
usu
pect
sibu

(a)
cap.

